

CELS

7-8

7./8. (22./23.) BURTNICAS SATURŠ:

	Lpp.
Fricis Dziesma, Sējējs debesīs, dzejolis	273
Jānis Sarma, Jelgavas Hamlets, stāsts	274
Fricis Dziesma, Mākoņu pils, dzejolis	284
Karola Dāle, Jāņu laikā, dzejolis	284
Alfreds Dziļums, Meža Andrievs, pasaka	285
Pēteris Ērmanis, Atmiņas par Akurātera dzeju un Akurāteru pašu	319
Elza Ķezbere, Skaistums, dzejolis	330
Hermanis Buduls, Mērnieku laiki un viņu cilvēki (Beigas) . . .	331

Chronika:

Baznīcas nākotnes uzdevumi (Dr. H. Biezais) 339, Par kritiku un kritiķiem (O. Liepiņš) 340, Dziesmu grāmata latviešiem svešumā (L. Čuibe) 343, Irmis Grebzdēs Pazemīgā (Arturs Plaudis) 344, Pāvils Klāns, Salgaļes Madonna (O. Liepiņš) 346, Divas ilustrētas grāmatas (V. Jansons) 347, Latviski-angliska vārdnīca (E. Bricis) 350, Otrie latviešu trimdas dziesmu svētki Eslingenā (A. Palums) 351, Mākslas izstāde Eslingenā (A. Treibergs) 352, Miguēlu Servantesu atceroties (E. Buduls) 354, Džona Goltzverdija mūža un darba skicējums (J. Kalnbērzs) 355, M. rusi Vila Kadere (J. Kalnbērzs) 356.

GARA DZĪVES MĒNEŠRAKSTS

«CELŠ»

Trešais gada gājums

Redakcijas un apgāda adrese: (13 a) Würzburg,
Central DP Camp, Mainaukaserne.

Abonēšanas maksa par 1947. gada septembri un oktōbri
mēnešiem RM. 6.—

Ekspedīcija Virsburgas Centr. nometnes grāmatnīcā
(vad. J. Miķelsons) (13a) Würzburg, Central DP Camp.

CELIS

GARA DZĪVES MĒNESĪRAKSTS

Nr. 7/8 (22/23)

JULIJS/AUGUSTS

1947

Fricis Dziesma

SĒJĒJS DEBESĪS

Bij maija novakars — bez naktssalnām un vēja.

Klints lēnām garoja, jo lija lietus silts.

Viņš soli izlika un roku atvērēja

un plaukstu pacēla un izsvieda — viņš sēja.

Bet lauks zem kājām tam bij tikai klinšu smilts

un sauja vērusies bez viena dzīva grauda —

un sējējs bēglis vien. Tik viņš to neapjauda —

jo gleznais novakars un varavīksnas tilts,

no kraujas ieloka uz padebešiem šķilts,

šķiet, dzimtos tīrumos ap viņu blāzmu auda.

Bij spēki modušies, kas maņās dziļi snauda,

un sējas kustība tur bij kā kalpojums

un Dieva pielūgsmē un pārļaičīga bauda.

Kā simbols nemirstīgs tai tautai sējējai,

kas trimdas dīkumu ar zvēra sāpēm cieta

un kuņī dzimtene bij diža sējas vieta:

dārzs Dieva brīnumam un dzīves mūžībai —

viņš meta riekšavas it kā no pilna sieta,

un šalts no debesīm kā trauka neizlieta

tam šķita solījums: drīz bērumš asnus dzīs,

un graudu atstariem būs ruden pilna māja!

Pilns senas ticības, viņš vārdus lallināja;

kaut reizēm atsitās pret akmens šķautnēm kāja,

to ritums nejuka, tik likās, lēni trīs . . .

Kā sidrabs margoja pret sauli galva sirmā —

un lietus mirdzīgā un varvīksnotā virnā

viņš sēdams iegāja kā debesīs.

JELGAVAS HAMLETS

Stāsts par triju dvēseļu saskari

Uz pirkstgaliem iedama, Juta iezagās savā istabā, kas atradās viņas tēva Ulderika Loozingka Kangīseru ielas nama bēniņos. Tik klusām viņa gāja tāpēc, ka bija jau krietni pāri pusnaktij un Juta neparko negribēja, lai viņas pārnākšanu un — Dievs lai pasarg! — viņas vaigus redzētu tēvs vai māte. Par iemeslu tam, kāpēc viņa pārnāca tik vēlu un baidījās rādīt arī savus vaigus, bija daži īpatnēji notikumi, ar kuriem lasītājs drīzi iepazīsies, jo kaut ko slēpt nav šoreiz nepavisam mans nolūks.

Krietnais meistars Ulderiks, kas, Jutai pārnākot, krāca tik bravūrīgos toņos, ka peles tecēja viņa gultai apkārt ar lielu likumu, bija atzīmēts Jelgavas skursteņslaucītāju cunfetes ruļļos kā Holandes izceļotājs, kaut gan viņa tēva šūpulis bija karājies Vircavās Lodziņu ciema dūmistabā. Bet šī ērnotā nesaskaņa toreiz atgadījās nevien Jelgavā, bet arī citās Latvijas pilsētās un pie tam ļoti labās ģimenēs. Tādēļ arī meistars Loozingks nav nemaz vainojams, jo vairāk vēl tāpēc, ka viņš ļoti bija rūpējies par vienīgās meitas Jutas izglītību, likdams viņai apmeklēt augstāku meiteņu skolu Rīgā. Šai skolā Jutas jaunkundze citu lietu starpā iemācījās lasīt grāmatas, par kurām Ulderika kungam nebija ne jēgas, rakstīt ļoti gaŗas vēstules skolas draudzenēm un piesavinājās vispār mazliet romantisku dzīves uztveri. Taisni šī romantiskā dzīves uztvere Jutu šovakar bija novedusi pie notikuma, ko viņa tūliņ gribēja izstāstīt Rīgas draudzenei Gertrūdei. Tāpēc nu, iedegusi sveci un atslēgusi mazo, brūno rakstāmpulti, viņa rakstīja ar viegli čirkstošo zoss spalvu:

15. aprīlī 1863. g.

Dārgā Trüdchen!

Šodien es piedzīvoju kaut ko pavisam ārkārtēju: saņēmu pirmo reizi savā mūžā īstu

vīrieša skūpstu! Bet es stāstīšu pēc kārtas, kā tas notika, jo tādas lietas taču katras meitenes dzīvē iezīmē jauna laikmeta sākumu, kāpēc ir ļoti svarīgi atzīmēt katru sīkumu. Tātad šovakar pulksten astoņos pie Reinikiem salasījās parastais viesu pulciņš, kā tas notiek katru trešdienu ik divi nedēļās, kad tur lasa ievērojamu autoru darbus. Man jau bija zināms, ka šovakar lasīs Šekspīra *Princi Hamletu*, ko pēc nedēļas mūsu Jelgavas teātrī spēlēs Rīgas aktieŗi. Es zināju arī to, ka lasītājs būs rātskunga Velckes mazdēls mūsu Gymnasium illustre sekundanis Ādolfs Alunāns, par kuŗu runā, ka tas dienās kļūšot ievērojams aktieris. Man, kā Tu ļabi zini, Šekspīra darbi nepatīk, jo es nesaprotu, kāpēc visi tie karaļi tur ir tik nejauki un tā kāro cits citu nokaut? Bet es ļoti gribēju redzēt tuvumā pašu Alunānu, par kuŗu dažas meitenes stipri jūsmo. Kad es iegāju Reiniku viesistabā, tur bez pašiem mājniekiem bija vēl Krumšlichu un Krāmingu meitenes, kā arī daži vecāki kungi un dāmas. Krumšlichu Rēze runāja ar slaidu, brūnmatainu jaunekli. Viņa to pieveda man un sapazistināja mūs — tas bija Alunāns. Man tūliņ iepatīkās viņa pelēkās acis, kas dzirkstīja jautri un zobgalīgi. Saistīja arī Alunāna samtainā un svaigā balss. Viņš nebūt nebija kautrīgs, bet izturējās gandrīz kā primanis, ar visiem jokodāms un triekdāms. Ar mani viņš tomēr runāja vairāk nekā ar citām meitenēm, no kam es spriedu, ka esmu viņam patīkama. Šī atziņa mani stipri savīlņoja, ko es, protams, centos neizrādīt, jo tas taču ir nepieklājīgi, ja meitene ļauj pamanīt, ka tai kāds vīrietis patīk!

Priekšlasījums ievilkās līdz pulksten vienpadsmitiem un, jāsaka, būtu bijis diezgan gaŗlaicīgs, ja lasītājs nebijis Alunāns. Tagad tas bija citādi. Kad viņš pilnīgi no galvas

deklamēja Hamleta monologu — Būt vai nebūt — es nodrebēju: man likās, ka princim Hamletam vajadzēja izskatīties taisni tādām, kāds bija Alunāns. Un nu man arī visa luga kļuva nevien saprotama, bet pat interesanta.

Kad priekšlasījums beidzās, Reiniku kundze lūdza Alunānu, lai viņš mani pavadot mājās, jo es biju viena un mums bija jāiet uz vienu pusi. Alunāns, protams, bija ar mieru, kas mani ļoti iepriecināja, kaut gan es rādīju pavisam vienaldzīgu seju.

Ejot pa klusajām ielām, kuņģis jau varēja nojaust pavasara elpu un ko apgaismoja vienīgi šaurs mēness sirpis, jo taupības dēļ spuldzes, kas deg pie namu ieejas durvīm, izdēš jau pulksten desmitos, Alunāns stāstīja jautrus notikumus no ģimnazijas dzīves. Viņš labi prata attēlot skolotājus, atdarinot to balsis, gaitu un izturēšanos klasēs, tā kā es nevarēju atturēties no smieklīem. Vispār jau skolotāji arvienu ir smieklīgi, ja viņos var nolūkoties no malas un nav jābaidās, ka, paskatījušies pāri brillēm, viņi iekrēsies: stāstiet man par Indriķi Putnuķērāju! Vai arī: cik gaŗa ir Brachmaputra un kādas tai pietekas? — Bet man bija arī bail, ka Alunāns manu smiešanos neiztulko tā, ka es būtu muļķa zostiņa, kas nekā cita neprot kā smieties, tāpēc es gribēju viņam jautāt kaut ko ļoti nopietnu par izlasīto traģēdiju. Taču kā par postu visu ceļu man nekas pietiekami nopietns neienāca prātā. Tikai pie pašām mājām man radās kāda doma, kas izlikās diezgan svarīga.

— Kādēļ gan princis Hamlets, kaut gan sakās Ofēliju mīlot, tomēr visā lugas darbības laikā to ne reizi nenoskūpstā? — To es jautāju drusku stomīdamās, jo nebiju droša, vai tik meitene tā drikst jautāt? Šai brīdī mēs jau apstājāmies pie mūsu nama durvīm. Alunāns paskatījās mani, kā man likās, ļoti nopietni, tā kā es pat satrūkoš, domādama, ka esmu izrunājusi kaut ko nepieklājīgu. Tad viņš teica:

— Jutas jaunkundze! Jūsu jautājums ir

ļoti pamatots — es Hamleta ģērmoto izturēšanos varu izskaidrot tikai tā, ka princis bijis ārkārtīgi neapķērigs. — Alunāns piepeši satvēra abām rokām manu galvu un pagrieza seju pret gaismu. Es domāju, ka viņš grib ieskatīties man acīs, lai redzētu, vai es runāju nopietni, tāpēc paliecu uz augšu seju un atlocīju atpakaļ savas cepures plato apmali. Šai mirkli viņš pēkšņi noskūpstīja mani tieši pašās lūpās! Tu, Trūdel, sapratīsi, ka es briesmīgi samulsu, jo vai tad varēju iedomāties, ka viņš tā darīs jau šovakar, kad mēs tikko vēl bijām iepazīnušies? Protams, es ļoti labi zinu, ka man nu vajadzēja izrādīt nepatīku, jo viņš taču mani noskūpstīja bez atļaujas. Bet savā mulsumā es tikai iesmējos un, atrāvusi nama durvis, iesaucos:

— Tātad uz redzēšanos, Alunāna kungs! —

— Un kad, Jutas jaunkundze? —

— Nu — kaut rītu pievakarē uz Driksas tilta... — Dievs to zina, Trūdiņ, — šie vārdi man tiešām paspruka, pašai negribot! — Labi, ka mājās visi jau gulēja cietā miegā un neviens neredzēja manu satraukumu! Pavisam divainā kārtā tas nemaz nesteidzās pāriet. Miļlais Dievs! Vai tad tiešām mēs, sievietes, esam tik vārgi radījumi, ka pat jau viens... ka mēs vispār tik viegli esam satraucamas!? Bet vēl kas! Manam satraukumam sāka pievienoties vēl arī sirdsapziņas pārmetumi. Kā nu es varēju tā izturēties! Vai daudz labāk nebūtu bijis, ja es šīs muļķīgās smiešanās vietā būtu drusku raudājusi? Un teikusi nevis: uz redzēšanos, Alunāna kungs! bet gan: Ak jūs ļaunais, ļaunais cilvēks!... — Par laimi sirdsapziņas pārmetumi gan drīzi izbeidzās, jo es, kā Tu un arī citas mūsu meitenes arvienu apgalvoja, taču laikam esmu vairāk prāta nekā jūtu cilvēks. Es sev jautāju: jā, kas tad gan tik ļauns noticis? Vai tad jaunībā nedrikst skūpstīties? Protams, ar katehismu tas īsti nesaskan, jo tur rakstīts: tev nebūs iekārot! Bet — vai tad bez iekārošanas vispār ir kaut kas iegūstams? Un vai bez iegūšanas ir jēl maz vērts pasaulē dzīvot? — Nu — pietiks prā-

tot. Izlasi, Trüdel, jo uzmanīgi manu vēstuli un, ja Tev ir šais lietās kādi piedzīvojumi, tad dod padomu, ko man darīt tālāk?

Skūpstu Tevi daudz reižu, tik nedomā, ka tagad to daru mazāk sirsnīgi nekā agrāk.

Tava Juta.

Otrdienā Gymnasium illustre sekundanis Ādolfs Alunāns rakstīja savam krusttēvam Jurim Alunānam Jostenes Kauļos:

Mīļais Georg!

Neesmu Tev tik ilgi rakstījis, ka sāku just sirdsapziņas pārmetumus. Bet ceru, ka man piedosi, ja pastāstīšu nerakstīšanas iemeslus. Kā Tu jau zini, biju nolēmis uz Lieldienām pāriet sekundā, jo, lai gan vectēvs neko ne-teica par manu ilgo kavēšanos tercē, māte man allaž atgādināja, ka mans augums jau sen neesot vairs piemērots tercei. Var jau būt, ka patiesībā tās bija vectēva domas, ko māte, gribēdama viņam izdabāt, man pateica it kā no sevis. Tātad es ļoti nopietni strādāju un tāpēc arī laimīgi tiku galā ar pārbaudījumiem, un Tu mani vari apsveikt kā sekundāni. Vectēvs ar mani panākumiem bija ļoti apmierināts un dāvanas vietā atļāva man trīs dienas nodzīvot Rīgā. Visas šīs trīs dienas es ik vakarus apmeklēju teātri. Pirmajā vakarā spēlēja Šillera *Orleānas jaunavu*, otrā kādu nenozīmīgu komēdiju, bet trešajā atkal *Orleānas jaunavu*. Tu, droši vien, nevarēsi iedomāties, ar kādu prieku un aizrautību es dzīvoju līdzī šai traģēdijai. Es raudāju, kad Johanna sabruka nāvē!... Krusttēv, Tu vienmēr esi studējis tikai to, kas Tev pašam patīk — Tev jāsaprot arī mani: kā gan lai kļūstu par juristu, sausu, nejutīgu likumpunktinieku, kā to vēlas vectēvs, ja es sevī jūtu karstāko vēlēšanos runāt, izteikt cilvēka dvēseles augstākās, cēlākās tieksmes, redzēt, ka mani vārdi aizkustina cilvēku sirdis un tie dzīvo man līdz — raud, smejas, jūt sevi laimīgus vai arī nelaimīgus. Georg! es vēlos kļūt aktieris! Un, ja Tu nostāties manā pusē, tad arī māte būs ar mieru un pierunās nevien tēvu, bet arī vectēvu. Protams, ka šis mans nodoms nedrīkst kavēt

manu darbu ģimnazijā — es visiem spēkiem centīšos, lai jau pēc Ziemassvētkiem varētu pāriet primā. Tas, droši vien, līdzinās ceļu maniem nodomiem — Tev par prieku varu teikt, ka ļoti čakli nodarbojos ar Horaciju, kas gan man nav diezin kā pie sirds pieaudzis. Izprast viņa sarežģītās strofas man palīdz Tavas *Dziesmiņas*. Es tagad labi zinu, kas ir Asclepiadeus primus, bet Archilochus quartus izpratnē mani ievadīja Tevis latviskotais *Pavasara jaukums*, kuŗa sāku mu protu no galvas:

*Mēnesim spīdot nu dzied jau pa ziedošiem
krūmiem lakstīgalas,*

*Ar citiem putniem jaukdamas tur jautrās
Balsis, kā malas nu skan no to dziesmām.*

Beidzot man jāpastāsta Tev kāds atgadījums, ko piedzīvoju nūpat vakar. Tu jau zini, ka Jelgavā dažās literātu ģimenēs notiek tā saucamie lasāmie vakari. Vakars tās bija pie aptiekara Reinikes. Arī es biju tur ieaicināts un man vajadzēja lasīt priekšā Šekspira traģēdiju — *Princis Hamlets*. Liekas, ka es lasīju labi, jo nevien pats Reinike, kas ir labs literātūras pratējs, bet arī visi citi mani uzslavēja. Pēc priekšlasījuma man vajadzēja pavadīt mājā kādu meiteni, kas laikam baidījās no kaķiem, jo neviena cita dzīva radība jau naktīs Jelgavas ielās nav sastopama. Mēs kādu stundu pastaigājāmies pa klusajām ielām, ko diezgan vāji apgaismoja mēness un kur dzirdēja tikai varžu kurkšanu *Driksā* — šo pirmo pavasara mūziku, pirms vēl nav ieradušies „prāģerī“. Meitene — viņas vārds Juta — ir glīta un arī diezgan paškolota, ko nevar teikt par citām meitenēm te, Jelgavā, kas tikko prot ierakstīt kādu jūsmīgu pantiņu draudzeņu albumos un ir sirsnīgi pārliecinātas, ka pasaulē vēl ir pūķi un bruņinieki. Es nezinu, vai nu pie Reinikēm saņemtās uzslavas vai arī kas cits mani bija padarījis krietni pārgalvīgu, tā kā, no Jutas atvadīdamies, es izdarīju to, ko, droši vien, savā laikā darījuši visi sekundāni, atskaitot, varbūt, tikai Tevi — es noskūpstīju Jutu.

Kā likās, tas viņai nebija nepatīkami, jo viņa jau šodien man nozīmēja satikšanos... Man būtu ar Tevi vēl daudz kas pārrunājams, bet būs labāk, ja atlikšu to uz vasaras brīvdienām, kad katrā ziņā padzīvošu kādas nedēļas pie Tevis Kauļos. Tavs Ādolfs.

1863. g. 2. maijā Juta rakstīja savai draudzenei Gertrūdei Rīgā.

Tu, Trūdel!

Cik ātri skrien dienas! Un cik jauks šis pavasaris! Man liekas, ka tāds kā šogad, tas vēl nekad nav bijis. Kaut gan ir tikai maija pirmās dienas, visos dārzos jau zied ābeles, un vakaros, sēdēdama savā istabā, es dzirdu, ka alksnāja pie Jekaba kanāļa pogā lakstīgala. Un arī tā šai pavasarī sit un svilpo spēcīgāk un liksmāk nekā pagājušos gados. Es par to ieminējos arī savai kaimiņienei Hudegeru Brigitai, bet viņa mani izsmēja:

— Tā jau tas izliekas visām meitenēm, kuŗas nesen vēl kā beigušas nēsāt stīvinātās bikšes, kas sniedzas pāri ceļiem. — Nu — es ļoti labi saprotu, kāpēc Brigitas atbilde bija tik indīga! Mamma stāstīja, ka Brigitai drīzi būšot trīsdesmitā dzimumdiena... Nabaga Brigita! Trīsdesmitais gads un vēl arvienu meitene!

Bet nu es stāstīšu par Hamletu! (Tā es slepeni dēvēju Alunānu, jo es negribu viņu saukt tāpat, kā sauc visi citi.) Šai laikā esmu viņu sastapusi trīs reizas. Pirmo reizi, protams, tas notika uz Driksas tilta. Mēs gan redzējāmies tur nedaudzus mirkļus, tomēr tie bija jauki, un Hamlets paguva man iespiest rokā zīmīti ar aicinājumu atnākt otrās dienas pievakarē bērzu birzītē aiz Dobeles vārtiem, kur neviens neiet vakaros, jo domā, ka migla esot kaitīga acīm. Arī es vienu mirkli pārliku — iet vai neiet? Bet, ja es neietu, tad jau Hamlets mani noturētu par bailīgu, tāpēc, protams, gāju un drošības pēc izzagos no mājām jau stundu agrāk, baidīdamās, ka mani kaut kas neaizkavē. Tā kā nu laika man bija daudz, gāju pavisam lēni, tomēr, kad ieraudzīju Hamletu, man pietrūka elpas. Vēlāk gan nomierinājos un mēs aiz-

gājām tālu miglainajās plāvās, skatīdamies, vai jau kur nezied purenes. Hamlets man stāstīja, ka pēc ģimnazijas beigšanas gribot kļūt aktieris. Viņš arī deklamēja dažus monologus no Lesinga un citiem rakstniekiem, par kuŗiem es nekā nebiju dzirdējusi. Esmu pārliecināta, ka neviens to nespētu labāk kā viņš, kāpēc ir pavisam dabīgi, ja viņš grib kļūt aktieris.

Kad krēslā vajadzēja iet mājās, Hamlets pievilka mani sev klāt, noņēma manu cepuri un — ak, nav jau nemaz jāraksta, kas notika pēc tam!

To nakti es ilgi nevarēju iemigt. Es domāju par to, cik skaista taču ir dzīve! Un, man liekas, ka tā var kļūt vēl daudz, daudz skaistāka. Cik brīnišķīgi taču būs, ja Hamlets kļūs slavens aktieris! (Un tāds tak viņš kļūs katrā ziņā!) Kad viņš spēlēs, viss teātris gavilēs un viņu apbērs ar ziediem... Viņš tos, protams, pieņems ar majestātisku laipnību un — vēlāk visus noliks man pie kājām... Bet — mani vecāki — lūk, jautājums! Iespējams, ka viņi arī pēc visiem Hamleta triumfiem tomēr liegs man sniegt savu roku aktierim? Nu, tādā gadījumā Hamletam vajadzēs aizvest mani slepeni no vecāku mājas...

Trešo reizi sastapāmies ar Hamletu pils parkā, un tas notika pavisam nevilus. Svētdienas pievakarē mēs ar mammu izgājām pastaigāties un, sastapuši Krumšliča kundzi ar viņas Rēzi, gribējām novietoties kādā solā, kad pienāca Hamlets. Viņš laipni sveicināja, un te nu Rēze īsti parādīja sevi. Kā odzes dzelta viņa metās Hamletam pretī, kas taču ir augstākā mērā nepieklājīgi, jo meitenēm jau arvien ir jābūt atturīgām, lai vīrieši neiedomātos, ka mēs bez viņiem nespējam iztikt. Viņa iepazīstināja Hamletu ar savu mammu, un abas izturējās tā, it kā mūsu tur nemaz nebūtu. Protams, ka viņš pienāca arī pie mums un apsveicinājies gribēja apsēsties man blakām, bet Rēze iebīdīja viņu starp sevi un savu mammu, tā kā pašai vairs tikko pietika vietas, lai varētu notuities sola galā. Krumšliču mamma jutās varenī pagodināta,

jo savā dumībā neatšķir ģimnazistus no studentiem. Tu vari iedomāties, ka šādas Rēzes izturēšanās dēļ es tikko varēju valdīt asaras. Bet ko gan labāku varēja gaidīt no meitenes, kam vasaras raibumiem apbērtais deguntelis uzliekts tik stipri uz augšu kā Rēzei? Par laimi, kā paša Dieva sūtīts, pienāca pats Krumšlichs, kas ir ļoti prātīgs un nopietns, kādēļ jābrīnās, kāpēc viņa meita ir tik aušīga. Viņš aicināja meitu un māti mājās. Rēze gan sāka muldēt visādus niekus par siltu laiku un tīru gaisu, bet tēvs viņā neklausījās, un viņi visi aizgāja. Es aiz prieka vai uzgavilēju un arī Hamlets kļuva ļoti jautrs, tomēr prata runāt arī nopietni, kas ļoti patika manai mammai. Ak Hamlet, tu tiešām esi burvis — tu apbur visus! es sevī nodomāju. Kad viņš pēc laiciņa aizgāja, mamma apmierināta teica:

— Tas ir patikams jauneklis! Zināms, rātskunga mazdēlam jau tādām arī jābūt. — Man nu gan viņš patiktu arī tad, ja nemaz nebūtu no Velcku ģimenes! — es sevī nolēmu, bet nekā neteicu, jo mamma jau tādās lietās nespēj saprast.

Ak — gandrīz piemirsu! Esi tik laipna, Trūdel, un atraksti jo drīzi, kādā krāsā un ar lielām vai mazām puķēm ir šī pavasara muslīna tērpi? Še Jelgavā to neviens lāgā nezina, un es baidos, ka Hamlets mani nenotur par vecmodīgu. Tava uzticīgā Juta.

12. jūnijā Juris Alunāns atbildēja savam krustdēlam Ādolfam.

Pax tibi!

Kā redzu no Tavas vēstules, tad vēlies kļūt par cēlās mūzas Talijas priesteri? Šo Tavu nodomu varu tikai apsveikt, jo teātra mākslu cienu ne mazāk kā senie grieķi un atiskās traģēdijas tēvs Aischylos ir viens no maniem mīļākiem autoriem. Viņa Orestijas triloģija pieder grāmatām, ko allaž lasu ar dziļāko baudu. Bet lasot mani māc arī skumjas, jo jādama par to, kāpēc mums, latviešiem, vēl tagad, vairāk nekā divi tūkstoši gadus pēc Aischylosa nāves, nav neviena rakstnieka, kas, līdzīgi senajam grieķim, va-

rētu tāpat attēlot mūsu tautas senos dievus un varoņus un to cīņu ar likteni? Vēl skumjāk man top, kad domāju par to, ka mums ir tikai nedaudzi cilvēki, kas spēj saprast Aischylosu, un nav pat neviena, kas viņa traģēdijas prastu spēlēt. Bet ko gan līdzētu, ja būtu spēlētāji, bet nebūtu, kas viņos skatās! Ak, kad jel reizi arī latviešiem radīsies tāda apgaismība un tāds gara spēks, ka tie spēs saprast senos grieķus, kas taču ir mums tik tuvu rada!

Man prieks, ka Tu čakli studē krietno Horaciju. Bet, ja gribi kļūt aktieris, tad Tev jāiepazīstas arī ar veco zobgali Plautu un arī ar viņa gan mazāk vērtējamo pēcnieku Terenciju. Pēc šiem tad varēsi pievērsties cildenajam Aischylosam. Zināms gan, ka tagad Tev labāk patiks mutīgais daudzvārdis Šillers, arī varbūt kaislīgais cilvēku tumšās liktenības izpratējs Šekspīrs. Taču, ja gribi īsti izprast traģēdijas baigo cēlumu, Tev arvienu jāpatur acis Aischylosam. Bet par to mēs varēsim daudz vairāk runāt, kad Tu būsi šeit pie manis Kauļos.

Es nemitīgi strādāju pie agrāk iesāktiem darbiem — *Mazā bodnieka* un *Tautas saimniecības*. Esmu iesācis domāt arī par latviešu konversācijas vārdnīcas sastādīšanu. Tikai — kur ņemt visam tam laiku! Manu labo jušanu pie tam nomāc ziņas no Pēterburgas: mani nabaga draugi kļuvuši par glaimotājiem! Pēdējā *Pēterburgas Avižu* numurā viņi ievietojuši ģenerālgubernatora kņaza Līvena bildi! Ar avīzi nu ir viss pagalam! Tā ir pazaudējusi savu brīvo garu! Par to domāt ir gaužām smagi. Reizām pat it kā izmisībā jākrīt. Tad mierinājumu meklēju dzejā, tulkojums šo un to no Hervega, gan Ļermontova, gan arī no asā zobgaļa Heines...

Es Tevi gaidīju Lieldienu brīvlaikā, bet nu noprotu, ka Tu sācis lidot kā taurenis ap sveci ap kādu Ievas meitu. Nu — ko lai dara! venit tempus! ... Vien to pielūko, ka tā neklūst par Tavu Kresidu! Georgius.

Posthaec!

Atsūti cigārus! Tu zini manu marku!

1. jūlijā Juta rakstīja Gertrūdei:
Trüdel, Trüdel!

Vai Tu zini, kas ir Jāņu laiks Jelgavā? Nē. Tu būsi gan kaut ko par mūsu Jāņiem dzirdējusi, bet to Tu gan nezināsi, ka ar šiem svētkiem ir saistīts vistrokšņainākais tirgus ar visdažādākiem notikumiem, izpriecām un piedzīvojumiem, par ko Tev nevar būt nekādas jēgas, pirms Tu pati to neesi redzējusi un neesi visam līdzī dzīvojusi. Ak, kas gan te Jāņos viss redzams, dzirdams, apskatāms, pērkams un pārdodams! Kādi gan ļaudis sarodas pie mums! Netrukst nedz dažādu mantu pārdevēju, nedz teātra spēlētāju un kumēdiņu rādītāju, tāpat kā uguns riķēju, virvju staigātāju, zilētāju un laimes pareģotāju. Visur spēlē mūzika, griežas karuseļi, skan smiekli, gaviles un līgošana. Un ļaudis! Tie sabraukuši te nevien no Kurzemes un Vidzemes, bet arī no leišiem, poļiem un pat no tālās Krievijas. Redz gan muižniekus, kas, tirgū izpriecājušies, vakaros spēlē kārtis villā Medem vai arī dejo ar savām freilenēm, gan arī lauku ļaudis — saimniekus, puišus, meitas, kas te atbraukuši izliksmoties no Jelgavas apkārtnes pagastiem. Liekas, viņu starpā dažāda laba sirds tiek apsolīta un arī pretī saņemta, jo nekur gan laikam nav tādas izdevības to izdarīt kā pa Jāņiem Jelgavā. Un kur tad nu vēl visādi amatnieki, kas visur piesola savus darbus, maiznieki, cukurbēķeri un saldo dzērienu pārdevēji, žīdi un čigāni! Jelgava šai laikā tā pārpildīta cilvēkiem, ka ikvienā namā piemīt kāds iebraucējs, jo viesnīcās un iebraucamās vietās visiem neiznāk vietas. Daudzi pat dzīvo ātru roku uzceltās būdās un audekla teltīs Lielupes plašajās plavās.

Tā tas ir katru gadu, bet šai vasarā Jāņu tirgus man likās bagātāks un liksmāks nekā jebkad agrāk, jo es taču pa to staigāju kopā ar savu Hamletu! Tirgus laikā mēs sastapāmies katru dienu un stundām ilgi, neviena neievēroti un netraucēti, klainājam tirgus drūzmā vai arī sēdējam cirkū, kumēdiņu būdā vai teltī, kur varēja baudīt visādus

gardumus. Ak Trüdchen, kāds tas bija prieks! Šais dienās es tiešām biju apmierinātākā — ak, tas ir par maz teikts! es jutos laimīgākā meitene pasaulē! Hamlets man bija blakām visu augu dienu, pie tam viņš bija pats jautrības un asprātības iemiesojums. Viņš sasaucās un mēloja ar visiem, it kā tie būtu viņa labi pazīstami, un prata to tik sirsnīgi, ka visur kļuva sumināts un cienāts, saņemts un pavadīts ar smaidiem. Protams, viņš to visu darīja, lai mani iepriecinātu, kāpēc es viņam biju bezgala pateicīga.

Tā pagāja nedēļa. Pēdējās tirgus dienas vakarā mēs abi kopā noskatījāmies Šillera traģēdijas *Don Karlosā* izrādē. Hamlets vairs nebija tik jautrs varbūt tāpēc, ka tā bija pēdējā diena, kad drīkstējam tik droši būt kopā, varbūt arī viņu stipri saistīja izrāde. Kad princis atvadās no karalienes, sacīdams:

Es esmu

Gulējis tik ilgā, smagā sapnī!

Es mīlēju! Nu atmodos. Lai aizmirst

Viss bijušais. Te jūsu vēstules.

Iznīciniet manējās un nebaidieties,

Ka satraukumu rādīšu. Viss ir

Nu gažam! Tīrs uguns manu būtni

Ir šķēstījis. Dus mīlestība mana kapā

Pie mirušiem. Nav iznikstošu dziņu

Vairs šinīs krūtīs... —

es jutu, ka Hamleta roka, ko turēju savā, trīsēja. Redzēdama viņa satraukumu, es nedrīkstēju runāt. Mēs aizgājām no teātra klušēdami un tāpat, ne vārda nepārmainījuši tumšajās ielās, atnācām līdz mūsu namam Kangīseru ielā. „Ir pagājušas Oranžuecas skaistās dienas!“... Hamlets lēni atkārtoja Domingo vārdus, strauji saspieda manu roku un aizgāja, mani nenoskūpstījis. Tas mani gan drusku sarūgtināja, jo vai tad es biju vainīga, ka traģēdijai tik drūmas beigas? Bet — gan jau mēs atkal tiksimies, un tad Hamlets, droši vien, būs atkal tas pats jautrais nebēdnis, kāds bija arvienu agrāk.

Ar Dievu, Trūdel, un raksti, lai mana laime, zinot, ka arī Tu par to priecājies, kļūst vēl lielāka. Juta.

15. augustā Ādolfs Alunāns rakstīja Jurim Alunānam.

Mīlais Georg!

Jau divas nedēļas kopš es pārbraucu no Kauļiem, bet vēl īsti neesmu iedzīvojis skolas darbā. Vienumēr man vēl jādomā par to, ko ieguvu, dzīvodams pie Tevis. Tu atcerēsies, cik pilns nemiera un neziņas es ierados pie Tevis pēc Jāņu tirgus? Man trūka iekšējas skaidrības, gaišas mērķa apziņas, kāpēc reizām biju pat drūms un Tev bija iemesls par mani zoboties, ka es laikam esot Jāņos pazaudējis savu sekundāno sirdi, kas bijusi pārāk valīga? Bet, kad rītos, gaiļa uzmodināti, reizā ar sauli izpeldējāmie Sesavas atvarā un, iekoduši vieglas brokastis, sēdāmie Tavā istabā pie grāmatām, mans gara stāvoklis pamazām uzlabojās. Palīdzēdams Tev sameklēt Stendera vārdnīcā vecos, sen aizmirstos vārdus, kas Tev bija vajadzīgi Heltija, Helderlina vai Puškina pantu latviskošanai, es iepazīnos ar dzejnieka uzdevumiem, mācījos saprast vārdu mākslas daļumu un arī grūtumu. Sāku īsti nojēgt arī latviešu valodas vārdu bagātību. Interesanti bija arī meklēt latviešu vārdiem līdziniekus lietuvju valodā. Bet visvairāk gan mani iepriecēja un pat ievēda pavisam jaunā, līdz šim nepazītā domu un pārdzīvojumu pasaulē karstās dienvīdus stundas, kad abi ar Tevi gulējām ēnainajā Kauļu dārzā pie ogu krūmiem un es reizā ar saldajām ērkšķenēm baudīju skanīgās Aischylosa strofas Tavā veiksmīgajā skandējumā. Es tad aizmirsu, kur atrados, un domāju dzirdam sirmu grieķu rapsōdu, jutu ap sevi lauru birzs šalkoņu... Grūtāk, zināms, bija, kad kādreiz gājām pušiem un meitām palīgā plāvā vai laukā. Bet tiešām šī sviedrēšanās nāca tikai par labu manām vārgajām pilsētnieka miesām — tagad jūtos daudz svaigāks un vingrāks nekā pagājušā pavasarī. Bez tam, strādājot kopā ar Tava brāļa saimes ļaudīm, es

daudz ko novēroju, par ko man senāk nebija ne jausmas. Es dzirdēju daudz asprātīgu joku, svaigu un raksturīgu valodu, tā kā man kļuva kauns par to, cik neveikla, nabadzīga un vecmodīga ir tā latviešu valoda, ko runāju pats. Viss tas kopā mani atvēsinājis no karstās aizrautības, ko pārdzīvoju pavasārī un par kuŗu Tev šo to stāstīju. Tagad saprotu, ka man priekšā dzīve, kam lielāki uzdevumi nekā tie, ko sola mierīga pilsoniska ģimene. Esmu apņēmies strādāt tā, kā to dari Tu, un domāt tikai par to, ka man priekšā mērķis, kuŗa sasniegšanai vajadzīgs viss mans garīgais spēks. — Bet nu pietiks — līdz citai reizai. Man jādomā par rītdienas skolas uzdevumiem. Tavs Ādolfs.

25. augustā Juta rakstīja savai draudzenei Trūdei.

Mana dārgā Trūde!

Ak Trūde, Tu gan ne sapnī nebūsi paredzējusi, kas ar mani atgadījies, kopš Tev rakstīju pēdējo reizi. Es esmu tik ļoti, ļoti nelaimīga! Mana nelaime sākās ar to pašu vakaru, kad Hamlets no manis atvadījās ar traģēdijas vārdiem: „Ir pagājušas Oranžuecas skaistās dienas!“ Tie bija liktenīgi vārdi! Hamlets pēc tam iekrita kā ūdenī un līdz pat šim brīdim es par viņu nekā nezīnu. Bet tas jau vēl tas mazākais! Klausies, kas notika pēc tam! Kādu dienu pie mums atnāca vecais Krumšlichs — stīvs, liks un nopietns, kāds jau viņš ir. Viņš labu laiciņu runājās ar tēvu un mammu, tad pieaicināja arī mani, un tēvs teica:

— Redzi, Jutiņ, mans mīlais draugs, Krumšlichs, lūdz no mums Tavu roku savam dēlam Gotartam, kas ir mācījies pulksteņtaisītāja amatu, strādājis kā zellis Vācēmē un tagad atgriezies Jelgavā un uzņemts par meistaru krietnajā pulksteņtaisītāju cunftē. Tu taču zini, ka Gotarts ir caur un cauri krietns jauneklis, kaut gan runājot drusku šļupst, tā kā nepieradušam viņu grūti saprast. Šis trūkums tomēr nebūt netraucēs viņu maizes pelnīša-

nas darbā, kāpēc arī mēs ar Tavu māti ar prieku apsoliņām viņam Tavu roku. Tev pašai atliek tikai dāvināt Gotartam savu sirdi, lai viņš varētu kļūt mūsu znots un tavs vīrs. Pārlicināti, ka tu ar savu dāvanu nevilcināties, mēs nozīmējam jūsu kāzu dienu tai svētdienā pirms Simjūdu tirgus, kas šogad iekrīt 28. oktobrī. —

Ak Trūdiņ! Hamleta vietā apprecēt tūlīgo šļupsti Gotartu! Protams, ka es sabruku asarās, ar ko ļoti pārsteidzu savus vecākus, jo viņi taču nekā nezināja par manu un Hamleta slepeno mīlestību. Mazliet nomierinājusies, es sapratu, ka mans stāvoklis ir tiešām briesmīgs, jo, kaut gan es mīlu Hamletu vairāk par visu pasaulē, viņš taču mani vēl nevar precēt tāpēc, ka ir vēl tikai skolnieks! Bet gaidīt, līdz viņš nobeidz ģimnaziju un kā aktieris sasniedz tādu stāvokli, līdz spēj uzturēt sievu un bērnus, nozīmētu ne vairāk ne mazāk, ka man jāklūst vecmeitai. Kā gan par to gaviļētu Hudegeru Brigita, kuņai māte ar lielām pūlēm sameklējusi kādu plenci mūrniekzelli, kas gandrīz ar mieru Brigitu precēt? Lai kaut kā aizbildinātu savu izmisumu, teicu, ka man žēl šķirties no vecākiem. Tēvs un māte uzslavēja mani par mīlu un labu meitu, bet tūlī piebilda, ka tas neesot nekāds iemesls vilcināties ar kāzām. Ak Trūdiņ, reizām es domāju, ka labāki būtu, ja es nomirtu! Tas taču būtu tik skaisti, ja mani baltā atlasa tērpā ar miršu kronīti galvā guldinātu zārkā, pie kuņa raudādams stāvētu Hamlets un, protams, arī tēvs un māte ar Krumšlichu Gotartu... Bet es taču vēl esmu tik jauna un man tik briesmīgi gribas dzīvot un kļūt laimīgai! Saki, ko man darīt?! Tik nekavējies ar savu padomu ilgi, jo atteikt Gotartam būš arvien grūtāk, tāpēc ka viņš jau sācis iekārtot mūsu nākamo dzīvokli un vakar jautāja man, kādu es vēlētos mūsu viesistabas mēbeļu drēbi: gaišzilu ar sārtiem rožu pumpuriem vai arī rozainu pamatu ar dzeltenām un brūnām lapām? Es viņam atļāvu izvēlēties, kādu pats labāk grib, ko gan ta-

gad nožēloju, jo varēju jau pirms pajautāt Tev, kāda drēbe tagad Rīgā modē.

Ar daudz, daudz skūpstiem

Tava nelaimīgā Juta.

1864. gada Jaungada dienā Ādolfs Alunāns rakstīja Jurim Alunānam.

Georg!

Rakstu Tev lielā, bet patīkamā satraukumā. Esmu primanis! Bet vēl vairāk! Mans nodoms, kas līdz šim bija tikai kvēls sapnis, ieguvis reālas iespējamas kontūras. Klausies, kā tas notika. Pirmajos Ziemassvētkos mēs ar tēvu un māti bijām svinīgās vakariņās Velcku ģimenē. Te man paziņoja, ka viņi visi atzinuši manu vēlēšanos un es drikstot kļūt par aktieri! Ak, kādā straujā priekā pārplūda mana sirds! Cik labi un mīļi viņi visi man izlikās. Bet, ka viņu izšķiršanās notikusi man par labu, par to man visvairāk jāpateicas Tev, jo es zinu, ka Tu ne reizi vien par to esi runājis ar tēvu un māti. Bet mātei savukārt izdevies pierunāt rātskungu.

Pie vakariņu galda daudz runāja par slaveno aktiešu panākumiem un grūtībām, ar kādām tiem vajadzējis cīnīties, līdz viņi pie tiem nokļuvuši.

— Kaut gan manā ģimenē līdz šim bijuši tikai krietni juristi, ārsti un mācītāji, — vectēvs runāja, — esmu nolēmis nepretoties, ja Tu izvēlēties sev profesiju, kas mūsu literātu aprindās neparasta. Nāk jauns laikmets, dzimst jaunas domas, sabiedrība pārveidojas un aktiešus arvienu jo vairāk sāk uzlūkot kā cienījamus Talijas mākslas kalpotājus. —

— Es ticu, ka Ādolfs arī mums nedarīs kaunu! — mana māte teica, spiezdama pie acīm mutautiņu.

— Aktieši jau nu gan maz pelnī — ... tēvs iebilda.

— To es zinu! — vectēvs palocīja savu sirmo galvu, — tāpēc sākumā palīdzēšu Ādolfam no sava gan ne visai lielā krājumiņa. —

Māte noliecās un noskūpstīja vectēvam roku. Bet tēvs vēl arvienu likās drusku nepmierināts.

— Aktieri bieži vien redzami krogos — . . . viņš ierunājās.

— Tas tā ir ar prūšu kumēdiņu rādītājiem un prāģeriem, kas pie mums ierodas pavasaros un, kaut arī šo to nopelnī pa vasaru, tomēr savu peļņu tepat arī nodzīro un rudenos atgriežas atpakaļ Vāczemē tikpat tukši, kā bijuši. Īstie aktieri un mūziķi turpretī ir jo labi ieredzēti viesi vislabākajās ģimenēs. —

— Tāpēc, — māte viņu pārtrauca, — es jau esmu ievadījusi sarunas ar kādiem man pazīstamiem lielāku teātru intendantiem, lai tie Ādolfu atbalsta un viņš jo drīzāki tiek pie nopietnām lomām un tā kļūst par redzamu aktieri, iegūdamš līdz ar to nopietnu un krietnu cilvēku cieņu. Esmu jau saņēmusi labvēlīgas atbildes no Tērbates un Rēveles teātriem un ceru tādu saņemt arī no Pēterburgas vācu galma teātra. —

Vectēvs apmierināts pasmaidīja.

— Es zinu, meit, ka tev galvā ir vēl lielāki nodomi. —

Māte nosarka.

— Jā, — viņa drusku apmulsusi teica, — es rakstīju arī Ķīles teātra direktoram, kuŗš, kā jūs visi zināt, kādreiz Rīgas teātrī tik lieliski tēloja Makbetu. Es ar viņu iepazīnos kādās viesībās. Bet — pirms neesmu no viņa saņēmusi atbildi, būtu vēl pārāgrī runāt par Ķīles teātri. —

Nu Tu redzi, Georg, cik jaukas izredzes mani sagaida! Es varēšu mācīties pie labākiem vācu teātru vadītājiem mūsu zemē un spēlēt nevis mūsu miegainās Jelgavas pilsoņu priekšā, bet varbūt Pēterburgas galma teātrī un pat Vāczemē! Ak, man ir tāds prieks, tāda darba griba, ka es spētu cīnīties ar neskaitāmiem pretiniekiem, ja tādi man stātos ceļā! Vēl man priekšā tikai prima, tad būšu brīvs! brīvs! un varēšu pilnīgi nodoties teātrim! Par to domājot, visa nākamā dzīve man rādās citādā, spožākā gaismā. Man arī vairs nepatīk daudz kas, ar ko senāk noniekoju savu laiku. Esmu gandrīz jau arī pavisam aizmirsis Jutu Loozingku, par kuŗu Tu kādreiz teici, ka tā mani vēl padarīšot par krī-

tošu zvaigznīti, kas iekritīšot un apdzisīšot tepat rāmajā Jelgavas mietpilsoņu dīķī. Tomēr jāatzīstas, ka gluži bez sekām šī mana aizraušanās tomēr nav palikusi: pārdzīvojamu dēļ, ko guvu, mīlēdams šo meiteni, es labāk un patiesāk tagad spēju izprast sieviešu raksturus drāmās un traģēdijās. Tātad arī šis īsais, bet straujais pavasara pārdzīvojums bijis nevis zvaigznītes krišana dīķī, bet gan tās uzliesmošana preti bezgalīgajam mākslas okeānam. Kā liekas, tad Juta nav pēc manis ilgi sērojusi: dzirdēju, ka viņa apprecējusies ar kādu pulkstenītaisītāju meistarū tepat Jelgavā.

Vel reizi pateicos, krusttēv Georg, par to, ko Tu darījis manis labā, un gaidīšu arī no Tevis uz priekšu padomu dažā labā lietā, ar kuŗu pats nespēšu tikt galā. No visas sirds novēlu Tev pārvarēt slimību, kas traucē Tevi veikt nodomātos darbus.

Jā, tēvs liek Tev jautāt, cik tālu Tu esi ticis ar savu *Dziesmiņu* otrās daļas kārtošānu — viņš domā, ka būs iespējams tās drīzumā izdot? Tavs pateicīgais Ādolf.

1864. gada 10. martā Juris Alunāns rakstīja Ādolfam Alunānam.

Sveiks, primani!

Mana slimība kļuvusi jo nejauka, kopš, apkopdams savu botanisko dārzu, apaukstējos. Lielāko daļu laika pavadu gultā, tā kā nevien nespēju ko nopietnu strādāt, bet nevarēju pat lāga atbildēt uz Tavu pēdējo vēstuli. Tagad man drusku labāk, tāpēc steigšos Tev rakstīt, jo jūtu, ka labums ilgi vis neturpināsies.

Mani iepriecināja tas, ka nevien Tavi vecāki, bet arī rātskungs samierinājies ar Tavu vēlēšanos kļūt par aktieri. Arī tas labi, ka varēsi mācīties teātra mākslu uz lielākām vācu teātra skatuvēm nekā Rīgā. Taču tas, ka Tu gribi kļūt par vācu aktieri un spēlēt Vācijās teātrī, mani ļoti satrauc un skumdina. Kā, Ādolf? Vai tad esi piemirsis, ka mūsu cilts dzimtene ir Kalsnava un nevis Jelgava un ka saradošanās ar Velckiem ir tikai nejaušs gadījums, kas nedrīkst Tevi at-

raut no mūsu tautības? Vai Tu negribi saprast, ka visu to latviešu pienākums, kas beiguši augstākās skolas, ir strādāt tikai mūsu tautības labā, lai kādā vietā un kādā darbā? Vai gribi, ka pa to laiku, kamēr Tu uz vācu skatuvēm spēlēsi lielāko pasaules rakstnieku traģēdijas, Tavi tautas brāļi lai redz tikai *Žūpu Bērtuli*, Dinsberga *Skais-tāko Degonu* vai arī Elverfelda *Tā dzimšanas diena*? Vai Tu negribi cīnīties par to, lai arī mūsu tautai rastos ievērojami teātra mākslas kopēji, kas ar savu darbu paceltu un izdaiļotu latviskā gara pasauli? Nē, Ādolf, — es gaidu un ticu, ka Tu kļūsi un paliksi tikai latviešu aktieris. Vēl vairāk! Tev jāspēlē citādas lugas nekā *Žūpu Bērtulis*, un, ja nav, kas tās gādā, tad tas jā-dara Tev pašam. Vai tad arī Šekspīrs savā laikā nedarija tāpat, būdams kā lugu rakstnieks, tā arī aktieris? Un, ja nebūs aktieru, kas spētu Tev līdzī spēlēt, tad arī tie Tev jāmeklē un jāmaca. Bet arī ar to vēl nebūs gana. Tev būs jāmaca arī pašiem skatītājiem, kas tagad pazīst tikai kumēdiņu rādīšanu, saprast īstenus un lielus mākslas darbus. Lūk, tas viss, lai arī liktos grūti sasniedzams, ir Tavš pienākums. Ilgā rakstīšana mani nogurdinājusi, tāpēc šoreizi beigšu, palikdams tai cerībā, ka nebūšu vārdus veltīgi vējā kaisījis, ka Tu mani pareizi sapratis un visu sacīto prātā paturēsi. Georgs.

1864. gada 15. novembrī Juta Krumšlīcha rakstīja savai draudzenei Gertrūdei.

Labā Trūde!

Ilgi es neesmu Tev rakstījusi. Bet ko gan būtu Tev stāstījusi, ja manas dienas rit cita citai tik līdzīgas kā lietūs pilieni, kas nupat slīd uz leju pa logu rūtīm. Ar to es tomēr negribēju teikt, ka būtu ar savu dzīvi neapmierināta. Taisni otrādi: kas gan var būt patīkamāks, nekā sēdēt spodrā istabā, kur no podu krāsns plūst tikams siltums, kaktā omulīgi tikšķ pulkstenis brūnā koka kastē, bet uz logiem zied krāšņas fuksijas un maigās balzamīnas! Protams, ka par šo jauko un mierīgo dzīvi es varu pateikties savam

Gotartam, kas mani ļoti cienī, jo īpaši kopš tā laika, kad šūpulī tepat man blakām ieradās mūsu mazā, mīļā Anemarija. Es zinu, ka viņš mani cienītu vēl vairāk, ja Anemarijas vietā šūpulī gulētu zēns, jo Gotartam taču jādomā par to, kam dienās atstāt savu pulkstenveikalu. Bet vēl jau nekas nav nokavēts — es ceru, ka varēšu viņu jo drīzi apmierināt, un viņš, no veikala pārnācis, varēs dzert savu alus kausu un sūkt garšāti ar vēl jo lielāku baudu nekā tagad.

Dažreiz, kad tā sēžu viena pati, atceros aušības, par kurām Tev kādreiz rakstīju garu garās vēstules. Cik tāla un nesaprotama man tagad izliekas toreizējā jūsmošana par Hamletu! (Smieklīgi, ka šis vārds man toreiz tā patika!) Kāda gan tur jēga, ja meitene klaiņo apkārt ar zēnu stundām ilgi, plāpādami tīros niekus, no kurjiem vēl neviens nav ne paēdis, ne padzēris. Mīlestība! Tu teiksi. Ak Trūdiņ! to taču panāk daudz vieglāk un ērtāk, kad esi apprecēta, kā to vēlas vecāki. Ka tas tā, to pati redzēsi, kad Tevi apprecēs Tava tēva kompanjons, kas esot par Tevi turpat vai trīs reizes vecāks. Tam tiešām ir maza nozīme. Galvenais taču ir tas, ka vīrs Tevi ar visu apgādā un Tev vairs ne par ko nav ne jādomā, nedz arī jā-rūpējas. Gan svarīgi ir, ja proti glīti un ātri salāpīt vīram zeķes, ar ko iegūsti viņa acīs daudz lielāku svaru, nekā lasīdama grāmatas, kur tik brīnišķīgās krāsās attēloti notikumi, kuŗu dēļ cilvēki kļūst laimīgi vai nelaimīgi. Kas tad mums, sievietēm, no tā kļūst, ja to zinām? Mūsu laime... Bet ko nu par to tik daudz runāt! Mans Gotarts domā gluži tāpat kā es, un viņam jau arī nav nemaz zināms, ka pasaulē reiz dzīvojis tāds Šillers vai Heine. Protams, ka mūsu istabā tagad neredz nedz grāmatu, ne arī ko citu, kas varētu atgādināt manu senāko aušošanas. Gotartam par to nav ne jausmas, un viņš ir pārliecināts, ka apprecējis visgodīgāko meiteni visā Jelgavā. Bail pat iedomāties, kādu seju viņš rādītu, ja kaut ko uzzinātu par manām dēkām! Tavas vēstules, kuŗās Tu tik bieži

minēji Hamleta vārdū, es jau sen esmu iemetusi krāsni, baidīdamās, ka tās neviļus nenokļūst Gotarta vai arī Anemarijas rokās, kad tā jau pratis lasīt. Dari arī Tu tāpat ar manējām, jo mums taču jāslēpj no vīriem un bērniem, it īpaši, ja šie bērni ir meitenes, kādas aušas un gaisa grābekles esam bijušas jaunībā. Kas tad var zināt, ko neizdara mūsu meitenes, lasīdamas par mūsu nedarbiem?

Beidzot man jāpastāsta Tev tomēr par kādām rūpēm: es baidos, vai tik Anemarija nešļupstēs tāpat kā Gotarts? Saka jau, ka meitas parasti atsītoties tēvos? Tā būtu liela

nelaime, jo tad Anemarijai, droši vien, būtu jānomirst vecmeitās!

Bet nu man jābeidz, jo torņa pulkstenis patlaban sit to stundu, kad Gotarts pārnāk no veikala. Viņš grib, lai es tad nodarbojos tikai ar viņu, tāpēc man nu jā rūpējas, lai viņš dabūtu savu alus kausu un pīpi. Ja to laikā nepagūst nokārtot, tad viņš šļupst tik neganti, ka pretīgi klausīties.

Dzīvo vesela, Trūde, un nepiemirsti, ko Tev piekodināju.

Tava, vienumēr Tev uzticīgā Juta.

Fricis Dziesma

MĀKOŅU PILS

*Bij kupli mākoņi — it kā uz rudens pusi:
tumšs zelts un rāmi zaļš un mēli zils.
Tu man pie pleca atbalstījies klusi
un teici: „Kāda skaista, augsta pils
ar spožiem torņgaliem pār tumšo jūru! ...
Vai tāda atdarīsies dzīvē mums?“
Tu biji zvejniece ar mūžu sūru,
es dzejnieks jauns. Un Dieva gadījums
bij dienai dāvinājis jauko mirkli,
kad saulesrieta stundas laivinieks
no viļņiem cēla viznījošo irkli,
lai diviem lieliem bērniem kļūtu prieks.
„Varbūt ...“ es teicu, skatoties tev garām:
„Mēs tajā esam jau. Viss mirdz un spīd.
Vien jāvairās, lai mēs to neaizskaram
un tā kā burvestība neaizslīd ...“
„Ai nē, draugs, apbrīnošu klusi, klusi!“
Vai sapnis bij, vai īstenība tas?
Varbūt vēl tagad tu man rokās dusi?
Varbūt nemūžam nebija nekas —?*

Karola Dāle

JĀŅU LAIKĀ

*Vasaras spožums, nākedams no kalna,
Tālas saules ko glauž,
Šūpojas gaisā, lai nelaižas salna,
Dzīvības dārzu kur jauž.*

*Vasaras spožums šūpojas gaisā,
Tālūmam atrisis —
Un uz brīdi vēl nejaustā kaisā
Zemē šai aizdegas viss.*

MEŽA ANDRIEVS

No pasaku cikla *Dieva dārzs*

1.

Mežsargs tā viņu sauc.

Viņš dzīvo Egļu salā, netālu no Misas krastiem, kur purva vidū paceļas ēnains skuju koku uzkalniņš. Arī dažas apses tur redzamas, kas rudenos spīd starp zaļajiem skuju pirkstiem kā sarkani dārgakmeņi. Dažreiz vētra tās nolauž un tad stirnāzis pulcina savu saimi pie sulīgā koka pumpuriem, kas agros pavasaros garžo kā medainas ziedu pogaļas. Arī vasaru te barības netrūkst, bet ziemu stirnas klīst gar ceļmalām, uzlasīdamas no siena vezumiem nobirusās smilgas vai apciemodamas Misas plāvās pamestās siena kaudzes.

Neviens te viņas netraucē, jo reti kādam cilvēkam gadās vadaudzība lēkāt pār Āžu laipām, lai nokļūtu Egļu salas biezoknī. Tikai rudenos te redzams uzticīgais mežsargs, kas kaltošiem un vēja gāztiem kokiem uzsit apaļus, melnus skaitļus, bet ziemu, kad purvs sasalis, te iebruc Dzērumu celmenieki, lai Dieva kautos kokus aizvestu savās pajumtēs. Citādi eglājs snauž vientuļš un kluss.

Vēl meža cūka Luģe, bērņus vadādama, prot atrast sausākās takas līdz Egļu salas biezoknim. Bet šī netirā, sarainā vecene neliekas par stirnu saimi zinīs. Viņa iet savā nodabā arvien rukšķēdama nievas, mūžam saīgusi un drūma.

„Re, re, kāds laiks, re, re, kāds bads!“

Paurdījusi egļu saknes, viņa atkal aiziet gar Doles stigu, tumšbrūno muguru grozīdama un vēriģi ausīdamās, vai kāda ļauna acs netīko viņas bērņu. Tad lai Dievs to sarga!...

Visbiežāk Egļu salu apciemo raibsvārcis Silis. Ligzdu viņš gan paslēpis Silīņu smalcēs priedē, bet pats viņš ik dienas redzams gan Malkas purīnā, gan Bērztīrelī, gan arī

pie Vāverstrauta. Viņš visu zina un redz. Tādēļ bieži vien, laizdamies pār Egļu salas koku galiem, meža kārtibnieks nelabi ķērc: „Rreč, rreč! Sargieties! Dusulis cilpas taisa!“

— Jā, tas var gadīties — Meža Andrievs domā, kasīdams ar kāju sirmo pieri. Viņš šo ļauno vīru labi pazīst. Rudenos Dusulis iesaldē vagās kartupeļus, bet neaizmirst uz Egļu salas takām izlikt cilpas. Viņš to dara slepeni, bez mežsarga ziņas, viņš slapstās pa krūmiem kā melna ēna. Šis ļaunais, salikušais vīrs arvien staigā gaŗā mētelī, zem kuŗa arvien slēpj kādu dzelzs rīku, kas reizēm splauj ar troksni baltu svinu...

Andrievs noskurinās. Vēl nesen malu mednieks viņam zagšus iegŗūda ciskā tādu belzienu, ka vēl tagad kāju nevar izlocīt taisnu. Dažas svina mušas laikam ielīdušas arī citā vietā... Tās grauž viņa veselību no pašas saknes, e, par to vecais ragainis negrib ne domāt...

Bet tādēļ Andrievs neaplauzīs ragus. Viņš taču piedzimis un uzaudzis Egļu salā pie godīgiem vecākiem, kas nomiruši dabiskā nāvē, un viņu kaulus purva biezoknī pat suns nav uzōdis. Viņš pats te visu mūžu nodzīvojis, pārlaidis karstas vasaras un varonīgi pārcietis aukstas ziemas. Viņa galva jau kļuvusi sirma, kakls aiz cienības sācis piebriest un uz skausta viņš leģni nēsā palsas krēpes. Tikai acis varēja būt gaišākas. Dažreiz gadījies, ka pelēkā rudens dienā viņš ieskrējis mežsargam tieši krūtīs un, lai Dievs nedod, ja tas būtu Dusulis no Dzērumu celmeniekiem.

Mežsargs tiešām ir ļāģa vīrs. Viņš tikai uzsauc — Andriev, Andriev, pagriez ceļu! — un smīnēdamas aiziet savās gaitās.

Arī zobi Egļu salas saimniekam varēja būt asāķi, jo ziemu grūti sagrauzt cietās Misas plāvu smilgas, ko spurainās eģlites šaurajos

meža ceļos izplēš siena vedējiem no vezumiem.

Bet tādēļ lai jaunie āželi viņam negroza priekšā savus vienžubura raģelus. Vai viņš nav pārcietis jau desmit ziemas? Vai nav izbridis asās sniega sērsnas, kas dažkārt sagraiza kailās kājas kā salauzts stikls? Vai pacietīgi nav panesis zem ādas nelieša malu mednieka skrotis? Vai viņš nav Eglu salas galva un tēvs? Kas te būtu noticis, ja viņš nebūtu valdījis ar savu izturīgo pieri? Klaidoņi kāzu laikā visas takas būtu izminuši, visas Eglu salas sievas piesmējuši. Protams! Un beidzot, vai viņš nav Dieva dārza lepnums — ar četriem ragu žuburiem?

Stāvēdams pie sūnainās egles, Meža Andrievs izslej savu resno, krēpjaino kaklu un sirdīgi piesit pret mīksto zemi stīvo kāju.

„E, e! Ne par pašu velnu nebēdāju!“

Bet necik augstu viņa žuburainie ragi neizceļas, jā, diemžēl! Tikai viņš pats to nejut, nemana. Jā, diemžēl...

Varbūt tādēļ stirnu māte Bene par vecā lepnumu daudz nebēdā. Viņa pagriež vīram rudos sānus un niekodamās lupina ar plānām lūpām zaķa kāpostus, it kā viņa tur nemaz nebūtu.

Andrievs vēlreiz sirdīgi ierejas kā ganu suns.

„E, e! Siev, kā tas īsti ir? Vai es toreiz neizglābu Plici no lapsas zobiem? To palaidni, puskoka lēcēju, toreiz Bērtīrelī, vai atceries? Es iemīcīju Sarkano velnu dubļos, tā kā tas nosvīda gluži melns! Bet zeņķis tagad nekaunas man pašam ragus griezt pretī! Redzi, siev, tas notiek tādēļ, ka Eglu salas takas sākuši mīt sveši klaidoņi. Pie-sargies!“

„Vai tas kāds varoņa darbs, pieveikt panīkušu lapsu?“ Bene vienaldzīgi paceļ galvu. „Es paredzu vēl lielākas briesmas.“

„Jā, jā, vaidēt tu proti, tas tavā dabā. Bet es tev teikšu, siev, ka pret briesmām jācīnās! Ragus pretī, lūk tā!“ Un Meža Andrievs iekrīt ar žuburaino lepnumu egļu pudurā. Tomēr sīkstulis nepadodas. Tas loka

zarus kā smalkas pātagas un bada asās skujas stirnāža acīs.

„Nost! Pie zemes!“ Andrievs neatlaižas, līdz eglīte nobrikšķ un saļimst pie Eglu salas saimnieka kājām.

Tā viņš staigā dažas dienas savā rajonā uzpūties no lepnuma, līdz kādu rītu egles galotnē iespurkšķ meža kārtībnieks. Uztraukumā pat gardā zīle Sīlim izkrīt no knābja.

„Rreč, rreč! Vilks klāt!“

Andrievs izslej kaklu. Nevar būt!

„Rreč, rreč! Pelēks un liels! Zobi spīd, acis deg! Rreč, rreč!“ Un putns atkal aizlaižas pār Dieva dārzu, žilbinādams zīdainās spalvas.

Siļa baiļu sauciens satrauc purvus un jaunaudzes. Pēc brīža Eglu salas biezoknī iedīpina izklīdusi stirnu saime. Padēls Plicis tikko nenositas kokos, meita Bruce pielīp pie mātes sāniem, bet draudzene Kleja, bezbēdīgi lēkādama, atskrien pie satrauktās ģimenes pēdējā.

„Ko tas putns tik briesmīgi kliedz?“

„Ja nekliegtu, tad palaidņi jau vaimanātu vilka zobos!“ Bene dusmīgi noskurinās. „Kur tu manus bērnus atkal vazāji?“

„Vai es —?“ Kleja brīnās. „Viņi tak mani aizmānīja. Es tikai gāju viņu pēdās. Un kur t' mēs bijām? Tepat līdz pļavmalai. Atāls saaudzis tik sulīgs, ka ne lūpu atraut! Pirmās salnas sasaldinājušas kā medu! Ak krustmāt, tādēļ nebaries!“

Kleja prot lūgties, un vecajai stirnai arvien bijusi mātes sirds.

„Labi, labi, bet tagad turieties kopā! Kas zina, vai vilka rīkle neložņā tepat gar purva malu...“

„Kāds viņš izskatās?“ Bruce naīvi apjautājas. „Vai liels? Vai nikns? Vai briesmīgs?“

„Tik liels kā teļš, tik nikns kā suns un tik briesmīgs kā vecais malu mednieks.“

Plicis lēkā ap egli kā vāvere. Viņš labprāt bailēs uzskrietu kokā, bet viņš tikai apdauza smailos radziņus un iegrūž kāju starp vaļējām celma saknēm. „E, e, e!“ tad viņš

klibodams iebērcas, it kā viņa ciskā jau būtu ieķērušies vilka zobi.

„Vai rimsies, puskoka lēcēj!“ patēvs izceļ viņa sānos krietnu belzienu. „Kad tēvs, māte jāklausa, tad nezina, kur ragus sliet, bet, vilku padzirdējis, grūž vai galvu sūnās. Cīnīties vajag, zeņķi! Ragus pretī! Lūk, tā!“ Un vecis atkal liekas ar pieri zemzarainas priedītes kuplumā.

Tomēr Egļu salas saimnieks kļūst nemierīgs. Kamēr ģimene, briesmu sargādamās, nīkst dienām ilgi biežajos egļu puduros, Andrievs klaiņo gar purva malu, groza galvu, ausās un pēti apkārtņi. — Jā, dažreiz gan dzirdēts par vilku briesmām, bet savā mūžā viņš neatceras Baldones mežos tādu zvēru redzējis. Un, ja arī nāktu — viņš nebēgtu, nē! Samicītu tāpat kā toreiz Siliņu suni. — Jā, kad tas īsti bija? — vecais ragainis domā, grozīdams galvu pret brūngano purva pelķi, kur pret zilajām debesīm zaļā skuju ielokā spoguļojas viņa lepnums un dzīves prieks — retie, četržuburainie ragi.

Jā, to viņš var viegli izrēķināt.

Jau pirmajā gadā viņš pārlēca plato Smerdukļa purva grāvi, otrā vasarā viņš izslīdēja cauri nelieša cilpai kā Egļu salas vāvere, bet, kad ragiem jau izauga trešais zars, viņš kāzu laikā izdzina no sava rajona visus nelūgtos preciniekus. Jā, to viņš labi atceras, jo to ziemu, kad viņam sāka augt ceturtais žuburs, uzkrita tik dziļš sniegs un iestājās tik nežēlīgs sals, ka tikai lielā spītībā viņš laimīgi sagaidīja pavasari. Bet piektā vasara viņam nesa atkal lielu laimi, tāpat sestā, jo abus gadus viņš nodzīvoja ar vienū sievu un neviens nedrīkstēja šai meža skaistulei tuvuoties. — Jā, tā bija septītā ziema, kad nekaunīgā kārtā viņam uzbruka Siliņu suns. Bet viņš to salocīja tāpat kā aso eglīšu cekulu. Nekauna kļuva tik mīksts, ka smīkstēdams aizvilkās mājās, un kopš tā laika Egļu salā nav manīts. Laikam tādēļ mežsargs viņu aizstāvēja, neļaudams pat virsmežzinim pret tādu varoni pacelt bisi. Tikai pagājušo rudeni Melnā ēna viņam slepus

savainoja kāju un pavēderi. Bet viņš izturēja arī šos pāris skrošu lādiņus. Jā, jā. Lai šogad panāk tuvumā pats negantākais vilks! Šogad viņa reize iepazīties ar vecā ragaiņa cietajām kaula smailēm.

Meža Andrievs izceļ pret ūdens spoguļi savu lepno, iesirmo galvu kā staltais Iecavas mežu alnis.

Bet vilks vēl nenāk. Tikai Sīlis atkal ķērkdams iesēžas koka galotnē.

„Rreč, rreč! Sargi bērņus, Andriev! Gani rīda vilku! Rreč, rreč!“

Stirnāzis salecas. Tad viņš sāk uzmanīgi laipot pa dūkstaino taku cauri alksnājam. Viņam jāredz, kas notiek Mīsas malā. Vai Dzērumu gani nenodedzina siena kaudzes? Ko gan viņa ģimene ziemu graužīs, ja palaidņi nerimsies? — Jā, jā, bet par vilku viņam nav daļas...

Uzmanīgi izlīdis caur purva brikšņiem, pārlēcis pār dubļainu meža ceļu, Andrievs ievelkas sīkā bērzu audzē un izbāž sirmo pieri caur rudajām rudens lapām. — Jā, tur viņi plosās. Gani gan nededzina siena kaudzes, bet salaiduši tām apkārt govīs. Lopi plūkā zaļganos kušķus un samīn zem kājām kā pakaišus. Ak, pērienu, pērienu, palaidņiem! — Bet ko viņi paši dara? Klaigā gar upmalu, svaida sprunguļus un peleks suns riedams tos kāri ķeķ. — Ak tu stulbais putns! Tāds tas vilks!

„E, e, e!“ Andrievs izceļ savu resno kaklu, noskurinās un lēni iegriežas krēslainajā mežā.

Pārbrīdis atkal Āžu laipas un uzmeklējis Egļu salas biežoknī ģimenī, Andrievs sanīkojas kā pērņais kazlēns.

„Muļķi! Suni nepazīst! Es tūlīt domāju, ka meli vien būs! E, e, e! Prom pa stigu ganīties! Ziema nāk virsū, bet vēderi tukši!“

Izslējis ragus, Meža Andrievs aizdzen savu saimi pāri Doles stigai, kur purvu plāvās zied baltās, sulīgās vienlapes atāla puķes.

2.

Patiesi, rudens jau klāt. Stirnu māte osta vējus un klausās koku šalkšanā. Apšu lapas

gan čabējušas visu vasaru, bet nekad tās nav sanējušas tik noslēpumaini un drūmi kā šobrīd. Arī egļu skujuas nenorimst šūpoties dienām un nedēļām ilgi un dažū nakti tās šņāc tik baismīgi, ka Bene pietrūkstas kājās un, vērdamās tumsā, uzmanīgi klausās. Kas tur bukšķ, kas krāc un vaid? Varbūt izkāmējies vilks jau joņo gar purva malu, ošņādams viņas bērnus? Stirna izslej galvu un gatavojas lēcienam. Bet nē, šoreiz tikai vējš plosa Egļu salas kokus. Tas apdauza kalnušos zarus, aplauž satrunējušās galotnes un nereti saskaities ieķeras kuplajās eglēs un griež tās tik ilgi, kamēr dažā, vaidēdama un bezpalīdzīgi zarus šūpodama, nogāžas citām pie kājām. Pārtrūkušās saknes augstu izslejas gaisā, paceldamas līdz mitrās purva velēnas. Jā, ziema nāk plosīdamās un draudēdama kā kaucošs Latgales vilks.

Bene jūt nemieru. Viņa nevar pateikt, kas notiks, tikai zina, ka Dieva dārzam tuvojas baigas dienas. Varbūt viņai to stāsta vējš, varbūt noslēpumu viņas ausī iečukst atirušās koku lapas, kas ik dienas čab zem kājām kā mazas, dubļos iemītas sirdis.

Varbūt.

Kaut kas arī notiek. Egļu salā atkal redzēts malu mednieks. Dažreiz, pirms Melnā ēna pārslīd pār Misas tiltu, Dievu dārzū jau apskrien pelēkais vilks, apostīdams visas meža takas ar asins kāro degunu. Jau Kleja bailēs pārskrējusi pār Doles stīgu kā zibens šautra, jau Plicis pāris reizes iedrāzies Smerdukļa tīrelī, kur avoksnainie ūdeņi uzticami noskalo bēgļa pēdas. Tādās reizēs vilka rīkle izkaļ gaļu, sarkanu mēli un, kūpošus garaiņus elsdams, tecīņus dodas atpakaļ uz Dzērumu celmeniekiem. Šoreiz nekā.

Lieta kļūst arvien nopietnāka — Meža Andrievs domā. Dusulis jau sen bija bīstams vīrs, bet līdz šim viņš bija tikai kurls vecis ar ļaunu prātu, turpretī tagad viņš staigā pa mežu ar suņa ausīm un suņa nāsīm.

Bet tādēļ Egļu salas saimnieks neskries kokā. Viņš arī nemeklēs vecumdienās mājvietu biežajos Iecavas mežos, nē, kam to?

Un pelēkajās rudens dienās Andrievs apstaigā savu rajonu — dažreiz ar saimi, dažreiz viens pats, jā, šajā ziņā viņš jūtas neatkarīgs un brīvs.

Kādā salnainā rītā, kad nobirušās koku lapas čab kā sakalnušas egļu mizas, Andrievs pārlec atkal Āžu laipas, paklaido gar Misas pļavmalām un beidzot aizgriežas uz Vāverstrautes smalcī. Viņš te ilgi nav bijis. Visumā viņam nav labas atmiņas par šo stūri. Toreiz bija tikpat skaidrs un dzidrs rudens rīts kā tagad, kad viņš gribēja sīkajā egļu audzē paslēpties no mednieku trokšņa. Tiklīdz viņš jutās drošībā, pēkšņi viņu sagrāba aiz kājas nežēlīgi, asi pirksti. Viņš raustījās, lēkāja un izbailēs tik nelabi iekliedzās, ka pašam sametās kauns. Bet kāja bija piesieta pie zemes, tur nekā nevarēja darīt. Kad viņš blāva vēl otrreiz, tad nāca ļaunākais — vīrs ar bisi plecos. Paldies Dievam, šoreiz tikai plecos! Tas bija mežsargs, viņa vecais paziņa. Lai Dievs viņam piešķir ilgu mūžu! Viņš gan bija pārskaities kā negaiss, bet viņš lādēja veco Dusuli, kas visās malās bija sakāris tērauda cilpas. Mežsargs atraisīja smalkos pineklus un uzsauca — staigā vesels, Andriev! — Ak, tāda skrējiena viņš nekad vairs nav piedzīvojis.

Jā, tas bija toreiz.

Kopš tā laika viņš šai egļu smalcī arvien pagriež likumu.

Bet šodien viņš atkal atrodas te. Viņš klausās un pētī. Jā, vai no tās pašas vietas neplūst kāda divaina skaņa? Vai tur kāds neelš, nevid? Kas zina, varbūt šoreiz tur iepinies pats mežsargs? Andrievs uzmanīgi lien tuvāk.

Nē, tas nav mežsargs, bet Luģe, Vāverstrautes meža cūka. Patiesi, arī viņas kāja ieķērusies cilpā. Sarainā vecene šņāc un plēšas, it kā Siliņu puiši viņu pusdzīvu svilinātu uz salmu sārta. No mutēs viņai krīt biezas, zaļģanas putas, zobi griežas sāpēs un brūnā mugura kūp sviedru garaiņos. Viņa rēc tik īgnā, zemā balsī, ka Andrievam kļūst baigi. Bet viņš taču nevar skriet prom!

Stirnāzis nedroši pienāk posta vietai tuvāk.

„E, e! Kas par lietu?“

Luģe paceļ snuķi un kāri rij vēso rudens gaisu.

„Re, re, kāds ērms! Vai t' neredzi?“

„Kam tu skrien kā akla?“

„Re, kāds, re, tāds!“ Luģe cērtas atkal sāņus. Diemžēl, stiepule iztur. Tā atrauj cūku atpakaļ kā vecu, piemirkušu maisu. Eglītes vien nolīgojas.

„Jā, jā!“ Andrievs rūc sirmajā bārdā. „Ja tu vēl dažas reizes tā lēkāsi, varbūt egle padosies.“

„Re, re, kāds! Vēl smeji!“ meža cūka īgni norūc un, uz visām pusēm plosīdamās, rauj atkal cilpu. Bet tievie dzelzs pirksti tā sagrābuši nabaga Luģes kāju, ka viņas biežajā ādā jau metas dažas asiņainas tulzņas. Tomēr, jo vairāk cūkai sāp, jo straujāk viņa lec. Tievā eglīte, kas tur cilpas otru galu, jau lēnām padodas.

„Rauj, rauj!“ Andrievs skubina.

„Rauj, rauj!“ Luģe mēdās. „Pašu vilks paraus!“

„E, e!“ Andrievs pārgudri smeļ. „Varbūt parautu ar, ja man nebūtu ceturtā žubura pierē...“

„Uch!“ cūka svīzdama nostenas un nevarīgi nomet smago dibenu izkārpītajās sūnās. „Re, kādas beigas, re, kāds kauns! Uch, uch, uch!“

„Atpūties, kaimiņien!“ Andrievs smīn. „Koku gan tu izrausi, bet necik tālu tu ar tādu nastu neaizskriesi. E, e! Taisnību sakot, tu esi diezgan vazājusies, vecā kartupeļu zagle! Kam tu nāci pāri upei? Vai tu nevarēji tupēt turpat Iecavas mežos?“

„Re, kāds! Ko t' es tur būtu ēdusi?“

„Vai apniki urdīt koku saknes?“

„Zināms! Uch, uch!“

„Atnākusi te rakņāt kartupeļu laukus — sakaitinās tikai Siliņu puīšus. Atriebsies vēl manai saimei!“

„Uch, uch! Tavu ādu gan vajadzētu maz-

liet atģērēt, tad nesmiesi par otra nelaimi! Un kaut es būtu pēdējā cūka!“

„Nešņāc tik briesmīgi! Šorīt debesis skan kā vēja svilpe. Melnā ēna atskries pirms laika. Nogriezīs no tavas ciskas gluži siltu šķēli un atdos sunim!“

„Uch, vecais grēkāzi! Par tādu valodu es tev vēl ilkņus iecirtīšu biksēs!“ Luģe saniknota iekunkstas un atspērusies tik spēcīgi lec sāņus, ka sikās eglītes saknes nostirkšķ kā satrunējusi vadmala. Andrievs tikko spēj pamukt sāņus.

„Uch, uch, uch!“ Meža cūka plosās, zemes kārpīdama. Egle padodas. Viņa aizvelk koku labu gabalu pa izarto sūnu, bet drīz vien spurainās saknes iesprūd jaunaudzes biežoknī.

„Uch, uch, uch!“ Luģe vairs nepadodas. Viņa valstās no vieniem sāniem uz otriem, šņāc, rēc, kārpa sūnas un plēš mīksto meža zemi kā dzīva, satrakota ecēša. Viņas brūnā mugura jau kūp, it kā tai būtu uzvests vārošā ūdenī izsutināts maiss. Cūkas kāja asiņo, no žalģani putainās mutes kūp karsta elpa. — Uch! — viņa taču negulsies uz malu mednieka pannas un kaut viņai kāja būtu jānorauj! — Uch, rek, rek, uch! —

Beidzot Luģei laimējas. Stiepule pārtrūkst pie egles stumbra, un viņa krišus iekrīt vai-varāju ciņos. — Uch, uch, uch! Rek, rek, rek! — Cūka klibodama aizjož uz Vāverstrautu, bet Meža Andrievs, ne mazāk pārbijies, pārlec pāri Doles stigai.

Ak posts! Kaut viņš netīro kartupeļu zagli piezobojis, tomēr, šo baismīgo notikumu pārdomājot, staltajam ragainim kļūst baigi... Taču vecais noziedznieks šos cietos tērauda žņaugus būs sakāris visās Dieva dārza takās. Kas zina, vai puskoka lēcējs Plicis kaut kur jau nekarājas? Var nelaimēties arī citiem, arī viņam pašam. Un vai mežsargs vienmēr zinās atnākt laikā?...

Uzmeklējis savu saimi, Andrievs lepni nošūpo staltos ragus un saka: „Uzmanieties! Melnais izlicis lamatas: Ja es nebūtu gadī-

jies pie Vāverstraucha ar savu padomu, Luģe jau būtu pakārusies...“

Jā, tās ir baigas dienas. Arī saule vairs nesilda kā senāk, un ik nakts aukstās lietus lāses mērcē skujām piebirušo kažoku. Koki draudīgi šņāc un dažreiz niknie vēju viesuļi saklūp Dieva dārza galotnēs un plosa tās tik nežēlīgi, ka pat stirnu mātei iežēlojas sirds. Bet ko viņa var darīt? Tāds ir lielais likums, kas slēpjas debesu zvaigznēs un katrā koku lapā virs zemes. Viņa taču nevar griezt viesuļim pieri pretī kā viņas valdonīgais virs...

Ar pirmo sniegu debesis kļūst gaišākas, bet rūpes nemazinās. Tās aug tāpat kā puteņainās nakts vēju sanestās kupenas. Egles vēl arvien vaid un zem pazarēm griežas smalkie sniega putekļi, ietinot mežu zaļgani sirmā mākonī.

Ik vakarus stirnu saimei jāmeklē jauna guļas vieta un ilgi jākārpā palseņais sniegs, lai atrastu mīksto sūnu. Paldies Meža mātei, zem platzarainām eglēm tā vēl pratusi saglabāt mīkstus, neaizputinātus mētru ciņus, un tādā vietā Andrievs nonīkst ar savu saimi dažu gaŗu nakti. Diemžēl, vēders prasa savu. Tādēļ, norimstot sniegpuţenim, viņš izslej galvu un saka:

„Vecen, būtu laiks pameklēt kaut ko pa zobam!“

„Jā, jā, bet —“

„Ak nečīksti! Vai no pļāvām visas siena kaudzes jau būtu aizvestas?“

Bene saprot, ka ilgāk viņa ar bērniem nevar palikt uz vietas. Viņi brien pa dziļo sniegu mazliet nosaluši, bet vēl vairāk noguruši un izsalkuši.

Andrievs turas saimes pēdās, uzmanīgi pētīdams apkārtni.

Stirnu saime pārlec Aŗu laipas un tecīņus dodas tieši uz Mīsas pļāvām. Protams, siena kaudzēs vēl stāv savā vietā. Ne rudens vētra tās aiznesusi, ne vējputenis apbēris ar sniegu. Tās tup pļavas vidū kā lielas, pelēkas vecenes ar biezām, baltām villainēm pļecos.

Andrievs pienāk aizvēja pusē un lietprātīgi paurda appelējušo sieniu.

„Tas maniem zobiem par cietu!“ viņš vīlies izceļ galvu un pēti apsnigušās pļavas. „Arī sapūdēts. Klausies, vecen, tā taču Dusuļa siena kaudze! Lai viņš grauz pat savus mēslus! Tāds sliņķis! Ne viņam vaļas zāli laikā nopļaut, ne sagrābt. Pūdēja uz zemes trīs nedēļas. — Nē, nē, vecen, ja siens būtu arī ēdams, es tomēr nebāzīšu savu degunu tuvumā. Kas zina, vai nav iekaisījis indi? Tādām lietām arvien atliek laika... Iesim!“

Stirnu saime brien tālāk. Vai tik vien siena kaudžu pļaujās Mīsas pļāvās? Vēl taču barību nav veduši mājās ne dolenieši, ne baldonieši, ne arī Dzērumu celmenieki.

Stirnas staigā pa piesnigušo pļavu kā rāmas aitas un, uzmeklējušas mīkstāko sieniu, grauz barību ar lēnību un sātu, domādams par pagājušo vasaru un smaržīgām pļāvām. Tikai vecais buks ausīdamies bieži izceļ galvu. Ko var zināt...

Kad vēji norimst un saplok dziļās kupenas, sniega klajums izskatās kā caurausts ar skujainiem pēdu rakstiem. Tur zaķis noļepojis gar krūmiem kā streiņulotājs klaidonis, turpat blakus redzami sīkie vāveres nadiņi un pāri klajumam aizgājis sesks, pamezdams sniegā sīkos, apaļos pēdu nospiedumus pa divām ieslīpi blakus. Gar Mīsas krastmalu laiski staigā ūdris, prātīgi un lēni likdams mīkstās ķepas pamišus. Arī vārnas likie nagi atstājuši sniegā savas zīmes un beidzot pat mazais sermulītis aiztecējis pār pļavas klajumu, pamezdams aiz sevis sīkas pēdiņas kā tievu strūkliņu. Lapsa, gudriniece, mēģinājusi savas pēdas aizslaucīt ar kuplo asti, tomēr ne ik reizes tas viņai izdevies.

Bet kas te nācis no Vāverstraucha puses ar neskaidrām, aizrušinātām pēdām? Vai tiešām meža cūka Luģe gribējusi slēpt savas gaitas tāpat kā viltņiece lapsa?

Nē, šī lieta nebūt nav tik jautra! Luģe vēl arvien staigā, vazādama aiz sevis atsperīgo tērauda stiepuļi. Kur viņa iet, tur nekaunī-

gās ausis viņš izslej stāvus kā divas pelēkas turzas. Tad, piedūris stirnu pēdām purnu, Plušķis pazūd Egļu salas biezoknī.

Silis skrien no vienas meža malas līdz otrai, kliegdams cik spēka: „Rreč, rreč! Bēdziet! Vilks ir klāt!”

3.

Paldies Meža mātei, šoziem Plušķim neizdodas stirnu noķert! Viņš gan saplosa dažu novārgušu zaķēnu, iztrenkā lapsu un apošņā caunas pēdas, bet Meža Andrievam viņš klāt netiek.

Ziema šogad pieturas silta. Jau februārī koki nokrata baltos mēteļus, un aizvēja vietās saule jau agri atmodina brūkleņu mētras. Gan martā Dieva dārzu vēl pārsteidz cīruļu putenis, bet arī tas drīz rimstas, jo dienas jau izstiepjas gaŗas un rītos arvien agrāk aizbēg tumsa. Mežinieku pamestajās cirmās saule arvien spoŗāk spoguļojas sveķainajos celmos, un zilajos gaisos cēļas saberzto skuju smarŗas. Tikai ēnainajos purvos vēl guļ izburbējis ledus, viesdams ap sevi drēgnu mitrumu kā mirušās ziemas trūdus.

Meŗa Andrievs šajā laikā pamet Egļu salas krēslu un izved saimi saulainajās cirmās. Viņš izceļ resno, spēcīgo kaklu, lepni apzinādamies, ka viena ziema atkal pārciesta un viņam ataug jauni ragi, skubinādami šīs vasaras cīņai. Andrievs zina, ka tās būs karstas dienas, jo jaunā paaudze kļūst arvien iedomīgāka un spītīga bez gala.

„Ē, tu puskoka lēcēj!” viņš uzsauca padēlam. „Apskriēn briksņus un paveries, vai kāda apse neguļ pie zemes? Patlaban pūmpuriem saldākā garŗa.”

„Man gribas palēkāt saulītē, vectēv!” Plicis atrunājas, kāpaļādams pa izjukušo malas grēdu.

„Bet man gribas tavās biksēs jaunus ragus izmēģināt!” Andrievs smagi piesit kāju pret mitro zemi.

„Neaizmirsti, ka arī man šogad aug otrs žuburs!” Plicis lepni atslej galvu, bet apdo-

mājies tūlīt aizlēkā pa cirmsu, balto dibena spoguļi žilbinādams.

Bene stāv cirmsas vidū, pacēlusi smailo galvu pret silto pavasaŗa sauli, un neliekas par vīru strīdiem zinīs. Viņa pati nes līdzī smagas domas un rūpes, jo pēdējās dienās viņas gaita kļuvusi gausāka. Jā, jā, ar šo nastu viņai pašai būs jātiek galā . . .

Bruce vēl arvien turas viņai blakus, raudzīdamās pasaulē ar maigām, mīlīgām acīm. Visas parādības viņa redz it kā pirmo reizi — spoŗo sauli, zilās debesis un baltos mākoņu putnus, kas visu dienu peld un peld.

„Kur viņi paliek un no kurienes nāk?” Bruce naīvi prasa.

„To zina tikai vējš —” Bene vienaldzīgi atbild.

„Kādēļ vējš mums nepastāsta?”

„Ieklausies labi, kā priedes ŷūŗo!”

Bruce klausās, kaklu staipīdama, bet nekā nesaprot.

Tad draudzene Kleja nebēdīgi pielec abām blakus.

„Skriesim uz purva malu! Sūnās jau saaugušas jaunās cēŗpas — mīkstas kā zaŗu kāposti!”

„Tikai tālu vien neaizkļīstiet!” Bene piekodina rūpju nomāktā balsī.

Abas nebēdnes aizlec pār baltajiem celmiem. Cirmsas vidū paliek tikai Bene ar Andrievu.

„Vecais, mans laiks nāk nākdams!” viņa maīgi saka.

„Mans arī —” stirnāzis lepni atbild, sievā nepaskatīdamies.

„Tā kā tū man pa šo laiku neaizkļīsti?”

„Nebēdā! Es uztrīŗu ieroŗus . . .”

„Met nu reiz lielo dūŗu pie malas!” Bene pārmezdama saka.

„Kas gan būtu vīrs bez dūŗas?” Meŗa Andrievs lepni paceļ savus jaunus, mīkstajās pūkās paslēptos ragus. „Vai tū gribi, lai vazaņķi bez laika mani izmet no Egļu salas? Nu, to mēs redzēsīsim! — Un lai viņš sargās mīt tavās pēdās!”

„Lauj nu man pašai rūpēties!“ Bene noliec galvu.

„Sargies, vecen, ja tu rīkosies tāpat kā pērn! Beidzot es pats nezīnu, kurš te mans dēls, kurš padēls...“

„Vai tev tas jāzina?“ stirnu māte pagriež vecim sānus, lai nebūtu par šo mulķīgo jautājumu vairs jāstrīdas.

Viņi ilgi klusē, vērodami sauli, debesis un elpodami svaigo pavasara gaisu. Jā, zaļajā Dieva dārzā atkal atgriezies dzīve — naida un mīlestības krustojums.

Beidzot no apšu audzes atskan maigs svilpiens: „Pī, pī, pī!“

„Klau, vecen, puika jau sauc! Iesim pagrauzties pumpurus!“

Tad arī Bene atsaucas tikpat maigi: „Pī, pī, pī!“

Un Bruce ar Kleju no purva malas: „Pī, pī, pī!“

Lēnā gaitā stirnas aizsoļo gar saules apmirdzētiem celmiem, nekur nesteigdamās un neuztraukdamās. Tikai Andrievs, turēdamies aiz Benes, reizēm paceļ krēpjaino kaklu un pavežas uz visām pusēm pamestajā cīrsmā, kur valda tikai miers un brīvība.

Vieglie pavasara vēji tikko manāmi šūpo vientuļās sēklinieču priedes. Jā, varbūt tie stāsta par mākoņiem, kas izkāpj no jūras un aizpeld pār Daugavu uz Latgales ezeriem. Dažreiz tie satumst melni un nobirdina siltas lietus lāses, kas iesūcas nedzīvajā meža zemē kā dzīvību devējas burvja zāles. Piesaulē sazaļo ciņi, un krūmu aizvējos jau uzzied pirmās meža vijolītes.

Tikai Vāverstrauga Luģe, atnākusi cīrsmas malā, pārsteigta paceļ snuķi un īgni blisina šaurās ačeles. Cūka vēl arvien vazā līdz ienīsto stiepuli, kas graužas kājā arvien dziļāk un dziļāk kā asiņu kāra dēle. Šķiet, tā iespiežas vēl tālāk, tā žņaudz pat meža cūkas sirdi. Tādēļ nekas viņai neliekas labs, nekur nav miera. Pat saule šķiet dumja un uzbāzīga.

„Uch, tu debesu piepe! Duņas acīs kā ērce! Kad tava siltuma vajadzēja, tad pati sali

nost, bet tagad, kad pavasaris klāt, tu valsties kā rūgta mušmire uz zilā debesu plaukta. Uch, rek, rek!“

Un Luģe griežas no saulainās cīrsmas atpakaļ biežoknī. Lokanā tērauda stiepule reizēm aizķeras aiz koku saknēm un sāpīgi aiztur meža cūkas kāju.

„Uch, rek, rek!“ viņa īgni notirina stīvo locekli un, snuķi nepacēlusi, lād visu pasauli.

Bet šoreiz pineklis nepadodas. Luģe nosvīdusi paremsas atpakaļ un tirina kāju, it kā ieģrūdusi to karstos pelnos. — Uch, tāds nekaupa koks! Bāzis tak saknes zemē, bet nestaipījies pa kājām! Gaida ar saliektajiem pirkstiem tikai to brīdi, kad Luģe ies gaŗām, lai varētu saķert viņas vārīgo locekli.

„Uch, rek, rek!“ cūka sirdīgi purina nelāgo dzelzs auklu, bet tā spītīgi turas, ieķērusies sveķainā sakņu žuburā. Cūka nevarīgi nolaižas uz ciskas un, sacēlusi uz skausta brūnos sarus, neganti ruc: „Uch, tāda dzīve! Kaut varējusi pati savu kāju nograuzt! Mūžam jāspirinās kā kokā pakārtai.“

Luģe sēž, domā, nopurina ausis un domā atkal. — Kur ej, tur ķeras, kur lec, tur atrauj atpakaļ. Miera nav pat naktīs miegā gulot! Griež kā ar neasu dunci! Uch! Līdz sirdij jānodrebinās! — Meža cūka tiešām izmisusi noskurinās.

Pēkšņi tajā pašā eglē iespurdz Silis.

„Rreč, rreč! Bēdz, Luģe!“

„Uch, rek, rek!“ Cūka ar lielu spēku sitas sāņus. Kājā gan iedūras kā ilens, bet no saknes viņa tiek vaļā. Luģe tikai nopurinā kāju, it kā pārbaudīdama, vai tā tiešām vēl turas klāt. Protams, kāja vēl atrodas savā vietā, tikai vaina neganti sāj.

„Rreč, rreč! Vai sabijies, lielmāt?“ Silis jautri uzsauc.

„No tāda spalvu kušķa —? Ne prātā!“

„Bet vilka gan bailes —?“

„Uch, lai tik panāk! — Vai tu atkal redzēji?“

„Nē! Šoreiz gribēju tikai tevi patramdīt!“ Un Silis veikli izvelk no koka dobuma mikstu kāpuru.

„Uch, kaut tu aizrītos!“ cūka īgni norūc un staigā tālāk, mazliet pievilkdama stīvo kāju. Ak posts, viņas gaitā ar katru dienu kļūst smagāka!...

Bet zeme kūp un smaržo kā tvaikos suti-nāta pārno zāļu tēja. Dienas vidus, kad migla nosēžas Dieva dārza ēnās, saule uz-kāpj debesīs, smiedama un starodama kā zeltā greznojusies valdiniece.

Putni trīcina mežus līdz vēlai tumsai. Pat naktīs tie apreibuši murmina, rubina un kvarkšķ. Šķiet, katrs cinis mežmalā apskur-bis mostas no simtgadīga miega.

Purva ūdeņos spoguļojas debesīs, mākoņi un pusplaukušie alkšņi. Blakus cienīgi slēp-jas purainis, spilvainais bērzs ar smalkiem, nokareniem zariem, ar pusplaukušām lapiņām, kas čokurojas viena otrai blakus kā sīkas pelu austiņas. Zemāk purva dūkstīs slēpjas ložņīgais vilku kārkls ar zeltaini dzeltenām ziedu spurdzēm. Pat dzelzszāle un ciņu grīslis, saules aicināts, spraucas no mitrās zemes kā sīki, zaļgani pirkstiņi. Mežs mostas, nīrb un vibrē kā pārausts ar zilganu zīda tīklu.

Šajā laikā Meža Andrievs kļūst nemie-rīgs. Visu ziemu viņš rūpīgi sargājis savus jaunos ragus, paslēpis mīkstā, villainā ādā, taču beidzot jāzina, kas tur iznācis. Pienācis laiks noplēst liekās ādu skrandas, lai kāzu laikā varētu cienīgi stāties pretī visiem klaidoņiem. Tādēļ vecais āzis, daudz nedomā-dams, kur sieva taisīs midzeni, pazūd sika-jos Eglu salas brikšņos. Viņš uzmeklē kādu asu, aprepējušu koka stumbru un sirdīgi me-tas ar jaunajiem ragiem klāt. Kad tas vairs neliekas pietiekoši labs, Andrievs bada jau-nākos priēžu dzinumus, lai gremzdu sulā nokrāsoju jaunus ragus koši brūnus. Šajā laikā viņš pat aizmirst savu stīvo kāju un dažas svina blusas, kas vēl arvien nekaunīgi knieš aiz ādas.

Dažas dienas rūpīgi trinis jaunus ragus, Andrievs ielien purvā pie ūdens spoguļa, lai redzētu, kas šogad viņa sirmajā pierē izau-dzis. — Ak, debess! Kas gan tas? Vai viņš

tiešām redz abām acīm? — Kreisajam ragam nenolūp āda! Viens jau tīrs un smails, bet otrs slēpjas skrandās kā kaunīgs vārgulis! Ko tas nozīmē? — Meža māt, Meža māt, Andrievs kļuvis kroplis!

E, neslava, neslava! Beidzot viņš zina, kā-dēļ tas tā. — Melnais bende toreiz ar slepeno šāvienu izārdīja viņa pavēderi...

Andrievs izmisis groza sirmo galvu. Viņa resnais kakls noslīgst zemāk, acis tumši aiz-miglojas — viņš ievelkas krūmos kā iz-smiets pārnovada precinieks.

Pirmo reizi mūžā viņš jūtas pievārēts. Ļaunākais, ka viņš nespēj atbēgt ar da-žiem spēcīgiem belzieniem. Viņš klist pa Eglu salu kā vecs nelga, gudrodams, kā savu nelaimi vieglāk pārciest. Kaut varētu ar veselo ragu uzšķērst malu mednieka vēderu! Kaut spētu viņa suni iemīcīt purva dūkstīs un beidzot arī mežsargā sānos derētu iebrūst dažus belzienus. Tādēļ ka laikus viņu nebrī-dināja. Bet tiec tu tādiem divkājainiem mil-žiem klāt! Tādēļ Meža Andrievs pārskaities liekas ar ragiem biežajos krūmos, tā kā tie brikšķēdami jūk uz visām pusēm. Viņš pār-šķel sīkstos kārklu zarus, aplauž trauslos krūklus, bet smalkās egļu skujuas put kā pe-lavas.

Tikai pēc ilgas un grūtas cīņas nolūp ādas skrandas arī no otra raga. Ai, ai! — Viņa lepnais četržuburnieks sarāvējis čokurains un truls.

Padēls Plicis to pamana pirmais. Viņš tu-ras kopā ar jaunajiem āželiem un savā drais-kulībā izturas pārdroši. Viņi jau sen jau-nos raģelus notrinuši.

„Klau, vectēv, kur tu ņēmi tādu miroņa kaulu? Vai tu neesi samainījis ar Siliņu aunu? Pērn viņš staigāja ganībās ar likiem, strupiem duņamiem!“

„E, vecais klimst!“ sauc arī citi. „Vai tu neesi iebrūdis pieri karstos pelnos?“

„Vai tevi velns aiz ragiem dancinājis?“

„Varbūt tu viņam savu lepnumu esi pār-devis, vecais grēkāzi?“

Jaunie kazlēni izaicinādami blisina savus

spožos raģelus un lēkā pa mīksto sūnu, draiskulīgi apdejojami vectēva nelaimi.

Andrievs jūt, ka strauji nosirmo pierē. Viņa vecās kājas dreb un lielā uztraukumā trīc plānās nāsis. Pārskaities viņš lec zobgaļu barā un izsvaida tos uz visām pusēm kā izpūrušus ciekurus.

„Nelgas, klejoņu bars! Ja šovasar nevaldīsīt savus ilenus, tad aizlingošu jūs pāri Doles stīgai kā sprunguļus! Mīcieties purvā, ja neprotat goda turēt!“

Nē, tādēļ Meža Andrievs nezaudēs lepnumu! Vēl viņš spēj. Spēj mazliet vairāk nekā šie nelgas iedomājas. Lai tikai pienāk laiks...

Tiešām laiks nestāv uz vietas.

Dzēguze — dzidrais meža pulkstenis ieskandina rīta stundas jau pirms saules lēkta un rāmās pievakārēs iezvana nakts mieru, kad vēji rimuši un koki sakļauj zarus lūgšanai. Dažreiz vieglie, pelēkie mākoņi, saules apmirdzēti, nobirdina dažas sudrabainas lāses, kas iesūcas atvērtošos pumpuros un kūpēdamas smaržo kā dzīvības devējas zāles. Ar plaukstošo bērzu saldumu piemirkt katrs meža taks, katrs cinis un koks. Pat satrunējušie celmi smaržodami kūp.

Jā, dienas nestāv uz vietas. Tās nemanītas aizbrien caur zaļo Dieva dārzu spožiem, saules apmirdzētiem zābakiem.

Kad dzēguze jau dažas nedēļas skandinājusi dzidro zvana mēli, stirnu māte Bene uzmeklē klusāku vietīņu Eglu salas biezoknī un nerādās vairs klajumā dienām ilgi. — Arī meža cūka Luģe ielien Vāverštrauta brukslājos, kur ne cilvēks, ne suns neatrod viņas mīgu, un rukišķēdama iegulst mīkstajās sūnās ar jaunām rūpēm un nemieru. — Tāpat Sīlis šajā laikā apklust un noslēpumaini turas savas ligzdas tuvumā. Taču sieva ik dienas sēž uz olām — nebūtu prātīgi tagad taisīt troksni, kaut septiņi vilki parādītos Dieva dārzā.

Vienīgi Bruce ar Kleju vēl nebēdīgi klaiņo pa saulainām cīsmām, jo viena vēl nepazīst mātes rūpju, bet otra šogad palikusi ālavīte. Tomēr Kleja neskumst. Gan viņa

paspēs. Vēl viņa nemaz nav tik veca. Tādēļ viņa lēkā kā jautrs kazlēns, tā kā Bruce dažreiz netiek draudzenei līdzī.

Pār meža takām smaržodamas līkst samtaino bērzu virtenes, jaunās egļu galotnes spīd kā saules aizdedzinātas sveces, un pāri zaļajam Dieva dārzam ņirb zilais debess mirzdums. Ik cinis izelpo dzīvības devējas smaržas, un katrs sūnainais celms kūpina audzēligu zemes dvīli, kas ceļ arvien augstāk jaunos, izstīdzējušos skuju koku dzinumus, kas loka pazarēs putnu balsis un plēsīgus zvērus noreibina maigus kā padevīgus jērus.

Dieva dārzs zied, smaržo un gavilē.

Ap šo laiku Eglu salas nomaļākā vietā Benei piedzimst divi mazuļi. Jau pēc dažām dienām tie tekā mātei līdzī kā divi ābolaini sūnu pinkulīši. Tikai bērnu kājiņas šķiet neparasti tievas un gaņas, it kā Meža māte viņiem jau piedzimstot būtu novēlējusi bēguļu dzīvi.

Pēc dažām nedēļām stirnas bērni jau lēkā ap māti kā jautri nerātņi. Šajā laikā tos sastop arī Meža Andrievs. Viņš nejutās pārsteigts, viņš zina, ka Bene šogad vadā viņa bērnus. Viņš zina vēl vairāk. Eglu salā vispār skraida tikai viņa bērni un bērnu bērni. Tādēļ vecais stirnāzis jūtas vēl ļoti lepns, kaut arī kreisais rags sačokurojies kā nokaltusi sakne.

Andrievs cenšas sievai savu nelaimi nerādīt. Viņš klaiņo pa cīsmām un biežokņiem viens, pārdomās atcerēdamies aizvadītos gadus. Taču Benei var ienākt prātā ļauna doma — viņa var kļūt neuzticīga. Jā, jā, tas laiks vairs nav pārāk tālu...

Klaiņodams pa Eglu salu viņš satiek atkal meža cūku. Arī Luģe vadā mazuļus. Šķiet, viņas deguns tādēļ nokāries vēl zemāk. Sīvēni gan izskatās skaisti, veļas līdzī kā septiņi svītraini ciekuriņi, bet mātes rūpes tādēļ nemazinās. Rītos un vakaros bērni to izsūc kā tukšu maisu, tādēļ sarainā vecene izdilst arvien vājāka un kaulaināka.

„Bada maize, bada maize, rek, rek, rek!“

Rukišķēdama viņa staigā pa Vāverštrautu,

pa Doles stigu un, sauli nievādama, iekļīst arī Egļu salā.

Meža Andrievs piesit kāju.

„Nekurni, cūka!”

Bet Luģe neliekas veci redzot. Viņa aiziet savā nodabā, uzmanīgi pārskaitīdama bērņus.

„Rek, rek, neizkļīstiet, sivēni! Iekritisit vilka riklē!”

Luģe paurda egļu saknes, pačāpstina saraino muti un aiziet atkal uz Vāverštrautu tikpat īgna kā šurpu nākusi.

Arī zaķene šajā laikā vadā bērņus, tāpat lapsa baro mazulus, un modrais meža kārtībnieks Silis aizlaižas ar kāpuru knābī uz Siliņu smalcī. Viss plašais, zaļais Dieva dārzs šķiet piebiris ar maziem, nevarīgiem radījumiem, ko vēji izauklē un asās skujas izšūpo.

Vecais Andrievs lepni izslej galvu. Saule šovasar kūpina sveķus tik smaržīgi, ka viņš ilgi neatceras savu prātu tik noreibušu. Brīžiem viņš pat aizmirst kroplo ragu un lepni staigā pa stīgām un cirsmām, stalti atslējis sirmo galvu kā laimīgs līgavainis, gatavodamies kāzām...

4.

Varbūt Meža Andrieva lepnums būtu pārāudzis viņa ragus, ja kādu dienu Egļu salā nebūtu iekļīdis Iecavas mežu staltkāja Kleivāns.

Pagājušo vasaru pieveicis visus sāncensūs, viņš tagad pārbrīdis Misas sēkli, lai pirms kāzu laika palūkotots, kādas līgavas izaugušas Doles un Baldones mežos.

Tikko Andrievs nelūgto viesi ierauga, viņam klaidoņa nolūki kļūst pārāk skaidri. Viņš aizslēpjas aiz bieza kadiķu pudura un labu brīdi to vēro. Pēc izskata svešais līdzinās viņa padēlam Plicim, tikai augums šķiet mazliet lielāks un sarkanbrūnā spalva vizuļo saulē tik koši, ka Andrievam apžīlībst acis. Un ragi! Kas par lepnumu! Divi stalti trijžuburnieki grezno Kleivāna pieri kā pārdroša sirotāja šķēpi.

Jā, tādu vīru vajadzētu laikus aizraidīt pāri Misai. Andrievs piesit kāju un izaicinādam norēcas.

„E, e! No kurienes —?”

„E, e! Kas tev daļas?” svešais tāpat strupi atbild, ne soļa nespēris sāņus.

Bet Andrievs neatlaižas. „Zināms, mana daļa! E, e!”

„Tad rādies klajumā!”

Andrievs tiešām atstāj slēptuvi un iznāk cirsmā, kur saule viņu apmirdz no visām pusēm.

„E, e, e!” Kleivāns pēkšņi sāk smieties. „Nudien, jābēg krūmos, tādu spoku ieraugot! Bet ne jau tavas auna pieres dēļ! E, e!”

„Tad nāc tuvāk, ko lielies!”

„Nomet veco ziemas kažoku! Citādi kauns ar tevi mēroties! E, e, e!”

Pēkšņi Andrieva resnais kakls noslīgst lejup, it kā to būtu ķēris negaidīts skrošu lādiņš. Tikai šajā brīdī viņš šausmās apzinās, ka vecā, pelēki plušķainā spalva negrib un negrib no viņa cietās ādas šķirties. Ak vai, kāda skauģa nagos viņš iekritis! Cik tālu godību laiks, kad visi stirnu buki jau sen nēsā koši sarkanus svārkus, bet Egļu salas saimniekam vēl arvien jāstaigā vecajās biksēs.

Pirmo reizi mūžā Meža Andrievs jūt bailes. Viņš gan vēlreiz piesit kāju, nedroši norēcas, bet tad kautri ielien krūmos, lai svešais staltkāja neredzētu viņa nožēlojamo nabadzību.

Ak skauģe, skauģe, Meža māte! Vai nepietika, ka viņš toreiz cilpā izmežģīja kāju, ka malu mednieka skrotis izārdīja viņa pavēderi? Pat savus lepņos ragus viņš pīcietā, bet, ja kāzu laikā viņam jāstaigā ar veciem kankariem, tad tā ir ļaunprātīga necieņas parādīšana godājamam Egļu salas ciltstēvam...

Vajadzēja arī taisni šajā laikā svešajam klaidonim te iemaldīties!

Tomēr, ielidis biežoknī, viņš vēlreiz piesit kāju pret mīksto zemi un sirdīgi norēcas: „Lai tik panāk! Ne par vilku nebēdāju!”

Lēnos vējos līgōdama, atbrauc vasara. Kā

skaista nerātne tā ieķeras lokanajās skuju šūpolēs un aijā sevi, saulē mirdzēdama, ziedos rotājusies. Kad dienas vidos sarkanās sveķenes tai apzīlbinda zilās debesu acis, vasara pievēr tumšās mežu skropstas un pieliecas vakara krēslā pie vientuļajām kreimenēm, viegli, viegli aizkardama ar maigo elpu baltos ziedu zvārgulīšus. Tad Dieva dārzs piemāržo tik bagātīgi, ka visu nakti lēnās vēsmas iznēsā saldo meža elpu tālu pār miglajaijiem laukiem un pļāvām.

Citu rītu zeltainās egļu atvases un slaidās priežu kosas jau agri sveicina lecošo sauli. Pat mazās, baltās septiņstarītes un zemās, ložņīgās meža dedestīņas, ar rasā atsvaidzinātiem ziediem sarkaniem kā purpurs, vizuļo pret debesīm, jauno dienu slavēdamas. Šķiet, skaistā, saulainā vasara vij nebeidzami gaŗas vainagu virtenes, pati smaržodama ziedu kalnos, pati līgodama mežu un pļavu ielokos.

Vakari satumst, zemes vēža stabules iemidzināti, rīti ataut, putnu dziesmu atmodināti. Dienas izzied viena pēc otras kā milzu uguns puķes, tikai Misas ličos vēl ilgi tvīkst noplautās Jāņu zāles.

Vissaulainākajās vasaras dienās, kad pat Eglu salas tumšajos biežokņos iespīd starainā debesu gaisma, te sākas ilgi gaidītais kāzu laiks. Jaunie stirnu āži lepmi nes brūnos ragus un greizsirdīgi noraugās viens otra gaitā, bet stirnu mātes kļūst tramīgas un uztraukti groza slaidos kaklus. Šajā laikā izjūk dažā draudzība, un blakus mīlas laimei soļo tās uzticīgais pavadonis — naidis.

Arī Bruce ar Kleju vairs neturas kopā kā senāk, bet uztrauktas staigā viena otrai gaŗām. Turpretī, ja uz stīgas parādās kāds meža līgavainis, viņas bikli pagriežas sāņus un tomēr neaizbēg . . .

Pat Bene šajās dienās pamet savus bērņus un ielīgsmota metas trakajā kāzu reibonī. Viņa atkal apzinās savu skaistumu, savu cienību un samērā vēl jaunos gadus. Vai viņai tagad vaļas domāt par vecā Andrieva bērņiem? Lai pakļaiņo vien, lai mācās tikt galā ar grūtībām!

Tomēr viņa jūtas ļoti nemierīga. Viņa zina, ka Andrievs seko uz katra soļa, slēpdamies krūmos kā ļauns vilks. Dīvainā kārtā viņai vecis šovasar vairs nepatik. Taču lielība vien no viņa pāri palikusi.

Un notiek gluži liktenīgi. Kādu pievakari viņa, gaisu ošņādama, kavējas purva malā pie resna, brūngana alkšņa, kad no krēslainā eglāja atkal iznāk Iecavas mežu staltkāja. Kleivāns brīdi apstājas, it kā vērodams, vai šī dāma pietiekoši vēŗta viņa jaunībai un skaistumam.

Nenoliedzāmi, Bene jau izaudzinājusi dažu pāri bērņus, tomēr viņa vēl jūtas jauna un skaista diezgan, lai savaldzinātu pat lepno svešnieku.

„Labvakar, mana sirds!“

Bene pagroza krītošās saules staros košos svārkus un niekodamās pakasa ar kāju aizausi.

„Redzu, tu esi tik vientuļa un pamesta.“ Kleivāns jau stāv varenā cēlumā viņai blakus. „Vai iesim pastaigāties?“

Pirms Bene pamāj, krūmos ieskanas vecīga balss: „E, e! Uzmanību, kungs! Viņa nebūt nav tik vientuļa un pamesta!“

Kleivāns pēķņņi sitas atpakaļ. Protams, tas taču Meža Andrievs, kas visu laiku sekojis sievietai kā ēna.

„Prom, nelga! Citādi trīs dienas laizīsi sāņus!“

„E, e, e!“ Andrievs draudīgi izceļ resno, krēpjaino kaklu. „No kuŗa laika tu te uzmeties par kungu?“

„Kopš tavā pierē rēgojas greizais auna rags!“

„E, kāds! To greizumu tu vēl izbaudīsi!“

Andrievs pārskaities metas Kleivāna sānos. Bet tālais precinieks jūtas veikls un spēcīgs diezgan. Viņš ātri uztvēr ar cieto pieri veča belzienu un, atspēries ar visām četrām, dod tādu atsitienu, ka Eglu salas saimnieks tikko noturas kājās. Un ļaunākais, ka sievas acis nejut ne mazākās līdzjūtības. Viņa lepmi aizgriežas no abiem sāncenšiem un grāciōzi

slīd gar purva malu, it kā aicinādama stiprāko līdzi.

Protams, vienam šovakar jātiek viņas tuvumā. Tādēļ Andrievs, saņēmis visus spēkus, atsperas un tēmē Kleivānam savukārt.

„Prom, klender!“

„Valdies, vecīt!“ Kleivāns saskaišas no tiesas. „Lien krūmos un pietaupi savas bikses!“ Un jaunais āzis ieogrūž veco Egļu salas ciltstēvu sēdus satrunējušā zaru čupā. „Un nevelcies līdzi!“

Ilgāk viņam nav vaļas ar veci plēsties, jo Bene jau grozās pie Āžu laipām.

Tovakar viņi abi aiziet uz Mīsas malu, kur brīnīšķīgi smaržo pēdējie siena vāli un saule, lejup laizdamās, spoguļojas laimīgā pāra acīs.

Andrievs izremšas no zaru gubas, īgni noskurinās un ieklibo tumšajās eglēs.

Pagalam! Ak Meža māt, vai viņš tiešām jau būtu vecs? Vai viņam jāgriež ceļš pat svešam klaidonim? Andrievs ilgi, ilgi gudro, bet jo vairāk viņš prāto, jo ciešāk sev iestāsta, ka tādas vecenes dēļ nebija vērts cīnīties. Jau divreiz šī spītņiece bijusi viņa sieva — pietiek! E, e, e! — Andrievs sāk rūgti smieties, cieti piesizdams veselo kāju.

„Ne par vilku nebēdāju!“

Bet otrā dienā viņam atkal neveicas. Uz kuņas stigas viņš parādās, tur jaunās meža līgavas viņam ātri pagriež muguru. Parasti tām blakus jau turas kāds djedelnieks, kas pat divžuburainos īlenus neprot pieklājīgi izsliet gaisā. Bet, tiklīdz Andrievs tuvojas, viņi griežas tam pretī kā izsalkuši vilki.

Tikai Kleju viņš kādreiz atrod vienatnē. Protams, šī blandoņa viņam nekad nav patikusi, tomēr augusi tikpat kā paša ģimenē. Tādēļ šajā skaistajā pievakarē viņš neliedz dažas laipnības.

„Kādēļ tu tik skumja, meit? Vai kāds mulķis tev pāri nodarījis?“

Kleja noskatās veci lielām, apaļām acīm un pamazām kāpj atpakaļ biežajos kadiķu ceros. Viņa tiešām šovakar jūtas pārāk skumji.

„Kādēļ tu neatbildi? Varbūt varu tev padomu dot?“

„Ak nē!“ Kleja tikai nopūšas, vēl arvien kāpdamās atpakaļ. Viņa gan zina, kāds padoms vecim prātā...

„Vai tu manis baidies? Ak mulķīte! Taču Andrievs nekad nav izturējies ļauni.“

„Bet stulbi gan!“ Kleja sirdssāpēs apvainojas.

Stirnāzis brīdi pakasa ragu starpu un pārdomā, kā pret šo izlutināto meža meitu izturēties. Nenoliedzami, viņš vairs nav tik stalts kā senāk, kad šajā laikā pietika parādīt savus lepnos četržuburniekus, lai visas meža dāmas viņam sekotu kā apstulbušas.

Jā, jā, viņam jāklūst maigākam, Andrievs sevī spriež un pacietīgi turpina: „Ak tu mana nabaga sēnīte, mana bērzlapīte, kādēļ tavs prāts šovakar tik īgns?“

„Tādēļ ka man maisās pa kājām vecs, izžuvīšis pūpēdis...“

„Nebaries, avenīt!“ Andrievs klūst vēl maigāks. „Nesaboz spalvīņas kā izpūris ciekuriņš! Tu tak zini, ka man arvien bijusi tēva sirds!... Rudenī es tevi aizvedīšu uz auzu lauku, bet ziemu izkāsišu zem egles sniegu, lai tu ik nakts varētu silti izgulēties. Un citu pavasari, kad tu gaidīsi mazos, es tev parādīšu pirmās cērpas, bet pats grauzīšu tikai kārkļu pumpurus. Es tevi sildīšu, sargāšu, ja gribi, katru dienu aizausi kasīšu, bet esi tikai šovakar laba, sarkanā meža avenīt!“

Kleja tikko valdās. Tomēr Andrieva glaimi viņai patīk. Varbūt, Benei spītēdama, viņa pieņemtu veča bildinājumu, bet pēkšņi notiek gluži neparastas lietas. Kā vēja sviesti nolīgojas mikstie vilku kārkli, un tajā pašā brīdī Andrievs saņem tādu belzienu sānos, ka viņš nelabi iekliedzas.

Kleivāns!

„Ja tu, vecais bārda, vēlreiz pīsies pa kājām, tad tavi kauli izbalos tepat purva malā!“

Andrievs pārsteigts tikko noturas kājās. Viņa acis kvēlo neapklusināmā naidā.

„Ak tā! Ar Beni tev jau pietika? Vai tu gribi apsmiet visu manu dzimtu? Vai t' zini, ka es ne par pašu vilku nebēdāju?“

„Tad panāc ragos!“ Kleivāns atvēzējas par jaunu.

„Panāc!“

Protams, cīņa nav viegla. Kaut viens rags Andrievam kļuvis truls, bet spēka viņam vēl pietiek. Arī svarā viņš izrādās pārāks par Iecavas mežu precinieku. Tādēļ dažu brīdi abu sāncensu smailās kurpes dziļi iespiežas mīkstajā purva zemē. Viņi elš, spārdās un atvēzējas par jaunu. No plānajām nāsīm abiem plūst karsti tvaiki, cietie ragi klaudz kā veserī.

Tomēr Kleivāns izrādās veiklāks. Soli pa solim viņš atspiež veco Andrievu purva ciņos, kur tas beidzot elsodams atsēžas.

„Tā! Nogaidi, vecīt!“ Kleivāns, ragus slaistīdams, lielās. „Ja es vēlreiz tevi pieķeršu, tad bez žēlastības izārdīšu arī otru pavēderi... Vai tu domā es nezinu, kādēļ tev tas kroplis pierē? E, e, e!“

Gudri izlielijies, Kleivāns lepnī pamāj meža līgavai ar galvu. Tad abi aiziet gar purva malu, cieši turēdamies blakus.

Beidzot arī Andrievs ceļas. Jo, cik ilgi sēdēs mitrā purvā, kad pie ciskas sūcas ūdens? Arī pakakle kļuvusi slapja. Bet tās tak asinis! Ak Meža māt, vai tiešām tas nekauņa būs pārplēsis ar saviem asajiem īleniem viņa cieto ādu. Patiesi, vilna jau savēlusies tumši sarkana un kaklā tā sūrst, it kā tur būtu salīdušas svina mušas. Arī sāni sāj un galva šķiet uztūkusi tik liela kā sakņains celms. Bet visvairāk Andrievam sāj lepnā sirds. Kas gan viņš tagad ir? Muļķis, nožēlojams kroplis!

Vecais Eglu salas saimnieks ievelkas krūmos tik salauzts, nevarīgs un tukšs kā ar sprīguļiem izkults rudzu kūlis.

Tomēr citu rītu viņš ilgi nespēj mīkstajā sūnu gultā novārtīties. Kaut kakls sūrst no vakardienas un kauli kļuvuši vēl stīvāki, Andrievs jau laikus izlien uz Doles stīgas un vēro, kas te šodien notiek. Spriežot pēc de-

besu zīmēm, vajadzētu sākties jautrākajam kāzu laikam. Pat saule šķiet spožāka un izkusšie sveķi kūpēdami tek no iztvikušām eglēm kā lipīgs medus. Zilganais gaiss vienmuļi vibrē, it kā pret meža sienu šūpotos neskaitāmi zirnekļu tīkli. No neapjaužamiem debesu tālumiem lido un sēžas sudrabaini tīmekļi. Trīsēdami tie plivinās katrā vaivarāju pudurā un ietinas viršu ciņos kā caurspīdīgi līgavu plīvuri. Karstā saule tos piebārsta ar zeltainiem dzīparu rakstiem un šajās skaistajās vasaras dienās Dieva dārzs dus rāmā klusumā kā svētkos greznota baznīca.

Tikai Meža Andrievs ne jūt, ne redz. Viņa sirdī aug liels, melns tukšums. Vakaros viņš vientuļš staigā pa Doles stīgu un skumjā balsī aicina neatsaucamo. Pat atbalss ne jūt.

Greizsirdīgi viņš noskatās, kā bērni un bērnu bērni klīst pa meža takām, bezprātīgi spiezdami viens otram blakus. Buki lielīgi nes žuburainos ragus, jaunās kazas, laimes apreibušas, bikli turas tiem klāt un, ja gadās vidū trešais, tad nolīgojas tikai skujas un skaudri noskan kaula ieroči.

Ak Meža māt, kā Andrievam vēl karst asinis dzīslās! Nebūtu te šogad ielauzies svešais blandonis, tad viņš jaunajiem āžēļiem parādītu, kā jāsvin kāzas.

Lūk, padēls Plicis! Taču jāskatās viņa vietā! Cik muļķīgi viņš aušojas ar savu pusmāsu! Lēkā pa celmiem un kūleņo pār bedrēm kā saules un skuju smaržu apreibis nerrs.

Ieraudzījis Andrievu, āželis smeļ.

„E, e, vectēv, kādēļ tevi neredz kāzinieku pulkā? Vai esi pārskaities?“

Andrievs labprāt ietriektu pusšķoka lēcēju stīgas grāvī, bet turpat viršos, ragus izslējis, stāv Kleivāns. Viņš vēro abus Eglu salas āžus, reizēm uzmezdams tiksmīgu skatu lokani slaidajai Brucei.

Pēkšņi viņa acis iezibas naidā.

„Tu, greizais!“ Kleivāns piesit kāju. „Šodien labāk paliec ēnā!“

Andrievs bikli saskatās ar padēlu. Viņš jūtas mazliet drošāks.

„Plicī, vai nāksi palīgā?“

Jaunais āželis paloka galvu. Pusmāsas dēļ viņš ar mieru uz stigas kaut izstiepties.

Straujā lēcienā viņš metas Kleivānam pretī.

„Mūsu Bruci neaiztiec!“

„E, e, kāds sienāzis!“ Kleivāns smeļ. „Vai gribi, lai tev bikses salāpa?“

„Zvel tam krāpniekam, zvel!“ Andrievs mudina.

„Panāc viršos!“

„Panāc!“

Tomēr notiek citādi. Kleivāns nespēj ne ragus pieliekt, kad Plicis aizbēg kā dundurs no astes. Viņš veikli aizmetas Andrievam aiz muguras, tā kā pirmo belzienu vecis atkal dabū savos sānos.

„Ak tu vilku vilks! Vai tev nemaz nav vīra dūšas?“ Protams, Andrievs nebīstas arī šodien mesties ienīstajam sāncensim ragos. Sākas atkal cīņa par dzīvību un nāvi. Plicis apjucis lēkā abiem blakus.

„Ragus nelauz, velns!“ Andrievs kliedz. „Puika, ko tu gaidi? Dur viņam pavēderē! Dur! Kam trīci kā nelga?“

Plicis tiešām sadušojas un liekas ar smailajiem raģeļiem Kleivāna jaunajās biksēs. Gan pajūk dažas sarkanās spalvas, bet viņš pats tūlīt saņem tādu dūrienu ciskā, ka atlec no abiem kaušļiem kā izpūris gailis.

„E, nabagi!“ Kleivāns pārskaities rēc un tūlīt liekas Andrievam ragos. Kaut gan vecis sirdīgi atsperas cietajā viršu zemē, viņa augums lēnām padodas. Arī vakardienas rēta sāk asiņot.

„Slepkava tu esi, ne precinieks!“ Beidzot viņš pārlec pār stigas grāvi un nozūd eglīšu pudurā, atpakaļ neskatīdamies.

„Lai tā būtu pēdējā reize!“ Kleivāns atkal stalti izceļ kaklu. „Un tu, puskoka lēcēj, pamācies, kā kāzās jāuzvedas!“

Arī Plicis vairs neklausās. Eglu krēslā tikai pamirdz spožais kāzu uzvalks.

Kleivāns izceļ ragus vēl augstāk.

„E! Tādi vien āžēļi te sanākuši! Saki, li-

gaviņ, vai tev nav kauna pie nīkuļiem dzīvot?“

Bruce mēmi noliec galvu.

„Nudien, tu esi par skaistu, lai es tevi atstātu šajā nabagu mājā. Nāc līdzī uz Iecavas mežiem! Dzīvosim zem vienas egles, kur ne vilks, ne suns tevi neries. Sargāšu tevi dienu un nakti, pāri nekad nedarīšu! Arī ziemas lielajos mežos ir siltākas. Sniega kupeņas aizķeras biežajās eglēs, un ziemeļu vēji pūš kokiem pāri. Nāc līdzī, līgaviņ!“

Bruce vēlreiz laimes mulsumā noliec galvu.

„Tu esi stiprs un skaists!“ viņa kautri atzīstas.

„Un slavens!“ uzvarētājs izceļ galvu vēl augstāk. „Visa mana dzīve ir viens vienīgs varoņdarbs. Iecavas mežos man visi griež ceļu un domaju, ka arī šaipus upes mani ilgi pieminēs. E, e, e!“ Kleivāns norēcas un aizvada savu jauno līgavu pa Doles un Baldones robežstīgu.

Misas malā viņi apstājas. Cieši piespiedušies viens otram blakus, viņi vēro saulrietu, kas atviz rāmajā upes atvarā kā milzīgs, koši sarkans zieds.

„Cik skaisti!“ Bruce satraukti čukst.

Šajā brīdī vakarblāzma atmirdz arī viņas acīs. Viņa uzliek galvu uz Kleivāna pleca un sāpņaini raugās uz krēslainajiem Iecavas mežiem.

„Mīlais, vai tur ir mīksts meža pļavas? Un strauts starp eglēm tāpat kā te?“

„Nebēdā, līgaviņ! Pat āboliņš aug meža vidū!“ Arī Kleivāns maigi uzliek savu stipro kaklu uz Bruceš pleciem. Dziļā svētlaimē viņi izbauda silto vasaras novakari, kad meži aizdomīgi klusē, gaidīdami pirmos rudens vējus, bet stirnu pāris zina savas jaunās, laimīgās dzīves sākšanos.

Pēc saulrieta Kleivāns ved līgavu uz pazīstamo Misas sēkli. Vēl šovakar viņiem jātiec Iecavas mežos. Viņi soļo cieši blakus pa nopļauto līci. Reizēm meža līgavainis norauj ar mīkstajām lūpām pārziedējušas piņņu pogaļas un sveiž tās jūsmīgi gaisā kā jauns, neprātīgs kazlēns.

Pēc pāris nedēļām trakais kāzu laiks beidzas. Bene atkal uzmeklē savus bērnus, kas visu laiku nīkuši kā pamesti bāreņi un velti saukuši māti. Vēl dažas dienas viņa pārdomā notikušo, bet tad atgriežas savā zaļajā skuju pasaulē un paliek tikai ar sevi.

Protams, šogad viņa dzīvos viena. Jaunais staltradzis izrādījās par lepmu, lai visu gadu turētos kopā ar svešu sievu, kas jau izaudzinājusi astoņus bērnus. Bet paldies Meža mātei, viņš pameta arī Kleju un izvēlējās viņas meitu!

Stirnas acis satumst skumjās, bet tajās jauzama arī kādā svētlaimīga gaisma. Viņa zina, ka būs jāpārdzīvo atkal briesmas, bads un vientulība, bet viņa nekurn, jo apzinās savu likteni, ko Meža māte ar asajām skuju rokām viņai ielikusi blakus vēja šūpolēs...

Turpretī Andrievs nespēj šīs trakās dienas aizmirst. Vēl ilgi naidā un atriebības kārē pukst viņa vecā sirds. Tāda pazemojuma un kauna viņš savā mūžā vēl nav piedzīvojis. Tādēļ viņš vairs nerādās citu pulkā, viņš klaiņo pa Eglu salu viens kā pamests, noskrandis ubags.

Visvairāk naida Andrievs izjūt pret savu bijušo sievu. — E, e! Ko gribēji, to dabūji! Pameta tajā pašā purva maļā, kur satika! Neņēma līdzi, netaisīja sūnu gultu lielajos Iecavas mežos! Klaiņā nu visu gadu ar savu negodu! Nedomā, ka Andrievs žēlos! Tādu neuzticīgu sievu, kas citu pavasari, droši vien, dzemdēs sveša klaidoņa bērnus. Izaugs tepat viņa acu priekšā tikpat nekaunīgi kā lielīgais staltkāja. Vai tāda klaidoņu suga mācēs pievaldīt ragus? Vai jutīs cieņu pret Eglu salas saimnieku? Ak sieva, sieva, kādas svešas, naidīgas asinis tu esi uzņēmusi vecā Andrieva ciltī!

Pazemotais stirnāzis izmisis klist pa rudenīgo mežu, nepaceldams savu resno, krēpjaino kaklu. Lietainās dienās viņš stundām ilgi stāv zem biežajām eglēm, piemircis īgnuma un debess mitruma kā rūsgans pakulu

maiss. Un sarmotos rītos, kad mežs skan kā tukša baznīca, katrs sīkākais troksnītis satrauc viņa sirdi kā negaidīts malu mednieka šāviens. Brīnums, cik nervozs un tramīgs viņš šoruden kļuvis! Vai tiešām viņa vecā, sirmā galva jau zaudējusi prātu?

Jā, rudens atkal klāt! Dieva dārzs ik dienas piebirst ar dzeltenām lapu asarām. Visur čab un zuzina, visās pazarēs dūc vēja stabules. Pelēkās debesis it kā nolaižas virs eglu galiem un stindzina pusmirušo zemi ar ledainu elpu. Isās, pelēkās dienas savērpjas ar tumšajām, gaņajām naktīm un stiepjas pret ziemu kā vienmuļš, bezgalīgs pavediens.

Saule kā nogurusi kalnā kāpēja nespēj vairs sasniegt dzidros debesu augstumus, bet, parādījusies virs Iecavas mežu galiem, tā slīd atkal lejup, ņemdama atpakaļ solīto gaismu un siltumu. Šķiet, mežmalā augošie koki kā lūgdamies ik dienas stiepj tai pretī savas kaulainās skuju rokas. Visi zari tiem tiecas tikai uz to pusi. Tādēļ arī stumbri izauguši liki un kropli, sagriezušies kā sīksti veči, kas visu mūžu turējuši izstieptās rokās lielu smagumu.

Un tomēr arī šoruden izstieptajās skuju rokās iekrīt tikai vēsas debesu asaras. Koki novaid un nošūpo savus zaļos cekulus un gaida, gaida —

Paciest, izturēt!

Kāda klusa, ilgstoša cīņa! Jau siko priedīšu audzēs, kur no mežsarga kaisītām sēklām rindās izaug jaunais mežs — jau tur šmaugie dzinumi skrienas pēc saules un gaismas. Šķiet, katrā pudurītī notiek nīkna cīņa. Spēcīgākās atvases izpleš savus zarus pār vājākām, nospiež tās zem sevis ar katru gadu vairāk un vairāk, līdz beidzot nomāktie augumi nomirst, saļimst un, rudens lietus izmirkuši, nokrīt citiem pie kājām. Tur tie pamazām satrūd un pāraug ar sūnu, lai barotu uzvarētāju saknes...

Pārējie koki dažus gadu desmitus turas cieši viens otram blakus, stīdz, zaļo un varonīgi iztur vētras, arvien augstāk celdami kuplās galvas. Tomēr arī viņiem sāk atkal pietrukt

gaismas. Un cīņa turpinās. Dažreiz sulīga priede, pārspējusi blakus augošu egli, cieši apķēras tai apkārt ar savām cietajām zaru rokām un žņaudz bez žēlastības. Rudeņos, kad dienām ilgi nenorimst vēji, koki tik grūtsirdīgi čīkst, ka līdzjūtībā pat pērmais celms lāsina asaras.

Protams, priede uzvar. Pēc dažiem gadiem egļu skujuas vairs nespīd spoži zaļā krāsā, un vēl pēc laika tās kļūst sirmas, sūnainas, līdz beidzot top sarkanās un nedzīvas. Tad atnāk mežsargs, noteš pie saknes un krūšu augstumā divas baltas skaidas, uzsit ar melnu, apaļu veseri divus skaitļus, bet ziemu vīri mirušo koku nozāgē un izved no zaļā dzīvības dārza uz visiem laikiem. Tad priede, atbrīvojusies no sāncenses, lepni nošūpojas pavasara vējos un omulīgi izpleš zaļos skuju kamolus.

Bet citreiz egle atriebjas. Jau laikus tā nospiež zem saviem platajiem zariem nīkuli priedi, apķēras ar likajiem zariem ap dzeltenās pusmāsas šmaugo viduci un tik ilgi žņaudz, berzē un liedz svētīgo saules gaismu, kamēr tā, sveķu asaras birdinādama, nomirst ilgstošā nāvē.

Ik dienas zaļajā dārzā kāds vaid, pūš un čīkst, arvien norit pa spožai sveķu asarai un bukšķēdams nokrīt atmiris zars.

Bet reizēm, šķiet, pats Dievs pārskaišas par savu bērnu nenovīdību. Viņš uzsūta negāntas vētras, sagriezdams savu dārzu drausmīgā vērpētē. Tad koki vaid un cīnās ar auļotājiem vējiem, cieši piespiedušies viens otram blakus kā sasieti bargā, kopīgā liktenī.

Tomēr Dieva elpa pūš pārāk spēcīgi. Nerimstošās dūsmās tā sagriež matu cekulus, paceļ ar visām saknēm, izrauj, salauž, izšķaida stiprākos milžus un bez žēlastības sasviež čupā. Negaisam rimstot, tikai mazais paeglis, šis mūžam apnicinātais un nomāktais pabērnis, vienīgais vēl ceļ pret debesīm savu kuplo, izturīgo muguru. Lielie kaimiņi guļ pārkrituši viens pār otru kā cīnītāji pēc zaudētas kaujas. Cik bezgala daudz kritušu! Ar pārplēstām saknēm, ar

norautiem zariem, šķērsām un līdzās guļ sakropļoti, salauzti milzu stāvi un baltā koksnē mirdz pelēkajās rudens dienās kā nedzīva, bezasiņu miesa. Arī pusdzīvie biedri vēl nīkst nežēlīgajā posta vietā. Sagāzušies slīpi un atspieduši savas sadauzītās galvas pret kaimiņu pleciem, tie drūmi klusē.

Kad posta vietā atnāk mežsargs, viņš ilgi groza galvu, nezinādams, kā šajā jucekli un nāves valstī atjaunot kārtību.

Meža Andrievs pazīst katru skaņu. Viņa manīgās, sirmās ausis vērīgi uztver katru troksnīti, katru dobjo zemes bukšķienu. Viņš pazīst noklīduša vēša baurošanu, viņš neuztraucas par ganu klaigām, tāpat viņš zina, ko nozīmē Egļu salas dobjie klaudzieni.

Tur mežsargs nedēļām ilgi skaita kritušos...

Dažreiz stirnāzis aizzogas vīram aiz muguras un, paslēpies sīkajos brikšņos, ilgi vēro, kā viņš mērī koku resnumus, kā pieraksta Dieva kautos nelaiķus baltās papīra lapās.

Kādreiz mežsargs viņu pamana. Tad zaļais vīrs noliek cirvi pie celma, sasit plaukstas un kliedz: „Andriev, Andriev, kas tev to ragu noskaudis?”

„E, e, e!” vecais buks mēdīdamies atsaukā un pazūd biežajos Egļu salas brikšņos.

Bet dienas grimst arvien dziļāk rudens tumsā. Vienīgi pēc skaidrām, zvaigžņotām naktīm ataut dzidra, salta gaisma, un koku galotnes sastingst kā zem milzu stikla vāka.

Kādu rītu, kad nakti atkal bijusi stipra salna, kad klusākais zaru brikšķis dzirdams no vienas egļu audzes līdz otrai, tramīgais meža kārtibnieks Sīlis apskrien Egļu salu un neganti ķerc: „Rreč, rreč! Bēdziet, skrieniet, slēpieties! Slep kavas brauc! Rreč, rreč!” Šoreiz Sīļa balss skan tik draudīgi, ka pat vienaldzīgais āpsis laikus ielien alā.

Andrievs vēro un ausās. Patiesi, no Siliņu puses tuvojas kāda rūcoša skaņa. Šķiet, pats velns sprauslādams izsprucis no elles.

Mīsas malā troksnis norimst. Toties dzirdamākas kļūst svešu cilvēku klaigas. Daži lielīgi kaut ko stāsta un smejas. Pat pulvera

smaku Andrieva smalkās nāsis saoz. Meža saime izbailēs sakustas kā kaŗa priekšvakarā. Lapsa aizzib gar purva malu kā dzeltena atspole, cauna veikli ieslīd koka dobumā un zaķis, iemaldījies egļu biežoknī, aizjoņo, likumus mezdams, kā apstulbis greizacis. Pat meža cūka, pēc ilgiem laikiem pārnākusi pār Doles stigu, paceļ snuķi, paošņā gaisu un tad pāris lēcienos pazūd Vāverštrauta biežoknī. Puskoka lēcējs Plicis lielā uztraukumā tikko neuzskrien kokā, tomēr, laikus pasities tam gaŗām, aizzib starp pelēkajiem egļu stumbriem kā brūngana šautra. Arī Bene ar bērniem pazūd, pati nezinādama, kur šajā briesmu brīdī atradīs drošāku vietu.

Tikai Meža Andrievs paliek kur bijis. Ak, vai viņš nezina kā tas notiks? Mednieki ar nāves rīkiem stāvēs uz Doles stigas, bet dzinēji, klaigādami un rungas gar kokiem daudzidami, nāks cauri Egļu salai. Pēc viņu prāta Andrievam vajadzētu skriet uz Vāverštrauta biežoknī, lai uz stigas kāds skrošu lādiņš izrautu viņa iekšas. Paldies, kungi! Tas gan labi izdomāts, bet tā gluži nenotiks.

Un vecais buks, lēni atpakaļ kāpdamies, ielien zaļgandzeltenā bērzu un kadiķu kamolā.

Patiesi, Andrievs nav maldījies. Kad ļaužu čalas uz stigas apklusušas, no otras puses tuvojas dzinēji. Tie klaigā un svelpj kā prātu zaudējuši. Dažs rungas vietā mētā pa gaisu tukšu pudeli, cits klumburo pār ciņiem kā jucis. Viņi vairs neatšķir, kas celms, kas stirnāzis, tādēļ mulķīgi spārda ciņus un lādas, kad gadās klupt. Vai kāds brīnums, ka ieskurbušie dzinēji aizstreipulo Andrievam gar degunu? Tikai, kad neveiklais mulķu bars jau gaŗām, Andrievs izlien no slēptuves un ierejas kā no saites norāviens suns.

„E, e, e!“

Kāds vīrs atsviežas atpakaļ un kliedz: „Redz, kur ragainis palika!“

Ja vien dzinējs nevīcinātu rokās sikstu kadiķa rungu, Andrievs izmēģinātu savus ragus iereibušā slepkavas biksēs. Bet šoreiz

viņš tikai piesit kāju, lepni uzceļ galvu un rāmā gaitā ieslīd egļu audzē.

„Izspruķa! Edz, kā izspruķa!“ viņš vēl dzird aiz muguras klaigājam.

Šis notikums vecajam stirnāzim atdod pašapziņu. Iznācis pērnās cirmsas malā, viņš atkal lielīgi piesit kāju un lieku reizi sev apgalvo: „Ne par pašu velnu nebēdāju!“

Vēl daļa baismīga diena meža saimei jāpārdzīvo, arī dažs upuris paliek savās asinīs guļot, bet, kad briesmas gaŗām, ataut atkal mierīgas, saulainas rudens dienas, kad salnas skartās alkšņu lapas lēni atdalās no kokiem un lāso lejup gar pelēkajiem stumbriem kā sēru asaras.

Stirnas zina, ka īstās briesmas tikai sāksies. Lielie trokšņotāji gan beiguši, bet šajās dienās meža takas min arī slepus kāvējs, kas slīd pa krūmiem kā melna ēna jeb sēž paslēpies egļu biežoknī dienām un naktīm. Dažreiz pat modrais Silis viņa nemana.

Kādreiz Andrievs pamana biežoknī aizdomīgu skaņu. Šķiet, kāds mulķis viņu zobo, riedams tāpat kā iztrūcies buks. Uzmaniģi pielīdis aizdomīgajam troksnim tuvāk, viņš pārsteigts paliek stāvot. Tas taču Dusulis, vecais malu mednieks! Viņš kreķķ, klepo un šķaudās, it kā viņā krūtīs kāds tēstu ar cirvi.

Paldies Dievam, beidzot viņš uzsūtījies Dusulim sodu! Kur vien malu mednieks savu netiro kāju speŗ, tur kokos atbalsojas apspiesta klepošana, jau laikus brīdinot visus Meža mātes bērņus.

Bet ko viņš tur dara? Jā, jā, Andrievs saprot. Bet velti viņš reiz šajos pineklos iegrūda kāju. — Dusulis sien pie koka smalku tērauda stiepuļi ar slīdeni cilpu otrā galā. Protams, kā gan viņš citādi varētu slepkavot? Tagad, kad visi laikus no viņa aizbēģ un Silis jau mēdās pa gabalu: „Rreč, rreč! Rreč, rreč!“

Toties saimnieka badīgais vilks ripo meža kustoņu pēdās kā liels, pelēks kamols. Viņa acis zib kā ogles un starp baltajiem zobiem karājas gaŗa, sarkana mēle. Tādās

reizēs pat Meža Andrievs sargās piesist kāju. Bet veltu uztraukumu arī viņš neceļ. Viņš noskatās Plušķī ar gudrām, vērigām acīm un sevī spriež: nekāds varonis tu gan neesi. Ja tu gadītos labi pa ķērienam, tad tavas pelekās skrandas vien pajuktu. — Bet Andrievs nepārsteidzas. Viņš paliek savā slēptuvē, kamēr izsalkušais vilka rikle aizjopro gažām.

Vienīgi Bene pēdējās dienās pārdzīvo slepenas bailes. Kopš trakā kāzu laika viņa ar savu bijušo vīru nav tikusies, bet kādu pievakari, pēc pārciestām briesmām viņa to sastop, gluži negaidot. Viņa laikus apstājas un pēti Andrieva izturēšanos. Vai viņš pagriezīs muguru, jeb nāks klāt kā senāk un apjautāsies kā viņai klājas?

Nē, vecais Eglu salas saimnieks stāv tāpat kā Bene un labu brīdi vēro šķirtās sievas augumu. Viņš norij dažu rūgtu atmiņu un prasa: „Vecen, vai kazlēni vēl dzīvi?“

„Paldies Meža mātei!“

„Pieskatī, ka neaiziet postā!“

Tad iestājas neveikls klusums. Abi stāv viens otram pretī un nezina kā izturēties. Beidzot Bene jautā savukārt: „Un tu —? Vai tu vēl arvien esi izsprucis?“

„Ko tu gan domā? Es laikam tādus velnus bīšos? Vai t' neatceries, kā es toreiz sarkano pieveicu? Iemīcīju sūnās kā satrunējušu praulu! Toreiz, kad viņš tavu kazlēnu aprīja. Bet nedomā, ka es riskēju tava ņērbuļa dēļ! Tas noteikti toreiz nebija mans. Jā, ko tu gan īsti domā — es laikam sargāšu sveša klaidoņa bērnu? Bet es to darīju kārtības dēļ, jo es esmu Eglu salas saimnieks un tā tālāk.“

„Jā, jā —“ Bene bikli atbild. Taisnību sakot, arī viņa nezina, vai kazlēns bija Andrieva vai kāda cita . . .

„Un nedomā, ka es tevi šogad sargāšu!“ Andrievs turpina, atguvis valodu. „Ne prātā! Manis dēļ brien pāri upei! . . .“

„Ak vai, kam tu piemini veoms lietas?“ Bene noliec padevīgi galvu. „Dievs vien zina, vai tev pašam nav jālūdzas glābiņš. Es

jaužu kaut ko nelabu, kaut ko pavisam drūmu . . .“

„Mulķības!“

„Neizliecies stiprāks, Andriev, kāds esi! Briesmas tak ar nāsīm jau saožamas.“

„E, ko tu tik daudz kunksti! Briesmām jāstājas pretī. Lūk, tā!“ Un vecais ragainis liekas atkal kārklu cerā, rādīdams savu dižo spēku.

Pēkšņi kaut kas sametas. Viņa staltais rags atdalās no pieres un noveļas pie kājām. Ak, Andrievs gan saprot! Tā ir gluži dabiska parādība un notiek katru rudeni. Un tomēr, tomēr. Taču otrs vēl turas pierē kā neglīts kauna traips . . .

Stirnāzis pārskaities liekas vēlreiz krūmā. Nekā. Pie velna!

„Jā, tā ir ļauna zīme —“ Bene turpina pareģot.

Ne vārda vairs nebildis, vienradzis pazūd krūmos ar zemu noliektu kaklu.

Vai tiešām nākošā ziema būs tik smaga? Arī vēji ik rītus sāk nelabi gaudot. Visur kauc un svilpo, it kā Dieva dārzā būtu ieklīduši Latgales vilki. Kailie alkšņu zari žūžo tik drūmas melodijas, ka Meža Andrievs nepatikā noskurina kažoku. — Nē, kas gan varētu notikt? Vai viņš nav pārlaidis dziļas un bargas ziemas? Vai viņš nav diezgan cietis badu un slāpes? Vai nav cīnījies ar suņiem? — Ak, smieklī!

Andrievs iet tālāk, īgni purinādams savu kroplo ragu. Dienām ilgi viņš turas nomaļus, nerādīdams citiem sava kauna. Pat mežsarga viņš sargās, laikus ievilkdamies krūmos.

Kādu dienu vējš mazliet piestāj, un sāk krist pirmais slapjdraņķa sniegs. Kokū zari pieķep it kā ar baltu, ledainu mīklu. Sūnas izmirst zem visbiezākām eglēm, un, naktīs guļot, stirnas drebinās kā bargākajā ziemas salā.

Bet pirmais sniegs nepastāv ilgi. Un tajā pievakarē, kad vēlā rudens saule nokausē mežmalā pēdējās slapjdraņķa paliekas, Andrievam nokrīt no pieres kroplais raga žu-

burs. To nakti viņš iemieg ar, atvieglotu sirdi.

Tomēr Benes pareģojums piepildās. Tajā pašā naktī viņa dzird viņpus Doles stigas žēlabainu blāvienu. Ak, šo balsi viņa pazīst kaut nakti un vētrā! Kādā nelaimē šis nevaldāmais lēkātājs gan iekritis?

Visu nakti Bene nespēj aizvērt acu. Bet turp viņa neskrien. Viņa paliek pie saviem mazajiem bērniem, kas, cieši pielīduši pie mātes siltajiem sāniem, vienmērīgi elpo. Stirna pat nepakustas. Viņa uzņem smago likteni kā nenovēršamu Meža mātes lēmumu, kuŗa dēļ pat vaidi un pēdējais sāpju kunkstiens paturams sevī . . .

Otrā dienā Silis uztraukts apskrien Dieva dārzu un klieudz, cik spēka: „Rreč, rreč! Dusulis aizņēsa Plici! Rreč, rreč! Cilpā nokāra, ar rungu nosita! Rreč, rreč!“

6.

Snieg. Debesis nenoskaidrojas dienām ilgi. Eglu biezokņos griežas baltas sniega vērpetes, un dziļās kupenas pamazām ietin mikstajos klēpjos celmus, ciņus un zemos eglīšu pudurus. Uzkalni nolīdzinās ar gravām, stigas un takas aizvelkas ar necaurbrienamiem sniega kalniem. Visas cirsmas un jaunaudzēs iegrimst it kā baltā, satrakotā jūrā.

Sākas barga, rūpju pilna ziema.

Dieva dārza saime šajā laikā turas savās ierastās vietās: meža cūka Vāverštrautā, lapsa Deģu kalniņā, bet stirnas dienām ilgi nīkst Eglu salas biezoknī, grauздamas vēja izgāzto apšu mizas. Ja arī vecais Andrievs varonīgi izbrien līdz Mišas plāvām, tad citu rītu putenis viņa pēdas rūpīgi aizslauka.

Vienīgi Silis vēl brīvi paceļas spārnos un uzmana aizsnigušo Dieva dārzu, vai rijīgais vilka rīkle neapdraud kaimiņus. Ja meža kārtībnieks kaut ko aizdomīgu mana, viņš atkal klieudz, cik spēka — rreč, rreč! Tad biklās stirnas saspiežas ciešāk biežajos eglu puduros un drebēdamas gaida savu likteni.

Kopš padēla nāves Meža Andrievs atkal redzams savas vecās saimes vidū. Kaut gan

dienām un naktīm viņš pukojas, kaut gan Bene viņu nežēlīgi krāpusi, kaut arī Kleja izturējusies pret viņu nepateicīgi, viņš tomēr pūlas visu aizmirst un šajās grūtajās dienās stāv viņām klāt ar savu padomu un drosmi.

Benes acīs vēl arvien atmirdz pagājušās vasaras pārdzīvājumi. Savās atmiņās viņa reizēm piemin Kleivānu, kas aizvedis viņas meitu uz slavenajiem Iecavas mežiem, kur dziļie sniegi aizķeras aiz plašajiem eglu biezokņiem un ziemeļu vēji nespēj izpūst tiem cauri.

„Ak jā, kaut es viņai būtu aizgājusi līdz!“ dažreiz Bene grūtsirdīgi pūš.

„Vai tu nevari vēl aizbrīst?“ Andrievs nikni noskurina kažoku.

„Ko nu par to —“ stirnu māte samierinās ar savu likteni.

Turpretī Klejas acīs šoziem nespīd ne ilgas, ne atmiņas, ne arī baltie sniega klājumi. Viņas skats šķiet pelēks un truls, it kā aizmiglots ar skumju, pelēku vienaldzības plīvuru. Taču viņa arī šogad brien pa dziļo sniegu bez cerībām, ar skaudību noskatādamās Benes mīlgajos bērnos. Viņa vairs nelēkā kā senāk, bet garlaicīgi klaiņo pa tuvāko apkārtni, reizēm nolupinādama ar maigajām lūpām dažus siku, rūgtenu kārķļu pumpuriņu. Cik vasara bijusi skaista, tik ziema atnākusi drūma, salta un baigi dziļa.

Vecais Andrievs saprot Klejas nelaimi. Dažreiz viņš nenociešas un, garlaicības mākts, saka: „E, e! Vai es neteicu, ka tā būs? Bet vai mani kāds klausīja? Toreiz visām galvas kā apgrieztas. Man tagad jāsarģa cita sievas! Ja es nebūtu goda vīrs, tad jūs te sastingtu ar visu savu karsto vasaras mīlestību. — Vai es nevarēju aiziet uz Doles mežiem un nodibināt savu dzīvi? Vai man būtu jānīkst pie divām pamestām sievietēm? Nē, es paliku tepat, kur ik rudeni esmu apglabājis savus ragus, un kaut mani vilinātu vismaigākais kazas pikstiens . . . E, par to nav vērts runāt!“

Tiešām, to nav vērts pieminēt — Bene vienaldzīgi pagriež Andrievam sānus un ilgi,

ilgi pētī gaisus, minēdama, vai tiešām debesu vējenes nebeigs griezties. Nē, vēl arvien snieg un snieg. Nedēļām ilgi mazā stirnu saime turas kopā un klausās lielīgā āža gudrībās.

Citreiz viņš pamāca šā pavasara bērņus.

„Zenkļi, ņemiet jau laikus priekšzīmi no manis! Neklistiet uz svešiem mežiem un nebāziet kājas maļu mednieka cilpās! Ja Plicis būtu mani klausījis, viņš vēl lēkātu mūsu vidū, bet tagad viņa kaulus jau grauž pelēkais vilks. Varbūt tādēļ rīša nav dažas dienas Eglu salā manīts. — Un sugu turpiniet tāpat kā es to daru, un ragus sargiet tāpat kā — e, par to nav vērts runāt! . . . Jūs esat no Benes miesas un asinīm, tādēļ nekas labs no jums neizaugs. Ja es nestāvētu jums klāt, pat plēsoņa vanags jūs sagrābtu aiz cekula. Tas viss nāk no izlaidības, ja jūs gribat zināt! . . .“

„Beidz nu beidz!“ Bene pagriež Andrievam otru sānus.

Iedomīgais stirnāzis nikni piesit kāju.

„E, e! Prātā tev vēl vajadzētu ņemties, vecen! Vai dzirdi? Es esmu tas radības kronis!“

Nē, Bene nedzird. Viņa klausās koku žūžošanā, kas šovakar dzied mazliet smagāk un dobjāk. Nemierīgās skuju rokas reizēm izbeļ savus pilnos sniega klēpjus, kas putēdams pajūk zem biežajām eglēm kā baltu pieneņu pūku mākoņus. Viena pēc otras atbrīvojas noliektās eglīšu galotnes un viegli šūpodamās raugās visapkārt, it kā pārsteigtām, brīnumu pilnām acīm.

„Būs atkusnis —“ Bene saka pati sev, atkasīdama eglu biežoknī dziļo sniegu, lai pati un bērni varētu atkal vieglāk pārļaut gaŗo ziema nakti.

Patiesi, Dieva dārzs mostas. Vējš izpurina piesnigušos kokus un šajās dienās Eglu salā griežas jaunš sniegputenis. Bet drīz vien laiks kļūst siltāks, un pelēkie mākoņi, šķiet, nolaižas zemu virs koku galiem. Pēc smagām vēja šalkām nolāso pirmās, ledainās debesu

asaras, kas, zemē nokritušas, sasalst kā sīki, balti putraimiņi.

„Būs lietus —“ Bene atkal spriež. Viņa to jūt ik vēja pūsmā, ik zara vibrēšanā. Viņa nekad nemaldās, šī vecā, četrkājainā dabas pētniece dzirdīgām ausīm, redzīgām acīm un smalko degunu.

Kad no debesīm krit ledainas, apnikstošas lietus lāses, stirnas spiežas zem biežajām eglu skuļām un pacietīgi gaida milīgākas dienas. Paldies Dievam, beidzot debesis skaidrojas. Tikai no eglu pazārēm vēl pil retas, ledainas lāses, kas iesūcas dzīvnieku vilnā un drebina vājās, nogurušās miesas. Tad stirnas izbrien klajumā un viņu apaļajās acīs atviz piesnigušās cirsmas, zaļie meži un debesis klīstošie mākoņu kalni.

Bet pievakarē lietus gaisi izklīst tālajos apvāršņos, un no Misas malas caur tumšajiem koku stāviem atmirdz sarkana saulrieta gaisma.

„Būs vētra —“ Bene atkal domā un griežas atpakaļ biežoknī.

Arī šoreiz viņa nemaldās. Citu rītu vējš izdzenā mitros mākoņus un izšūpo no eglu galotnēm pēdējās paliekas. Tumšie mākoņi, vēju nesti, steigā slīd no ziemeliem uz dienvidiem, un pāri Dieva dārzam līdzī steidzas milzīgi platas ēnas. Naktīs mitrais sniegs pārvelkas ar plānu ledus kārtu, kas mēnesnīcā viz kā pērlains stikls. Šķiet, apaļais debesu spīdekļis skrien mākoņu kalniem pretī un visas zvaigznes viņam līdzī. Brižiem tas pazūd, bet brižiem parādās skaidrs un spožs ar smīnā savilkto seju.

„Sals —“ Bene nodrebinās un uzliek savu silto kaklu uz bērnu pleciem.

Pēc īsā atkušņa tiešām iestājas stingrs sals. Dziļie sniegi, mazliet saplakuši, pārvelkas ar asu ledus kārtu, kas grabēdams lūzt zem smailajām pēdām.

Vēju izgāzto apšu mizas jau sen nograuztas, strauti izsikuši dziļi urdz zem biežajiem sniega kalniem. Visapkārt plešas slāpju un bada rēgs.

Tā tas turpinās dienām un nedēļām ilgi.

Neciešami gaŗas stiepjas bargāš ziemas nak-tis, drūmi un bezcerīgi aizvelkas dienas. Šķiet, visur rēgojas tikai sals, nāve un ne-pielūdzams posts.

Vienīgi lapsām netrūkst barības, jo daŗa vāŗaka stirna jau kritusi sarkanā meŗa velna zobos. Arī meŗa cūka nevar sūdzēties. Luŗe ne mirkli kritušos kaimiņus netaupa. Viņa saplōsa un aprij visu, kas gadāš pie zobiem.

Sākas izmisuma pilna ciņa.

Tomēr Meŗa Andrievs vīrišķīgi uzmodina savas nīstāš sievas.

„Dūšu! Tikai te mēs nedrīkstam palikt, ja gribam sagaidīt pavasari. Iesim!”

Stirnu saime gausi kūleņo gar cirsmas ma-lu, kur tievāš kājas grimst sasalušajā sniegā kā saberztāš stikla lauskāš.

Andrievs zina īsto virzienu līdz Dzērumu celmenieku ceļam. Taču kāds pa šo laiku būs iemaisījis pēdas. Varbūt balŗku vedēji braukuši, vai arī meŗsargs apstaigājis apgai-tu. — Kaut kur taču vēl vajag piemāŗot dzi-vībai. Nevar būt, ka visa pasaule jau sastin-gusi mūŗīgā ledū.

Patiesi, uz celmenieku ceļa jauŗamas svai-gas sliedes. Vīri nesēn veduši sienu. Daŗas smilgas, ieķērušāš egļu skujāš, smarŗo pēc vasaras un nopļautiem liŗiem.

„Nu, ko es teicu!” Andrievs palecas prie-kā. „Tikai pārāk maz. Ēdiet un pieminiet manu gudro galvu. Es pats ieŗu izlūkot, no kurienes barība vesta. Varbūt vīri puskaud-zes vēl pametuši plāvā.”

Andrievs prātīgi aiziet pa kluso meŗa ceļu. Misas malā viņš brīdi apstājas, pagro-za sirmo pieri un pusteciņus tipina tālāk.

Diemŗēl, siena kaudzes vietā palikušāš ti-kai melnas pakaiŗu lēŗķes. Viņpus aizsalu-šāš tērces meŗa ielokā gan spīd zem biezas sniega kārtas sakņupusi guba, bet Andrievs labprāt negribētu uz to pusi rādīties. Tomēr šajāš bargajāš dienāš viņš nevar daudz le-poties.

Stīvāš kājas gausi locīdams, viņš aizkūle-ņo pār plašo, līdzeno klajūmu uz mālu med-

nieka robeŗas pusi, kur neviena dzīva radība nav atstājusi savu pēdu, . . .

Vārna, uzsēdusies uz kaudzes kārts gala, nikni ķerc: „Krā, krā, ko tu te lien, ko tu te nāc?”

„Kas tev daŗas?” Andrievs noskurināš un, appētījis apkārtni, teciņus pieskrien pie sie-na kaudzes. Melnā Cāŗa, spārnus švikāda-ma, aizlaiŗas uz meŗu, kaut kur viņpus upes Vāveŗstrauga krautuvē saklīdzas balŗku ve-dēji, bet citādi plašajāš Misas plāvāš valda baigs klusums.

Andrievs kāri iebāŗ purnu pelēkāš kau-dzes sānos. Protams, siens atkal rūgts un nesagrauŗams! Vai Dusulim vaŗas zāli laikā nopļaut, vai vaŗas to bez lietus samest kau-dzē? Vecāis buks grauŗ pukodamies. Un to-mēr viņš jūtas laimīgs, ja malu medniekam pietrūcis laika sienu aizvest arī mājāš. . . .

Visapkārt valda sastindzis miers. Stirn-āzis dzird pat savus nodiluŗos zobus trina-mies kā neasas dzirkles.

Brīdi mielojies, Andrievs jūt, ka aiz mugu-ras kaut kaŗ noŗab. Viņš strauji atmet gal-vu. Ak posta stunda! Suns, pelēkais vilka rikle!

„Eu, zagli, ko tu te dari?” Pluŗķim iezības sarkanāš acis.

Andrievs noskurināš kā apbiris ar aukstu sniegu. Lielā uztraukumā viņš piesit kāju.

„E, e! Kas tev daŗas?”

Daŗus acumirkļus abi naidnieki noskatāš viens otrā, it kā mēŗidami spēkus. Tad Andrievs mazliet pakustas.

Pluŗķa acis iegailas vēl zibenīgāk.

Šajā brīdi sirmo meŗa veci pārņēm vēl ne-piedzīvotāš bailes. Viņš neapdomādamies lec sāņus, bet tūlīt jūt, ka sarkanā vilka rikle dzenas viņa pēdāš. Viņš skaidri dzird suņa elŗanu. Tūlīt, tūlīt slepkava kritīs pie viņa kājām. Nebūtu kupenas tik neŗēdzīgi dziļāš, nebūtu sniega klajums tā sasērsnējis, gan tad viņš no nelaiimes izbēgtu. Bet šobrīd Andrievs jūt, ka nevarēs savām stīvajām kā-jām palauties. Pie velna, viņš taču nedrīkst krist tāda nekaupāš zobos! Būtu vismaz bi-

jis īsts vilks! Vai tiešām tādām skrandainim viņš ļaus apgrauzt savus vecos kaulus?

Spējās dusmās Andrievs sviežas atpakaļ. Pārsteigumā suns tikko nepārmet kūleni. Andrievs izmanto acumirkli un dod ar savu cieto pieri pelēkajam kamolam tādu belzienu, ka tas, nejauki kaukdams, aizripo sāņus.

„Es tevi zemē iedzišu, velna suns!“ buks sirdīgi piesit kāju.

Bet, pirms viņš spēj iezvelt otrreiz, suns atjēdzas no pārsteiguma un uzlec kājās. Viņa acis iegailas no jauna, zobi noknakšķ kā ass tērauds un gaŗā mēle šaudās kā sarkana lupata.

„Es tevi dzīvu aprīšu!“ Tiešām no vilka mutes kūpēdamas tek gaŗas slienias.

„Nost!“ Andrievs rēc preti.

Labu brīdi abi atkal viens otrā neuzticīgi noskatās, nezinādami, kuŗš stiprāks, kuŗš veiklāks. Nenoliedzami, suns vijas kā lunšana pātaga, bet Andrievam netrūktu spēka to iemīcīt sniegā, ja vien nebūtu jābīstas aŗo zobu. Niek! Toties viņa piere ir cieta kā pelēkais laukmalas akmens. Pārskaities viņš liekas atkal sunim virsū.

Tomēr Andrievam neveicas. Viņš jau sajūt ciskā nezvēra asos zobus. Kaut gan sāpes viņš šobrīd nejūt, tomēr, apzinādamies briesmas, Andrievs izmisis lec sāņus, cenzdamies ātri sasniegt krūmus.

Atkal sākas nāves skrējieni. Sniegs brūk abiem zem kājām, tomēr suņa gaita, šķiet, vieglāka. Andrievs jūt, ka vājātāja elpa jau plaucē ievainoto cisku.

Ak Meŗa māt, vai tu ļausi klaidoņa sunim izstaipīt uz klaja sniega lauka Andrieva siltās iekŗas? Viņa — Eglu salas saimnieka, kas ne paŗa velna nebīstas, kas ar lepnumu un godu nonēŗājis savus cētrzurburāinos ragus?

Un Andrievs vēlreiz cērtas atpakaļ.

Pluŗķis atkal iesmilkstas, bet tūlīt uzlec kājās.

„Vai ribas gribi ielauzt, grēkāzi?“

„E, e! Vēderā tavus kaulus ietriekŗu!“ Atguvis drosmi, buks atkal piesit kāju.

„Nu, ja es nebūtu visu dienu skrējis —“ suns ātri elŗ, izkāris gaŗo mēli, un reizēm pieplok ar kūpoŗo muti pie irdenā sniega. „Lapsa aizmānīja līdz Bēŗztirelim. Izmuka. Bet tavaŗ ciskas es tik viegli vaļā nelaidīŗu, to tu nedomā, vecais meŗoni!“ Un suns ŗaujas atkal stirnāzim pie pakalēŗjām kājām. Tomēr Andrievs paspējis jau iemanīties. Viņŗ grieŗas samītajā sniegā kā rūsgana spole:

„Neķeries klāt, velns!“

„Padodies, mulķi! Tā kā tā vārna tev ŗoŗiem acis izknābs!“

Patiesi, Melnā Cāŗa sēŗ turpat alkŗŗa zarā un nelabi ķērc. Viņa jūt asiņu smaku, viņa gaida, kuŗš pirmais kritīs . . .“

Krietnu brīdi velti lēkājis spītīgajam bukam apkārt, suns sāk neganti riet.

„Eu, eu, eu! Aprīŗu ar visām spalvām! Eu, eu!“

Andrievs piesit kāju un tāpat atbild.

„E, e, e! Se, mājā, se!“

Abi cikstoņi kūp sviedros nosvīduŗi un noguruŗi, it kā pati nāve viņus rautu pār sniegaino klajumu virpuļainā deŗā.

„Eu, eu, eu!“

„E, e, e!“

Andrievs lēnām kāpjas atpakaļ. Viņŗ jau jūt krūmus aiz muguras. Kas zina, varbūt Pluŗķis būtu atmetis laupījuma ar asti, ja viņa vilka kāre, sniegu lokot, nēpamanītu asiņu smaku. Viņŗ mēŗina ar strauju lēcienu stirnāzim piekļūt pie kakla. Bet Dievs vien zina, kā tas gadās. Viņam laikam samīŗas kājas, jo tajā paŗā mirklī viņŗ gul atkal gaŗŗlauku sniegā. Pārķaitinātais meŗāzis zvel viņam pa sāniem belzienu pēc belziena, it kā pār noguruŗo suni birtu smags akmeņu vezumus.

„Es tevi sniegā iedziŗu!“

„ŗēlo, ŗēlo!“ Pluŗķis pēķŗņi sāk lūgties, gaŗi un gaudulīgi smilkstēdamas. „Ribas, manas ribas!“

Beidzot Andrievs strauji ielec krūmos. Kas zina, vai suņa pēdās nenāks malu mednieks? Varbūt teŗat meŗmalā glūn. Un Andrievs skrien, skrien, ne brīdi neatvilcīs elpū. Kā-

jas dziļi lūst sasērsnējušā sniegā, viņš kūleņo, eļš un klūp. Stilbi jau noberzti gluži jēli, tie asiņo un deg, it kā viņš lēktu caur kvēlām oglēm.

Beidzot viņš apstājas svešā biežoknī. Viņš nespēj vairs pavilkties, kaut septiņi vilki dzītos asiņainajās pēdās. Viņš nokrīt zem sīkām egļu pazarēm ledainā sniegā un aizver acis. Sirmā galva griežas un džinkst, it kā smadzenēs dūktu lādiņš svina mušu. Andrievs jūt, ka zem pārkarsušā ķermeņa pamazām atkūst sasērsnējušie sniegi. Viņš it kā grimst un plok. Tāpat viņš iegrimst nemanā un saltā vakara krēslā, kas nemanot ienāk Dieva dārzā kā pelēka, nemīlīga viešņa.

Tomēr Andrievs iztur. Viņš nepaliek sniegā uz mūžīgiem laikiem. Kad viņš atver acis, rīts vēl tumst, kaut gan auštrumos jau sārtijas debesis. Šajā stundā norimst vēja pūsmas, egļu zari vairs nešūpo ciekurus un mežs sastingst nāves klusumā. Pat sausie, mirušie koku celmi apvelkas it kā ar sudrabainu stiklu.

Andrievs pielec kājās. Viņš trīc kā slapjš vējā izkārtis maiss. Visās malās viņš jūt asas, gurdinātājas sāpes. Kājas deg, galva reibst un suņa pārplēstā ciska sūrst tik nežēlīgi, it kā rētu kāds badītu ar asām skuju adatām.

Tomēr uz vietas viņš nedrīkst palikt. Viņam jāiet, jāuzmeklē ģimene. Dievs zina, kurā debess malā tagad atrodas Egļu sala? Viņš klumburo pa dziļo sniegu pēc sava prāta. Asie ledus stikli atkal griež viņa apdzijušās vātis it kā ar saltiem tērauda asmeņiem.

Tikai ap pusdienas laiku Andrievs ievēlka Egļu salā. Bene izbijusies paceļ galvu.

„Ak Meža māt, kāds tu izskaties?”

„Turi muti!” Andrievs īgni piesit kāju. „Ne paša vilka nebēdāju!”

7.

Kopš tās reizes Meža Andrievs nejūtas vesels. Šķiet, viņa stiprajās iekšās kaut kas pārtrūcis un sadedzis: Viņš ātri nogurst un pēc

katra straujāka skrējiena, liekas, kāda smaga, neredzama roka saņņaudz viņa sirdi. Retas gan paspējušas aizdzīt, tomēr stīvums sapinis viņa locekļus tāpat kā tērauda stipule nelaimīgās meža cūkas kāju.

Labi, ka dienas jau iegriežas pavasarī. Nežēlīgi aukstās naktis drebina tikai Andrieva atmiņu, un rūpes izkūst tāpat kā dziļie sniegi. Atkal saule mirdz virs egļu galiem kā svaigi izplaucis milzu zieds; atkal zeme kūp pēc silta, spirdzinātāja lietus un dienas nāk arvien maigākas kā laipni gaidītas viešņas. Dažos salnas rītos vēl gan kraukšķ sastindzis ledus, bet pēc pāris stundām tas jau atlaižas un kūst.

Kādu rītu saule, tikko pacēlusies virs mežu galiem, kaunīgi aizlien aiz pelēkiem mākoņu kalniem, kas veļas no dienvidu pamales un strauji izplešas pār kļuso Dieva dārzu. Tomēr dzīvības devējas siltumu vēl jūt strāvot cauri visbiezākām mākoņu grēdām. Šķiet, Dieva dārznieks pārklājis pār mežiem un pļavām mitru, kūpošu villaiņi, lai pirms laika atvērtu pumpurus un izvilinātu no zemes kautros asnus. Gaiss kļūst spiedīgs un karsts. Koki sastingst kā nenovēršamu notikumu gaidās.

Pēkšņi liekas it kā pār Misas tiltu kāds steidzīgi pārbrauktu ar cietiem ozola koka riteņiem. Brīdi vēlāk pār Dieva dārzu pārskrien spoža, divastaina uguns čūska. Neredzamais braucējs atkal ceļas augšup no Iecavas mežu dūkstājiem, it kā satrūcies vēlreiz pārskrien ar dobjū troksni pār Misas tiltu un beidzot spalgi nodārd visapkārt Egļu salai. Pēkšņi atmostas iesnaudušies koki, upēs malā strauji saviļņojas mikstie kārklu cekuli un viss plašais Dieva dārzs sašūpojas kā zaļa, nemierīga jūra.

Tad nokrīt lielas, retas, steidzīgas lāses. Jau Iecavas mežus aizsedz baltas lietus gāzes, kas šalkdamas skrien vēja ātrumā pār Misas pļavām. Tās nomazgā putekļus un aizskalo pēdējos ziemas sārņus. Vienā mirklī Dieva dārzs kļūst tik mirdzoši zaļš, it kā

neredzamais dārznieks izlietu pār ziemas nocīto zemi visas šīs vasaras cerības.

Pēc stundas pārkoņtēva pajūgs jau tālu ducina otrā debesu malā. Dieva dārzā atgriezās saule. Kā tā kaist, kā mirdz! Šķiet, karstie stari līst pret izmirkušo zemi kā kausēta zelta lietus. Koki kūp, smaržo, tvīkst. Meži pēkšņi atviz tik koši zaļā krāsā kā tikko no milzu katla izvilкта vadmala, izkārtā nepārskatāmos Dieva pagalmos jaunās vasaras rotāšanai. Jautri sasaucas purva strauti un pasakaini liegi guldz straujie Misas ūdeņi, aiznesot lejup pēdējo lūžņu. Ar spēcīgiem trilliem sveic pavasari spārnotā meža saime, kas savukārt aicina jaunas ligzdas vīt un aizmirst padzītās ziemas postu. Ik rītus, gaismai austot, aizrāvīgi un noslēpumaini dudina rubeņu gaiļi. Šķiet, mīlas apreibušo putnu balsis verd no pazemes kā neskaitāmu avotu burbuļošana.

Spoži mirdzēdamas aiziet dienas, miglā kūpēdami satumst vakari un svaigi smaržodami ataut dzidrie rīti.

Pēc mēneša dzeguze jau pieskandina spožos mežus un zilās debesis ar sen dzirdētām, maigi plūstošām skaņām.

Buki atkal aiziet ragus trīt, lai kāzu laikā lepotos sāncenšu pulkā, bet stirnas uzmeklē klusas vietņas, lai Meža māte saņemtu savus mazos bērnus, lai tos asām skuju rokām izauklētu un skaudrās vēja šūpolēs izšūpotu. Viss notiek kā senāk, jo zaļais Dieva dārzs atkal pārmainījies gaismu, skaņas un krāsas.

Meža Andrievs šopavasār aizklibo visbiežākā Eglu salas stūrī. Viņa krūtīs vēl arvien guļ kāds neizmetams smagums, ik solī staigā līdzī gurdenums. Kopš ledainās bezsamaņas nakts viņa vecā, sirmā galva liecas arvien zemāk un zemāk.

Tomēr šajās skaistajās pavasara dienās, līdz ar jauno dzīvību, mostas arī viņa spītība. — Ko, vai tādēļ Eglu salas saimnieks smeļams, ja viņš ilgāk staigā ar vecām biksēm? Pelēkie svārkī taču vairo viņa cieņu. Tie uzskaita viņa gadus, viņa varoņdarbus. Kas gan vēl vairāk piedzīvojis? Varbūt šie

jaunie, iedomīgie brūnsvārcī? E, e! Lai tik panāk! Pat vilku suni viņš iemīcīja sniegā kā sapelējušu siena kušķi. Palika vaidēdams un žēlastību lūgdamies. Kopš tā laika mežā nav vairs manīts. Varbūt vārnas jau sen acis izknābušas, varbūt lapsa apgrauzusi viņa kaulus. Andrievs uz to pusi savas kājas nav spēris. Kam to? Pietiek, ja viņš šo negēli pataisīja stīvu. Ja viņš labi sadūšotos, viņš tiktu galā arī ar otru slepkavu. Ja vien malu mednieks nenēsātu zem mēteļa biši, viņš slepus iegrūztu mugurā tādu belzienu, ka tas savas nieres vairs neatrastu. Viņš atriebtu par padēlu, par savu stīvo kāju, par kroplo ragu un arī par meža cūkas pineklu. — Un Andrievs pārskaities liekas eglīšu cerā, tā kā tas brīkšķēdams pajūk uz visām pusēm. Jā, diemžēl, tikai putekļi un skujas. Tās vēl nav Dusuļa skrandas, kas izput pie viņa kājām. Pat ādas laupsnas no kroplā raga vēl neatdalās. Šogad viņa kādreizējais lepnums kļūvis vēl greizāks, tup sirmajā pierē kā strups, nožēlojams pulķis. Tādēļ vecais stirmāzis pārskaities brūk atkal virsū iedomātam naidniekam. Nudien, kaut kam te jāizput un jāsalimst! Vai nu Iecavas mežu precinieks jāsasit, vai vecais malu mednieks jānodur, vai arī viņa gudrajai pierē jāsašķīst pret sveķainu celmu. Nost! Gar zemi! Bliukt! — Kadiķi lokās, priedītes lūst un sikās egļu zaru staklītes šķīst uz visām pusēm. Viņš elš, sten un svīst.

Un tomēr, kad vakarā Andrievs spoguļojas vēl neizsikušos purva ūdeņos, viņš redz, ka sacietējuši āda no nelaimīgā raga negrib un negrib šķirties. Vecis, galīgi pārskaities, piesit kāju un rej: „E, e! Lai tik panāk! Es viņus visus piesitīšu un kaut manā pierē nebūtu ne lika pulķa! Ne paša velna nebīstos!”

Katru dienu viņš pavada kā reibonī, murgodams par neskaitāmiem varoņdarbiem un draudēdams katram, kas iedrošinās aizkart viņa godu.

Un dzīve klibo tālāk gluži kā vecā Vāverštrauta meža cūka. Kaut kas arvien pīnas pa kājām, reizēm parauj atpakaļ, bet

citreiz iedzēl sāpes tādā vietā, kur tās neviens negaida. Bet laiks iet. Dzērumu celmeņi jau sen apstādījuši kartupeļus, sāk otrreiz vagot, jo Jāņu diena nerādās vairs pārāk tālu. Tikai malu mednieks Dusulis mokās, vēl ardams velēnaino plēsumu. Liekas, viņu kāds rāusta aiz biksēm, grūsta un stumda — tik grūti viņam nākas izdzīt plēsumā vagas. Šķiet, arī viņam kāda stiepule rausta kājas. Reizēm viņš apstājas un kreķķ kā vēja locīta, nokaltusi egle.

Patiesi, šajā laikā vecais Dusulis iepinas neredzamā cilpā, ko nezināma vara dažkārt izliek dzīves krustcelēs...

Otrā dienā Dieva dārzu apskrien meža kārtībnieks un skaļi iznēsā svarīgo vēsti kaimiņiem: „Rreč, rreč! Vīri aizveda Dusuli! Uz cietumu aizveda! Rreč, rreč!“

Andrievs piešķiebj galvu. Vai viņš pareizi sapratis?

„Es sen zināju, ka tā būs!“ viņš prāto. „Ne velti mežsargs stāv manā pusē. Ja es te neklībotu, tad jau sen Eglu salā staigātu tikai nāve un posts!...“

Satraukto ziņu Silis aiznes arī uz Vāverstrautu. Luģe, labi nedzirdējusi, paceļ snuķi.

„Kuš, sivēni! Neņerkstiet!“

„Rreč, rreč, uz cietumu aizveda!“

„Rek, rek! Tā, tā! Uch! Bet kartupeļu vagas viņš vēl nebūs aizaris...“

To pašu dienu cūka atkal izlien caur brikšņiem Dusuļa laukmalā, vēl arvien vazādama apnikušo stiepuli un šā pavasaļa bērnu saimi. Tie kūleņo atkal viņas pēdās gluži kā pērn, svītrāini un apaļi kā izkrāsoti ezīši.

Patiesi, kartupeļu vagas vecais malu mednieks nav paspējis aizart. Pelēkie bumbuļi spīd starp melnajiem kūdras pinkuļiem kā izkaisītas dzērvju olas. Snuķi uz augšu nepacēlusi, cūka apstaigā vagas un mierīgi izlasa sēkliniekus, it kā viņa pati tos būtu tur nolikusi. Laukmalā viņa apostā pelēkos maisus, kas tur nomesti kopš vakardienas, viņa apgāž ķeburaino divkāju arklū un, pagrūduši sāņus tukšos kartupeļu kurvjus, Luģe

atkal ieslīd krūmos, bērnu pulciņu līdzī ai-cinādama.

„Re, re, kāds grēks, re, re, kāds sods!“ viņa dudina sevi. „Pašam sapis kājas ar dzelzi, pašam dirās ādu. Re, re!“

Ielīdusi atkal visbiezākajos Vāverstrauta krūmos, meža cūka labsirdīgi rukušķinādama atlaižas gulus un mazie šņukurēni kaudamies saklūp pie mātes pienīgā vēdera.

Un tomēr briesmas vēl nav pāri. Divas dienas vēlāk Silis atkal kliedz: „Rreč, rreč: Vilks! Sargieties!“

Dieva dārza saime satraukta slēpjas bie-zokņos. Meža Andrievs, purinādams bārdu, neticīgi ausās. — Nevar būt! Vai tiešām viņš negēli būtu tikai apdullinājis? Vai tas būtu atkal salāpījis savus kaulus un tagad nāk atriebt neveiksmi? Nu, lai tik panāk pa ķērienam! — Andrievs sirdīgi piesit kāju. Šoreiz suns mājās neaizvilksies. Smilkstēs purva malā, kamēr skudras aptecēs viņa mēli...

Tiešām, Plušķis vēl skraida uz brīvām kājām. Tikai, kopš saimnieks aizvests, neviens viņu neatceras, neviens viņam nenoliek pie deguna kūpošu bļodu. Turklāt sājā celmeņieku putra viņam jau sen apnikusi.

Aizmirsis buka belzienu, suns, pēdas ošņādams, nesas atkal pa Dieva dārzu kā izsprucis laupītājs.

Bet šoreiz Andrievam neizdodas savus jaunos ragus izmēģināt. Svaiga cepeša smaržas vilināts, Plušķis pasitas uz Vāverstrauta pusi. Ar asinskāro degunu ošņādams zemi, viņš drīz vien uzskrien virsū meža cūkas midzenim.

Suns pārsteigts apstājas.

„Eu, eu!“

Vecene nikni sacel uz skausta brūnos sarus.

Nebūtu gudri ar tādu zvēru ielaisties, Plušķis domā. Taču vēl svaigā atmiņā rādās negantais buks...

Bet sivēni kārdina suņa spīdīgās acis. Nudien, rādās mīksta gaļa! Nespiestos, mulķi, tik tuvu pie cūkas sāniem!

„Eu, eu!“ Plušķis sevi drošina.

„Re, re, kāds! Panāc tik!“ cūka pārskaitusies čāpstina muti, zaļganās putas mētādama.

„Eu, eu! Dod vienu šurp!“ Plušķis kaitinādamies rej tālāk, uzmanīgi vērodams zvēra šaurās acis.

„Re, re! Panāc tik pa ķērienam!“

Suns viltīgi ieskrien krūmos, apmet likumu un mēģina pielīst cūkas saimei no otras puses. Bet manīgā Luģe to laikus pamana.

„Uch, uch, uch!“ viņa pārskaitusies metas apkārt. Plušķis tikko izsprūk no cūkas ilķņiem.

„Eu, eu! Neķeries klāt, saru mais!“

„Prom! Uch, uch, uch!“ Luģe taisās lēkt suņa pēdās, bet šausmās jūt savu nelaimīgo kāju atkal piesietu pie celma. Jā, tas tiešām ir akli nejdzīgs gadījums. Vienkāršs cirvja šķelums cietā, sveķainā celmā — vairāk nekā. Bet stiepile tā iesprūduši, ka sāpēs atrauj cūku atpakaļ.

„Uch! Tāda posta, tādas nelaimes! — Neizklistiet, bērni! Turieties man klāt! Citādi vilks jūs aprīs!“

Šķiet, arī Plušķis pamana cūkas nelaimi. Tādēļ viņš nekur nebēg, bet glūn uz sivēniem spožām, sarkanām acīm, gludo asti ierāvis kāju starpā. — Eu, panākuši tikai tuvāk!

Bet nē, sivēni veļas mātei apkārt kā raibi kamoli.

„Eu, eu, žurkas!“ Plušķis sāk neganti riet, lēkādams ap nelaimīgo cūkas saimi kā lokana atspere. Profams, viņam pašam dreb kājas, asiņu kārais deguns trīc uztraukumā, it kā treknie gaļas gabali būtu izkrituši no viņa kārās, izsalkušās mutes. Tepat šie kumosi mētājas. Valstās gluži pie kājām. Viens lēcieni un tā lieta būtu nokārtota. Ai, ai! Uztraukumā pats var iekrist cūkas zobos. — Plušķis rej atkal tik skaļā, nedabiskā balsī, ka Vāverštrauta biezoknis pieskan it kā izmisušiēm kļiedzieniem.

Luģe šnāc, sāpēs un dusmās sagriezusi žokļus, raušta nelaimīgo kāju un svaidās uz visām pusēm, ne mirkli neizlaizdama laupītāju

no skatā. Bet saime ir par lielu, lai viņus paturētu acīs. Kamēr viņa mēģina izraut kāju, mazais nīkulis pēkšņi nelabi iekļiedzas.

„Uch, velns!“ Cūka lec ar visu spēku atpakaļ. Vaļā gan!

Plušķim izkrist sivēns no zobiem. Gaudodams un kūleņus mezdams, suns ieripo biezoeknī, ka spalvas vien pajūk.

„Tāds vilka rīkle!“ cūka izmisusi noplāta muti. Viņai neatliek laika laupītājam dzīties pakaļ. Taču sivēns pīkstēdams un asiņodams valstās izkārpītajās sūnās. Vilka zobi salauzuši mazuļa kāju, tā kā tas ne mūžam vairs nebūs staigātājs. Jā, to Luģe zina un saprot. Nē, viņai nav pārāk žēl šī gaudenā nīkuļa, kas, staigājot pa mežu, arvien paliek pēdējais, it kā skaitīdams pārējo sivēnu astes. Bet ko lai tagad ar mazo nelāmes kunkulīti iesāk? Arī krūmos to nevar pamest.

Jā, to Luģe zina un saprot.

Tādēļ cūka izmisumā sakampj un saplosa pati savu bērnu.

Tad, idzīgi rukkšķēdama un sāpēs pievilkdama stīvo kāju, Luģe turpina savas gaitas. Nelaimes vietā paliek tikai izkārpītas sūnas un tumšs asiņu plankums.

Citādi šajā laikā Dieva dārzā greznojas visspožākais ziedonis, kad katra lapa un skuju adata spīd kuplajos svārkos kā zaļgani mirdzošas pērles.

Aizaugušajos izcirtumos, kur trūdainajā zemē ātri prāt sev iekārot vietu sīkie bērziņi un traušlās melnalkšņu atvases, varonīgi pāceļas arī blīgzinas — brūnganais purva kārkls, kas visu gaŗo dienu uztver savās ovāļajās lapās spožo saules gaismū kā neskaitāmos spoguļu stiklos. Uz tievajiem kātiņu pavēdieniem pavēņos šūpojas sīkās, pieticīgās bērzuķītes, katra ar septiņām baltām ziedlapiņām kā mirdzošas septiņstaru zvaigzņītes. Tālāk, zem priežu zarainajiem kamoliem čaukst asa sila grīslis, skarainās smilgas, pat kautrās trīsenītes vietām saspiedušās čupiņās kā mežā apmaldījušās māsas. No Bērtīreļa dienām un naktīm plūst rūgteni

salda purva balzāma smarža, ko lielie vāverāju krūmi bagātīgi izdala uz visām pusēm. Dieva dārzs iegrimst vasarīgā snaudā, pilns miera un iztvikušu skuju smaržas.

Tikai Plušķis nerod miera. Vēl ilgi judams mutē sivēna asinis, viņš nespēj mājās valdīties, bet skrien atkal, mēli kārstīdams, caur Vāverstrautu, Bērtīreli, pa Doles stigu un beidzot izvanda visu Egļu salu. Visur viņš saož svaigas pēdas. Viņš izskrien cauri biežajiem krūmiem kā smaila atspole, viņš pārlec purvus kā pelēka bumba un jož pa Dieva dārzu krustus, šķersus, asiņu kāro degunu no zemes neatraudams. Purva malā dobji nospurkšķ melnais rubeņu gailis, no viršu ceriem izlec pārbijies zaķis un stīrnas aizzib caur eglāju kā rūsganas lodes. Visur nodun, aizspurkšķ un pazūd. Plušķa sarkanās acis iezibas naidā. Viņš lec pār celmiem, izlokās zem vēja nogāztām eglēm un aizzib caur jaunu priedīšu biežokni kā dzīva bulta. Šķiet, svaigās stīrnas pēdas viņu raušus rauj pāri visiem grāvjiem un purva dūkstājiem.

Pēkšņi! Ak vai! Pēkšņi viņa vēderu saķer nežēlīgi cieta roka. Au! Kas tas? Pirmajā mirklī Plušķis pārsteigts apveļas augšpēdus, bet tad ātri atkal uzlec kājās. Au, au! Kas tā drikst, kas iedrošinās viņu aizturēt? Ai, ai! Vaļā laid!

Bet smalkā tērauda stiepule tur viņa vēderu kā asās knaiblēs. Plušķim vai elpa aizraujas.

„Au — au — au! Ai — ai — ai! Nost tos velna pineklus!“ — Plušķim taču jāsteidzas. Viņam nav laika blēņoties ar muļķīgiem jokiem! Vēders jau kurkšķ trešo dienu!

„Ai — ai — ai —! Vaļā jātiek!“ Sunš sāk neganti gaudot, it kā viņa pelēkā aste būtu iesprūdusi šķeltā malkas klucī.

Diemžēl, stāvoklis ir daudz ļaunāks. Jo vairāk Plušķis plēšas, jo stingrāk sažņaudzas lokanā cilpa. Suņa acis sāpēs izspiežas uz āru, mēle aizsūsusies rīsta gaisu. Viņš kārpa zemi, skrāpē čaugano priedes mizu un ar asajiem zobiem plēš koka saknes. Viņš rūc, kunkst un gaudo, bezpalīdzīgi izslējis galvu,

bet mežā neatbalsojas neviena dzīva skaņa. Visi bēg no posta vietas arvien tālāk, jo kas zina, vai vilka rīkle kuŗu katru brīdi netiek vaļā.

„Ai, ai, ai!“ Plušķis veļk garu, žēlabainu meldiņu. Viņš varētu pats sevi ar zobiem pārkost, ja vien viņš tiktu no briesmīgajiem tērauda pirkstiem vaļā. — Ai — ai — ai —! Cilpa žņaudzas arvien ciešāk, viņš jau slāpst pēc gaisa. Ak nežēlīgā moku stunda! Kādēļ viņam tādas lamatas izliktas? — Au — au — au —! Saplēst, pārraut, izārdīt! — Plušķis metas ar pēdējiem spēkiem pie koka saknēm. Gan pajūk zemes un sūnas, bet priede stāv mierīgi savā vietā, kaut nelaimīgais tās stumbru jau apgrauzis gluži baltu. Un Plušķis bezspēcīgi apveļas uz sāniem, strauji cilādams izspiestās krūtīs. Pat siekalaino mēli viņš vairs nespēj ievilkst uz iekšu.

Visu nakti Plušķis gaudo pie Doles stigas. Reizēm viņa balss skan žēlabaini un gaŗi, reizēm viņš kauc tik drausmīgi, ka pat vecajam Andrievam kļūst nelabi. Stīrnāzis zina, kas par lietu. Bet viņš neiet turp. Viņš uzmanīgi staigā nelaimes vietas tuvumā, osta gaisu un vēriģi ausās. Jā, jā, es tavā vietā gan negribētu būt! — Andrievs nodomā un liekas mīkstajās sūnās uz nakts guļu.

Austrumos jau svīst gaisma. Plušķis vēl arvien gaudo. Viņa balss gan kļuvusi klusāka un žēlīgāka, tomēr neviens nedomā grūtajā brīdī viņu glābt. Pat putni šorīt neuzsāk šajā mežā stūrī bezbēdīģos triļļus.

„Ai — i — i! Ai — i — i!“ Tā Plušķis vaid pie koka divas dienas un divas nakts.

Trešajā rītā Vāverstrauga meža cūka, izberzusi sikajās eglītēs no acīm mieģu, sevī rukšķēdama un prātodama, izlien pa zināmu kājceliņu uz aizaugušās Doles stigas. Viņa paceļ snuķi, paosta vēģus un noskurina ausis. — Re, re! — viņa uzmanīgi tuvoģas nelaimes vietai.

Plušķis vēl arvien valstās izkārpītajās viršģja smiltģs, izmģsis lakdams dzestro rģta gaisu. Viņģ nemana, ka cūka nostģjusģis vi-

ņam blakus un pārsteigta pēti pelēko, pusdzīvo kamolu.

„Rek, rek, vai tu tas esi, vilka rikle?“

Plušķis tikai blisina uz āru izspiestās acis. Viņš pat netrūkstas kājās. Viņš gul, atsviedis asti, pierāvis galvu pie sažņaugtā vēdera un žēli kunkst, juzdams tuvu savu pēdējo stundu.

„Kas tevi plēš?“ cūka vienaldzīgi apjautājas.

„Ai, ai, ai!“

„Re, re! Tā gan, tā gan. Reiz tak katru laupītāju pakaļ. Re, re!“

Suns vairs nejut naida. Viņš nejut vairs nekā. Viņa izvalbītās acis kļūst arvien stiklainākas, un mitrais deguns pamazām apsus, it kā to jau appūstu saltā nāves elpa.

Tad Plušķis vēl norausta tievās kājas un nevarīgi atmet nogurušo galvu, nosmakdams pats sava saimnieka cilpā.

Brīdi ostījusi gaisu, Luģe iedrošinās nelaiķim piedurt degunu. Jā, beigts gan. Pašā brokasta laikā...

8.

Šogad Dieva dārzā viesojas brīnišķīgi skaista vasara. Nekad drūmajos Egļu salas biezokņos nav ielījis tik daudz saules gaismas kā šogad pēc bargās, stindzinošās ziemas. Nekad cirmās tik zeltaini nav mirdzējušas sēklinieču priedes, nekad tik koši nav spoguļojušas zaļās egļu skujas. Svelmainajās pusdienas stundās pat papardes un sīkie kadīķi izlien no lielo koku ēnām un, saules noreibuši, snaž diendus. Pie ciņiem un pelēkiem celmiem jau sārtojas meža zemenes, bet egļu galotnēs tikpat koši spīd jauno cieķuru virtenes kā zaļgani sārtas krelles. Iztvīkušās skujas un lāsainās sveķu asaras smidzina pret sauli rēbinātājas smaržas, it kā viss zaļais Dieva dārzs kūpētu pateicības upuru tvalkos.

Šajās stundās mežā valda dziļš klusums. Pat putni aplkust ēnainās egļu pazarēs. Saules staros šūpojas divi balti tauriņi, sūnās skraida ķirzaku pāris, bet pie cēlma sildās

rūsganā odze, saritinājusies kamolā kā brūngana sikсна.

Miers, siltums un gaisma pavada saulainās dienas, bet naktīs rūgteni saldās meža dedstiņu smaržas iemidzina kokus maigajās vēja šūpolēs. Ik vakars satumst, Meža mātes siltās elpas ieaijāts, ik rīts atautst ar maigu, sarkansārtu saules gaismu.

Krūmos vairs nemana slapstāmiem ne vilka rikli, ne Melno ēnu, tikai vientuļajās meža takās manāmas viņu ļaunās pēdas. Kaut kur pie koka stumbra vēl karājas neaizkarta cilpa, kaut kur vēl stīvo sašauta stirna, bet pie Doles stigas gul sīka kaulu čupa, kuŗu pat vārnas vairs neapciemo...

Un tomēr stirnu mātei Benei nemierā pagurst sirds. Ilgi nepiedzīvotais skaistums nomāc viņas prātu. Šajās dienās viņa iegrimst it kā sevī, viņa pārdomā, kas noticis Dieva dārzā kopš tiem laikiem, kad viņa te sākusī dzīvot. Viņa piemin savu neprātīgo lēkātāju Plici, kuŗa dēļ viņai drebējusi sirds, kopš viņš piedzimis. Viņa piemin visas tās aukstās, nežēlīgās ziemas, kas aizgriezušās līdz ar marta sniegpuņiem kā vētrainas naktis, viņa piemin arī nelaiņnās rudens dienas, kad Dieva dārzā ielaužas sveši cilvēki ar uguni un ieročiem, kad drausmīgā sprēgoņā skan visas malas. Jā, pārdzīvotais posts Benei aizslīd gaŗām skumjās pārdomās, kad viņa vientuļa stāv zem sirmas, izkurtējušas egles. Viņai grūti vairs saskaitīt, cik bērnu viņa palaidusi zaļajās Dieva ganībās, cik vīrus viņa kāzu laikā valdzinājusi un cik ragu stulbie āži viņas dēļ aplauzuši...

Jā, reizēm drūmajās eglēs paspīd arī prieks un skaistums. Arī šogad šis laiks nav vairs tālu.

Meža Andrievs atkal staigā vecajās bīksēs. Bet šogad viņš vairs neuztraucas. Viņš zina ko spēj un apzinās savu cieņu, kaut viņš nēsātu tikai skrandas un greizu, nožēlojamu ragu.

Kādu dienu pie Doles stigas viņš satiek atkal meža cūku ar bērniem. Luģe ierasti stīvo, jo asā stiepile arvien vairāk graužas

miesā, apaugdama ar cietu, sarepējušu ādu. Cūka zina, ka viņa nekad no sava lāstā ne tiks vaļā. Viņas deguns slid arvien zemāk, arvien īgnāk viņa rukšļ un pukojas par bada laikiem.

Mazliet satrūkušies abi kropļi stāv viens otram pretī. Andrievs cenšas lepni izsliet savu resno, krēpjaino kaklu, bet Luģe noskurina ausis kā divas smailas pastalas un īgni rūc: „Re, re, kāds! Vai tu drīz kriticīsi, vecais klimst?”

„E, e!” Andrievs sirdīgi piesit kāju. Pirmajā brīdī viņš nespēj tādai nekauņai atbildēt.

„Tici man — es vēl tavu vēderu uzšķērdu!” Luģe turpina rekšķēt.

„Tāda cūka, e, e!” Andrievs piesit otrreiz kāju. „Labāk sargies, ka tu nepakaries pie celma!”

„Ak nu tev liela mute, kad Plušķa kauli jau balo pie stigas! Re, re, kāds!”

„E, e, saru mais! Necel savu snuķi tik augstu! Vai tur lielas dūšas vajag, lai saplosītu beigtu maitu? E, e! To jau spēj katra cūka! Bet iedzen tādu velnu dzīvu zemē, tad lielies!”

„It kā tu viņu būtu iedzinis! Re, re, kāds!”

„Zināms, es!”

„Tad kādēļ viņš vēl klejvoja apkārt?”

„Vai es zinu? Tāds velns varbūt salasa pats savus kaulus un skrien atkal tālāk.”

„Bet šogad viņš tos vairs nesalasis. Guļ turpat kur bijuši. Vēl šorīt apskatījos. Skudras ložņā pa apakšu un virsū jau pārāug zāle. — Re, re, vecais, lielīgais klimst, to tik var cūka izdarīt!...” Un Luģe iet tālāk, neklausīdamās Andrieva suņa riešanā. Tāpat Plušķis viņu savā laikā aprēja, tāpat lapsa viņu apsmēja, bet pienāca laiks, kad viņas snuķis izvandīja savu rējēju kaulus. Tāpat būs ar šo iedomīgo āzi...

Luģe paurda eglu saknes, apsauc nerātņos sīvēnus un aiziet atkal pa Doles stigu, brūnos sānos goridama.

Bet Andrievs vēl ilgi sit kāju pret cieto meža taku. Tāda cūka! Liela māksla saplo-

sīt pakārtu suni! Bet notriec viņu dzīvu pie zemes! Izvairies no viņa zobiem, ieģrūd viņam istā laikā belzienu sānos! Andrievam vēl tagad sāp visi kauli no trakās cīņas. Un vai tikai kauli? Kaut kur iekšās trun viņa plaušas, to Andrievs skaidri zina. Tāda cūka! Savu veselību viņš upurējis vispārības labā, ar pašu nāvi gājis skrieties, savus lepnos ragus ziedojis un tomēr pat cūka viņu uzskata par muļķi! — E, e! Gan viņš vēl šos stulbeņus locīs, gan sitīs, kamēr katrs aizvilksies uz savu malu ar cauriem pakaušiem. — Andrievs atkal pārskaities liekas ar pieri melleņu mētru apaugušā cinī, tā kā zilgano ogu sulā pieskaida viņa acis. — Nost! Gar zemi! Izputināt! — Andrievs jūt atgriežamies savu agrāko spēku. Viņš jūt atkal tuvojamies to noreibušo laiku, kad katrā krūmā slēpjas naidis un mīlestība...

To jūt arī kazas. Pirms vēl greizsirdības naidis iezadziēs viņu sirdīs, tās, satiekoties zem eglēm vai saulainās dienās grozoties ar bērniem cirsmu klajumos, pārrunā dienas notikumus. Viņas jūtas brīvas un drošas, jo viss meža ļaunums izzudis ar Plušķa nāvi un malu mēdnieka aizvešanu.

Bene ne bez lepnuma kasa aizausi.

„Jā, manu veco Andrievu vēl ilgi pie-minēs...”

„He, he, vai tava sirds par viņu vēl šovasar neiežēlosies?” kaimiņienes smeļ.

Bet Bene nopurina galvu.

„Ja vien viņa kauli nečikstētu... He, hē! Nu jau iziris mans vecais radību kronis... Nokaltis un sačabējis kā pērņais siena kušķis. — Pī, pī, bērni, iesim saulītē!” Un Bene pašapzinīgi aizved savus kazlēnus uz otru cirsmas malu, kur pēcpusdienas saule vilina kā siltais Meža mātes klēpis.

Tikai, kad kokū ēnas it kā ar vēsiem pirkstiem aizsniedz stirnu saimi arī te, Bene uzmeklē mīkstu guļas vietu zem ierastām eglēm un atlaižas smaržīgajās sūnās ar vieglu nopūtu.

Jā, viss mainās līdz ar gaismu un tumsu,

līdz ar laimi un prieku, ar labām dienām un jaunām nedienām.

Beidzot skaistais laiks ir klāt. Atkal saule ritina gaŗos tīmekļu pavedienus kā caurspīdīgus līgavu šķidrautus. Atkal meži pieskan it kā noslēpumainiem čukstiem un ilgu pilniem saucieniem. Katra sūnainā taka šķiet izklāta mīkstiem paklājiem, kur vakaru krēslā aizslīd viens pēc otra laimes apskurbuši pāri.

Sākas kāzu laiks.

Arī Bruce šajās dienās atgriežas no tālajiem Iecavas mežiem. Ieraudzījusi meitu pārlecām pār Āžu laipām, Bene nelabās nojautās noskurina savu košo kāzu tērpu.

„Ak Meža māt, kas noticis?“

„Ak nekas!“ Bruce kaunīgi pieglaužas pie mātes sāniem. „Bet ilgāk es tur nespēju izturēt. Tikai meži un meži. Tumšs, staigns un mitrs. Nevienas saulainas cirsmas, nevienas mīkstas pļaviņas. Ak māt!“

„Vai, vai, meit!“ Bene līdzjūtīgi šūpo galvu. „Un viņš —? Lāva tev nākt?“

„Ak viņš —!“ Bruce klusē.

„Kas īsti noticis? Nemelo!“

„Ak māt, viņš nebija labs pret mani! Es laikam nemācēju viņa dēlu sargāt. Nonīka nabadziņš. Vēlāk lapsa nolaupīja. Tad viņš sāka mani buķņīt un nicināt. Visu šo nelaimīgo gadu es jutos tik vientuļa un pamesta svešajos mežos. Un vakar viņš mani atstāja pavisam. Viņš staigā atkal ar citu. Ak māt, es to nespēju pārdzīvot!“

„Auša, auša —“ Bene nogroza galvu. „Ja nav tas, būs cits. Vai tavā jaunībā jānokaŗ deguns? Arī bērņus vēl piedzīvosī līdz apnikumam.“

Bene šajās dienās kļuvusi izklaidīga un nevaļīga. Viņai nav laika ilgāk klausīties meitas sāpju stāstā. Viņai jāsteidzas uz vientuļa meža taku, kas tikai viņai zināma un varbūt vēl vienam...

Bruce paliek purva malā. Biklām acīm viņa raugās visapkārt. Pazīstamie koki šogad izpletušies mazliet kuplāki, bet citādi tie liekas tik mīļi, it kā viņa būtu atnākusi pie

seniem draugiem. Tur laipnā žūžotāja egle ar paceltām saknēm, kas pagājušo pavasari tikko noturējās vētrai pretī, tur likais alksnis, kas reizēm noskurina apkaltušos zarus, nomezdamš tos purva dūkstī ar mīkstu troksni, tur blīgzna, saules apmirdzētām lapām, it kā visas gaŗās dienas viņa pavadītu kāzās. Pat mazais, divžuburainais kadikšis vēl arvien nīkst izsusējušas pelķes malā, melnais krūklis liec lejup sarkano ogu pārpilnos zarus, bet pelēkais kārkls gada laikā jau aizložņājis uz visām pusēm kā nerātņš klaidonis.

Jā, visi vēl atrodas savās vietās. Tikai jaunās stirnas pieviltā sirds nekur neŗūt miera. Viņa te šķiet jau sveša un lieka. Pat māte aizskrēja, ne mīļa glāsta neveltījusi.

Bet kas tur kustas aiz vēju nogāztas egles? Protams, vecais Meža Andrievs. Viņš visu laiku vērojis audžu meitu, aizslēpies aiz nokaltušiem egles zariem. Viņš pats apzinās, ka viņa kāzu tērps izskatās tikpat noŗēlojams kā mirušā koka skuja, bet viņa sirds — ak Meža māt, tā vēl pukst jaunības un vēlīgas labsirdības caurstrāvota, tā kā viņš spētu priekā lēkāt gluŗi kā pērnais āŗelis. Jā, šajās dienās viņam gan būtu daudzi mīļi, līdzjūtīgi vārdi teicami pamestajai meŗa atraitņei.

„Pī, pī!“ viņš maigi aicina.

Bruce rāmi pagrieŗ galvu uz rūsgano zaru pusi. Viņai tieŗām grūti atŗķirt patēva pluŗķainos svārkus no palsajām egļu skuŗām. Abi tie, šķiet, savas vasaras jau pārdzīvojuŗi, abi saulē visu mūŗu balojuŗi, lietū mirkuŗi un salā drebinājuŗies. Tagad viens jau guŗ, dziļi iegrūdis aplauztos zarus mīkstajos Egļu salas trūdodos, otrs stāv kritušajam biedram blakus tikpat noplucis, izpūris un rūsgani pelķs.

Bruce aizgrieŗas gar purva malu, it kā viņa patēva balsi nedzirdētu. Viņa atceras savus jaunības draugus, kas varbūt ganās te pat doļenieŗu pļavās viņpus aizauguŗās stigas. Viņa iet turp, izslējusi slaido, brūno kaklu.

„Āk, tāda tu man esi!“ Andrievs mazliet noskaišas un seko viņas pēdās. Dusmas viņš gan ātri norij, jo vecais ragainis zina, ka tādās reizēs ar naidu nekā nevar panākt. Viņš seko audžu meitai kā ēna, ne mirkli to neizlaizdams no kārajām acīm.

„Brucīt, kam tu tik lepna?“ Andrievs pēc brīža izmisis sauc. „Es tak visu dzirdēju!“

Jaunā līgava vēl arvien neliekas veča balsi manot. Viņa lepni turpina gaitu, ziņkārīgi lūkodomās uz visām pusēm, vai neieraudzīs kādu jaunības draugu, kas viņu no uzmācīgā muļķa atsvabinātu. Bet nekā. Liekas, visi jau aizņemti, visi viņu aizmirsuši. Un Bruce acīs pamirdz tāds izmisums, ka pat pēcpusdienas saule viņu skumjajās dzīlītēs atspoguļojas kā melns, starains zirneklis.

„Brucīt, nabadzīt, vai neēti, cik žēl man tavas apsmietās dzīves? ...“

Bruce apstājas un domā. Cik smaga, smaga šodien sirds! Viņa gausi pagriež galvu un ierauga veco Andrievu sev blakus tik nožēlojamu, ka viņai gribētos kauna dēļ noslikt purva dūkstī. Skrandainas bikses, plušķaini svārki, pats stīvs un klibs, ar resnu, zemu, noliektu kaklu. Kaut tas riebigais rags vēl nerēgotos pierē!

„Āk šausmās, kāds tu izskaties!“ viņa tikko spēj parunāt.

„Kas manam izskatam vainas?“ Andrievs mazliet apvainojas.

„Nē, nē!“ Bruce strauji pasitas sāņus. „Ne mūžam nē! Ar tādu —!“

Andrievs brīdī sastingst kā pelēks, sūnām apaudzis celms. „Āk tu caurkritusī Iecavas lielmāte! Es tevi gan mācišu cienīt radus! —“ Un Andrievs pārskaities dzenas Brucei pakā. Jaunā kaza būtu jau sen pārlēkusi pāri stigai, bet, ziņkāres dzīta, viņa vēl dažas reizes atliec galvu un pētī, ko vecais muļķis nodomājis iesākt. Āk, viņš vēl arvien turas viņas pēdās!

„Nevelcies tuvumā!“ Bruce īgni saka.

„Āk tā! Tu man jau solies un tad atkal bēdz!“

Kaza sāk riņķot ap kuplu kārkla krūmu. Buks elsdams dzenas viņas pēdās.

„Liec mani mierā, vecais ērms!“ Bruce spiedz.

„Ne prātā!“ Andrievs aizkūsis dveš.

Varbūt pussimts reižu abi jau riņķojuši ap biezo kārkla krūmu, izmīdami mikstajā purva zemē melnu taku, kad Andrieva murgura jau kūp šviedros kā noskrietam zirgam. Arī elpas viņam pietrūkst un siltais vasaras vakara gaisš šķiet kā karsta uguns. Liekas, viņa vecajās krūtīs atkal kaut kas deg. Jā, jā, tā nav sirds, bet slimās, sadegušās plaušas, kas smacē viņa iekšas kā smags, pārkarsets akmens ...

„Brucīt, miļā, nenokausē mani gluži bez spēka!“ Andrievs sāk lūgties.

„Pī, pī!“ Bruce mēdās. „Ievelc, savu mēli! Karājas kā pelēka skaida!“

„Āk tu mani vēl mēdīsi —?“

Apaļais dancis sākas atkal no gala. Protais, Bruce vēl jūtas spēcīga un jauna, viņa ne mirkli uzbāzīgā veča nebīstas. Viņai pat iepatikas šī rotaļa. Āk vai, ja vien viņš nebūtu tik neglīts un vecs! Ja vien viņa pierē vēl greznotos abi staltie ragi! Āk jā, tad viņai šī deļa liktos kā reibinātājas laimes šūpoles. Bet tagad? Tagad tik vien prieka kā vecam muļķim žilbināt acīs balto spoguļi ...

Meža Andrievs jau gurst. Viņa sirmā galva noreibst, krūtīm pietrūkst gaisa. Viņš skrien, skrieņ izmisis un pārskaities un, kad iekārotā līgava viņam jau izliekas gluži tuvu, viņš pēkšņi saņem tādu belzienu, ka aizlido sāņus kā izčākstējis prauls. Viņš pat nemēģina turēties pretī.

Āk, viņš jau zina. Tie viņi — jaunie āžēļi. Viņi paceļ veci it kā uz dakšām un iemet krūmos kā saplosītu maisu ...

Tā. Te hu viņš guļ, ostīdams ievainotos sāņus un sāpēs rīdams svaigo meža gaisu. Jaunie nekaunas jau sen pazuduši krūmos un līdzī viņiem arī iedomīgā meža līgava. Tikai izmītā taka ap kuplo krūmu puduri rēgojas viņa acīs kā liels, melns traips.

Asi un skaudri iesāpas veča krūtīs. Liekas, tur sadeg pēdējās plaušu paliekas. Tukšums, liels, melns tukšums! Viņš vairs nav nekās!

Saņēmis pēdējos spēkus, Andrievs izremšas no krūmiem un, uz visām četrām kājām stīvodams, ievelkas egļu biežoknī. Ne viņam šodien garšo mīkstā zāle, ne viņš noliecas pie meža strauta. Viņš klaiņo bez mērķa no vienas stigas līdz otrai, it kā gribēdams izbēgt no savas nelaimes. Bet kur viņš iet, tur viņš uzdužas uz jauniem, laimīgiem pārišiem, kas par veco āzi neliekas zinīs.

Andrievs sašutis griežas atpakaļ.

Tajā pašā dienā viņš sastop mežsargu. Viņš nebēg, nē. Buks ziņkārīgi turas zaļā vīra aizmugurē un vēro. Ko viņš šajā karstajā vasaras dienā te meklē? Taču neredz viņam ne cirvi uz pleca, ne dastmēru padusē. Reizēm viņš apstājas uz stigas, sabāzis rokas bikšu kabatās, un vēro, kā jaunie āžēļi trenkā kazas. Andrievam liekas, ka mežsargs smīn. Protams, par tādu izlaidību pat cilvēkam jānosarkst... Vecais āzis nevilus piesit kāju.

Mežsargs pagriež galvu, ieraudzīdams veco paziņu. Un smeļ atkal.

„Andriev, Andriev, tu taču vairs nespēj!”

Stirnāzis nikni spēr stīvo kāju pret zemi otrreiz un rej: „E, e! Nē velna nebīstos!”

Un rāmos soļos buks nogriežas no stigas.

Pat vecais draugs viņu zobo! Ak Meža māt, tas tiešām nav vairs izturams!

Tovakar viņš vēl ilgi klaiņo pa mežu. Aiz caurspīdīgajiem egļu zariem parādās apaļais mēness kā liela, dzeltena bļoda.

Iznācis klajākā vietā, stirnāzis ilgi skatās savā ēnā. Vai arī vecais spīdekļis neņirdz par viņa nožēlojamo dzīvi? Vai, viesdams lejup sudrabaino gaisu, viņš it kā ar pirkstu neparāda viņa nelaimi, viņa kroplu ragu? Ak Meža māt, Andrievs vairs nespēj atšķirt savu kādreizējo stalto augumu no savas tagadējās ēnas!... Jā, diemžēl.

Pārguris, salauzts un izmisis Meža Andrievs ielien sīkajās eglītēs un gurdī ieliekas sūnu gultā kā atgriezies no zaudētas cīņas.

Tiešām, visa viņa dzīve bijusi tikai nikna cīņa. Nepārtraukti viņš skrējis it kā caur uguni, un te nu viņš guļ kā sadedzis, pārņējis celms. Nekas viņu vairs neiepriecina. Ne siltā vasaras nakts nōmierina viņa prātu, ne dzestrais rīts atdzēsē viņa gruzdošās plaušas. Ak Meža māt, Meža māt, pat guļot mīksta jās sūnās Andrievam aizraujas elpa!...

Beidzot uzaust brīnišķi skaista diena. Meža pļavās sakūst saules zelts ar rasas sudrabu, kas vizuļo purva grīšļu šķautnēs kā pērlainas rotas. Arī sulīgās vienlapes, šķiet, piepildītas it kā ar dzirkstošu dzērienu, aicinādamas meža kāzīniekus pie rīta mielasta. Slaidās, ēnainās egles ieslēdz vientuļo meža pļavu no visām pusēm kā svinīga goda sardze un pazarēs nepārtraukti vītero putni — jautrie kāzu mūzikanti.

Kad Andrievs iznāk no meža, viņš redz, ka pļavu jau pārkrustojušās dažu sāncensu sliedes. Tās aizstiepjas pār sudrabaino līdzenumu kā tumšas, neglītas vagas.

Andrievs labprāt grieztos atpakaļ, bet viņš atceras, ka divas dienas nekā nav ēdis. Taču beidzot jānoplūc kāda mīksta lapiņa. Un vecais buks iebrien sudrabainās rasas un zeltainās saules pielietajā meža pļavā.

Netālu no bieziem kadiķu puduļiem viņš noliec savu resno, nogurušo kaklu. Viņš gausi plūc mīksto, sulīgo zāli, ne mirkli nepaskatīdamies sāņus. Tikai, kad kadiķa krūmam mazliet sakustas zari, viņš strauji paceļ sirmo galvu.

Mežsargs! Bet ko viņš dara? Viņš ceļ bisi pie vaiga! Pielīdis slepeni kā slepkava malu mednieks!

Pirms Andrievs attopas, pļavā atskan drausmīgs ribiens. Tālu un ilgi aizšalc Egļu salas biežokņos dobjas atbalsis.

Tajā pašā brīdī meža kārtībnieks Sīlis izspurdz no egļu pazarēm, apskrien Dieva dārzu un ķērc nelabā balsī: „Rreč, rreč! Mežsargs nogāza Andrievu! Rreč, rreč!”

Kopš tā laika pie mežsarga istabas sienas lepojas kropls ragu žuburs, turēdams mūžīgā piemiņā Meža Andrieva slavu.

ATMIŅAS PAR AKURĀTERA DZEJU UN AKURĀTERU PAŠU

Jāni Akurāteru, no kuŗa nāves jau pagājuši desmit gadi, atceros mazāk nekā citus rakstniekus, viņa laika biedrus, jo ar šo ievērojamo dzejnieku man nav bijusi tuvāka personīga saskare.

Viņa vārdu bērniībā sāku ievērot sakarā ar citu man ļoti mīļu kļuvušu vārdu — Jūlija Dievkociņa. 1903. gada rudenī tēvs vai māte no tuvīnām cita pagasta mājām kādreiz atveda veselu klēpi visādu grāmatu. Tās piederēja jaunai meitenei, ko slimība bija saistījusi pie gultas. Starp grāmatām bija paviegla literatūra, pat kāda lubu romāna pirmā burtnīca, bet bija arī jaukas lietas. Varbūt pati jaukāka grāmata bija Jūlija Dievkociņa sastādīts bērnu literatūras krājumiņš *Bērnū, Pasaule*. Tur bija stāstiņi, dažs populārzinātnisks rakstiņš, tur bija arī dzejoļi, un viens no tiem J. Akurātera *Vasarā*, kas beidzās ar izsaucienu: „Pasaule, ak cik tu jauka!“ (Šis idilliski gaišais dzejolītis nav uzņemts nevienā Akurātera grāmatā.) Turpat *Bērnū Pasaule* — ja nemaldos, uz otra vāka — bija ziņots, ka iznākusi Akurātera bērnu luga *Taisnības meklētāji* (1902.); tā bija Jāņa Akurātera pirmā grāmata. Šo skumjo ludziņu lasīju vēlāk, jau skolā iedams, bet sevišķu iespaidu tā neatstāja. — Tā nu vismaz Akurātera vārds bija kļuvis man zināms. Savāds, neparasts vārds — atgādināja aku racēju un izsaucienu „akurāt!“ (daži teica: ikurāt!).

Kritiķis Vizulis (E. Pīpiņš), kas parasti pārsprieda tieši stāstu rakstniecību un bija man, zēnam, dažā ziņā tāda kā autoritāte, Derīgu Grāmatu Nodaļas kalendārā izteicās par Akurāteru apmēram tā: „Jau labi pazīstams kļuvis Akurāters. Viņš raksta it pulka.“ Daži tēlojumi viņam labi padodoties; un tad kritiķis arī apskatīja šos tēloju-

mus. Bet man par Akurāteru liela interese neradās. Un neizlasīta toreiz palika arī mēnešrakstā *Vērotājs* 1905. gada 3. un 4. burtnīcā iespiestā liriskā prōzā rakstītā Akurātera poēma *Uz Sauleskalnu* ar moto „Lielāks par dzīvi ir dzīves sapnis“. (Šo atziņu autoram vēlāk nevarēja piedot marksistiskie kritiķi). *Vērotāja* burtnīcas dabūjām no kāda paziņas Smiltēnē, un mana māte, atceros, gan izlasīja vienu otru vietu šai poēmā par zvejnieka dēla Daumanta mīlestību uz Sauleskalna karaļmeitu Liesmu. Māte teica, tur esot skaisti vārdi par dzīves paiešanu.

1905. gada vasarā kļuva zināms, ka Akurāters revolūcionārs jeb, kā toreiz vienkārši apzīmēja: sociālists. Viņa tulkotā revolūcijas dziesma *Mīrkest as'ru plūdos zeme plašā* bija gan strādnieku dziesmu lapīnās, gan *Vētras dziesmās*. Tur, t. i. *Vētras dziesmās*, bija arī *Ar kauņas saucieniem uz lūpām*, ar ko tuvāk bija jāiepazīstas pēc 12 gadiem, par ko stāstīšu vēlāk. Akurātera darināta bijusi arī pati populārākā tā laika dziesma *Mostaities, jūs darba ļaudis*. (Šai dziesmā ir rinda „Šurp, gurdais brāli, nāc“, bet mūsu meitas to neielāgoja, viņas dziedāja: „Šurp, gudrais brāli, nāc!“) Gada beigās, kad jau draudēja soda ekspedīcija un revolūcijas sabrukums, kādam *Baltijas Vēstneša* numuram bija pielikts jauna mēnešraksta *Pret Sauli* prospekts. Jauni mēnešraksti jaunā gadā, un dzejnieki par redaktoriem! *Kāviem* — Skalbe, *Pret Sauli* — Akurāters! Man lika šo to pārdomāt tas fakts, ka Akurātera mēnešrakstā izsludināto līdzstrādnieku sarakstā bija V. Eglītis un Poruks, kas trūka *Kāvū* rakstnieku uzskaitē. *Kāvos* bija Aspazija un Rainis, kuŗu nebija Akurātera mēnešraksta līdzstrādniekos. Un nebija tādēļ, ka plaisa starp soc.-dem. partiju un soc.-

dem. savienību jau izplētusies dziļā. Rainis gadu vēlāk skarbi zobojās savā *Virpuļa kalendārā*: agrāk suņi gaudojuši pret mēnesi, nu rakstnieki dibinot žurnālu un laikam gaudošot pret sauli... Emigrācijā un vēlāk Latvijā valstī plaša izlīdzinājās.

Akurāters bija sociālists un revolūcionārs, bet A. Upītis tai laikā vēl Andrieva Niedras cildinātājs. Tai pašā Derīgu Grāmatu Nodaļas kalendārā, kur iepriekšējā gadā Vizulis bija Akurāteru paslavējis, Upītis nokritizēja Akurātera stāstu *Cilvēks* un poēmu *Uz Sauleskalnu*. Par Niedru viņš rakstīja: viņa krāšņais stils joprojām esot tas zelts, no kuŗa mazie rakstnieki kaļot savu sīknaudu, Niedras tipi, apdauzīti un izkēmoti, redzami visādos *Cilvēkos* un *Sauleskalnos*. Bet Akurātera liriku Upītis vērtēja atzinīgi, īpaši tās formālo gatavību. Par Akurātera dzejas izkopto formu prēcājās arī citi kritiķi. — Mani Akurātera dzeja nesaistīja, tāpat kā prōza. 1906. gada pavasarī vecāki mani aizveda uz Smiltenes draudzes skolu, jo pagastskolas gaitas izstaigātas. Biju diezgan dīvains puika, tāds, kādu biedri mēdz „apcelt“. Nu, to viņi arī darīja, mani visādi āzēdami un, kā tai laikā sacīja, nerrodami. Bet, kad vecākās klases zēni dabūja zināt, ka es pazīstu latviešu literātūru, pret mani radās cienība. Kādu nakti daži šie vecākie zēni pilnīgi aplenca manu gultu, un mēs runājām visu nakti. Tā uz rīta pusi Jirgenzonu Paulis, viens no viņiem, man prasīja: „Ko tu domā par Akurāteru?“ Man nebija pašam savu domu, nebiju interesējies un, lai neblamētos, ātrumā atbildēju: „Viņam ļoti laba forma.“ — „Jā, viņam laba forma, bet ir saturs arī,“ teica Jirgensons. Varbūt, dažs brīnosies, ka draudzes skolas zeņķi (un vēl Smiltenes skolā, kur neviens skolotājs audzēkņiem par mūsu rakstniecību nerunāja, kur vispār tēvu valodas mācība bija ārpus katras kritikas) tā interesējās par literātūru; man bija 13 gadi, tiem citiem tā ap 15—16. Nu — toreiz, ap 1905. gadu, viss gaiss bija literātūras un dzejas piesātināts un

par futbolu, kas tagad jauniešiem visur pirmā un pēdējā vietā, tā laika skolas paaudzei, paldies Dievam, nebija ne jausmas.

1906. gadā uz rudens pusi man pirmo reizi gadījās lasīt Akurātera dzejoli, kas spēja varenī aizkustināt. Tas bija slavenais dzejolis *Gaidot* (Pagraba dzīvoklī drūmā), ko es atradu nevis Akurātera pirmajā dzejoļu grāmatā *Zvaigžņu nakts* (tā nebija pieejama), bet 1905. gadā izdotajā, Jankava sastādītajā „progresīvās“ dzejas antoloģijā *Nākotnes skaņas*. Dzejoļa vārdi pauda tiešām brīnišķīgi īstu un kvelmaini spēcīgu pavasara ticību par spīti visam postam un dzīves šausmām. Nu — to Akurāters bija dzejojis 1903. gadā, bet tagad bija 1906., tagad dzejnieks tika vajāts un sēdēja nevis „pagraba dzīvoklī drūmā,“ bet centrālcietumā, un, kad no tā izkļuva, slapstījās un bēguļoja gan šur, gan tur. Revolūcija bija aplāpēta, arī mēnešraksts *Pret Saulli* nevarēja vairs iznākt, tāpat kā *Skalbēs Kāvi*. Dzejnieku neieredzēja arī agrākie domu biedri, jo aizvien vairāk atklājās Akurātera lēpnā individuālista, romantiķa, tīrās mākslas pravieša daba. Bet taisni šie „dekadenti“ (Akurāters, Austriņš, Krūza) daudz dabūja ciest tai laikā. Daudzi sociāldemokrāti bija laimīgi izbēguši un uzturējās Šveicē, bet — „dekadenti smok cietumos“, kā pareizi konstatēja viens no viņiem Pāvils Gruzna kādā feļetonā jaunajā satiras žurnālā *Svari*. „Dekadentu“ žurnālā *Stari* (1906. gada 2. nrā) bija Akurātera ģimētnē uz sevišķas lapas, un tur es pirmo reizi attēlā skatīju šo inteligento, skaisti cīnīgo jauna vīrieša bārdaino seju. — 1906. un 7. gadā lasīju diezgan daudzus Akurātera dzejoļus — gan *Staros*, gan *Latvijas* lit. pielikumā, gan citur. Tie likās izplūduši, neskaidri (kaut kritika reiz slavēja taisni formu), pārāk skanīgi — ar biežiem „O!“ saucieniem. (Kāds cits jaunāks, jau manas paaudzes dzejnieks romantiķis, reiz jokojās: tik vien esot atšķirības viņam ar Akurāteru: Akurāters saucot: „O!“, šis otrs dzejnieks turpretī: „Ak!“ Nu — tam dzej-

niekam nenoliedzami bija humors, Akurāteram tomēr ... par to turpmāk.) Akurātera dzejoļus es nesapratu, un par tiem man nebija tik daudz ko domāt kā par cita patētiķa Zvārguļu Edvarda dzejoļiem, kas taču bija tik ļoti skaidri. Bet tad 1908. gadā, īsi pēc Blaumaņa nāves, laikraksts *Latvija* sniedza Akurātera dzejoli *Pārnākšana*, kurā autors no ziemeļiem, no Norvēģijas, sūtīja atvadu sveicienu aizgājušam draugam un labvēlim. Tas nu atkal brīnumskaists dzejolis par „sirdsšķīstā skalda“, t. i., Blaumaņa aiziešanu mūžībā. Par šo dzejoli jūsmoju es un ļoti labs mans draugs, gados krietni vecāks nekā es; viņam īpaši pareizs likās Blaumaņa raksturojums: „Sirdsšķīstis viņš bij zemes ielejā.“ Bet autors pats šo dzejoli, laikam, aizmirsis, jo neesmu to sastapis nevienā Akurātera dzejoļu grāmatā, ne kopotos rakstos, tāpat kā to *Bērnu Pasaules* vasaras dziesmiņu.

A. Upītis 1908. gadā gan bija pavirzījies pa kreisi, bet vēl dūšīgi rakstīja *Dzimtenes Vēstnesī*. Kādā recenzijā viņš nokritizēja pašlaik iznākušo Akurātera jauno dienu stāstu krājumiņu. Kā pilnīgu pretstatu šiem pirmajiem stāstiem recenzents minēja Akurātera pašu pēdējo tā laika darbu, mēnešrakstā *Zalktis* iespiesto *Kalpa zēna vasaru*. To U. augsti un jūsmīgi cildināja: „šai darbā atkal un atkal jūtama lielās mākslas elpa.“ Ja nu tā rakstīja „dekadenta“ Akurātera apkaņotājs, tad ... Pašu šo ievērojamo, gan vispopulārāko Akurātera darbu dabūju lasīt tikai 1909. gada jūnijā, kad attiecīgais *Zalkša* numurs ienāca Smiltenes bibliotēkā. Iespaids bija stiprs, darbs likās ļoti skaists, bet ne viscauri. Īpaši nejauka, pat neaistētiska likās vieta, kur kalpa zēns, Jāņu vakara bravūrīgās brammanības pārņemts, uzmācas kādam nespēcīgam vecītim, lai tas dzer šņabi vai alu. Vecītis liedzas dzert: sāpot krūtis. „Tu mērkaķis! Es tev krūtis! — Un, sagrābis aiz kakla, es sakratu to kā sakārnī: — Dzer! — Vecis sāka blaut mazā, sikā balstiņā kā kaujams sivēns.“

Par to nu visiem lielie smieklī. Sapratu, ka no parasta kalpa zēna nevar prasīt maigu un smalkjūtīgu izturēšanos, turklāt Jāņu vakarā, bet Akurātera kalpa zēns taču nebija parastais, viņš bija, tā sakot, tāds garīgi aristokratisks puisis. Nē, arī šai darbā Akurāters netika tuvs, man likās, ka viņam nav īstas sirsnības (kāda bija Jaunsudrabiņam), nav tādas cilvēka sirds un dvēseles dziļākas saprašanas, kāda Blaumanim vai Porukam. Arī Viktors Eglītis interesēja daudz vairāk. Bet Akurātera dzeju man darija svešu bieži tur sastopamie dievi un daimoni, kurus vēlāk nomainīja karaļi, ķēniņi, virsaiši. Jānis Grīns kādā no savām pirmā laika recenzijām (*Jauno Latv. Avižu* pielikumā, parakstīdamiēs Zieds) pieminēja Akurātera joku lugu *Ķēniņa meita* un aizrādīja, ka autors tā mīl karaļus un ķēniņus, ka pat burleskā jel paputējušam mājas saimniekam Ķēniņš vārdā, un viņa meita tad iznāk Ķēniņa meita resp. princese.

Tomēr sekoju Akurātera darbam, avīzes un žurnālus lasīdams. Temperamentīgo cīņu, ko Akurāters jau *Dzelmē* un *Staros* ar savu mākslas centienu pretiniekiem bija sācis, dzejnieks, no emigrācijas beidzot Latvijā atgriezies, atsāka plašākos, rāmākos rakstos. Par dekadentiem lamājamiem latviešu jaunromantiķiem individuālistiem bija jāsaņem daudzi uzbrukumi un zināmā mērā pretuzbrukums bija Akurātera raksts *Avīznieciskā kritika* (*Mājas Viesis*, 1910.), kur arī Teodoram Zeifertam pateikts dažs ass vārds. Bet polemika šī raksta dēļ Akurāteram iznāca ar Augustu Deglavu — tai pašā *Mājas Viesī*. Atmiņā palikusi Akurātera apcere *Daiļrakstniecības virzieni un dzejnieks* (*Latvija*, 1909.), kurā autors neatzīst dzejniekiem uzspiežamo kāda viena virziena zīmogū; Homērs bijis tiklab reālists, pat naturālists, kā arī romantiķis, pat mistiķis. (Šo apceri dzejnieks aizmirsis ievietot kopotu rakstu XI sējumā.) Uz kritiku Akurāters vispār raudzījās kritiski. Recenzijā par kādu Ed. Čāliša grāmatu (*Latvija*, 1911.),

dzejnieks izteicās: kritiķi nekad nav mākslas vērtības radījuši, tikai tās konstatējuši, bet to var darīt arī dzejnieki paši. — Ak jā, šai laikā Akurāters naigi sāka rakstīt lugas. *Lāča bērņus* jau izrādīja Rīgas Latv. Interimteātris, bet šo lugu es pagaidām pazinu tikai no laikrakstu kritikām. Kādā *Latvijas* numurā atradu interesantu, jāteic, sensācionālu vēsti: turīgu latviešu atbalstīts, Rīgā nodibinājies jauns Mākslas teātris, kas saistīšot ievērojamākos Interimteātra un Jaunā teātra māksliniekus (bija uzskaitīti vārdi). Telpas došot Rīgas pilsēta vācu teātri, jo vācieši savam teātrim celšot pavisam jaunu, vēl staltāku namu; drīzumā Mākslas teātris sākšot darboties, atklāšanas izrādē būšot Akurātera jaunā vēsturiskā 5 cēlienu drāma *Krīvu krīvs*. Bet jau nākošā numurā parādījās atsaukums: ziņa par jauno Mākslas teātri bijusi tikai joks — 1910. gada 1. aprīļa numurā! Un tādu *Krīvu krīvu* Akurāters neuzrakstīja nekad.

1912. gada vasarā slimoju ar tīfu, un, kad sāku jau kļūt veselāks, tēvs, mani slimnīcā apmeklēdams, stāstīja šo un to, starp citu ieminējās: avīzē tagad nākot viens stāsts *Degoša sala*; viņam gan neesot laika lasīt. Laikam kāds tulkots piedzīvojumu stāsts, es nodomāju. Kad biju izvesēlojies, biju atkal mājās, izlasīju laikrakstā (*Latvijā*) šo stāstu, kas izrādījās mūsu pašu Akurātera darbs. Pirmā mīlestība skolā gandrīz nekur mūsu rakstniecībā nav tēlota tādā romantikas mirdzumā — varbūt vēl tikai Kārļa Krūzas dzejā. Vienkāršā lauku skoliņa un bērni, kas to apmeklē, rādās kā brīnumu nams, kā sapnis mīļi skumjās atmiņu poēzijas blāzmā. Lasīju, lasīju. Jā, šai stāstā neieskanējās neviena traucētāja disonance. Un pievienojos Arturam Bērziņam, kad viņš, grāmatā iznākušo *Degošo salu Latvijā* recenzēdams, pieskaitīja šo stāstu pašiem labākiem darbiem latviešu literātūrā. Man *Degoša sala* liekas vērtīgākais, ko Akurāters rakstījis. — 1913. gada pavasarī beidzot radās izdevība izlasīt *Lāča bērņus*, šo lugu par

kalpu ļaužu mūžu. Tur bija vēl asāk jāsa-duŗas ar kaut ko netīkamam; arī *Lāča bērņos* (otrajā — kāzu ainā) bija slimis vecītis, ko visi rupji grūsta, lamā un spārda, jo viņš nevar dzert un maisās kāziniekiem pa kājām; šī vīriņa Ģeņģa grūstišana lugā diezgan spilgti izcelta, un man, *Lāča bērņus* lasot, jau likās, par ko pārliecinājos, iepazīties ar Akurātera īstajām joku lugām: īsta kōmismā izjūtas, kāda bija Blaumanim, Akurāteram nav. Pašā lugā man kaut kas atgādināja tolaik vēl daudzīnāto Leonīda Andrējeva schēmatiski drūmo likteņa lugu *Cilvēka dzīve*, bet *Lāča bērņu* 4. aina lika atcerēties Blaumaņa *Sestdienas vakaru*. Protams, Akurātera lugai, kur ieskanas dzejniekam mīlie pasaku un mistikas motīvi (rūķiši, ķēniņa dēls, veļi), daudz gaišāks latvisks skaistums, salīdzinot ar Andrējeva darbu, bet, salīdzinot 4. ainu ar *Sestdienas vakaru*, jo spilgtāks izceļas Blaumaņa mākslas spēks. Tā nu *Lāča bērņos* mani kaut kas valdzināja, kaut kas atbaidīja.

Ja nu Akurāters nerakstīja *Krīvu krīvu*, kāda senatnes luga plašā stilā viņam tomēr bija radusies. 1913. gada pavasarī Reinholda Veica beneficē Rīgas Latv. Interimteātri izrādīja Akurātera traģēdiju *Kaupo*, kuŗas varonis bija senais, par tautas nodevēju daudzīnātais libiešu virsaitis, fanātisks Romas baznīcas un vācu draugs, pazīstams jau no Merķeļa teikas un Ādolfa Alunāna drāmas. Akurātera *Kaupo* deg tikai vienā neapmierinātā, neapremdināmā jūtu ugunī: mīlestībā uz virsaitieni Aģitu, kas viņu nemīl un kļuvusi par sievu *Kaupo* draugam Imantam. Aģitas dēļ *Kaupo* nodod draugu, nodod tautu: „Tu smaid'! Tu smaid' pār krusta zīmi pāri, tu smaid' pār tautu un pār dzimteni.“ Bet pašu *Kaupo* savukārt veltī mīl Zalomei radniecīgā komtura meita Antonija, kas liek nogalināt sagūstīto Aģitu. Un *Kaupo*, visu atstāts, nodevēja zīmi apzīmēts, beigās mirst, vēl nāvē dvesdams Aģitas vārdu. Šai romantiskajā drāmā Aģita paceļas par kādu mūžīgās Dailes, mūžam Ne-

sasniedzamās simbolu. Kritika jauno lugu uzņēma pavēsi, daži pat izsmēja, vienīgi Duburs *Dzimtenes Vēstnesī* bija Akurātera darbu dziļi izpratis un izcēla lugas lirismu, piem., ainā, kur mūks māca Kaupo lūgties: „Šo krustu (t. i. dvēseles mokas) atņemi, Marija Svētā.“ Kaupo sākumā atkārtoto pareizi, bet tad aizmirstas un lūdz no visas sirds: „Šo krustu atņemi, Aģita svētā!“ — 1914. gada pavasarī lugu izrādīja Smiltēnē rīkoto R. Veica drāmatisko kursu dalībnieki ar pašu Veicu titullomā. Bet tas būtu atkal atsevišķs stāstījums. Iespiesta luga pirmoreiz tikai 1922. gadā. Latvijas patstāvības gados Kaupo nekur neizrādīja, vismaz mūsu galvenajos teātros ne, kaut luga viens no romantika Akurātera skaistākiem, tipiskākiem darbiem, kaut Kaupo lomā pilnām spētu izskanēt, teiksim, Jāņa Lejiņa patoss.

Akurātera lirika bija ar gadiem guvusi cietāku formu, īpaši dzejnieks bija iemīlējies sonetu. Bija tomēr arī dažāda brīnišķīga melodiska dziesmiņa. Atceros, kā priecājos par *Druvās* 1913. gada 6. burtn. atrasto Akurātera dzejoli *Skanošā birzē*, par ko man bija nojauta: tā ir gan īsta dziesma — ne velti Alfrēdam Kalniņam veltīta. — Gadi gāja, bija sācies pirmais lielais karš. Iznāca pat aktuāli kara žurnāli; labākais no tiem Kukurā izdots nedēļas žurnāls *Vaļavīksna*, kas sniedza arī rakstus, kam nebija tieša sakara ar karu. Jauku iespaidu guvu no Akurātera stāsta *Ziedu vētra*, kas parādījās *Vaļavīksnā* 1915. gada jūnijā. 15 gadus vecai ģimnazistei Liesmai bija jāpārdzīvo šī pirmās mīlestības ziedu vētra, un, to tēlojot, Akurāters atrada gandrīz tikpat spīgtus romantikas toņus kā *Kalpa zēna vasarā* vai *Degošā salā*. Tikai — Akurātera tēlotie jaunieši šķita jau pārāk pieauguši. Kad pēc daudziem gadiem lasīju E. Adamsona romānu, man bija jādomā: šai romānā 18—19 g. veci jaunieši runā un rīkojas kā 14—15 gadu vecumā, Akurātera *Ziedu vētrā* otrādi: 15 - gadīgie tādi kā 18.—19. dzīves gadā. — 1916. gada vasarā es pats jau biju

kareivis un atbraucis tēva mājās atvaļinājumā. Gribēju sūtīt dzejoļus tā laika lielākai avīzei — Valkā iznākušajam *Lidumam*, kur literāro daļu vadīja Antons Austrīņš. Bet zināju: tieši tagad Austrīņa vietā kādu laiku darbojas Akurāters. Jāsūta Akurāteram. Dzejniekam vēstuli rakstīdams, sevī smīnēju: agrāk nekad nebiju iedomājies, ka Akurāteram kādreiz rakstīšu, bet redz', kā iznāk. Dzejnieks neatbildēja, bet dzejoļus iespieda ļoti drīzi.

Bet — Akurāters, Skalbe un Virza jau paši bija kļuvuši strēlnieki, un 1917. gada sākumā visi trīs *Jaunākās Ziņas* rakstīja dzejoļus un īsus stāstīņus par kara, strēlnieku un bēgļu dzīves tematiem. Bet tad nāca revolūcija. Kādu vakaru mūsu rotas strēlnieku mājoklī Āgenskalnā ienāca kāds no rotas kancelejas „skrīveriem“ un sacīja: „Nu mums jāmacās jauna dziesma, revolūcijas dziesma par godu kritušiem“. Viņam rokā papīra lapiņa, viņš lasīja mums pirmos vārdus: „Ar kaujas saucieniem uz lūpām, ar karstām sirdīm kritāt jūs, bet jūsu nāve svēta, brīva kā talisnams mums dārga būs.“ Es gribēju ko iebilst, bet vai tik vājš kareivis varēja to iedrīkstēt, kaut arī tagad brīvība... Skrīveris skaidroja: „Te ir tāds vārds: talisnams. Kas tas ir? Talisnams — tas ir kaut kas augsts un cēls.“ Tad viņš atkal ieskatījās papīrā: „Tas vārds gan nav talisnams, bet talismans.“ Tā iznāca tuva pazišanās ar Akurātera 1905. gada dziesmu.

Un tā pašā 1917. gada pavasarī iepazinot arī ar dziesmas autoru. Rīgā gatavojās iznākt mazs mēnešraksts *Laiks* Kārļa Skalbes redakcijā, Akurātera, Virzas, Fr. Bārdas, Krūzas tuvākā līdzdarbībā. (Žurnāls tālāk par divām burtnīcām netika.) Es vēlējos iekļūt *Laika* līdzstrādniekos, dzejoļu pašlaik gan man nebija, bet gribēju satikt Skalbi un aprunāties, jo ar Skalbi iepazinot jau 15. gada rudenī Valkā. Skalbi meklēdams, ieklīdu Akurātera dzīvoklī, laikam tai pašā Pīpiņa namā Ģertrūdes ielā, kur vēlāk dzīvoja Jaunsudrabiņš. Bija ziņkārība iepazīties arī

ar Akurāteru, bet no otras puses — biju pārāk nožēlojamu ārieni, pārāk noplucis. Mūsu pulks nesen kā bija atgriezies no Ķekavas pozīcijām, mans strēlnieka tērps gaužām neizskatīgs, mums vēl nebija izdotas vasaras cepures, tai siltajā, karstajā dienā es vēl stāigāju ar ziemas jērenīcu. Ziņkārība pārspēja kaunu, piezvaniņu. Dzejnieks bija džentlmeniski laipns, ļoti runīgs — skaists vīrietis, gan tagad bez bārdas, tāpat kā Skalbe, nevainojamā, ļoti glītā kareivja tērpā, uzplečiem malas apšūtas raibiem dzīpariem; tādi uzpleči krievu armijā bija kareivjiem, kam vidus vai augstskolas izglītība. Viņš bija tik glīts, cik es noplucis. Jā, Skalbe esot uz dažām dienām izbraucis atvaļinājumā. „Viņš jau omulīgs, mīl staigāt privātdrēbēs,“ Akurāters pasmejās. Tad mazliet pavērās otrās istabas durvis, spraugā iemirdzējās kādas acis. „Te ir strēlnieks un jauns dzejnieks,“ Akurāters smaidīdams sauca. „Vai drīkstu redzēt?“ ieskanējās koķeta balstiņa, un ielidoja jauna meiča. Akurāters iepazīstināja: tā bija kāda Ozola jaunkundze, kuŗai arī istabiņa šai dzīvoklī. Man bija traki nejauki, bet kur vairs spruksi. Meiča drīz aizgāja, jo ar mani nekāda lāga tērzēšana neiznāca, un — droši vien, visa mana figūra bija pārāk krasā pretstatā tam priekšstatam, kāds meičai saistījās ar vārdiem dzejnieks un strēlnieks. Šīs dažās meičas ierašanās bija netīkamākais piedzīvojums tai pirmajā Akurātera apmeklējumā. Varbūt tādēļ pagaisis atmiņai daudz kas, ko dzejnieks runāja. Atceros tikai, kā viņš aizstāvējās, runādams par dažu kreisāk noskaņotu kritiķu un publicistu uzbrukumiem, kas pārmeta Akurāteram, arī Skalbem kuŗa cildināšanu, kuŗa ideoloģiju. Tā nu neesot, bet, ja kuŗš, tad kuŗš, tad nevarot būt maigs un apvaicāties: mīļo vācieti, vai tev nesāp? Pavilcis galda atvilktni, dzejnieks parādīja divus savus lielākus gatavus manuskriptus: romānu *Pēteris Danga*, kuŗa fragmentiņš jau bija pērn *Lidumā*, un drāmu *Viesturs*.

Romānu *Pēteris Danga* sāka pilnībā iespiest *Lidums* 1918. gada beigās. Tad jau

bija pasludināta Latvijas valsts, bet jaunajai republikai mācās virsū ienaidnieks un valdībai vajadzēja doties no Rīgas aizvien tālāk — līdz pat Liepājai. Mūsu dzejnieki un rakstnieki tai laikā bija izklidināti šur un tur — daļa pat Krievijas plašumos, un Pagaidu valdībai līdz uz Liepāju sekoja tikai Akurāters, Skalbe un Virza. 1919. gada pavasarī Akurāters Liepājā saslīma ar bīstamu un nopietnu kaiti, ja nemaldos, izsitumu tīfu, un Rīgā jau klīda baumas, ka dzejnieks miris. Bet viņš kļuva vesels — un rudenī bija jau Rīgā, kas atbrīvojās no bermontiešiem. Liepājā iznāca vecā pādagoga Juŗa Beŗra rediģēts jaunatnes mēnešraksts *Jaunības Domas*, kur esmu atradis arī dažus neparasti (mazliet kā Tagores garā) veidotus Akurātera dzejoļus, kas nav uzņemti nevienā viņa grāmatā. — Atceros Akurātera (ja vien atmiņa nevil, viņš tai laikā bija augstāks ierēdnis Izglītības ministrijā) runu Nacionālā teātra atklāšanas dienā, 1919. gada 30. novembrī; ne pārāk skaļā, bet skaidrā balsī dzejnieks runāja, ka tauta un valsts brīva un jāceļ sava latviskā kultūra un māksla. — Uz šī paša Nacionālā teātra skatuves 1920. gada sākumā izrādīja jau 1917. g. uzrakstīto Akurātera otro vēsturisko drāmu *Viesturs*. Varonis nebija traģiskais mīlētājs un sapņainais dailes bruņinieks lībju virsaitis Kaupo, bet zemgaļu ķēniņš Viesturs, raksturā cietais tautas vienības gribētājs briesmu laikos. Tomēr arī šeit visvairāk aizkustina liriskie momenti: miers pār Zemgales laukiem pēc kuŗa pirmā posma (par to runā sievietes), Viestura sāpes par kritušo jaunekli Egli, burtnieka dziesma *Sēj Potrimps gaišu sēklu*. Dzirdēju stāstām: dzejnieks jutis vilšanos, ka viņa drāma kritikā un teātra publikā toreiz atradusi samērā vāju atbalsi. Un īpaši smeldzis: Skalbe nav ieradies pirmizrādē! (Atceros arī Jāņa Grīna viegli smīnīgu piezīmi: klasiskā tipa traģēdijā jambos lāgā neesot piemērota varoņa nāve ar sirds trieku, kādā mirst Akurātera Viesturs). Sāpīgi bija, ka pēc īsas slimības nomira dižais varoņu tēlotājs

Reinholds Veics. Viņam bija paredzēta Viestura loma, ko mākslinieks iestudējis rūpīgi un dziļā iejūtībā. 1920. gadā Viesturu tēloja pārmīšus V. Švarcs un J. Ģermanis.

Uz 1920. gada Ziemassvētkiem Akurāters Nacionālajam teātrim uzrakstīja plašāku pasakas lugu dzejā bērniem *Šis un tas Itnekas*, kam motīvi ņemti no tautas pasakām. „Šis un tas Itnekas“, ko meklē lugas varonis, ir Kazaika, teiksmaina būte, it kā jaunības un dailes simbols. (Kazaiku apdziedājis arī Krūza trioletā *Par Kazaiku kliedz kāpās kaivas*.) Luga tipiski „akurāteriska“ un katrā ziņā viens no skaistākiem Akurātera skatuves darbiem. Annai Brigaderei gan bija ieibildums: Akurātera lugā ir kāda apburta vieta; ļaudis paskatās pa kādu lūku, izsaucas: „Vai, cik tur jauki!“ — iekāpj, pazūd; bērnu lugai nepietiekot ar šādu izsaucienu, bērni gribot zināt, kāds tas jaukums īsti ir, dzejniekam vajadzējis to kaut drusciņ raksturot vai tēlot. Šis lugas izrādi man neizdevās noskatīties.

1921. gadā *Latvijas Vēstnesis* iespieda *Pēteri Dangu* — sākot no tās vietas, kur romāns 1918. gadā *Lidumā* bija apstājies. Jau 1913. gadā Akurāteram bija stāstiņš ar tādu pašu virsrakstu. Bet tas Pēteris Danga, cik atceros, bija ne ar ko neapmierināts smīnīgs gremža un skeptiķis — kurpretī romāna varonis cits: īstas eiropiskas kultūras cilvēks Latvijas laukos, zemnieks aristokrāts, kas augstu pāri deģenerētai vācu muižniecībai. Un šis Akurātera Pēteris Danga tiešām īstāks ideāls „Pelēkais barons“, nekā V. Eglīša poēmā schēmatiski uzņemtais Ludvigs Sēja. Pieminētais Sēja, skolotājs Kalējs, vēl citi Eglīša darbu varoņi, Akurātera Danga, Laičēna darbības vidējā perioda dažu stāstu varoņi — visi viņi noderētu interesantai apcerei: Kultūras cilvēka uztvere latviešu rakstnieku daiļprōzas darbos 20. g. s. otrajā gadu desmitē. Visi šie cilvēki — kā teica Jānis Grīns par V. Eglīša darbu personāžiem — „nav ne labi, ne ļauni, bet kultūrāli“. Zināms, Pēteris Danga ir arī tikpat vecroman-

tiski „perfekts“ kā, piem., Felzenberģis Māteru Juŗa romānā, stājā un rīcībā absolūti nevainojams. — Akurāteram iznāca daudzas grāmatas, un viena no tām (1921. g. decembrī) bija stāstu grāmata *Klusums un gaisma*. Es tai laikā sāku kaislīgi krāt grāmatas, bet nopirkt jau nu visas nebija iespējams. Jānis Grīns, kas bija literārās daļas redaktors *Latvī*, man iedeva Akurātera stāstu eksemplāru: „Grāmata ir tava, bet uzraksti īsu recenziju“. Kaut nebija nekā īsti „gudra“, ko varētu teikt par garīgi man tālo Akurāteru — uzrakstīju tomēr un to iespieda. Bet šī mazā atsauksme, man gluži negaidot, bija iepatikusies grāmatas autoram, ar ko man nebija sevišķi siltas attieksmes un maz ar viņu biju ticies pēc iepazīšanās strēlnieku laikos. Akurāters runāja ļoti laipni: es esot tā tuvu viņam piegājis tai rakstiņā. . . Tikai viena lieta tāda, par ko dzejnieks nebija ar mani vienis prātis: biju rakstījis (sakarā ar novelēm *Mediba* un *Grāfa Todes nāve*), ka arī Baltijas baronu tēlošanā vajadzētu vairāk dažādības un krāsainības; neideālizēt viņus, bet vairīties no viena paša trafareta tēla, arī atbaidīgos rādīt ar raksturu atšķirībām; Blaumanis, Niedra un Poruks baronus labi pazina un rādīja visādus. Akurāters man pretojās: viņa uztvere esot vienīgā iespējamā. (Par grāmatu *Klusums un gaisma* savu pirmo recenziju *Izglīt. Min. Mēnešrakstā* uzrakstīja arī toreiz gluži nepazīstama jauna kritiķe studente Zenta Mauriņa, parakstīdamās vienkārši Zenta.) Mana atsauksme bija likusi Akurāteram tik labi par mani domāt, ka dzejnieks aicināja rakstīt ievadu viņa kopotiem rakstiem, kurus apgādās Jānis Roze. No vienas puses — jutos glaimots, ka Jānis Akurāters atradis tieši mani cienīgu rakstīt par viņu, no otras — Akurāters, kaut dēvis daiļus un vērtīgus darbus, taču bija un palika man ļoti svešs un tāls, un tālāks nekā viņš man vienīgi Virza. Īsu recenziju jau nu šā tā, bet plašāk rakstīt būs grūti. Teicu — vai labāk nebūtu aicināt jauno Zentu Mauriņu. Jā, arī viņa dziļi sa-

protot viņu, bet tādu plašāku darbības apceri lai rakstot vien es. Beidzot apsolījos arī. Iznāca biežāk satīkties un runāties ar dzejnieku, iznāca pāris reizes viņu apciemot viņa latviski gaumīgi iekārtotā mājoklī (citā, ne tajā, kas bija strēlnieku laikos), iepazīties ar dzejnieka laipni maigo kundzi un meitu — toreiz vēl skolnieci.

Vienā tādā tikšanās reizē dzejnieks plašāk pastāstīja par savu jauno skatuves darbu, jau laikrakstā īsi paziņoto mistēriju *Aptumšošanās*. To došot Dailes teātrim, kas ienesis jaunu spirtumu latviešu skatuves mākslā. Mistērijā divi mūžīgie pretstati — Lūcifers un Kristus cīnās fantastiskos pasaules kara notikumos. Lūciferam neveicas, viņa draugu un upuru skaits mazinās, tādēļ viņš valsts kanclera veidā sakūda ķeizaru uz kaŗu. Karš iedegas, pārņem pasauli, ieilgst, apņikst kareivjiem. Tad Lūcifers aģitatora veidā ierodas ierakumos, sāk kūdīt kareivjus uz sacelšanos. Vispārīgā revolūcija, pilsoņu kaŗi, Lūcifera diktatūra, bads, posts, trūkums. Bet jau priekš tam Lūciferam jāstopas ar Kristu, kas nācis no debesīm otrreizējā cilvēces pestīšanas gaitā. Viņš nāk kā dzejnieks, runā preti diktatoram Lūciferam, tiek nogalināts. Bet beidzamā ainā, kad šausmas un posts vistumšākie — izmocītie, izsalkušie, mirstošie laudis tomēr vēl nav zaudējuši kādu teiksmaini spožu cerību: nāks Lielais Sanitārs — un viss būs labi. Un Sanitārs ar sarkano krustiņu tiešām ierodas. Tas ir Kristus, bet viņam līdz kāds Bērnis — it kā dailes personifikācija. Lūcifera vara sabrūk, vaidi pārvēršas gavilēs. — Mistērijas ideja man bija tuva un tikama, pārsteidza Kristus tēla parādīšanās Akurātera dzejā un tas, ka Lūcifers rādīts atbaidīgi nejauks; cildens bija skicējumā *Sātana sapnis* (1906.). Jauns arī tas, ka šai Akurātera darbā vairs nebija brāvīgās kara glōrifikācijas, bet kaŗš rādīts kā ļaunums. Tomēr lasot un uz skatuves redzot (Dailes teātrī 1922. g. decembrī), mistērija šķita mazāk skaista nekā autora stāstījumā. Tiklab Lūcifera kā viņa Pretinieka

replikās es būtu vēlējies dziļāku tvērienu, vairāk zīmīguma un īpatnības. Šķita, ka viņi runā pārāk parasti, pat fražaini (īpaši Lūcifers). Bija daudz lomu, daudz masu skatu, nebija personu, bet vairāk tādas schēmatiskas figūras, kā jau Akurāteram bieži. Lielisks iecerējums un izdomājums, patrūcīgs izvedums. Un tomēr — nepārprotami jūtam: šo darbu rakstījis dzejnieks. Bet mistērijai nebija, tā sakot, lielas piekrišanas — varbūt arī tādēļ, ka nebija sieviešu lomu, jo retās sievietes pazuda masu skatos. Šie masu skati inscenējumā teicami izdevušies, kā jau Dailes teātrī toreiz parasts, bet nepievilcīgs bija Smilga lētais teātrālisms Lūcifera lomā; Kristus — Amtmanis-Briedītis. Dzejniekam par mistēriju, kur revolūcija rādīta kā ļaunums, uzbruka kreisās avīzes; kāds recenzents pat vēlējās, lai lugu aizliedz izrādīt.

Mistērijā dzejnieks tēloja pasaules kaŗu un revolūciju, tā sakot, metafiziski universālā skatījumā. Citā lugā, kas radusies un izrādīta ap to pašu laiku, redzami lieli notikumi šaurākā apkārtņē burleski kōmiskā uztverē. Tā luga bija komēdija *Pieci vēji*. Kāds Vidzemes lauksaimnieks, lai dažādajās varu maiņās spētu paturēt kaŗa laikā sarausto naudu un mantu, piedāvā savu meitu katras varas pārstāvim, kas ienācis viņu mājās: gan prūšu leitnantam, gan lielinieku komisāram, gan landesvēra komandierim baronam. Bet meita izjoko visus nelūgtos kavalieŗus, līdz sagaida īsto draugu — mūsu paŗu armijas virsnieku ar latvisko saulīti pjerē. Luga literāri gan mazvērtīga, bet veikli uzrakstīta un pārstaigāja visas skatuves Latvijā. Iebildumu pret lugas sabiedrisko pusi cēla tūliņ Ed. Virza *Brīvajā Zemē*: neviens latvju zemnieks mūsu laikos nesūtīs savu meitu pie barona uz muižu. Atceros, Aleksandrs Grīns pukojās: Zemgales saimnieki Akurāteram esot bajāri un ķēniņi, bet, ja rāda Vidzemes gruntnieku, tad tādu, ka kauns skatīties. A. Grīns vispār nebija liels Akurātera cienītājs; atzina tikai *Kalpa zēna vasaru* un dzejojumu *Trīs pasakas* (Jāj kalpa zēns pus-

naktī vēlu). A. Grīnam bija latviešu dzejnieku raksturojumu cikls *Silueti* (*Latvis* 1927./28.) un pirmais šai ciklā — Akurātera raksturojums; diezin, vai kur citur mūsu kritikā par Akurāteru teikti tik vēsi, tiešām visai kritiski vārdi. — *Pieci vēji*, varbūt, arī pašu autoru gluži neapmierināja. Pirmizrādē (Nac. teātrī 1923. gada janvārī) Akurāters sēdēja augšā, balkonā un nerādījās publikai ne starpbrīžos, ne beigās, kad, kā jau oriģināllugu pirmizrādēs parasts, izsauca autoru.

Man bija jāraksta ievads Akurātera rakstiem, bet nezināju īsti, ko rakstīt, kā būt, temats nebija tīkams, atliku un atliku rakstīšanu. Biju toreiz vēl jauns, varbūt pārāk palāvos uz sevi, uzņēmos vēl dažus citus kārtošanas un sastādīšanas darbus, un visi tie kavēja cits citu. Nāca arī visādas pārmaiņas personīgā dzīvē. Beidzot saņēmu Akurātera vēstuli — korrektu, laipnu, smalkjūtīgu. Viņš saprotot, ka man, varbūt, esot citi darbi, ka es, varbūt, vairs nevēloties rakstīt par viņu; ļoti labi, bet lai atbildot noteikti, jo apgādnieks Roze ilgāk nevarot un negribot gaidīt. Man sametās kauns; sēdos pie darba un steidzīgi uzrakstīju nelielu apceri, īstenībā Akurātera darbības pārskatu, pūlēdamies rakstā ielikt to, kas dzejniekam nebūtu nepieņemams; ne ikreiz rakstīju, ko domāju... Akurātera rakstus, īpaši dzejoļu krājumus pārlasīdams, gan atradu dažu mirdzošu dailumu, kas līdz tam bija neuztiets. Rezultātā: pats vājākais ievads, ko kādreiz kādiem kopotiem darbiem esmu rakstījis, vājāks nekā Brigaderes grāmatai *Paisums*, jo šī rakstniece taču man mīļa un tuva, Akurāters tāls. Manīju: jutās vilies arī dzejnieks pats; no manis viņš bija gaidījis vairāk. Bet viņš bija džentlmens kā vienmēr — nekā nepārmeta, teica: kopotiem rakstiem taisni noderot tāds ievads, kur viss šo rakstu autora darbs pārredzams... Manu ievadu nokritizēja toreiz jaunais kritiķis Edgars Sūna: esot laiks kopotiem rakstiem dot nopietnus ievadus; esot lielas grāmatas, kurās vieglāk orientēties nekā šai īsajā ievadā; varbūt Ermaņa raksts

nebūtu tik peļams, ja būtu par citu autoru, kas mazāk atziņām bagāts nekā Akurāters. Visur pievienojos Sūnas spriedumam, tikai likās, ka Akurāteram tomēr bez iebildumiem nevar piešķirt apzīmējumu: atziņām bagāts... Akurātera kopoti raksti iznāca 12 sējumos, 1923.—1928. Man šis ārēji glītais izdevums nepatika, nesapratu, kā aistēts Akurāters varējis šā tā nenoskaņoti samētāt savus rakstus (pilnīgākais pretstats: tā paša Rozes tai pašā laikā apgādātais, sevišķi smalki noskaņotais Saulieša rakstu izdevums). Katram taču savi raksti mīļi, bet Akurāters savu darbu kopojumā neredzēja, ka tik slavens darbs kā *Kalpa zēna vasara* atstāts bez virsraksta, ka stāstiņš *Aizbraucot* uzņemts pa divi lāgi — katrreiz citā sējumā (!). Un krietns skaits dzejnieka vērtīgu darbu dzejā un prōzā palicis ārpus kopotiem rakstiem; varbūt dzejnieks tos vienkārši aizmirsis laikrakstu numuros, žurnālu un kalendāru lappusēs. Vispār — ja Akurātera kopotiem rakstiem pievienotu pēdējo gadu (1925.—1937.) darbus un uzņemtu daudzus agrāk periodikā izkaisītos (īpaši no darbības pirmā laikmeta), iznāktu vismaz vēl otri 12 sējumi. Dažs Akurātera darbs palicis vispār neiespiests, piem., prōzā rakstīta moderna drāma *Atgriešanās* (ap 1914.). To dzejnieks man gan parādīja, bet lasīt lāgā negribēja dot. Luga esot Strindberga garā.

Nosolījos sev — nekad neko par Akurāteru vairs nerakstīt. Bet — tomēr sekoju Olgerta Liepiņa aicinājumam uzrakstīt *Latvīm* dažus vārdus par Akurātera jauno stāstu grāmatu *Dzīvības sākumi*, kas iznāca 1924. gada rudenī. Tur bija divi stāsti, ko es apbrīnoju: spēcīgais laikmeta stāsts *Komūnista galvas kauss* un stāsts par vecās Daugaviešu mātes pēdējām dienām *Mūžības tuvumā*. Īpaši pēdējais stāsts viens no Akurātera visjaukākajiem, mazliet traucēja tikai autoram parastā romantika ar iemilējušos grāfu, kas tāda palēta. Visistāks Akurāters allaž tur, kur viņš sēro par „Miļo vakardienu“, (kāda dzejoļa virsraksts) un arī šeit inteligentās

vecsaimnieces Daugaviešu mātes atmiņas ieaugas kā mēnessudrabainas dzejas mirdzumā. Nemaz mani neaizkustināja novele *Mīlestības filozofs*, kuŗas varonis šķita filozofa vārda gluži necienīgs. Novelē bija salīdzinājums, ka zibeņi plandījušies kā ugunīgi pagali. Šis, kā man šķita, ne gluži izdevīgais salīdzinājums atkārtojās nevien vairākas reizes šai minētā stāstu grāmatā, bet es to atradu jau kādā no autora pirmajiem stāstiem (ap 1901. gadu). — Vēl pēc dažiem gadiem J. Grīns mani pierunāja uzrakstīt *Daugavai* par Akurātera stāstiem *Ģimetnes*, pieņemot klāt tai laikā (1929.) diezgan pazīstamā stāstnieka Reinholda Sotaka grāmatu. (Dievs vien zina, kur šis rakstnieks vēlāk aizcibēja.) Par Akurātera grāmatu uzrakstīju diezgan atturīgi, gan cildinādams arī, bet virsrakstu šai kopīgai recenzijai biju uzlicis: *Mākslinieka un iesācēja stāsti*. Varbūt tik noteikti nevajadzēja apzīmēt, jo Sotaks, kad satikāmies, likās drusciņ sabozies: varbūt viņš domāja, ka es ar to virsrakstu esmu viņam licis manīt: ar Akurāteru salīdzinot, tu neesi nekas... Tad nu atkal apņēmos: par Akurāteru gan vairs nerakstīt...

1925. gadā *Jaunākās Ziņas* nāca *Pēterā Dangu* turpinājums — romāns *Ugunīgi ziedi*, kur daļa ļoti spilgtā aina par Rīgas, piefrontes pilsētas, materiālo un morālo dzīves postu kara un revolūcijas maiņu mēnešos. Par Pēteri Dangu Akurāteram bija padomāta romānu triloģija, bet trešo daļu viņš neuzrakstīja; atceros dzirdējis no dzejnieka: triloģija beigtos ar Dangu nāvi Latvijas atbrīvošanas cīņās. Neuzrakstīts palika arī cits romāns par Latvijas patstāvības laikmetu, no kuŗa kāds fragments parādījās *Piesaulē* 30. gadu sākumā. Šis fragments, kur tēlota ilga lietus lišana Rīgas ielās, pievienojams Akurātera daiļprōzas labākām lappusēm. Akurātera tālākā darbībā vairojās vieglo lugu skaits. Dzejniekam patika tādas ražot, bet tā nu tiešām nebija Akurātera stiprā puse. Akurātera joku lugās nebija dzīvu tipu, kādi pa pilnām Blaumanim. Ja gadījās

daža interesanta figūra, piem., no Rīgas laukos ieklīdušais bezdarbnieks Kundziņš (lugā *Apvienosimies!* — 1926.), tad pārāk spilgtinātais šaržs kavēja šī tipa veidojumu. Tas pats negals ar populārā *Priecīgā saimnieka* (1928.) galveno varoni, kam izcelta viena vienīgā īpašība: jautrā plēgurība. Un citi tipi šai lugā tikai pavirši uzkarīķēti: viņi vajadzīgi tikai, lai Priecīgajam saimniekam būtu kādi, ar ko runāties. Tāpat Akurātera joku lugās darbības motīvācija maz pārlicina un smalku kōmisku situāciju vietā paprasti joki, kādus no aistēta un franču kultūras, franciskās elegances pielūdzēja, Šarla Bodlēra cildinātāja un sapratēja nevarētu gaidīt. Aspazijas tā sauktās reālās lugas *Zaudētas tiesības* un *Neaizsniegts mērķis* dzejas vērtībā nelīdzinās *Vaidelotei* un *Sidraba šķidrautam*, bet arī „reālajās“ lugās ik skats, ik rindiņa liecina: tā ir Aspazija. Bet par Akurātera burleskām taču grūti teikt: tur ir īsts Akurāters. Akurātera joku lugām vienāda vērtība ar K. Jēkabsona romāniem. Tikai *Mīlestības zemi* (1930.) apstaro akurāteriskās atmiņu romantikas mirdzums. — Jā, tāda tipa romantiķim, kāds Akurāters, nav īsta humora, reizām gan asa satira, kāda jūtama dažos Akurātera feļtonos ar Ezopa parakstu. Īpaši 1920. gadā Linards Laicēns, gribēdams izkliegt savu šķietamo kreisumu, dzejā visādi ālējās ar graušanas saukļiem, ar „grāvību“ un vārdu atvasinājumiem ar galotni ība. Akurāters-Ezops nu *Latvijas Vēstnesī* uzrakstīja labu parōdiju Laicēna stilā: jāsagrauj viss, itin viss: ēšana, dzeršana, citas vajadzības un visā tai gruvešu kaudzē jāatstāj tikai vieta, kur iespraust „karoga kātību“... Atceros, Skalbe sirsnīgi smējās: „Cik labi viņš to pasacījis — kātību!“

Šad tad iznāca satikt dzejnieku uz ielas, Valtera un Rapas vai Rozes grāmatnīcā, šur tur citur. Reizēm bija runīgs un ilgi stāstīja par kaut ko klusā jūsmā, piem., par franču valodā rakstīto Renē Marāna nēģeru romānu *Batuāla* (par to Akurāters arī rakstīja *Ritu-*

mā). Reizēm tikai apstājās, paņēma aiz pogas un kaut ko bilda, piem.: „Kas ir, Ērman, brauksim uz Honolulu. Te nav nekāda dzīve.“ Neateros, ka viņš kādreiz būtu man ko labu vai sliktu teicis par kādu manu dzejoli vai stāstiņu. (Arī ar Krūzu netikām daudz runājuši par maniem darbiem vispār, bet par rakstnieku apdziedājumiem gan bija liela runāšana.) Lai nu kā — Akurāters runāja allaž klusi un lēni — gandrīz tāpat kā Krūza. Vairāk dzejnieku gan vēroju iztālēm — kā viņš staigāja pa Rīgas ielām, it kā ko pārdomādams, it kā neko apkārt neredzēdams, kā viņš staigāja pa Nacionālā teātra foijē, sarunādams ar kādu no strēlnieku ģenerāļiem vai ar kādu demokratiskā centra politiķi. Allaž priecājos par dzejnieka inteligenti daiļo seju un skaisto galvu, kas man lika domāt par skulptūru vai bronzas medaļu. — Reizēm Akurāters ielaidās arī polemikā, gan ne tik bieži kā agrāk. Reiz (vēl priekš Ulmaņa laika) J. Grīns kādā rakstā pārmeta rakstniekiem pārāk seklu un vienusīgi negatīvu dzīves tēlošanu (vēlāk atkal izplētās tikpat vienusīgi sekls pozitīvisms). Akurāters *Jaunākās Ziņās* Grīnam rakstīja pretī — karsti un strauji. Dzīve esot sekla un rakstnieki, šo seklumu un negatīvismu rādīdami, protestējot pret to, laužoties ārā u. t. t. Grīns nopūtās: „Nujā, Akurāteram jau rakstnieki nekad nekur nav vainīgi.“

Joprojām, pat saimnieciskās krīzes laikos, iznāca Jāņa Akurātera grāmatas. Varbūt pati daiļākā, tipiski akurāteriskākā dzejoļu grāmata dzejniekam *Neatrastā* (1932.), kaut tur nebija ievietots ievērojams dzejolis *Lūgšana*, kur autors, sevi un savus dzīves mērķus raksturodams, izteic, ko viņš izlūgtos no visu likteņu Kunga. Šis dzejolis uzņemts Akurātera pēdējā dzejoļu grāmatā *Dzejas un balādes* (iznāca pēc dzejnieka nāves, 1938.). Tur dzejolis uzrādīts it kā viens no pēdējiem, it kā dzejots 60. dzimšanas dienas gadā (1936.). Patiesībā *Lūgšanu* autors dzejojis mūža piektai gadu desmiti noslēdzoties (1926.), un dzejoļa pirmiespiedums Letas

Ilustrētā žurnāla janvāra vai februāra numurā, 1926. — Mūsu pēdējās Saeimas vēlēšanu gadā (1931.), politisko partiju sadursmēs, Ed. Virza asi uzbruka bijušiem draugiem — Skalbem, viņa sabiedrisko nostāju, jā, pat dzeju kaitīgu atzīdams, un Akurāteram. Uz šiem uzbrukumiem Skalbe nereagēja, tikai kādā sarunā rūgti pasmējās. Akurāters savu rūgtumu izteica *Elegijā* (*Daugava*, 1932.), kur skumst par to, ka senais draugs, politikas dūkstis iestidzis, tagad viņu nonievā. 1934. g. rudenī Virza, redzējis Akurātera joku lugas *Bezdarbnieki* manuskriptu, neiepazīnis ar pašu lugu, tikai virsrakstu vien ievērodams, izsauca: „Latvijā bezdarbnieku nevar būt un nebūs!“ — un panācis, ka lugu neatļauj izrādīt. (Vēlāk lugu izrādīja ar citu virsrakstu.) Nāca atmiņā Akurātera rādītais fotouzņēmums no Liepājas laikiem, kur viņš un Virza sēž blakus, abi tik draudzīgi un smaidīgi. Skalbes grāmatu *Zāles dvaša* Virza drīz vien augsti un jūsmīgi cildināja. Nezinu, kādas beidzamos gados izvērtās Virzas attieksmes ar Akurāteru.

1935. gada pavasarī, Zentu Mauriņu apciemodams, atradu rakstnieces istabiņā Akurāteru. Runājām par laikmetīgām parādībām. Dzejnieks ar smīnu stāstīja: kāds dramatisēšanas amatnieks izteicies: varētu dramatisēt *Kalpa zēna vasaru*, bet labi būtu, ja beigās Jānis neaizbrauc, bet paliek un, kas zina, vēl noprecē Almu... Rūgtums balsī bija Akurāteram, kad viņš klusi stāstīja: arī Plūdoņa *Atraitnes dēls* liekoties apšaubāms vidusskolu programmā — poēmas varonis taču iet bojā; arī viņa, Akurātera, atdzejoto *Pēru Gintu* Dailes teātris lāgā negribot inscenēt par jaunu: Gints taču klaidonis. (Nu — pēc 4 gadiem *Pēru Gintu* izrādīja tomēr, bet Akurāters šo inscenējumu vairs neredzēja.) Akurāters drīz atvadījās, bet mazu lai-ciņu pēc tam Mauriņa saņēma dzejnieka sūtītas skaistas, sarkanas rozes. — Domāju, ka tā mana beidzamā tikšanās ar dzejnieku, bet atmiņā atdzīvojas vēl cita. Rozes grā-

matnīcā 1936. g. janvārī runājāmie ar Akurāteru par viņa drāmatiskajiem skatiem *Kronvalds* (Kronvalda biografijas drāmatizējumu, ko biju jau redzējis izrādām Nac. teātrī). Luga pašlaik bija iznākusi grāmatā, un tā — beidzamā, ko es no dzejnieka saņēmu ar veltījuma ierakstu. Autors stāstīja: viņa darbs esot tāds kā Gobinō (Gobineau) slavenais renesanses tēlojums drāmatiskos dialogos. Sava līdzība jau ir, tomēr Akurāters nav gribējis vai pratis vēsturiskās personas tēlot tik reljefi, kā to darijis Gobinō savā plašajā darbā, ko varētu saukt par renesanses epu drāmas formā. Īsti reljefs un spilgts Akurāteram vienīgi pats Kronvalds, kurpretī daudzās pārējās vēsturiskās personas, kā autoram parasts, tikai viegli skicētas. Bet Gobinō darbā aprīņojami dzīvi nevien Cēzars Bordža, Savanarola, Rafaēls, pāvests Jūlijs un Mikels Andželo, bet arī visas blakus personas. Akurātera darbā, piemēram, Kronvalds saka Kaudzītes Reinim: „Reini, kad es tevi redzu, man vienmēr jādomā: lūk, filozofs zemnieka svārkos!“ Tad nu varētu gaidīt, ka tas viens teikums, ko Reinis lugā izsaka, būtu kāds no viņa zīmīgajiem aforismiem, bet šis teikums kaut kas pavisam nenozīmīgs un no filozofijas tur ne ēnas.

Sāka izplatīties vēstis: Akurāters ļoti nopietni slims, dziedējies pat ārzemēs, bet tāpat slims atgriezies. Grīns steidzās iespiest *Daugavā* R. Klaustiņa, kādreizējā Akurātera neatzinēja, rakstu *Akurātera impresionistiskā arabeska* (rudenī, 1936.). Akurāters par to interesējoties, vēlējies izlasīt. „Jā-

iespiež, jāiespiež tas gabals, ko var zināt, cik ilgi Akurāters vēl dzīvo,“ Grīns teica. Nu — kādu laiku dzejnieks jau vēl izturēja. Viņš vēl redzēja, ka *Daugavā* ļoti kļūdaini iespiests viņa dzejolis *Florence*; starp citām kļūdām „trimdinieka“ (bija runa par Danti) vietā iespiests „tirdzinieks“. Autors iesūtīja *Daugavai* kļūdu izlabojumu ar piezīmi: „Ja es tiešām tā būtu ierakstījis manuskriptā, tad es neesmu bijis pie pilna prāta.“ Grīns tad ievietoja šo kļūdu labojumu. (Bet, kad pēc tam manos dzejoļos bija iespiedušās tikpat rupjas kļūdas, un arī es iesūtīju izlabojumu, Grīns to atraidīja: Akurāteram tāds labojums ievērots tikai tādēļ, ka dzejnieks, tā sakot, jau uz mūžības sliekšņa; spiestuve strādājot tik slikti, ka visas kļūdas neizlabot...)

Un tad — saulaini spožā 1937. gada vasaras dienā radio ziņoja: Jānis Akurāters miris. Viņš nepiedzīvoja tautas smagās ciešanas mūsu dienās. Bet pāris mēnešus pirms nāves dzejnieks bija kļuvis pirmais Tēvzemes balvas laureāts literātūrā.

Domāju: nu jau gan diezin vai jel kad iznāks rakstīt par ievērojamo romantiķi... Bet šeit svešumā izgādījies, ka *Ceļa* redaktors manā atmiņu ciklā par latviešu rakstniekiem ieteica ievīt arī atmiņas par Akurāteru. Tā radās šis skicējums. Vai tās būs manas beidzamās Jānim Akurāteram veltītās rindas?

5. 6. 1947.

Elza Kezberē

SKAISTUMS

*Saldi sirdij skaistums smeldz,
Acis žilbst no dailes —
Reizē dedzina un veldz,
Mierina, dod bailes.
Tā kā zibsnī rožu zars
Skaistumā tu zūdi.*

*Nāk no Dieva rokas stars —
Zied un mirdz pat trūdi.
Redzi to, cik tumsš un sīks
Esi šajā liesmā.
Bij kas, ir un būs — viss nīks.
Skaistums dzīvos dziesmā.*

atkal iebāž bikšu kabatā, iepriekš tās saņēmis sauļā un gaisā saskandinājis. Tenis pieder to cilvēku tipiēm, ko vācieši apzīmē ar vārdu „Schöngest“. Tikpat cēla un pievilcīga kā valoda un izturēšanās ir viņa āriene. Cēlošanās daba Tenim paliek visu viņa mūžu, arī trūcumā un grūtās dienās. Viņš seko jauno laiku modei un jaunās paaudzes paražām. Savas ārienes dēļ Tenis starp slātaviešiem, kas valkāja garus, krunkainus svārkus ar āķiem vai pat ar vēl vienkāršākiem drēbju saturētājiem, ir kā balts zvirbulis, un Slātavā to dēvē par malēnieti. Veco paražu un tikumu aizstāvētājs Oļiņš nevar samierināties ar Teņa drēbēm un cepuri un pat pareģo, ka Dievs ilgi tādu lepnumu vai negantību necietīšot.

Dzīvē Tenis visu laiku paliek diezgan vientuļš. Viņš viens pats staigā savu Dieva nosprausto mūža ceļu. Jaunībā tas bijis nosūtīts pie apriņķa ārsta iemācīties asiņu nolaišanu slimiem un vājniekiem. Šo nodarbošanos Tenis piekopi ar lielu mīlestību. Savā saimniecībā viņš diezgan vājš atspaidis sievai Ilzei un vēlāk dēlam Kasparam. Tenis labi satiek ar visiem saviem kaimiņiem. Viņš nenodod pat Prātnieka, kad tas neģēlīgā kārtā bija pierunājis Teni piesolīt mērniekam Prātnieka iedotos 25 rubļus mājas robežu norēgulēšanai. Šā apstākļa dēļ Gaitiņiem bija jāaiziet no savas iedzīves. Nesatricināma miera pilns Tenis paliek arī tad, kad mērnieks viņu liek apcietināt un tam sasiet rokas. Arī tai bridī viņa valoda ir tikpat gleznaina un izteiksmīga kā dzīves saulainos brīžos. Saviem apcietinātajiem tas saka: „Jūs, bērni, kā smeļies, nākat ar virvēm, tāpat kā citreiz augstā priesterā kalpi ar zobeniem un nūjām. Virves, puīši, lai stāv ziemei, ko vezumus siet, mežā braucot; tagad noiesim visi tāpat pulciņā, kurp vajadzīgs.“ Kad Teņa apcietinātāji neatlaižas, viņš tiem saka: „Ja nu gribat, bērni, tad arī sieniet, sieniet manas vecās rociņas, še viņas ir. Pasaulē, kā smeļies, tā dara: mazos zagļus kar — lielos ceļ amatos.“ Kad Tenis aiziet no

savas iedzīvotās mājas Irbēnos savu kaimiņu Oļiņu mantkārības dēļ, viņš, dodamies ceļā nezināmā nākotnē, atrod par iespējamu un vajadzīgu aiziet pie Oļiņiem un no tiem atvadīties bez naida un pārmetumiem. Oļiņiete, netīras sirdsapziņas spiesta, mēģina taisnoties, ka viņi neesot iekārojuši Gaitiņu mājas, bet kungs esot tās tiem piesolījis, kad tas Tenim bijis māju atteicis, un kungs esot Oļiņiem pavēlējis Gaitiņu māju ņemt. Uz to Tenis Oļiņietei atbild bez naida un pārmetumiem savā īpatnā, nesatricināma miera pilnā valodā: „Kam nu, otrējomāt, tādas lietas vairs pavisam piemini? Lai nu paliek viss, kur bijis, un kas noticis — noticis. Naida un ļaunu domu mēs neesam turējuši savā starpā dzīvodami un neturēsim arī šķirdamies, jo mums ikkatram ir jāsāk domāt arī drīz, kā smeļies, uz dzimtas zemes pirkšanu, kuŗas būs visiem diezgan un kuŗu iemantos tikpat visi, lai māja ir vai nav, jo, kad septiņas pēdas gaŗš un trīs pēdas plats gabals ikkuram, tad pietiek.“

Tenim piemīt arī vairākas savādieka īpašības, kas pretrunā ar viņa gaišo tēlu un kas šinī tēlā krietni neiederās. Stāstā atzīmēts, ka Tenis, būdams vēl spēka gados, vairāk strādājis ar muti kā rokām, ka dažreiz viņš pašā karstākā siena laikā pakāris izkapti šķūņa paspārnē, aizgājis uz māju un veselām dienām gulējis dzestrā piedarbā vai arī sēdējis uz sliekšņa, cepuri pār ausīm uzmaucis, neteikdams, kas kait, kaut gan ēdis. Ziemā, vakaros novijis virves vai grožus, tos nelicis pie malas, iepriekš nesapēris bērnus vai suni, arī bez kādas vainas. Kad Ilze vai kāds cits mājnieks iebildis par tādu rīcību, Tenis aizbildinājis, ka nopērtie jau nākošā dienā nopelnīšot pērienu un kas tad lai katreiz ejot pēc žagariem. Šad tad Tenis, uzlicis brilles, turējis priekšā grāmatu un tanī ilgi skatījies. Dažubrīd, kad bijis ilgi grāmatā noraudzījies, sācis dziedāt. Ilze, atrazdamās slimības gultā un taisīdamās aiziet uz viņpasauli, liek Kasparam pie sirds rūpēties par tēvu, kas esot vecs, nevarīgs un, jāsakot, arī

plānprātīgs. Kaut gan Tenis labi satiek ar visiem cilvēkiem, viņš ir palicis vientuļš arī savu piederīgo vidū. Raksturīgi, ka tas nepavada savu sievu Ilzi uz kapsētu viņas pēdējā gaitā. Tas gan stāstā nav sevišķi atzīmēts, bet no Ilzes bērņu apraksta izriet, ka Tenis nav aizbraucis līdz uz kapsētu. Tāpēc jo negaidīta ir Teņa ierašanās kapsētā Lienas bērēs, jo viņš tad Slātavā vairs nedzīvoja, un viņam dzīvē nebija, tāpat kā pret citiem cilvēkiem, arī pret Lienu siltāku jūtu, kas attaisnotu tāla ceļa mērošanu uz bērēm un pie tam vēl ļoti sliktā laikā. Pie Lienas kapa Tenis neizrāda ne mazākā dvēseles savīļņojuma. Tenis gan interesējas, vai kaps nav piebrucis. Viņš ar kādu kociņu novada ūdeni, kas lietū tecēja no kalna un tāisījās ielūst kapā. Ceļā uz kapsētu viņš ar lielu vienaldzību un bez jebkādas intereses palaiž gar ausīm visu, ko Anuža tam stāsta par Lienas neparasti grūto likteni viņas dzīves pēdējā posmā. *Mērnieku laikos* ir par to rakstīts: „Tenis arī pie šiem sāpīgiem vārdiem, kuŗus Anuža runāja no sirds dziļumiem, palika tāds pats nekustināts, bezrūpīgs un bezbēdīgs, un, kad Anuža bija beigusi, tad, plecus paraustīdams un nopurinādamies, neteica vairāk nekā kā tikvien skarbā un cietā balsī šos vārdus: „Suņa laiks!“ Neraugoties uz tādu vienaldzību, Tenis ar savām atjautīgām atbildēm apklusina visus viņa un citu Lienas pavadītāju zobotājus un nievātājus. Uz Prātnieka irōnisko piezīmi: „Teni, tev ir vējš pīpes galviņu iegriezis šķībi,“ viņš mierīgi atbild: „Jā, to viņš iegriež allaž, kā smejies, skaugiem ko spītēt un pārgudriem ko sadedzināt mēles.“ Liktos, ka *Mērnieku laiku* sacerētāji būtu darijuši pareizāk, ja viņi Teņa gaišajam tēlam nebūtu iezīmējuši dažas ēnas vai pat tumšākus plānkumus, kuŗu dēļ šis tēls krietni zaudē savas saulainās īpašības. Cik zināms, Kaudziši ir zīmējuši Teni, ņemdami paraugam kādu savu radnieku, un, ja šis tēls nav iznācis bez dažām ēnas pusēm, tad acīm redzot tādas ēnas puses ir bijušas arī viņa prototipam.

Oļiņš. Oļiņš ir Irbēnu saimnieks un tai pašā laikā Brāļu draudzes saiešanas nama kopējs. Pēc savas dabas viņš vienkāršs un pieticīgs cilvēks, stipri turas pie tēvu tēvu ticības un dzīves iekārtas, veciem tikumiem un paražām. Viņš neatzīst nekādu jauninājumu. Par ienācēja Slātavā Teņa neparasto, jaunās modes uzvalku un ģērbšanās veidu Oļiņš saka: „Redzēs, redzēs, cik ilgi Dievs panesīs tās pogas, vestes, izsukātās pieres un nagu cepures. Līdz šim bija sasīlušī ar pelēkiem svārciņiem, pastaliņām un pašu austām galvas drēbēm, bet nu vajag sarkanu lakatu, strīpainu brunču, nu vajag zābaku, nu vajag kurpju, nu vajag visas lepnības. Kā tad nu vairs trūkst no Zodomas laikiem?“ Oļiņš noprec patvaldīgu, godkārīgu un mantkārīgu, pie tam vēl histērisku sievu, kas visur dižojas ar saviem lieliem radiem. Viņai ienākot Irbēnos, Oļiņam nākas pārbūvēt savu dzīvojamo māju un grozīt arī citu vecmodīgo iekārtu. Dzīvē Oļiņš pazemīgi pakļaujas un panes Dieva uzlikto likteni, lai cik bargs tas dažreiz būtu. Kad viņa māja un meitiņa krīt par upuri ugunsgrēkam, Oļiņš ar to pazemīgi samierinājas. Viņš saka: „Ir jau gan tā Tava rikste mums asa bijusi, bet tomēr, kā Dieva vārds saka: Mēs neesam vēl pagalam iznīcināti tapuši“. Vakarā pēc ugunsgrēka viņš rijā sveces gaismā notur lūgšanu, lasot no Dziesmu grāmatas „*Dievs labi dar' ko darīdams*“.

Par mērnieku laikiem pirmo reiz Oļiņš dzird no Prātnieka un saka: „Jā, jā, tad nu vienreiz būs sadaudzīnāti gan tie piemeklēšanas laiki... Pārbaudīšanas laiki jau nu tad būs gan, redzēs, redzēs, kādu Dievs kuŗu atradīs un kā kuŗš pastāvēs.“ Oļiņam šī pārbaudīšana iznāk par smagu vairāku apstākļu dēļ. Pirmkārt, viņa mājā iebrauc un āpmetas mērnieka palīgi. Otrkārt, Irbēnos bieži ierodas kukuļu došanas un ņemšanas starpnieks Prātnieks, ko Oļiņiete uzskatīja par savas audzumeitas Lienas ligavaini. Un, treškārt, Oļiņu netaisnībai piespiež viņa mantkārīgā, kā arī varas un godkārīgā sieva kopā ar

Prātnieku, plānodami, kā Oļiņa mājas robežas paplašināt uz Gaitiņu mājas rēķina un kā galu galā īpašumā iegūt pašu šo Gaitiņu māju. Oļiņš šiem kārdinājumiem un plāniem ilgi turas pretim, bet beidzot pa daļai paklausa un padodas. Par viņu Prātnieks mērnika palīgam stāsta: „Oļiņa tēvs ir lēnīgs vīrs — pats viņš, laikam, ar jums nedz runās, nedz var arī šādās lietās ko izrunāt, jo tikko viņu reizi mēs abi ar saimnieci varējām piespiest braukt pie mērnika cienīga tēva; bet tā gan viņš vēlas, lai jūs tādu robežu taisot, pavisam pati saimniece to ļoti grib.“ Savas apkārtnes kārdinājumiem, kad viņa tuvumā atrodas ne tikai liekulīgā sieva, bet arī Prātnieks un mērniki, viņš nespēj noteikti pretoties. Viņš uzvelk savus adītos svētdienas svārciņus, kaut gan būdams stingrs atturībnieks, paņem kādas pudeles šim nolūkam iepriekš apgādāta bairīša, noiet uz klēti, kur mitinās mērnika, palīgi un saka: „Jums, jauni kungi, ir laikam jādzīvo gluži sausā.“ Oļiņam nākas samierināties arī ar to, ka mērniki viņa mājā spēlē kārtis un dzied jautras un pat izlaidīgas dziesmas. Vēl vairāk: sēdot līdzās mērnikiem, viņš kopā ar tiem pat dzer groku. Mērniki kādreiz uzstājas, lai arī Oļiņš dziedot kādu pasaulīgu, jautru dziesmu. To viņš vairs nespēj un teic: „Dziediet vien, dēli, paši, es tādu dziesmu nemāku.“ Bet, kad mērniki neatlaižas, Oļiņš pakļaujas viņu gribai un saka: „Dziediet tad no manas puses, ja gribat, to par krambambuli.“ Oļiņš ar to ir visā savā būtē galīgi pazemots un satriekts. Kad viņš noklausās savas sievas un Prātnieka sarunās, kādā kārtā notiks Irbēnu zemes izmērīšana, cik Oļiņiem būs jādod mērniekam kukuļu naudas un kā sasniegs, lai Gaitiņi nevarētu savu māju iepirkt, Oļiņš izjūt šo sarunu, kas notiek pie tam vēl svētdienas rītā, kā kādu smagu slogu, no kuŗa tas cenšas izkļūt, teikdams sievai un Prātņiekam: „Bet ko mēs svētdienas rītā tik daudz par laicīgām lietām runājam? Dosim labāk godu tam, no kuŗa viss labums nāk.“ Pēc tam Oļiņš sapulcina

mājas ļaudis rīta lūgšanā. Irbēnu saimnieks nav tas vīrs, kas mērnieku laiku kārdināšanās varētu stingri pastāvēt. To Oļiņš pats labi apzinās un tāpēc tas kļūst grūtsirdīgs. Sevišķi pēc Gaitiņu aiziešanas no Irbēniem un viņu mājas pamešanas, Oļiņu sāk mocīt sirdsapziņas pārmetumi. Prātnieks ar savu liekulīgo un farizejisko dažu bībeles vietu tulkošanu uz īsu brīdi viņu gan iedrošina un nomierina. Visvairāk Oļiņu satriec tas, ka viņa sieva padzen Lienu no mājas. No tā laika viņa dvēsele sāk tīrīties un šķīstīties no sārņiem, kas to bija mērnieku laikos pārklājuši. Lienas bērēs Oļiņš jau šķiet pa labai daļai atguvis savu dvēseles skaidrību. Nometies ceļos pie Lienas kapa un ar rokām atspiedies uz kapa krusta, viņš sagrauzts un pazemots saka: „Dievs lai tiesā mani pēc savas taisnības, bet pie tā ļaunuma, kas ir izgājis no mana nama pat līdz šejieni, es neesmu nekad biedrojies, bet viņu atturēt man nav bijis spēka. Mani pašu, nabagu, nu spiež grūti grēki: uz manas sirds guļ tuvāka nams, kuŗu gan neesmu iekārojis, bet tomēr paņēmis. Es padodos Dieva žēlastībai un ilgojos pēc miera — pēc tā miera, kas tevim ir, tu labais bērns.“ *Mērnieku laiku* nobeigumā par Oļiņu stāv rakstīts, ka viņš palicis kluss, sevī iegrimis un vienaldzīgs pret visu apkārtni.

Mērnieku laiku vētra bija satriekusi un salauzījusi Oļiņa dievticīgo un vientiesīgo dvēseli, apberot to putekļiem un gružiem. Oļiņš gan pielika visus spēkus, lai atbrīvotos no netīrumiem, kas bija pielipuši viņa garam. Viņam izdodas atgūt dvēseles skaidrību, bet viņa garīgie spēki bija par vājiem, lai atgūtu dvēseles mieru un izdzestu postījuma pēdas.

K a s p a r s. Kaspars ir auksta prāta cilvēks. Viņš ir patiesīgs un taisnīgs, kristīga cilvēka ētisko normu atzinējs un pildītājs. Viņa uztverē nozīmīgi ir vienīgi darbi, bet ne vārdi. Ja kāds Dieva vārdus sludina, bet pats pēc tiem nedzīvo, tas viņa acīs nav cienīgs valkāt kristīga cilvēka vārdu. Tai pašā laikā Kaspars mazāk ir aktīvs darītājs

un trūkumu labotājs, cik viņu kritizētājs un nosodītājs. Viņš labāk pacieš pārestības, labāk cieš klusu, nekā aktīvi kaut ko dara ļaunuma vai trūkumu novēršanai. Runas vīru apspriedēs Kaspars visu laiku cieš klusu, un pats nenāk ne ar vienu ierosinājumu vai priekšlikumu, bet, kad tas dzird spriedumus, kas nesaistās ar viņa uzskatiem vai kas runā pretī taisnībai, viņš izsaka īsas, dažkārt stipri kodīgas un irōniskas piezīmes. Jūtu dzīvē Kaspars ir drūms un auksts. Arī pret savu māti, kas viņu tik ļoti mīl un kuŗai ir tik gaiša dvēsele, viņš visu laiku paliek lietišķīgs un vēss. Pat mātes nāves tuvošanās to neaizkustina. Dzīvē Kaspars paliek vientuļš. Sēdot pie savas mātes nāves gultas, viņš saka: „Es varu Dievam kalpot vislabāk vientulībā, kur manis nekas netraucē. Pēdīgi vēl jāpiemin, ka maz runāt un ar citiem nebidroties, ir, vienkārt, jau manā dabā un, otrkārt, es atrodu ļoti maz tādu cilvēku, ar kuŗiem derētu bidroties un ar kuŗiem varētu kaut ko runāt. Un tad vēl: klusu ciešanu es neesmu nekad nožēlojis, bet runāšanu gan.“ Par gaidāmiem mērnīku laikiem, par kuŗiem viņa māte bija ļoti norūpējusies, Kaspars tai saka: „Es pie viņiem nepiedauišos un apgrēcībā nevienū nevedišu, bet, ja kāds noziegsies pret mani, tad par to nelauņosos.“ Dažubrīd Kaspara aukstums jeb jūtu trūkums ir pat traģisks. Tāds viņš var būt arī pret Lienu, ar kuŗu tas nolēmis saistīt savu likteni baltās un nebaltās dienās. Kādreiz ziedonī Liēna, mīlestības sapņu ilgās nākdama no veikala un gribēdama sastapt Kasparu, iegriežas Gaitiņu pļavās, uz kuŗām viņas izredzētam vajadzētu pēcpusdienā nākt sētu taisīt. Tā salasa puķes, nopin vainagu. Ierodas arī Kaspars. Pēc īsas sasveicināšanās Liēna tam sāk stāstīt par savu grūto likteni, teikdama: „Man tuvojas ar reizi nelaime un briesmas: no tevis, manu mīļo, spiež man šķirties, ko es pavisam nespēju iedomāties“. To sakot, Liēna „saturējās ar abām rokām pie Kaspara rokas kā slīcējs pie kāda zara.“ Tālāk Liēna saka:

„Un, to iedomājot, ka man jāiet un jādzīvo pie Prātnieka, nāk šausālas.“

Ko par to saka Kaspars? Par to *Mērnīku laiku* autori stāsta: „Kaspars, kas bija pēc sava ieraduma, tātumā skatīdamies, ļoti ilgi izdomājies, tad teica itin mierīgi un gandrīz vienaldzīgi: „Kad Oļiņu iedomas ir tavam prātam tik pretī, tad būtu nevēlēšanās no tevis, ja tu nodotos par tādas aklas pašmīļības upuri. Oļiņi, cik saprotams, nemeklē vis tavas labklājības, bet savu labumu vien un grib tevi, ar vārdu sakot, pārdot Prātniekam par labām robežām. Bet, zināms gan, ka, ja tu viņu prātu nepildi, tad tev tur vairs palikšanas nav un jāmeklē piemēšanās citur, līdz — ja tu arī joprojām to vēlies — varam savienoties.“ Kaspars liek Liēnai pie sirds lietu ļoti pārdomāt, teikdams: „Tāpēc pārbaudies ar prāta aukstumu, kas tev nāksies vieglāk: vai iet pret sirdi pie Prātnieka, kur, varbūt, laicīgu raižu būs mazāk, vai nākt pēc sirds patikšanas pie manis, kur laicīgā ziņā var dažādi klāties, bet nekad gan laikam bagātīgi un pilnīgi.“ Beidzot Kaspars vēl Liēnai piekodina: „Pārdomā vēl ļoti, un tad, kuŗu soli spēŗ, to spēŗ pati no sevis, neatsaukdamās uz nevienu citu.“ Šis neparastais Kaspara dvēseles aukstums, kas parādās pret sievieti, ar kuŗu tas nolēmis savienoties likteņa kopībā un kuŗa griežas pie viņa izmisumā padoma un atbalsta dēļ, māj pretim kā kaut kas ledains un atbaidīgs. Nelaimīgā un garīgi izmocītā Liēna nesāņem no sava līgavaiņa neko citu, kā vienīgi pamācību, ka tai pašai jāizšķirās, ko darīt, ka tai pašai jātiek ar sevi galā un pašai jāuzņemas visa atbildība par savu rīcību un tai pašā laikā arī par savu tālāko likteni.

Kaspara personā ir parādīts cilvēks, kāds viņš izskatās, ja tam nav kļūdu un grēku, bet tai pašā laikā nav arī dvēseles siltuma, kas labām un gaišām cilvēku savstarpīgām attiecībām absolūti nepieciešamas. Auksta un drūma ir Kaspara dvēsele, bez prieka aiztecēja viņa dzīvē, un traģisks bija viņa

dzīves nobeigums, kas bezdibenī ierāva arī Lienu.

Prātnieks ir notēlots kā pietiekami gudrs, izveicīgs, aktīvs cilvēks, kas prot ātri uztvert un izmantot katrreizēju situāciju, prot piemēroties un pietaisīties tādiem cilvēkiem, kam vara un no kuriem tam var atlēkt kāds labums. Vajadzības gadījumā Prātnieks ir cietsirdīgs, viņš arī necieš pārāk no sirdsapziņas pārmetumiem, ja tas izdara kaut ko nelabu un citus cilvēkus iegruž postā. Prātnieks ātri iejūtas savā lomā un spēj no sevis atkarīgos cilvēkus pakļaut savai gribai. Savu mērķu sasniegšanai tas vajadzības gadījumā arī neatteicas no viltus un meliem. Sabiedrībā Prātnieks nav nekāds jaunu ceļu gājējs, bet gan dzīvē tas ir stipri apdomīgs. Vienīgais princips, pie kuŗa tas visos apstākļos pieturas un no kuŗa tas neatlaižas, ir sev labuma meklēšana. Šinī ziņā viņš spēj kalpot visām varām, kas tam sola kādu labumu. Prātnieks necieš, ja kāds tam stājas ceļā vai ja kāds mēģina kārtot pats savas lietas, kuŗu kārtošanu daudzi citi uztic viņam. Katram cilvēkam ir kādas tieksmes, ko tas būtu ar mieru apmierināt uz citu cilvēku rēķina. Bet daudziem trūkst uzņēmības vai izdarības, vai arī viņu kautrība un nedrošība tiem stāv ceļā šo tieksmju realizēšanai. Klusībā tie ir priecīgi, ja atrodas kāds Prātnieks, kas tos iedrošina un uzņemas viņu vēlēšanos izpildīt kaut arī pret labu samaksu. Tai pašā laikā viņi to pašu Prātnieku gan atklāti, gan arī savā sirdī nicina vai pat lād, bet viņu sirdsapziņa tomēr samierinās kā ar pašu Prātnieku, tā arī ar viņa pakalpojumiem. Prātnieks zināmā mērā ir sabiedriskās morāles spogulis.

L i e n a. Liktos, ka Lienas un Kaspara mīlestības stāstam jeb viņu traģēdijas risinājumam Kaudzišu romānā vajadzētu ieņemt pirmo un galveno vietu un ka visiem pārējiem, tīri epizodiskiem cilvēku sadzīves ainu tēlojumiem tur būtu jāapmierinās ar blakus lomu. Tomēr ir noticis, ka dažu izcilu cilvēku tipu, kā arī raksturīgu sadzīves ainu

tēlojumi *Mērnieku laikos* pa labai daļai ir nobīdījuši pie malas galveno tematu vai galveno stāsta saturu; tie ir viņu zināmā mērā aizēnojuši vai pat vietām to pilnīgi izspieduši un ieņēmuši galvenā temata vietu. Tas viss labi saprotams, jo Kaspara aukstās dabas dēļ viņa un Lienas mīlestības stāsts bija pārāk bāls, lai no tā iznāktu „romāns“. Ja šinī ziņā Kaspara un Lienas savstarpējās attiecības *Mērnieku laikos* ir skaistas vienīgi garām ejot, tad viņi paši kā cilvēki tur ir labi un vispusīgi notēloti.

Ar Lienu stāsta autori lasītāju iepazīstina, kad viņa ierodas pie Gaitiņu Ilzes, kas, atrazdamās miršanas gultā, bija aicinājusi pie sevis Lienu kā Kaspara iecerēto līgavu, lai ar to izrunātos un dotu tai turpmākam dzīves ceļam savu novēlējumu un savu svētību. Liena tur ir parādīta visā viņas krāšņumā, par ko *Mērnieku laiki* stāsta: „Viņa bija skaista, slaika meita ar tumšbrūniem matiem un acīm, pašos jaukākos dzīvības gados jeb viskrāšņākā ziedonī. Laipnība, līdzietība un jaunas dzīvības prieks ziedēja kupli viņas vaigā. Smaidi uz viņas lūpām bija tik skaisti kā rita blāzma pie debesīm, un nereti zibēja viņiem cauri asa, bet tikvien nevainīgi jocīga viltība, it kā patlaban lecošas saules stari. Caur savu brīvo, drošo un jautro izturēšanos viņa nebija nekur sveša, bet tika uzlūkota visur kā par mājas bērnu. Kur vien Liena parādījās, tur skumjas bēga kā nakts no dienas; viņas acis apskaidroja aptumšotus vaigus, viņas sirds sasildīja izdzisušas krūtis, un viņas valoda modināja atbalsis arī pašā tuksnesī.“

Liena jau no agras bērnības aug kopā ar kaimiņu mājas saimnieka dēlu Kasparu. Kad abi sasnieguši jaunekļa gadus, viņu draudzība padziļinās. Vakarā, kad Liena ierodas Gaitiņu mājā pie slimās Ilzes, notiek viņas un Kaspara siržu tuvināšanās un izšķiršanās par turpmākā dzīves ceļa kopējo ieašanu. Par šo siržu saskaņu viņi abi priedājas, bet sevišķi laimīga jūtas Liena. Viņai šinī brīdī liekas, ka visa pasaule, ir tērpta rožu ziedu

krāsā, ka visi cilvēki ir eņģeļi. Dzīvība Lienai tagad liekas tik mīļa un dārga. Bet šāda viņas laimes izjūta pastāv tikai īsu laiku. Jau Ilzes bērēs Oļiņiete ar Prātnieku sarunājas par Lienu, un Irbēnu saimniece labprāt gribētu, ka viņas audžu meita izietu pie Prātnieka par sievu. Oļiņiete gan zina, ka Lienas un Kaspara starpā pastāv savstarpējas simpatijas, bet tā Kasparu nevar ieredzēt un nekādi negrib pieļaut, ka viņš apprecētu tās audžu meitu. Bet Liens savai audžu mātei noteikti pateic, ka viņa no Kaspara nešķirsies un pie Prātnieka neies. Ar to Lienas ērkšķu ceļš ir iesācies. To viņai sagādā ne tikai Oļiņietes patvaldīgā un cietsirdīgā daba, bet arī Kaspara dvēseles aukstums, viņa vienaldzība vai aktivitātes trūkums grūtību novēršanā. Liens, baidīdamās, ka audžu māte to nepiespiež iet pie nemīlamā Prātnieka, nonāk tuvu izmisumam un griežas pie Kaspara pēc padoma vai atspaida. Irbēnu pļavu ielejā, salasījusi puķes un nopinusi vainagus, tā satiekas ar savu līgavaini un tam stāsta par savu grūto stāvokli. Viņai zūd cerība gaišai nākotnei, un tā it kā jau atvaidās no dzīves, teikdama: „Varbūt, ka šie ir pēdējie vainagi šīnī ielejā, kuŗa bija mīļākā par visām, un tad lai staigā citas laimīgākas puķu lasītājas pa Irbēnu pļavām. Tad ar Dievu jaunība, ar Dievu laimība un ar Dievu tu arī, Kaspar!“ Liens Kasparam stāsta, ka tai tagad vajagot izšķirties, iet vai neiet pie viņai nemīlamā un pretīgā Prātnieka, jo pie Kaspara tai neļaujot iet. Tai vietā, kur viņa no sava līgavaiņa bija gaidījusi līdzjūtīgas sirds atvēršanos vai izpalīdzīgas rokas sniegšanu, Kaspars vienaldzīgi Lienai nolasa veselumu virkni savu „prātulu“ vai pamācību, ka katram esot jātiek galā kā ar sevi pašu, tā arī ar savām vajadzībām, ka Liens šai brīdī nevarot „dot savai sirdij pilnas taisnības“, jo mīlestība esot arī viņu pa daļai apreibinājusi. Kaspara aukstā filozofēšana Lienai kā sievietei nespēja apmierināt. Viņai gan šķiras pēc sarunas Irbēnu tērcē bez naids un sarūgtinājuma, tomēr šī sastapšanās Lienai vēl

pastiprina kādu neskaidru viņas nojautu, ko tā pastāsta arī Kasparam, teikdama: „Allaž, kad iedomāju par mūsu savienošanos, tad tā mani baida, it kā šuvotos kāds tāls ne-gaiss.“

Kaspara egocentriskā, jūtām maz pieejamā daba viņam neatļauj nodibināt siltākas attiecības ar cilvēkiem, novēlot tiem tāpat labu vai arī ļaunu. Tas zīmējas arī uz viņa tuviniekiem, pret kuŗiem tas izturas tāpat ar lietišķību un vēsumu. Dodoties ceļā no Irbēniem pēc mājas atņemšanas, Kaspars neatvadās no saviem kaimiņiem, māju atstājot tomēr labi apkoptu un pilnīgā kārtībā. Arī Lienai viņš nepateic ardievas. Sakarā ar visu to Lienas izmocītā dvēselē iestājas zināms pagurums un vienaldzība pret visu. Tomēr viņa noraida tāpat Pietuka Krustiņa, kā arī Prātnieka bildinājumu un paliek uzticīga Kasparam. Ar Anužas līdzdalību Liens aizbēg no Oļiņiem un ierodas pie sava izredzētā, kas dzīvo jūrmalā, un ar to salaulājas. Viņu kopdzīve šķietami rit bez šķēršļiem un nesaprašanās, bet tā turpinās samērā tikai īsu laiku, jo Kaspars dodas uz Slātavu, lai tur pie mācītāja nokārtotu ģimenes dokumentu lietu. No turienes viņš vairs neatgriežas. Liens dodas ceļā viņu meklēt. To neatradusi, tā nogurusi un satriekta ierodas Irbēnos pie audžu vecākiem. Tur viņa pastāsta, ka esot salaulājusies ar Kasparu. Nevaldāmu dusmu pārņemta Oļiņiete viņu nolād un padzen no mājas. Liens aiziet, klejo kādu laiku apkārt, meklējot Kasparu, Anuža, nesagaidījusi Lienas atgriežamies jūrmalā no Kaspara meklēšanas, dodas savukārt meklēt viņus abus, un tā nonāk atkal Slātavā, nevienu no meklējamiem neatradusi. Tā te paliek uz dzīvi kāda saimnieka pirtīnā. Liens pa to starpu ir aizgājusi atpakaļ uz jūrmalu sava vīra būdīnā, bet, tur neatrodot vairs ne vīra, ne Anužas, dodas atpakaļ uz Slātavu, un kādā vakarā, galīgi novārgusi, ierodas pie Anužas viņas pirtīnā. Viņa paliek Anužas kopšanā un apgādībā. Liens ir sabrukusi fiziski, bet

viņas dvēselē iestājas krēsla, par ko *Mērnīeku laiki* štāsta: „Liena bija vienaldzīga, gandrīz arī neatmanīga, nopietna un klusa. Nedz viņa vairs bēdājās, nedz arī par savām bēdām runāja, bet sēdēja vien veselām stundām, it kā kaut ko domādama, un tomēr domāt nekā nedomāja. Izlikās, ka brīžiem viņa arī nekā vairs nedzirdēja.“ Uz jautājumiem Liena dažreiz neatbildēja nemaz, no cilvēkiem vairījās, un, ja Anuža tai lika kaut ko darīt, tā dažreiz atbildēja vienīgi ar savādu pasmiešanos, no kuņas Anužai dažreiz sametās bail. Lienai piedzimst meitiņa. To nokristī par Annu. Reizēm jaunā māte neliekas par savu bērnu ne zinot, bet atkal citās reizēs tā sargā un glabā kā „lauvas māte savus bērnus“. Anuža prot labi novērtēt Lienas slimības parādības un prot arī labi apieties ar slimnieci. Anužai starp citu raizes dara Lienas neapgarotie smiekli, kuņas tā uzskatīja par slimības nelabvēlīgu parādību. Tādās reizēs Anuža mēģina Lienas prātu kaut kādi izklaidēt, piegriežot to kādam laika kavēklim vai darbam.

Otros Vasarsvētkos Liena ar savu bērnu ierodas pie baznīcas, kur tā paliek stāvēt ārpusē pie atvērta loga, pa kuņu plūst sprediķi bieži atkārtotie vārdi: grēcinieki, elle, mūžīga pazušana. Liena piepeši sāk kliegt: „Elle, elle!“ Ļoti savāda šai brīdī ir arī viņas izturēšanās, par ko stāstā lasām: „Liena, izskrējusi drūzmai cauri, apstājās tikpat piepeši, kā iesākusi skriet, un rādīja uz tuviem pārkoņa padebešiem, runādama: „Lūk, lūk, kur Kristus brauc uz pastara tiesu!“ Tad apsēdās uz sola un sāka, ļaudis skatīdamās, savādi smieties, rokas plātīdama.“

Savas traģiskās dzīves nobeigumu Liena atrod kādas upes atvarā, pametot mazo Anniņu Anužas gādībai. Viņas mirstīgās atliekas ļoti niecīga skaita bērnieku pavadībā svētdienā, lietainā laikā, nogādā Slātavas kapsētā, lai tās tur rastu ilgi kāroto atdusu

un mieru. Bet tur priekšā jau ir Oliņiete ar Prātnieku, kas, atriebšanas kaislības pārņemti, ļaudis kūda nelaut pašnāvībā savu dzīvību izbeigušo Lienu guldīt svētītā zemē, bet panākt, lai viņu aprok ārpus kapsētas mūriem. Draudzes mācītājs tam nepievienojas un kristīgā garā atdod Lienu zemes klēpim iesvētītā kapsētā. Tā nobeidzās šis cēlās, bet dziļi nelaimīgās sievietes īsais mūžs, kas visu laiku atrodas smaga likteņa varā.

Kaudziši ir lieli meistari savdabīgu cilvēku tipu notēlošanā. To pierāda arī Lienas dzīves apraksts. Lielākas grūtības *Mērnīeku laiku* autoriem šoreiz varēja sagādāt Lienas mūža pēdējā posma atstāstījums, kad viņas dvēseli bija pārņēmusi garīga slimība. Tāpat kā visur citur, arī šai novadā Kaudziši ir izrādījušies par teicamiem dažādu cilvēka dzīves parādību novērotājiem, reģistrētājiem un novērtētājiem. *Mērnīeku laikos* viņi šo īpašību piedēvē Anužai. Lienas garīgās slimības parādības Kaudzišu stāstā ir tik pareizi aprakstītas un viņu kopsakarībā novērtētas, ka, vadoties no šā apraksta, lietpratējiem nav grūti pateikt pat garīgās slimības veidu, ar kādu Liena slimoja.

*

Bez augšā apskatītiem cilvēkiem, kas katrs par sevi ir kaut kas īpats un vesels, *Mērnīeku laikos* ir aprakstīti arī vairāki citi cilvēki un viņu darbi. Daļa no tiem ir sveši ļaudis, kas tikai nejauši vai uz īsu laiku ieradušies Slātavā un Čangalienā. Tie nav kauli no slātaviešu vai čangaliešu kauliem un miesa no viņu miesas. Viņu tēli vairāk atgādina mākslīgi darinātus cilvēkus bez dzīvinošas dvasas un siltām asinīm. Tie pa daļai paliek sveši tāpat *Mērnīeku laiku* autoriem, kā arī viņu lasītājiem. Vairākiem citiem cilvēkiem Kaudziši ir ierādījuši uz lielās mērnīeku laiku skatuves galvenā kārtā statistu vietu vai arī piešķirušī tiem gluži sīkas lomas.

C H R O N I K A

BAZNĪCAS NĀKOTNES UZDEVUMI

Janvāra vidū Šveicē Vispasaules baznīcu savienība atklāja studiju ciklu ar Rokfelleru līdzekļiem dibinātajā Oikumēniskajā institūtā par baznīcas atjaunošanas un apvienošanas problēmām. Te deviņpadsmit nāciju jaunākās paaudzes teologi no dažādiem kontinentiem un dažādām baznīcām referētos un diskusijās mēģināja uzminēt tagadnes baznīcas krīzes cēloņus un nospraust līnijas nākotnes darbam. Gars, kas te valdīja, jau bija iezīmēts ar Vispasaules baznīcu savienības ģenerālsekretāru holandieša Visserta Hoofa atklāšanas runu, kas prasīja atklātu un drosmīgu skatīšanos patiesībai šajā un nevis izvairīšanos ar dažādi iztulkojumu rezolūciju pieņemšanu, kas nekā neizsaka, un tādēļ jau ir mirušas pašā dzimšanas brīdī.

Tagadnes baznīcai ir jāredz pavisam skaidras divas līnijas: viena ir iezīmēta ar baznīcas un dažādo sabiedriski politisko organizāciju attieksmēm, bet otra ir baznīcas iekšējā dzīve un baznīcu attiecības savā starpā. Tā nevar izvairīties no atbildības šais abos virzienos. Visa runāšana par kādu neredzamo un redzamo baznīcu, no kurām pirmā būtu neatkarīga no dzīves īstenības un tās veidojumiem, bet otrā nestu, sakarā ar saskaršanos ar dzīvi, nepilnības zīmi, ir tikai tukša runāšana un slihta dogmatika. Baznīca ir šis pasaules veidojums un ir visur tur, kur tiek realizēts Kristus gars, vienlīga, kādā veidā un kādos apstākļos. Izejot no šīs pamata pozīcijas, atklājas izmēsumā pilni ieskatījumi mūsu šīsdienas dzīvē.

Kā baznīca ir izpildījusi savu uzdevumu attieksmēs ar sabiedriski politiskiem veidojumiem? Dažādo zemju baznīcu dzīve rāda, ka šais attieksmēs nav viss kārtībā. Spilgtākais liecinieks tam ir nupat pagājušais karš, kas beidzies bez miera. Tragisks ir ieskatījums, ka neviena baznīca nevar sacīt, ka tā būtu likusi visu savu varu svaru kausos, lai šo karu novērstu. Tā ir bijusi pasīva vērotāja vienmēr pieaugošā maida un neuzticības atmosfērā pirms kara. Kara laikā baznīca ir varējusi pacelt savu balsi vēl mazāk. Valstu dzīvi vadītājas personas vienā daļā ir bijušas noteikti naidīgas kristīgajai baznīcai, kā tas bija Krievijā un Vācijā, bet otrā daļā tās ir bijušas vienaldzīgas. Vēl grūtāks ir bijis stāvoklis tais valstīs, kur ir valsts baznīca. Te valsts valdība, iestādāmās karā, automatiski līdzi iesaistījusi arī baznīcu, tāpat naida sēšanā pret ienaidnieka valstīm un tautām. Tā radies tas paradokālais stāvoklis, ka kristīgajai baznīcai, saskaņā ar saviem ticības pamata principiem, vajadzēja nostāties pret jebkādu naidu un karu, bet patiesībā tā ir bijusi spiesta svētīt kapotājus. Tāds baznīcas stāvoklis ir novedis to pie neuzticības. Šī atkāpšanās no pamata principiem baznīcai pašai ir rūgti jāsamaksā. Tautas netic vairs baznīcai un tās mi-

sijai, ja tā nevar dzīvē apliecināt savu principu nozīmīgumu un izlietājumu. Tas tagad pēc kara visās tautās radījis lielu sajukumu, kas praktiski izpaužas vai nu izteiktā un skaidri saredzamā vienaldzībā, vai arī atklātā naidā pret baznīcu un kristiānismu vispār. Kristīgā baznīca nevar izvairīties no pārmetumiem šai ziņā. Meklējot pamatus šādai baznīcu nostājai, tie nav saskatāmi ārpus baznīcas kādos tai nepārvaramos apstākļos. Ja tādi apstākļi patiesi būtu, tad kristīgajai baznīcai ir jāpierāda, ka tā ir savu traģisko stāvokli sapratusi un savu cīņu par tiesībām pastāvēt arī izcīnījusi. To mēs neredzam. Cīņa nekur nav iedziesus tik asi, ka būtu bijis redzams, ka ir tikai divi ceļi, kristīgais vai nekristīgais. Tā tas nav bijis.

Bet arī te mēs pienākam pavisam tuvu otrai prasībai no tagadnes baznīcas, proti, tās iekšējās atjaunošanas procesam. Mēs esam dzirdējuši un dzirdam ik dienas vēl joprojām, ka baznīcā viss ir kārtībā. Un tās izsaka tikai vienu prasību, lai tās liek viņu iekšējā dzīvē mierā. Patiesība ir tā, ka tieši tās baznīcas, kas saka, ka viņu dzīvē viss ir kārtībā, patiesībā vismazāk ir kārtībā.

Vispirms mēs nevaram neredzēt, ka tā sauktā kristīgā Eiropa taču patiesībā nav kristīga. Jau tīri formāli pie kristīgās baznīcas pieder tikai ar divas trešdaļas tās iedzīvotāju, kamēr viena trešdaļa jau formāli ir no baznīcas aizgājusi. Un tas ir jāredz. Bet bēdīgāka ir aina, ja ieskatās pašā to ļaužu saimē, kas formāli gan skaitās pie baznīcas piederīgi. No tiem tikai 5—10% ir aktīvi draudzes locekļi, kas cenšas vairāk vai mazāk izprast kristiānismu un kristīgās baznīcas pamata patiesības. Tie arī kādā veidā mēģina dzīvot saskaņā ar tām. Taču šī ļoti mazā minoritāte nevar kaut cik iespaidīgi nosacīt savas tautas kopības un savas vienaldzīgās baznīcas darbu. Tā ir radies tas stāvoklis, ka ir gan kristīga baznīca, bet nav kristīgu cilvēku un nav kristīgas dzīves. No šāda baznīcas stāvokļa nav izejas, ja grib to noslēpt vai neredzēt. Lai no šī stāvokļa varētu izkļūt, ir jāskatās šai patiesībai tieši sejā un tā ir jāņem nopietni. Nekādas bīskapu parakstītas deklarācijas nevar aizsegt skatu un stāvokli padarīt labāku. Pirmā atziņa te ir, ka baznīca ir grēkojusi un tai vispirms pašai ir jānožēlo savi grēki. Tā pati Dieva un Kristus vietā kalpojusi bieži citiem elkiem: varai, mantai, slavai u. t. t. Kur tai vajadzēja kalpot evaņģēlijam, tā ir kalpojusi pasaulei un tapusi ar to līdzīga.

Tādēļ pirmā un pamata prasība ir baznīcas pašas atjaunošana. Baznīcai tās jēga nav meklējama kādās sabiedriskās dzīves formās vai sistēmās. Tā savu jēgu nes pati sevī.

Pašreiz Eiropa stāv lielās izšķiršanās piekšā, un varbūt pat visa cilvēce. Tā nav izšķiršanās par vie-

nu vai otru politisku sistēmu un valsts iekārtu, vienas vai otras politiskas partijas vairākumu. Tā ir atklāta un skaidra cīņa par kristīgu un nekristīgu pasaules un dzīves uzskatu. Zināms, ka daudzos gadījumos tas nav skaidri izteikts, bet aizplūvurots ar citiem motīviem, kas var likties arī kristiānismam radniecīgi.

Katoļu baznīca visu pēdējo pus gadusimtu ir paudusi savu noteiktu kristīgu nostāju, kaut arī dažreiz diplomātijas un kompromisu izbalinātu. Pārējās baznīcas ir ieskatījušas, ka ciešā sakarā ar iekšējās atjaunošanas procesu stāv baznīcu apvienošanās gājiens. Briesmas kristīgajai baznīcai ir tik lielas, ka visas cīņas dažādu ticības formulējumu un liturģijas izdarību dēļ nobal to priekšā. Tādēļ arī darbs, kas gan ir tikai pašā sākumā, tomēr sola zināmas izredzes.

Tas ir jauno kristīgo teoģoģu un baznīcas darbinieku sauciens un aicinājums visām baznīcām

vispirms patiesi ieskatīt savu drūmo stāvokli, bet reizē arī apzināties, ka tikai pašām baznīcām, savā iekšējā dzīvē atgriežoties pie kristīgā gara, var izdoties cilvēci vest tuvāk kristiānismam. Bet šis ceļš savā turpinājumā ved pie baznīcu apvienošanās. Un ja šodien to vēl uzskata par sapni, tad atmošanās no šī sapņa var būt tikai sāpīga.

Kristīgās baznīcas darbiniekiem šo atbildību vēl jo smagāku padara atbildība Eiropas kultūras priekšā. Eiropu vairs nevar glābt nekādi politiski līgumi, ja aiz tiem nestāv gars, kas grib tos pildīt. Tie ir nenozīmīgi papīra gabali, ko katra valdība var iztulkot pēc savas patikas. Runāšana par dažādām chartām ir tikai vārdi, bet saturu tām var dot un par īstenību tās pārverst tikai kristīgs gars. Eiropai pašai ir jāizšķiras par politisku sistēmu, kas nav pretrunā ar kristiānismu, un ar to reizē tā izšķirs savu likteni uz ilgiem gadu simtiem.

Dr. theol. H. Biezais

PAR KRITIKU UN KRITIĶIEM

1.

Gribu apskatīt dažus, kā saka, sasāpējušus jautājumus resp. mēģināt dot „kritiku par kritiku“. „Kritizēt“, „kritiski izteikties“ sarunu valodā nozīmē aizrādīt uz trūkumiem; tas ir arī mans nolūks. Nepavisam negribu vērsties pret noteiktām personām, bet gan uzrādīt vispārīgas vājības, ko vajadzētu censties labot un izskaust. Nekādā ziņā autors nav tik iedomīgs, lai apzinātos sevi vai savus domu biedrus par brīviem no kļūdām un nepilnībām; tā kā esmu ilgus gadus kritiķu pasaulē dzīvojis, tad šie raksti pa daļai uzskatāmi kā mūsu amata „paškritika“. Mans nolūks pie tam būt patiesam, jo atrodu, ka latviešu kritikā daudz ļauna nodarījusi tieši izvairīšanās no atklāta vārda, kompromisu meklēšanas un bieži apzināta „retuša“. Zem dažādām diktātūrām un okupāciju varām dzīvodami, bijām spiesti noklusēt pamatotu spriedumu un slēpt savas domas, atkārtojot uzspiestos trafaretus. Ja jau cilvēks reiz iebiedēts, tad tas sāk vairīties brīvas izteiksmes pat nevainīgākajās lietās, pat mākslā. Ieviešas šablonisms un vispār pieņemtu fražu atkārtošana, iesnaužas dzīvais gars. Arī tagad, trimdā, esmu novērojis, ka ļoti cienījami vīri ar savu slavenā vārda parakstu atklātībā apgalvo vienu un privātās vēstulēs pačūkst pavisam ko citu. „Es nemaz nevaru iedomāties, kāds saceltos skandāls starp temperamentīgajiem skaņu mūzas partizāņiem, ja es būtu rīkojies līdzīgi kā Tu ar literātiem“, man rakstīja kāds mūzikas kritiķis pēc kāda mana referāta par rakstniecību. Pazīstams romānists un novelists atkal katēgoriski noliedza publicēt izvilkmumu no savām vēstulēm. Kaut gan, vai arī tieši tāpēc, ka tur bija ļoti atjautīgi un — galvenais — pareizi spriedumi. Es atbildēju, sak', ļoti žēl, ka tautai būs jāgaida uz šo domgraudu parādīšanos vairāki gadudesmiti, jo pēc autora nāves viņa vēstules, droši vien, savāks un izdos. Bet tad šis gars dzirkstis, ja arī tās vēl nebūs apdzisušas — zaudējušas aktuālo nozīmi — vairs nevarēs pamācīt, sekmēt laika biedru

kultūru. Palieku pie sava ieskata, ka patiesībai ārkārtīga nozīme sabiedriskajā dzīvē, politikā, mākslā. Pēc tagadējā sajukuma un apjukuma jānāk atkal laikam, kad godā cels senos tikumus. „Patiesība, līdzīgi brīvībai, ir katras kultūras un katras mākslas pamatakmens“, nupat kādā žurnālā raksta Mariss Vētra. Svinīgā formulā pie tiesas ikviens liecinieks apņemas runāt „patiesību un tikai patiesību“. Un rakstītājam agrāk deva līdz skaisto pamācību latīņu valodā: „Scribe quod vidisti et quae sunt.“

Gara darbinieku vidū dažkārt dzirdētas pārunas — un tām var pievienoties visplašākajās aprindās — ka latviešiem ir ļoti apdāvinātu un ievērojamu literatūras kritiķu. Mums jau nav daudz arī filozofu. Katrā ziņā daiļrakstniecībā un mākslā latvieši veikuši nesalīdzināmi vairāk nekā mākslas izskaidrošanā un prātniecībā. Varbūt tas pamatojams ar mūsu tautas ļoti dzīvo, lirisko, radošo garu, varbūt arī praktisko raksturu. Dažs labs, kā sākumā šķita, apdāvināts gars vēlāk no kritikas novērsies un pārgājis vai nu daiļradīšanā, vai arī praktiskā arodā. Dzejniekam, stāstniekam tautā lielāka ievēriba nekā kritiķim, un tas ātrāk iegūst „vārdu“. Kritiķis dažreiz kļūst plašāk pazīstams tikai tad, kad viņa uzskati jau novecojušies.

Tā kā latviešu literatūra saplaukusī tikai pēdējos gadu desmitos, vienā laikā rakstījuši daudzi mūsu pazīstamākie autori. Bagāts bija laika sprīdis, kad darbojās mūsu klasiķi — Rainis, Poruks, Blaumanis un sāka radīt arī lielo jaunromantiķu paaudze — Skalbe, Jaunsudrabiņš, Akurāters. Bet par šo laiku Blaumanis — Puliers satiriski dzejo: „Ir mums viens kritiķis Dieva dots“, piezīmē pie zvaigznītes paskaidrodams: „Dieva dots — grieķiski Teodors“. Zeiferts tiešām vairākus gadu desmitus bija mūsu ievērojamākais kritiķis, lielākā autoritāte, un, liekas, cienīga pēcteča šim vienīgajam tā arī nav.

Panākumiem svētīts kritiķis, saprotams, var būt tikai tāds, kam no dabas piešķirts talants vērtēt

un spriest, ieraudzīt vērtīgo un nevērtīgo un auglīgi domāt. Māksla ir gara kultūras nozare un tādēļ tā nav izskaidrojama un izprotama sausos faktos, kā arī ar prātu un pieredzi vien. Kritiķim jābūt vispusīgi apdāvinātam, tam jābūt radošam, jo tikai tad viņa raksti ko dos autoriem un publikai. Par visām lietām — kritiķim jābūt personībai. Tā kā šis amats prasa stipru koncentrāciju un iedziļināšanos grūtās lietās, bet publikas atziņība, kā jau norādīju, ir visai mērena, tad mūsu apstākļos atradīsim maz personību, kas gribēs un varēs ziedoties kritiķa nepateicīgajam arodam.

Jāaizrāda, ka nav arī skolas, kur iegūt kritiķim nepieciešamās zināšanas. Kādēļ mums ir samērā tik labi un augsti kvalificēti mūzikas kritiķi (Poruks, Cīrulis, Jērums, nelaiķis Jānis Zālītis) un tik maz līdzīgi minamu literatūras kritiķu? Atbilde: konservatorijā kompozīcijas klasi beigušie iegūst pamatīgas zināšanas mūzikas teorijā, kā arī māc noteikt, vai kāds dzied un spēlē pareizi. Rakstniecībā tādas mācības iestādes nav. Rīgā bija, Pīnebergā ir filoloģijas fakultāte. Bet tās īstenais studiju apjoms jau nav rakstniecība, bet gan valodniecība. Vārdu mākslinieks lieto savā darbā valodu tāpat kā gleznotājs krāsas. Valodniecības zinātne pielīdzināma krāsu tehnoloģijai; mācītis krāsu tehnologs tikai retā gadījumā mācās spriest par gleznas mākslas vērtību. Tiesa, filoloģijas uzdevums var saprast plašāk. Labi nostādītas fakultātes pēti arī rakstniecību; Latvijas universitātē ir aizstāvētas doktora disertācijas par literāriem tematiem. Filoloģijas profesors Nicše savā iestāju lekcijā 1869. g. Bāzelē izteica domu, ka filoloģijai un vēsturei jāsaplūstot kopā ar aistētiku. Taču, pašlaik aktīvajiem latviešu kritiķiem, kas nākuši no valodniecības fakultātes, diemžēl, pa lielāku daļai nav šādas plašākas pieejas. Viņu kritikas pa lielāku daļai aprobežojas ar dažiem personīgiem iespaidiem, tad — ar valodas kļūdu uzskaiti — kas dažreiz varēja, dažreiz arī nepareiza — „ošu“ un tapināto vārdu „pienaglošanu“ — un tas ir viss.

Istam kritiķim jāzina ļoti daudz. Tam nevien sīki jāpārzina latviešu rakstniecība, bet arī tās vēsture. Tad — lai arī cik lieli patrioti mēs gribētu būt, diemžēl jāatzīst, ka nav daudz derīgs kritiķis, kas prot un lasa tikai latviski. Lai varētu iegūt pareizo mērāuklu vērtēšanai un rādītu mūsu literatūrai ceļus pasaule, kritiķim jāprot vairākas valodas un jālasa lielo kultūras tautu literatūra oriģinālā. Viņam jāpazīst arī pašu un citautu ievērojamākie teorētiskie apcerējumi (Arveda Švābes Prōzas māksla laikam un ilgām laikiem paliks mūsu vienīgā attiecīgā dziļākā rokas grāmata!), arī tie, kas parādījušies periodikā, — kurmet jābūt orientētam lielajos mākslas virzienos un to teorētisku darbos, salīdzināšanai jāiegūst kaut minimālās zināšanas arī radniecīgās mākslas nozarēs (skatuves mākslā, mūzikā, glezniecībā). Kritiķim nedrīkst būt svešī lielie filozofi, viņam jāorientējas filozofijas vēstures galvenajos posmos. Ļoti noder zināšanas kultūras vēsturē. Kā mūsu laiku rakstniekam, lai tam būtu panākumi, jābūt zināmā mērā enciklopēdistam, tā enciklopēdiskas zināšanas prasāmas arī

no kritiķa, jo tam jāprot novērtēt, cik rakstnieka veidojums — un kaut tas arī būtu ar visneparastāko un speciālāko sīzētu — ir dzīvīgs un patiesīgs. Kritiķim jāpazīst literatūras tradīcijas un zinātniskās un mākslas rakstniecības atšķirība. Tad tam neienāks prātā tādi absurdi, kā, piem., prasīt, lai vēsturiska stāsta autors uzdod izlietos avotu (!). Beidzot no kritiķa prasāmas sintetiķa un iejūtas spējas, tam jāprot raksturot mākslinieka personību. Šinī ziņā neaizsniegts paraugs bija, piemēram, mūsu ievērojamais teātra kritiķis un aistēts Roberts Krodērs.

Tādēļ atkārtotju: kritiķim jābūt izglītotam. Protams, ka laba, sistēmatiska skolas izglītība kādā nozarē dod priekšrocības, pie kuŗām citādā ceļā netikt. Bet arī privātizglītība sniedz lielus panākumus, ja kritiķim ir nopietna dziņa un dāvana. Šeit piemērs enciklopēdistis Pēteris Ermanis. Katrā ziņā, mūsaiķu kritiķim nepietiks ar šāro speciālizēšanos vienā nozarē vien. Viktors Eglītis, dedzīgais cīnītājs par latvju renesansi, allaž nicīgi izteicās par mūsu kritiķiem — tautskolotājiem, acīm redzot, mērķēdams un ilggadīgo Olaines skolaskungu Teodoru Zeifertu. Bet Zeifertam tomēr bija sava metode, skolota pie vācu klasiķiem un vācu kultūras iespaidos, kas savam laikam arī noderēja. Daudziem mūsu jaunlaiku kritiķiem nav nekādas skolas, un tie var teikt par sevi tāpat kā zemnieki krievu romānos: „Mi ļūģi ļomņije“... Jo izglītība tiešām dod gaismu visām nozarēm un manāmi spiež atpakaļ tumsu.

Ja ievēro mūsu kritiķu jaunās paaudzes šāuro izglītību, tad dīvaini lasīt viņu literārajās atmiņās piemēram šādus izteicienus: „Skalbe allaž apspriedās ar mani“ vai: „Ziemeļnieks labi mācēja klausīties.“ Mums grūti iedomāties, par ko gan ar šādu kritiķi varēja spriest Kārlis Skalbe, vai cik priecīgs bija, tanī klausīdamies, Jānis Ziemeļnieks.

Protams, arī izglītība, skolas un zināšanas vien kritiķi nespēj radīt. Kritiķim jābūt dabīgai izpratnei. Loti izglītoti cilvēks var tomēr būt amūzisks, kad viņš neuztver un pareizi neizprot mākslas īpatnības. Kāds filoz. profesors traģismu un pesimismu pieskaita mākslas negatīvajām īpašībām un kādreiz rakstīja, ka Homera Odiseja esot veicinājis grieķu kultūras bojā eju. Šādam uzskatam nevaru pievienoties. Nepareizi spriež arī visi tie, kas mākslā ieteic kailo pozitīvo tendenci. Māksla runā netieši, tādēļ traģisms šķīsti, ko bija novērojis jau Aristotelis, un taisnība ir kādam manam korespondentam, ka meistara rokas veikti sīku zādzību apraksti „pacīla“ vairāk nekā otrās šķiras rakstnieka cēli patriotiski sacerējumi.

Pilnīgi aplams, tumsonīgs ir materiālistiskais virziens, kas mākslas mērķi definē šķiru cīņā un pašu mākslu uzskata par zināmas sabiedriskas iekārtas „virsbūvi“. Daudzi rakstītāji par mākslu ir bijuši šo teoriju varā, iesākot ar J. Jansonu un beidzot ar H. Asaru. Tagad šis uzskats jau manāmi novecojis, tomēr tā atskaņas vēl šur tur parādās, piem., dzejoli vērtības ziņā salīdzinot ar zābaku pāri. Tāds pats pārdzīvots virziens, kas vēl šur tur spokojas, māca, ka rakstnieki un mākslinieki esot tikai „jūtu“ cilvēki, kamēr dzīvē lielāka nozīme

„prātam“. Tā rakstīja, piemēram, kādreiz J. Ozols no Piebalgas. Tagadnes mākslas teorijas jau pietiekami pierādījušas, ka lielos mākslas darbos valda stingri loģiska uzbūve un ka katra gatava forma ir arī prāta darbības, kompozīcijas, samēra šedevrs. Katrā ziņā kritiķim vajag izprast vielu, par ko viņš spriež. Tā redzam, ka, piem., T. Zelferta literatūrvēstures pirmās divi daļas par mūsu vecāko rakstniecību stādāmas ļoti augstu, turpretim trešai pietrūkst sprieduma spējas.

2.

„Pie jums laikam ļoti liela brīvība, ka var rakstīt tā kā tu,“ brīnīdamais man vaičā dzejnieks A. J. no Zviedrijas. — Jā, brīvība mums ir. Tā ir tā pati lieta, ko pieminēju jau raksta 1. daļā: esam tā atraduši no domu brīvības, ka pat 100 procentīgi demokrātiskā valstī tā rādās neiespējama lieta. Bet mums vajag pārspēt savu bailīgumu, kūtību un inerci, kas allaž vilina izvairīties no būtības un tikt cauri ar gludu frazi un konvencionālu pieeju.

Uzskaitīsim tālāk kritiķim nepieciešamās īpašības. Pie mums bieži kritikas sacerē rakstnieki, apskatāmi viens otra grāmatas. Rakstnieka uztvere, saprotams, ir citāda nekā profesionāla kritiķa. Kritiķis spriež kā arodnieks — teorētisks, rakstnieks — kā arodnieks mākslinieks. Viņš vairāk izcel daļradīšanas momentu, salīdzinot kolloģas īpašības ar savējām. Principā nebūtu ko iebilst pret rakstniekiem kā kritiķiem. Mēs zinām no literatūras vēstures, ka daudzi ievērojami beletristi ir rakstījuši arī visai atjautīgas, dziļas kritikas un īpatus teorētiskus apcerējumus. Atcerēsimies, piem., Frici Bārdi kā romantisma pamatotāju, Heines vēstules par franču mākslu u. c. Ja arī rakstniekam kādreiz pietrūkst teorētisko zināšanu (nav tiesa, it kā mākslas darbam likumu nemaz nebūtu, kā apgalvo kāds kritiķis!), tad to atsvērs viņa dzīvā un bagātā mākslas izjūta. Jā, arī izjūta labam kritiķim nepieciešama. Tā viņam pateic, vai apspriežamais darbs iecerēts un izpildīts pareizi vai nepareizi, vai tas ir vērtīgs vai nevērtīgs. Tā palīdz noteikt un pašam savos spriedumos ieturēt samēru. Kritiķis nekad nedrīkstētu sīku rakstnieku izcelt par lielu un otrādi — ievērojamu noniecināt. Dažam vērtētājam ir tieksme uz ditirambiem (Ed. Virzas citādi oriģinālie un interesantie, ļoti subjektīvie literatūrkritiskie apcerējumi), citi atkal visu „noplēš“ kā Terzits. Kritiķa spriedumam jāiet taisni pa vidu, tāpat kā zirgam jāprot rati viltk pa ceļu. Skaistākais un straujākais zirgs tomēr ir bezvērtīgs, ja tas pastāvīgi lec pāri ilksij un gāj ratus grāvī. Bet mūsu kritiķi bez sevišķas gudrošanas pasaka, ka Pāvils Rozītis palicis negatavs, ka Erss kā prōzists „apšaubāms“ un Jaunsudrabiņš „tikko noturas uz līmeņa“. Pie tam viena Jaunsudrabiņa lappuse varbūt satur vairāk garīgas enerģijas nekā tāda kritiķa produkcija visa kopā.

Rakstnieka sniegto plašo materiālu kritiķis savēl savā spriedumā, viņa daudzo tēlu sniegto iespaidus ietver īsās definīcijās. Katru spriedumu nevar nopamatot, visu nav iespējams izskaidrot ar piemēriem. Visā mākslā ir arī daudz nesveramu,

bet tomēr tvejamu lietu, kuŗu vērtējums atkarīgs no kritiķa personīgās gaumes un kvalifikācijas, īpaši par nepazīstamiem darbiem lasot, lasītājs atkarīgs no kritiķa kā no starpnieka. Tāpēc vajadzīgs, lai kritiķim varētu uzticēties, tam jābūt objektīvam, taisnīgam. Ir viegli atstāt nepieņemtas 100 labas un vērtīgas vietas kādā grāmatā, „izlasīt“ arī 50 sīkas kļūdas un uzlikt recenzijai virsrakstu: „Neizdevies darbs“. Ists kritiķis tomēr raudzīsies, lai no viņa kritikas iespajds būtu tāds, kāds tas bezpartejiskam un izprotošam lasītājam rodas no pašas grāmatas.

Nekādā ziņā nedrīkst kritiķa vērtējumu darīt atkarīgu no tā, vai apspriežamais autors viņam kā cilvēks ir patīkams vai nepatīkams. Šādu subjektīvu jūtu toni spriedumā, kā psihologi māca, drīkst pieļaut tikai sievietes.

Seniem romiešiem bija sakāmvārds: „Kaut Platons man draugs, patiesība tomēr lielāka draudzene“. Bet ko dara mūsu kritiķi? Recenzents J. R. man pārmet vēstulē, ka es esot atzinīgi rakstījis par dzejnieka M. grāmatu. „Jūs draugs taču ir rakstnieks V. Kā jūs apvienosiet šo draudzību ar M. cildināšanu?“ Tikai literātiem, saprotams, ir zināms, ka M. ar V. bijušas dažas differences. Ja tā, tad kritiķim, pirms ķerties pie spalvas, katru reizi jāapsver, vai apskatāmais ir viņa drauga draugs vai ienaidnieka ienaidnieks. Bet kur tad paliek patiesība? Taisnība?

Parasti pārsteidzīgi ir jaunie kritiķi, kas bieži paši vēl nemaz nav pazīstami. Ar gadiem nāk pieredze un nosvērtība. Tāpēc kā redaktori, tā lasītāji cienī jau piedzīvojušus, uzticamus kritiķus. Tādi mums ir bijuši sevišķi daži teātra un mūzikas kritiķi (Art. Bērziņš, Jānis Zalūts u. c.). Kritiķis ir apdāvināts, ja tam piemīt redzīgums. Ar šādu īpašību gan mūsu spalvas soģi tikai reti var lepoties. Sava aroda pratējam būtu jāspēj pareizi novērtēt it īpaši jaunie, nepazīstamie talanti: pateikt, no kuŗa „izkūņosies“ dzejnieks un kas arī vēl pēc 20 gadiem paliks diletants. Jo rets autors izlec publikas priekšā, tā sakot, pilnā abrupojumā kā Atēna no Ceisa galvas. Tādēļ vēlāk slavenu vārdu nesēji sākumā bieži apkaroti, nonicināti. Minēsim dažus piemērus no mūsu literatūras. Klausīņa rakstniecības vēsturē, kas iznāca šā g. simteņa sākumā, minēts, ka Rainis gan esot labs tulkotājs, bet viņa paša sacerējumi liekoties vairāk ar prātu darināti un tie neesot sevišķi vērtīgi. Par Raina visdziļākā krājuma Gals un sākums dzejoļiem Teodors Zeiferts izteicies, ka tie netiktu iespiesti, ja būtu ar kāda cita dzejnieka, ne Raina parakstu (skat. kalendarnieka Ed. Alaiņa atmiņas). Vēlāk tik populārais Ziemeļnieks savu pirmo dzejoļu grāmatu nēsājis no viena izdevēja pie otra (skat. turpat). Jā, cittautiešu izdevējiem parasti ir savi kvalificēti un piedzīvojuši lektori un redaktori. Daži mūsu apgādnieki, personīgajai gaumei neuzticēdamies, turpreti joprojām apvaicājas pēc atsauksmes savām korektrisēm un veikala pārdevējiem. — Kāds mūsu kritiķis varonīgi atzinis savu kļūdu, ka sākumā neturējies par dzejnieku tagad vai visprezentatīvāko mūsu liriski un Kultūras Fonda laureātu Andreju Egliti. — No otras puses, daudziem izdalīti

vēlāk neatpelnīti avansi. Blaumaņa laika biedri zina stāstīt, ka tas sagaidījis lielas lietas no skolotāja J. Grestes un sava puīša Miļa Kraujiņa. (Turpretim K. Jekabsona ļoti ievērojamo lirika talantu Blaumanis laikam turēja par daudz mazāku, nekā tas bija patiesībā). Tā arī pirmā latviešu konversācijas vārdnīcā rakstīts, ka Ludvigs Griens būs ievērojams žurnālists.

Daudziem mūsu kritiķiem nav godkāres būt jaunu talantu atklājējiem. Ērtāk un pa daļai izdevīgāk komentēt un slavēt jau atzītus autorus, kam ir, kā franči saka, „nom nonflant“. Tad taču arī pašam kaut kas „pielip“ no ievērojamā rakstnieka slavas. Vēl labāk, ja var personīgi sapazīties, sadraudzēties, lai vēlāk būtu iespējams rakstīt, ka „Skalbe pastāvīgi nāca pie manis“. Par lielajiem atsaucoties, mūsu kritiķu parasti zinātniskās terminoloģijas ziņā diezgan nabagā valoda pēkšņi kļūst glaimojoši liriska, tie pāriet netiešā izteiksmē un sāk rakstīt par caurspīdīgiem ūdeņiem, kuŗu dibenā dus gludi oļi u. t. t. Jaunajiem toties var pēc sirds patikas „sador piparus“. Tā latviešu kritiķis bieži atgādina vācu joku mīklu par velosipedistu: „Nach oben Buckel, nach unten treten“. Turpretī jauno talantu atklāšana un audzināšana taisni varētu būt svarīgs kritiķa uzdevums, mūsu rakstītāju lielai daļai tā liekas vienaldzīgāka arī tādēļ, ka tie ir skolotāji. Skolās pēc tradīcijas rakstniecību vienmēr apskata ar ziņām nokavēšanas. Pēc skolu programmām pēdējie latviešu autori ir Virza un A. Grīns. Nu, vai tad brīnums, ja arī avižu un žurnālu kritiķim „vērtīgā“ rakstniecība beidzas ar Jāni Ezeriņu.

Latviešu kritiķim bieži pietrūkst nacionāla lepnuma, tautiskas apziņas. Rakstniecība ir tautas lieta, it īpaši tagad, kad politikā esam nevarīgi, literatūrā un mākslā paslējpas visi tautas spēki, tāpat kā tas bija pirms pirmā pasaules kara. Tad arī ieteicams līdzdzīvot rakstnieku sasniegumiem un tos cienīt. Kritiķai vajadzētu priecāties, ja vienā gadā grūtajos trimdas apstākļos Kultūras Fonds kaut arī ar tagadējiem nabadzīgajiem līdzekļiem atrod par iespējamu godalgot veselus piecus latviešu rakstniekus. Bet ko dara mūsu kritiķi? Tā šo gadījumu izceļ tikai kūtri, ar stumšanu un vilkšanu, pie tam kāds tās pārstāvis pat publicē pret godalgotajiem ķēngu rakstu, motivēdams it kā ar to, ka Fondam, lūk, naudas esot maz un tāpēc godalgojamām grāmatām vajadzētu parādīties mazāk. Vai tad brīnums, ka šis pats kritiķis, kur tik varēdams, daudzina Bendrupi, Čaku un citus boļševiku dziniekus un pārsprīzē, kāpēc Čaks neesot uzņemts trimdas skolas antoloģijā. Kāds kalendāra redaktors, arī kritiķis, savās „ievērojamās dienās“ pieminējis boļševiku komisāru Lāča, Andreja Upīša un citu „jubilejas“. Ja jau tādu paraugu rāda kritiķi, kas tad ko brīnīties, ja trimdas izdevēji čakli atdrukā Jāņa Grota, Bīrznieka-Upīša un citas grāmatas?! Visam vainagu uzlikus, kā liekas, recenzente Alīde Cīrule, kas vienu no vislielākajiem latviešu rakstniekiem, ap ko mēs izdzīvējam pulcējamies, nosauc vienkārši par — zagli!

Tas nu būtu par ideju pusi. Vislielākā mūsu kritikas bēda tomēr ir metodes trūkums, kas izskaidrojams ar vājām zināšanām. Nesen kāds

kritiķis pat aizrakstījis tik tālu, ka mākslas darbam nemaz neesot likumu. Tad jau vajadzētu slēgt visas konservatorijas un mākslas akadēmijas ciet! Ir gan likumi, mīļie kritiķu kungi, tikai jūs tos nezināt. Saprotams, kritiķu pieejas var būt dažādas, bet metodei tomēr jābūt. Tās aptumšošanā stipri vainojamas mūsu līdzšinējās literatūras vēstures. Pa daļai tāpēc, ka līdz Latvijas brīvības gadiem, ko jau aizrādīju, literatūra aizņēma ļoti plašu mūsu gara dzīves lauku, pa daļai 19. g. s. materiālistisko mācību ietekmē, no kuŗu greizām konstrukcijām nebija brīvi pat ievērojami kritiķi (Tēns, Brandess), mūsu literatūras vēstures ved sev līdz bagāžu, kam ar mākslu ir tikai ļoti attāls sakars. Nemaz nerunāsim par Upīti, kam, protams, jāturas marksisma šķiru cīņas dogmu robežās. Plūdoņa vēstures pirmā izdevumā taču ievietotas visas mūsu 13. g. s. neatkarības cīņas, bet arī vēlākajās grāmatās 19. g. s. otrās puses parādības latviešu literatūrā iesāktas ar Krimas karu. Kļaušņš, apcerēdams tautisko romantismu, runā par augstajām labības cenām 80. gados. Arī Zeiferts izceļ apstākļu ietekmi uz mākslu. Vai tad brīnums, ka kritiķi vēl šo baltdien domā, ka ar to pietiek, kaut gan mūsu dienās literatūras zinātne aizgājusi uz priekšu milzu soļiem. Un nu, lūk, bieži ir tā: kritiķis intuitīvi nojauš, ka romāns ir vājš. Bet kā to pierādīt? Lai motivētu savu spriedumu, viņš sameklē faktiskas kļūdas, piemēram, ka tanī un tanī gadā, tanī un tanī pilsētā nav bijis tādas skolas, par kādu raksta autors. Pavisam citādi rīkojas sveštautijas, piemēram, angļi E. M. Forsters savā Teoŗijas grāmatā par romānu (Skats stāstīšanas mākslā) paskaidro, ka aplūko savu priekšmetu no septiņiem viedokļiem: 1. viela, 2. tēli, 3. darbība, 4. sevišķi aspekti, 5. tālākas izredzes, 6. iekšējā forma, 7. ritums. Nav jau teikts, ka nevarētu rakstīt arī no citādiem viedokļiem, bet tā vismaz ir literatūras kritika!

Beidzot — pēc manām domām — rakstam kaut cik jāatbilst tam, par ko raksta. Ja apskatītos mākslas darbs, kritiķa stilā nedrīkstētu lidzināties apcerējumam par tabakas audzēšanu. Tai jābūt adekvātai, „mākslinieciskai“, jābūt labas izteiksmes paraugam. Svešvārdi jālieto pareizi un saprotami. Sastapdams kādā kritiķā vārdu „esenciozs“, es nesapratu, kas tas ir: esenciāls? esejsks? Lieki minēt, ka daži mūsu kritiķi, pat ar augstiem grādiem, raksta tādas aplamības un „pigorus“, ka to „iznicināšana“ apskatos un polemikās ļauj plūkt jau pārāk lētus laurus. Apdāvināti iesācēji bieži pieļauj liekvārdību, īpaši kritiķiem der allaž atcerēties kāda veca krievu rakstniecības pieminekļa pamācību, ko mēdz skaitīt skolotājs un rakstnieku draugs Andrejs Sestulis: „Стоб мислам просторно било, а словам ķесно“. Jāraksta tā, lai vārdiem būtu maz vietas, bet domai brīvs lidojums.

Olgerts Liepiņš

DZIESMU GRĀMATA LATVIEŠIEM SVESUMĀ

Izdevusi Latviešu ev. lut. baznīcas pārvalde Zviedrijā. Stokholmā, 1946.

Grāmatu ar krustu — mātes doto Dziesmu grāmatu — atkal pašā pirmā vietā starp visiem no dzimtenes līdzpaņemtajiem dārgumiem liek

kristīgais latvietis, pārskatot mantojumu, kas viņam vēl atlicis, cauri Dieva liesmām un neizmērojamu ciešanu jūrām ejot. Tomēr mūsu trimdas draudzes šajā un citās zemēs nav mazums tādu, kuriem šobrīd smagais svešuma krusts jānes bez šīs grāmatas.

Latviešu ev. lut. baznīcas pārvalde Zviedrijā, Anglijas baznīcas materiāli atbalstīta, tagad — kaut arī pēc diviem gadiem — varējusi laist klajā jaunu Dziesmu grāmatas izdevumu. To sagatavoja Zviedrijas latviešu mācītāju ievēlētā redakcijas komisija: prāv. O. Sakārnis, prāv. A. Grosbachs, māc. R. Zariņš un savukārt šai komisijā pieaicinātais dzejnieks Andr. Eglītis.

Jaunais izdevums aptver 231 dziesmu, tātad nevar un negrib stāties parastās pilnā apmēra Dziesmu grāmatas vietā. Tāda varēs no jauna rasties, atkal atgriežoties dzimtenē. Šo ierobežojumu tomēr atsvēr redakcijas komisijas drosmīgā apņēmība, neapmierināties tikai ar kādas Dziesmu grāmatas dziesmu daļas izlasi (ar ko mēģina izlīdzēt latviešu trimdas draudzes Vācijā) vai kāda saīsināta izdevuma negrozītu jauniespiedumu. Viņas apsvērumi: ņemt vērā mūsu tautas šīs dienas sāpes un rītdienas cerības, ko pasvītrot tautas lūgšanas Dievs, svētī Latviju un Andr. Egliša latviešu lūgšanas Dievs, Tava zeme deg uzņemšana šīs dziesmu grāmatas pielikumā, nevada uz īsāko un vieglāko, bet gan uz pāreizāko ceļu.

Paturot Dziesmu grāmatas parasto pamatiedalījumu, doti jauni nosaukumi atsevišķiem nodaļumiem, piem.: Svētdienas un svētki, Dieva varenība un slava. Īpašā nodaļumā sakārtotas dziesmas Tēvija un varoņu piemiņa. Vairāki nodaļumi (Kristīgā dzīve, Ticība un taisnošana, Nāve un mūžīgā dzīve) savukārt sīkāk iedalīti, ar ko panākta labāka pārskatāmība. Grāmatas lielākas viengabalainības dēļ dažas dziesmas pārvietotas nodaļumos, kur tās pēc saturā vairāk iederas. Atsevišķo dziesmu izvēle veikta ar lielu rūpību: grāmātā gandrīz nav tādu dziesmu, kas nebūtu savienojamas ar latviešu kristīgo izjūtu vai atstātu dievlūdžēju bez dziļāka reliģiska pārdzīvojuma — kādas, diemžēl, vēl atrodamas mūsu parastajā Dziesmu grāmātā. Ar gandarījumu tiem, kas vēl šaubītos par to, cik dziļi kristietība ieagusi pašu latviešu dvēselēs, varam norādīt, ka vairāk nekā puse (147) no visām dziesmām šai grāmātā ir latviešu autoru darbi. Tajā uzņemtas arī 21 jauna dziesma, kas līdz šim nebija ievietotas ne Dziesmu grāmātā, ne tās 1939. g. pielikumā — no tām vairākas mūsu tautas izcilāko un arī jauno dzejnieku (K. Skalbes, Fr. Bārdas, K. Krūzas, V. Strēlertes, Andr. Egliša, V. Mežezera, N. Kalniņa) radītas.

Ne mazāk sekmīgs darbs veikts, visas izvēlētas dziesmas no jauna caurlūkojot, un tajās izdarītie saīsinājumi, pārveidojumi un valodas labojumi var tikai celt šī izdevuma nozīmību. Še paldies nākas galvenokārt redakcijas komisijas loceklim dzejniekam Andr. Eglītim, un ar to iezīmējas jauni latviešu mācītāju un dzejnieku kopdarbības panākumi. Par vislabāk paveiktajiem jāuzskata pārmērīgi apostrofēto rindu labojumi. Tāpat isti labi ir daži

valodas labojumi (Viņa rokas vadībā, Staigāju es drošībā — 30,2. Ko mums Tu nesi — 42,1 u. c.), bet daži mazāk pieņemami („kas paliek vārdos šos“ — 24,4 u. c.). Pie tam nav aizmirsta arī pietāte pret dziļi tautā iesakņoto dziesmu varbūt ne ikreiz tik gludu izteiksmi un pareizu valodu (92,3; 126,5 u. c.) — vairāk par to taču nenāktos prasīt arī visstingrākajiem tradīcijas aizstāvjiem!

Bez šaubām tam, kas aizver grāmatas pēdejo vāku, rodas vairāki jautājumi: Vai dziesmu nodaļas Rītā, Vakarā iederejās nodaļumā Svētdienas un svētki? Vai, izvēlot dziesmas no līdzšinējās Dziesmu grāmatas, nenācās uzņemt arī, piem.: No Dieva neatkāpšos, Salna koda sārtu ziedu u. c. Vai no tajā līdz šim neuzņemtajām dziesmām ievēribu vēl nebūtu pelnījušas Ziemsvētku dziesma Kas svētas laimes gaida (A. Vitola) u. c.? Vai labojumos ieturēta pietiekama vienveidība: tā, piem., parasti labota, bet dažviet paturēta konstrukcija ar „priekš“ (113,1), senāk lietātā jābūtības izteiksmes forma „būs būt“ u. t. l. — 113,2? Dziesmu alfabētiskajā rādītājā bija vēlams iekavās minēt arī atbilstošos parastās Dziesmu grāmatas numurus dziesmām.

Ar atzinību jāvērtē grāmatas korektora rūpība — visā grāmātā tagad pamanāmas tikai pāris iespieduma kļūdu. Atzīmējams arī šīs Dziesmu grāmatas parocīgais formāts, bet tās ārējo ietērpu izceļ māksl. M. Induses-Mucenieces īpatī latviskais krusta zīmējums un glīti darinātā titullapa.

Iziedama tautā šajos mūsu tautas liktenim vienreizīgos apstākļos, Dziesmu grāmata latviešiem svešumā gūst vienreizīgu nozīmību latviešu Dziesmu grāmatas tapšanas vēsturē. Ar Dieva dziesmu pavadīta šīdienu mūsdienu latvietim nebūs vairs tik bezcerīga, un ar to sagaidīta rītdiena viņa tautu no jauna iecels Dieva saulē. L. Cuibe

IRMAS GREBZDES PAZEMĪGĀ

Stāsti un noveles, apgāds Selga Kemptenē, Leonīda Ozoliņa grafiskais ietērps.

Pēc Pūra zirga, ko izdeva Zelta Ābele 1944. g. Rīgas evakuācijas dienās, un Nometnes pasakām, kas rotētas iznāca pag. G. Vīroburgā, Pazemīgā ir jau trešā Grebzdēs grāmata. Taču pirmās divas ir palikušas nepamanītas (Pūra zirgs vairs nepaguva tautā izplatīties, un Nometnes pasakām bija maza tirāža), tādēļ ar Pazemīgo, kur ievietots 10 autoros darbu, Grebзде īsteni pirmo reizi nāk plašākas publikas priekšā.

Ļoti kaprīza ir šī Pazemīgā. Te viņa tevi saista, te — tu dabū kā sietiņu pa pieri un tev netiek vairs tālāk lasīt; bet kad tu esi inerci pārvarējis un ne bez piespiešanās ticis dažai lapaspusei pāri, tu iejūties no jauna, lai drīz vien atkal dabūtu belzienu sānos. Visvairāk lasītājam „griezī ausī“ neaistiskās vietas, kas precīzā vienmērībā izbārstītas pa visiem desmit darbiem. Jau pašā pirmajā — tēlojumā Begļu māte (taču par stāstu vai noveli to nevarēs saukt!), kas gan būs pats labākais no visa desmita, pēkšņi izlec rindas: „Ceļmalā smird beigta suņa pūstošais ķermenis. Māsa sāk atraugāties, pietveras Kaspara rokai un vemj“ (10.). Tālāk 14. lpp. (Nāve): „...kas noslaucījies asiņainās gļotas lūpām...“; 22. (Garozā): „No klaipa izlec liela, sirma žur-

— 30.): „Nav neviena tuva cilvēka visā šajā pasaulē. Viens bija, bet tas nomira. Viens jau bija gan, bet to tu piemānīji. Un tas vairs negribēja dzīvot. Bet tu gan gribi dzīvot. Alkatīgi gribi!” — Pavisam neiespējami ir mazā Anša monologi un atbildes stāstā Pazemīgā, arī Dūduram stāstā Sakta jāpievelk stingra jautājuma zīme.

Tās pašas pavājas psiholoģijas dēļ vārīgs punkts Grebzdēs darbos ir dialogs — ne tādēļ vien, ka tas vietumis pilnīgi nevietā, kā 76. lpp. u. c., bet tas allaž pats par sevi ir naivs, piem. (Dioģens Suska — 56.), Zurdzītes un Madas sarunas pirmā pusē; tas pats sastopams stāstos Zārks, Garoza, Sakta u. c. Gan par Bēglu māti to nevar sacīt. Te strupie, aprautie vārdi vietā. Tāpat bērnu stāstā Ancis naitvais, tur runātais vārds ļoti labi iekļaujas kā situācijā, tā saskan ar mazo runātāju pašu. Arī mātei te dažs jauks teiciens pasprucis pār lūpām.

Sakarā ar kādu teikumu 54. lpp., kur autore liek skolotājam runāt un tad piebildē pasaka: „Viņš runāja tik ātri, ka Suskam neatlika laika kaut ko atbildēt,” gribētos izteikt mazu principiālu piezīmi. — Dažkārt piebildes sarunās ir kā sprunguļi starp kājām, tās traucē, un īpaši, ja vēl tā kā te, kur runa ātra, saruna spraiga. Šo ātrumu vajag ielikt pašā runā tā, ka lasītājs jau redz, ka tas runā klupdams krizdams, bet ja to ziņo ar piebildi, rodas pauze, kas sagausina tempu un iedarbojas pretēji autora nodomam.

Kaut gan minēju par manāmu oriģinalitātes meklēšanu, tomēr Grebzdē nav varējusi izsargāties, klišejas nelietojusi — lūk: „... sirds krūtīs apstājas” (52.); „Kā salauzta sikos gabaliņos, Amālija sēdēja...” (56.); „Gimnazijas laiks tam bija rūgts kā vērmeļu kauss, ar dažām saldām indes pilēm papildināts” (71.); „... vārdi sagraiza drauga dvēseli sīkās, sīkās daļās” (72.). Sastopami arī gauži neveikli salīdzinājumi: „... ja viņa būtu kāds skaitlis, tad tā noteikti būtu mazāka par nulli” (36.); „izpūvuši vitoli stāv kā sakropļoti kaņavīri” (40.).

Tā vien liekas, ka autore apdarē bijusi pavirša, kā gan citādi lai izskaidro, piem., teikumu „Māte nosēstas zemē līdzās māšai” (11.), kas visu laiku gan tēlota kā viņas meitņa; un tās brāļa Kaspara viedoklis, kas te „māšu” attaisnotu, arī nav vairs iedomājams, jo jau 7. rindas augstāk teikts, ka galīgā nespēkā „viņš nokrit rasiņā zālē uz sejas un tā paliek.” Te kā paviršību varētu minēt arī dažkārt sastopamos daudzo apzīmētāju — epitetu nerētos sablīvējumus; tāpat te jāpiemin galīgi neiespējamā un neapdomātā norise, kas vēstīta 91. lpp.: „Ansis neticami veikli pārlec pāri galdam un medus bļodām” (!).

Kā jau minēju, gatavākie ir Bēglu māte un Ancis. Interesanti un svaigi ir arī Dioģens Suska, Bites un Pazemīgā, kaut arī tie prasa vēl pēc pamatīgākas apdares. Pazemīgās beigu atrisinājumā gan atkal pavisam negadīti līdzās centrālajai problēmai izvirzās līdztekus otra — baznīca. Turpretim Nāve, Garoza, Zārks, Sakta ir vēl ar pavisam mazu literāro vērtību, arī Džiga.

Katrā ziņā autore sevi apliecina kā tādu, kurai būtu kas ko teikt, taču lasītājs, dažu viņas darbu aizšķīris, nav skaidrībā par to, kādi isti bijuši au-

tores nodomi. Tas nozīmē, ka Grebzdē vēl ir patālu no izlidzināta stāstījuma, skaidrības; taisni apdarē viņai vēl daudz skolas priekšā, kas palīdzētu mērķi ne tikai sasniegt, bet sasniegt pa minimālāko līdzekļu palīdzību, sasniegt pa taisnāko ceļu, atmetot visu lieko, nevajadzīgo.

Šī grāmata tāpat kā citi Selgas izdevumi ir glīti un rūpīgi apstrādāta. Par to apgādam atzinība! Ilustrācijas pieminot par tik, par cik tās piemērotas ilustrētajam tekstam, jālicina par korrekto saskaņu. Tam pretim nerunā arī tas fakts, ka galvai stāstā Bites ir pārāk baigs paskats.

Arturs Plaudis

PĀVILS KLĀNS, SALGALES MADONNA

Noveles. Ernās Geistautes grafiskais iekārtojums. Viļa Štāla apgāds Kempenē. 1946. g.

Pāvilam Klānam sava vieta vidējās paaudzes stāstniekos. Viņš paspēja Latvijā izdot divas diezšķas grāmatas un emigrācijā tam iznākušas vairākas plānākas. Tajās ievietoti arī veci darbi, pēc kā gan sevišķas vajadzības nebūtu, jo Klāns vēl nav tāds klasiķis, kurā sacerējumus pēc pāris gadiem vajadzētu pārspiest. Viņš arī vēl diezgan spēcīgs, lai varētu sacerēt jaunus stāstus. Katrā ziņā sava īpatnība un veiklība Klānam ir. Viņam arī vajadzīga gaume, viņš orientējas literatūrā un zina, ko var un grib panākt.

Klāns nemaldās par noderīgiem sižetiem, no viņa vielas tiešām iznāk stāsti, un tie arī diezgan labi komponēti. Viņš mil satraukuma pilnus konfliktus, sevišķi erētiskajā dzīvē. Vīriem, sievietēm, mīļākiem viņa prōzā vienmēr iznāk kādas svarīgas un asas darīšanas. Viņš nav reālists, bet tiecas būt psihologs. Viņš negrib pārliecināt lasītāju ar notikumu, apkārtnes, raksturu ārējo pareizību, bet cenšas sugestēt ar viņu pārdzīvojumu aprakstu, un autora izdomai un tēlošanas mācai liela brīvība. Kustībās, balsi, atklāti sakāmajā un slepeni ilgotajā viņš tiko atrast toņus un pustoņus, lai pārliecinātu lasītāju, ka viņa tēli tiešām nozīmīgi. Pie tam, īpaši pirmajā grāmatā ar zīmīgo nosaukumu Pusnakts viesis, viņa ziņkāre vērsās uz naksnīgo, tumšo cilvēka dvēselē, uz neapzinātajām un pēkšņi ārpusē iznirušajām dziņām, vai vismaz uz romantisku neskaidrību dvēseles dzīvē un savādniecību rīcības motīvos.

Tam sakars ar rakstnieka iedabu, jo Klāns nav skaidru attiecību izskaldītājs, vienkāršs un monumentāls tēlotājs, bet gan lirisks jūsmotājs, pusnakts domu sapņains vērpējs. Viņš ir mācījis pie ziemeļniekiem, viņam tuvs to jūsmas un dažādu problemātisku apakšstrāvu piesātinātais stils. Sevišķi viņam mīļš Knuts Hamsuns un tā dīvainie, sevi nogrimušie cilvēki — vientuļnieki — savas Edvardas neatradēji. 1944. gada vasarā Tēvzemē nāca ar pseudonīmu kāds Klāna jaunības darbs — Isromāns, kas tiklab tēlos, kā izteiksmē bija Hamsuns kas Hamsuns.

Labākie sasniedzumi Klānam ir tur, kur viņam tāpat kā skandināvu un somu autoriem izdodas „uzburt” noslēpumainas jūsmas apņemtas, ar dabu ciešā sakarā stāvošus cilvēkus, un šī viņu savdabība laimīgi apvienojas ar Klāna patumšo psicho-

Ernesta Ābeles ilustrācijas Kārļa Ābeles balādēm
Vēlais viesis. Apgāds Ceļš, 1947.

loģiju. Tāda pa daļai ir stāsta Sieva varone apskatāmā grāmatā (ja nemaldos, darbs bijis jau agrāk grāmatā iespiests), bet sevišķi zīmīgs ir īgaunis Juhans grāmatīnā Burvība, un visa tā mistiskā noticēšana šajā darbā, kas viens no Klāna labākajiem. Burvība, zemapziņas dziņu, ārkārtīgu jausmu piepildītas situācijas raksturīgas Klānam un iemiņots līdzeklis viņa rakstnieka paņēmienos. „Burvība ir pagalam“ viņš raksta pēc kāda izšķirīga stāvokļa 81. lpp. Arī vienā stāstā: „svešais viņai sekoja kā kādas burvības apsēsts“ (18. lpp.).

Šī burvība pie tam pa lielākai daļai nav spirituāli — ekstatiska rakstura, bet sakņojas vitalismā, diezgan parastā un primitīvā asiņu valodā (tāds mežonīgs, pat dzīvniecisks varonis ir ārkārtīgajiem spēkiem apveltītais Juhans). Titulnoveles saturā arī šāda miesas reibuma situācija (satiekas mīlas izslāpī frontes karavīrs un aizvesta vīra sieva), bet varoņi to pārvar un tāpēc noveles beigās parādītais baznīcas tornis liek domāt par sievieti, kas izrāvusies no baismā kārdinājuma un tapusi par tikumīgu šķīstās mātes paraugu.

Ziemeļnieku skola ir laba; tā kā Klāns savu žanru atradis, tad varam novēlēt viņam centīgi strādāt tajā tālāk. Varētu vēl vēlēties lielāku izsmalcinājumu psiholoģijā, atraisīšanos no viegliem paņēmieniem un lētākiem efektiem. Arī stilā Klāns reizumis apmierinās ar tādīem vārdiem, kas šķiet pirmā brīdī nākuši uz mēles un daudz lietoti ne visai izvēlīgu gadījuma rakstnieku darbos. Piem.: „Gusts iekrācās ar to pašu cieto, nežēlīgo muti, kas bija metusi tik skaudrus vārdus viņai sejā“ (61. lpp.). „Saule, krāšņi ziedēdama savu žilbinoši balto, staraino mūžības ziedu, lēni sveras uz pēcpusdienu“ (71. lpp.). Afektētais neikdienišķīgums ne visur noder, piem., Salgaļes madonna tam karavīram savu bērnu nerādā ne ar lepnumu, ne arī vienkārši — cilvēcīgi, bet: „mans! — sieviete gandrīz kaislīgi iesaucās“ (19. lpp.). Un ja nu reiz macāmies no Hamsuna — kas ietekmējis vairākas mūsu rakstnieku paaudzes un tomēr ir liels autors — tad der ievērot, ka Hamsuna spēks pa lielai daļai slēpjas arī viņa lielā realista mācā. Māju, dabas, cilvēku, apstākļu pareizā notēlošana Hamsuns ir meistars. Klāns šādām lietām reizēm vēl pieiet pārāk pavisā. Tā, Madonnas pirmās 17 lappuses, kam jātēlo laikmets un apstākļi, nespēj, Klānam raksturīgo vārdu lietojot, „uzburt“ frontes gaisotni. Lasītājam paliek iespaids, ka frontei autors būs stāvējis patālu. Tāpat radušies arī daži trūkumi frontes cīnītāja un tā saimnieces psiholoģijā.

Tomēr, kā jau aizrādīju, Klānam ir arī daudz pozitīva, viņam ir sava īpatnība un dāvanas, un, ja tas grībēs nopietni pūlēties, tad varēs dot vēl labus darbus.

Grāmatu ilustrējusi autora kundze Erna Geistaute. Grāmatai ir ļoti grezna apdare — četrus krāsus iespiedumus! Vāka zīmējumā madonna ar bērnu labi, arī uzraksts pieder, tikai nepieskan asais ornaments virs zīmējuma. Priekšlapas labas, titullapa pārāk samocīta, ornamentī tekstam augšā un apakšā par smagiem, nav izdevies arī naturalistiskais svečturis uz pedēja vāka.

Oļģerts Liepiņš

Grafīkis Ernests Ābele darinājis ilustrācijas un vākums daudzām grāmatām, kas izdotas Latvijā un trimdā. Grāmatu ilustrācijas viņš izpildījis tušas un litografijas tehnikās. Citīgi strādāms trimdā, Ābele paspējis izrotāt vairākas grāmatas. Viena no tām, tikko apgāda Ceļš izdotā, Kārļa Ābeles balāžu krājums Vēlais viesis. Sešas ilustrācijas un vāka rotājums izpildīts tušas tehnikā. Vairākas ilustrācijas veltītas grāmatas pirmajai daļai — Ziemeļu kara balādēm. No Likteņa balādēm ilustrēta tikai viena. Balāžu baigi fantastiskā notikumu viela, kuru apvij kāda noslēpumaina liktenība, bagātīgi ierosina grafika fantāziju. Ilustrātoru dinamiskā mākslas pasaules uztvere pāvērusi iespēju spilgti izteikt mistikas aizplivurotos vēsturiskos notikumus, ko apzējojis K. Abele, Galvenais E. Ābeles izteiksmes līdzeklis līnija, dinamiskā kustība un pa daļai tumši gaišais pretstats.

Ar līniju E. Ābele piešķir saviem veidoļiem kustību un ierauj tos darbībā. Līniju dinamiskās funkcijas kalpo kā iekšējā pārdzīvošana vienotājas. E. Ābeles līnijas tieksme pēc ekspresijas un kustību dinamikas. Viņa līnija dod priekšstatu par priekšmetiem, veidoļiem un telpu. E. Ābeles līnijai ir individuāls raksturs — smaga, vienveidīga un dinamiski spēcīga. Dažās vietās tā sabiezē, izveidodama tumšākus laukumus. Tipu raksturojumi balāžu ilustrācijās liecina par E. Ābeles iedziļināšanos laikmeta dzīves izjūtā.

Kā baismīga viesuļa plosīti, lokās un vijas skurbuma pilni zemnieku ķermeņi balādes Vēlais viesis ilustrācijā. Liekas, ka lempjīgs zemnieku ķermeņu pats nelabais diditu. Un kā nu nē! Viņu vidū ieradies vēlais viesis, plikpaurainais kungs, tērpies melnās drānās, glūnošām acīm. Ar atzīstamu māku ilustrātoram izdevies savit noreibušos zemnieku ķermeņus nāves dejas mutulī. Nemierīgais zemnieku pūlis pudz mainīgā kustību ritmā. Viņu sejas staro prieks un nebeidzama liksmība. Ar vēlo viesi — mēri — trakulīgā iznīcības deļā griežas noreibušie zemnieki. Kustībā bagātie ķermeņi savijas kompaktā masā, kas draudīgā nemierā lokās un mutulo. Šajā ilustrācijā E. Ābele sasniedzis spilgtu puļa dinamikas raksturojumu. Tā ir viena no labākām grāmatas ilustrācijām.

Balādes Viens vairāk ilustrācijā tumši gaišo laukumu un līniju dekoratīvi ritmiskis izkārtojums. Zīmējumā uzsvērts lineāri laukumainais raksturs. No atvērtās krāsns mutes liesmas met atblāzmu tumšā krogus istabā. Krogu neapmeklē vairs dzērāji, kopš mēris Matišos sācis savu nāves plāju. Vēlā nakts stundā vientuļīgo krodznieku apciemojis nepazīstams viesis. Vēlais nakts viesis ar mirdzošo rubīna gredzenu pirkstā nav nekas cits kā briesmīgais dzīvības plāvējs mēris, kas atnācis ievākt ražu. Pēc norunas ar melno, krodznieks met kauliņus par savu dzīvību vai nāvi. Viesis atzvēlies laiskā pozē, pašapzinīgā uzvarētāja mierā norauģās spēles gaitā. Smalki izjustā viesā figūras kustībā ir kas rotaļīgi viegls un snaudulīgs. Tam pretstats ekspre-

sīvā kustībā tvertais, spēles hazardā iekaisušais krodzinieka stāvs. Kopējais ārējais un iekšējais kustību ritms sasaista hazardistus. Spraigi plūstošā līnija vietām savijas un sakļaujas kopā, veidojot formu apjomus un noteicot priekšmetu vieliskās īpašības.

Pārsteiguma un izbailu moments demonstrēts balādes Pēdējais plāvums ilustrācijā. Darbība norisinās latviešu zemnieku istabā starp krievu cara pulkvedi un kalēju Mārtiņu. Šausmās sastingušu skatu pulkvedis veras nocirstā dēla galvā. Pārsteigumā pārņemtā sēdošā pulkveža ķermeņa atlieces atpakaļ. Roku pirksti izplesti un palikuši krampjainā stingumā. Smagās un sparīgās līnijas iezīmē pulkveža veidola apjomus. Tikpat ekspresīvi tverts kalēju Mārtiņš, kas stāv galda otrā pusē. Viņš patsniedz pulkveža dēla nocirsto galvu. Spēcīgs vilņaino līniju plūdums iezīmē trauksmainā kalēja veidolu. Viņa sejas izteiksmē strāvo velnišķīga drosme un spīts. Kalēja rokas un kājas nostādījums uz vertikāles nav izdevīgs ilustrācijas kompozīcijai. Par vicinmuļām ir līnijas, kas veido kalēja roku un kāju; varētu būt vairāk nianšes un dažādības.

Balādes Mēris Matīšos ilustrācijā trīs vīru figūras cieši saliedētas kompaktā masā, kas veido piramīdālu kompozīcijas shēmu. Tā savukārt ietilpināta tumšā, šāda paša veida laukumā, ko ierāmē koku stumbru masīvs. Lielā bijība un numinozā izjūta vīru sejas liecina, ka norisinās kāds maģisks rituāls. Ugunskurā liesmām tiek ziedots gaiļā asinspuris, lūdēja vīra kopā salikto roku kustību tālāk uz augšu novada likais koka zars. Kustības un psihiskais moments apvieno vīru figūras kompozicionālā veselumā. Ugunskurā apspīdētos vīru ķermeņos varētu vēlēties vairāk kontrastainības.

Ipatnējs sveklukturu gaismas mirgojuma raksturojums — isu un pamišu līniju režģu audumā — panākts balādes Viss velti ilustrācijā. Šāds gaismas vibrējums piešķir telpai mistisku noskaņu. Ilustrātors demonstrē momentu, kad lēmumu par mēra apkarošanu rātes nama sanāksmē paraksta tumšā tērpies viesis — mēra personifikācija. Viņa nirdzīgā smīna un asā skata izbiedēti, mulsumā veras vecie rātes kungi un dakteri. Taisnenīki grupētās figūras, kas atrodas kreisā malā, organiski pilnīgi nieklājas ilustrācijas kompozīcijā. Nav izdevīga priekšējo figūru plecu kustība, jo vērta vienā virzienā ar galda šķautnes un krēsla atzveltnes līniju gājumu. Teicami rakturots psihiskais moments. Rātes kungu un dakteru sejas lasāmas bailes, izbrīna un nesaprašana. Krass pretstats ir tumšā tērpies viesis ar spožu rubīna gredzenu pirkstā. Viņa poze un sejas izteiksmē pauž sātanicu prieku, pašapziņu un irōniju.

Ar lielu iejūtas spēku un tehnisku veiksmi grafiķim izdevies balādes Divi dabas ilustrācijā iemiesot acumirklīga, ārkārtīgi strauja momenta tveramību. Ar fantastiski noslēpumainu iejūtu balādes autors stāsta par kāda cilvēka nežēlīgi piemeklēto likteni — pārvēršanos vilkācī. Baismīgā notikuma ilustrēšanai kā spēcīgāko izteiksmes līdzekli ilustrātors izvēlējies kustību. Acumirklīguma iespaids panākts ar neganti straujo pajūgu skrējieni un mežonīgo ciņu starp braucēju un vilkācī. Notikuma dramatiskākā vieta — cīnītāju kamols — veido

spraigu līniju brāzmainu vijumu, kas dažās vietās sabiezē tumšos laukumos. Cīnītāju un zirga sprieguma pārpilnā kustība ritmiski saskaņota. Zirga auļojums un mežonīgi sīvā brauceja ciņa ar vilkācī raisās diagonālē. Šo darbīgo, līdz pēdējai iespējai kāpināto kustību šķērso it kā sniega viesuļa vērpētes, kas izteiktas gaišākos un tumšākos līniju lokos. Zirga krēpes un aste, kas atgādina vēja raustītas liežu mēles, saplūst ar apkārtnes stidiju.

Viens no izcilākajiem sniegiem grāmatas rotājumā ir vāka zīmējums. Ar vienkāršiem un skopiem izteiksmes līdzekļiem sasniegts izteiksmībā bagāts grāmatas satura paudums. Vāka zīmējumā attēlotais jātnieks simbolizē mēri. Lēni un nemanot šī baismīgā sērģa pārstaigā mājas. Zirga soļu gausai gaitai un jātnieka kustībai ir kopējs ritms. Gausums sakņojas milzīgā jātnieka salikušajā stāvā un zirga smagajā gaitā. Dabas nemierīgais noskaņojums vērrojams zirga plandošās krēpēs, astē un jātnieka uzpletnī, ko rausta vēja brāzmieni. Acumirklīguma un pārejošās parādības raksturs tverts garām slidošā, baigā rēģa kustībā. To pastiprina vietām kļūsinātās drūpošās līnijas raksturs; baltā līnijā uz melnā fona iedarbojas kā ritmiski dekoratīva funkcija. Vāka rotājumā uzsvērtā melna plākle un telojuma bezķermeniskais spirituālais raksturs.

Balāžu dramatiskā darbība un dinamiskais stāstījums devis pateicīgu vielu ilustrātoram. Ar simbolisko stāstījuma veidu ilustrācijas nevien demonstrē dzejnieka minētos faktus, bet papildina, ierosinot lasītāja fantāziju un emociālo uztveres spēju. E. Ābeles darinātās ilustrācijas K. Ābeles balādēm Velais viesis ir ievērojamas mūsu izdotu grāmatu rotāšanas mākslā.

Rūdolfs Blaumanis, Noveles, Grāmatu Drauga apgāds.

No Blaumaņa noveļēm grāmatu izdevējs izvēlējies trīs: Salna pavasarī, Purva brīdēs un Raudupiete. Ilustrācijas un rotājums kokgrebuma un pasteļa tehnikā darinājis Egils Hermanovskis. Latvijas patstāvības laikā, sevišķi pēdējos gados, grāmatu grafika piedzīvoja uzplaukuma laikmetu. Tika izdotas greznas, ilustrētas grāmatas ar augstu māksliniecisku vērtību. Pie grāmatu rotāšanas izdevēji piesaistīja mūsu izcilākos grafiķus: Vidbergu, Junkersu, Plēpi, Krastiņu u. c. Mūsu trimdas izdevumos parādījušās vairākas ilustrētas grāmatas. Tikai dažām no tām respektējama mākslinieciska kvalitāte, pārējās ir kā bālās ēnas no iepriekšējiem sasniegumiem grāmatu rotāšanas mākslā.

Kādas pamatprasības jāievēro, ideāli atrisinot grāmatu grafikas darbu? Galvenais noteikums — grāmatu grafikai jāpieskaņojas grāmatas garīgai struktūrai un jāatbilst tās formai (formatam, burtiem, papīram).

Mūsu tautas dvēseles tulka un lielā cilvēku pazinēja Blaumaņa darbos atspoguļojas latviešu zemnieku dzīves vienkāršība un cilvēku attiecību patiesa un dziļa izpratne. Viņš atsedz cilvēku dvēseles dziļumus. Brāzmainie jūtu negaisi, pāri plūstošais dzīves spars mainās ar kļusu dvēseles starošanu un rāmu mieru. Blaumanis mīl dzīvi, arī tās ikdienu. Mīlestības apģarotā skatījumā Blaumanis at-

klāj dvēseles dziļāko stīgu visklusāko skanēšanu. Viņš mīl latviešu sētu un cilvēkus. Viņa karstā cilvēku mīletāja sirds jūt līdzī ar dzīves atstumtām, sīkam un mazam cilvēkam. Viņa tēli dzimuši sāpēs un asarās. Dziļi un traģiski pārdzīvotie varoņi iemantojuši silto un atsaucīgo sirdi. Viņi pazīst neizmērojamas sāpes un ciešanas, bet reizē glabā sevi kļūso dvēseles laimī. Tādi ir Blaumaņa radītie tēli, kas atspulgo latviešu tautas dvēseli un garu.

Svešas liekas Blaumaņa noveļu krājumam darinātās Hermanovska ilustrācijas, sevišķi pastela veikumi, jo tajos nejutām rakstnieka garu. Ilustrāciju veidoli savās emocijās ir ārēji skaļi un patosa pilni. Vai tādi būtu Blaumaņa radītie tēli? Latviešu dvēselei raksturīgs savdīgums, kustīgais miers, rāmais klusums, neatkarīgi no tā, vai dvēselē bango visbaismīgākās vētras, vai tā saules apmirdzēta.

Grāmatu ilustrācijai nepieciešama saskaņa ar grāmatas formu. Burtu rindas uz papīra lapas veidojas kā plakans ornaments, tāpēc dabiski rodas prasība, lai grāmatu ilustrācijas un rotājumi pēc sava stila būtu plakani. Pašus burtus varam uzskatīt kā plakanus ornamentus ar zināmu simbolisku nozīmi. Lai tuvotos grāmatu ilustrācijas ideālam grafiskam stilam, jāizvairās no telpas dziļuma ilūzijas un priekšmetu plastiskuma uzsveršanas. Tīrāks un pilnvērtīgāks grafiskais stils būs tad, ja grāmatu ilustrācijas un rotājumi dekoratīvās un simboliskās funkcijas tuvosies rakstu īpašībām. Divējādas, pilnīgi pretējās tehnikas sajaukums — kokgrebums un pastelis — kādā izpildītās R. Blaumaņa noveļu krājuma ilustrācijas un rotājumi, traucē stilisko vienību. Pastela tehnikā darinātās ilustrācijas rada glezniecisku ilūziju, salauž grāmatas plakni un līdz ar to mazina ilustrāciju māksliniecisko kopvērtību. Ne mazāk svarīgas grāmatu grafikas pamatprasību pārkāpšana vērojama Hermanovska darināto uzrakstu izpildījumā. Stilisks sajaukums nerada organisku vienību, bet tikai saraibina. Dažu uzrakstu izpildījums sarkanā krāsā arī nedod laimīgu atrisinājumu. Katrai noveles titullapai, ko rotā kokgrebums, uzraksts darināts sarkanā krāsā, pretējs melnā ilustrāciju iespiedumam. Šajā gadījumā, dažādu krāsu lietošana saskalda grafikas veselo un traucē tās organisko saskaņu. Grāmatu rotājumiem jāatbilst burtu raksturam, apmēriem, formai, treknumam un krāsai. To ilustrātorš nav sevišķi stingri ievērojis.

Kā labākie veikumi jāmin: titullapa novelei Raudupiete, R. Blaumaņa portrets un nobeiguma viņete novelei Salna pavasarī, bet vērā liekami kokgrebumi: novelei Purva bridējs, grāmatas divpusīgās titullapas viena puse ar uzrakstu un vāks. Protams, tām ir dažas nepilnības, bet arī daudz vērtīga snieguma.

Kokgrebums novelei Raudupiete ir dziļāk izjūts un patiesāks apdarē. Veikls kompozīcijas atrisinājums uz augšu izstieptā taisnstūrī. Akas grodu izlaidums ārpus taisnstūra līdzsvarojas un reizē saistās ar uzrakstu. Nokaltušā koka un vīndas novietojums taisnstūrī, liecina par apsvērtu taisnību un līkņu līdzsvarotu izkārtojumu. Vīndas atsvars, ūdens spainis un tumšā zēna figūra saistās puslokā, ko savukārt apvieno uz kalna redzamās mājas lē-

zenā jumta gaišais loks. Šī lokveidīgi ritmiskā kustība spiež uz leju, līdz ar to simboliski parādot noveles drāmatisko notikumu kodolu. Drūmo noskaņu pastiprina tūmšā debess. Nemieru rada ritmiski pārtraukto šviku mutūlainais skrējienis, kas atbalsojas lokveidīgās līnijās uz zemi.

Izjustu un viņēju līniju plūdmā ar smalkām gaismu un ēnu nianšiem kokā grebts Rūdolfa Blaumaņa portrets. Raksturīgs un ar rūpību darināts matu un ūsu atveidojums. Tehniski nevainojamā apdare šīnī darbā liecina par Hermanovska teicamu amata prasmi. Rakstnieks tēlots sevi iegrimis ar asu pētītāja un vērotāja skatu.

Noveles Salna pavasarī nobeiguma viņete ilustrātorš rāda puisī Andri, kas izmisumā piespiedis savu galvu pie zirga kakla. Baltais zirga ķermenis parādīts pretstatā ar tumšo puīša siluetu. Balti melnā attiecība kokgrebumā izteic noveles nobeiguma drāmatismu — Andra dvēseles cīņu.

Novelei Purva bridējs titullapas grebumam kā motīvu ilustrātorš izvēlējis grupu ar krūzi, putras bļodu, maizes klaipu un nazi, kas simbolizē dienšķās maizes piederumus. Grupas fons — labības stats, ceļš un tālumā redzamais lauks un debess. Grupā nav ietverta noveles Purva bridējs jēga, jo kokgrebumam trūkst organiska sakara ar noveles saturu. Lokana tehniska apdare. Līnēārā ritma dinamika mainās ar tumšām un gaišām laukumu pārejām. Manāma nesaskaņa uzraksta pieskaņošanā ilustrācijai.

Grāmatai darināta divpusīga titullapa. Kokgrebumus norobežo arhitektoniski ietvari. Grebumā ar virsrakstu parādīti priekšmeti: krūze, vāze, sakta, audums un dažī darba rīki, kuņģiem piešķirama simboliska nozīme. Priekšmeti novietoti priekšplānā, tālāk lauki, uz apvāršņa redzamas zemnieka mājas. Plūstoša un precīza līnija veido priekšmetu: apveidus un formas. Hermanovska līnijai ir dekoratīvi ritmiskas funkcijas. Tā nekalpo tik daudz priekšmetu lieliskuma raksturošanai, bet tajā jūtamas manieriskas tendences, kas spilgtāk izpaužas titullapas otrajā pusē. apgērbu un mākoņu atveidojumā.

Noveles Raudupiete nobeiguma viņete rotā ar vāku. Šajā grebumā attēlota kļūso ģimenes laime — Kārļa un Marijas prieks par piedzimušo puisēnu. Figūras iekombinētas trijstūrī. Traucē tikai dažas formu neskaidribas, jo te varam vērot manierisku pieēju formu traktējumu.

Pastelu tehnikā izpildītās ilustrācijas pieskaitāmas vājākām, jo te pārkāptas galvenās grāmatu grafikas pamata prasības. Manieriskā iejūta nav savienojama ar grāmatas garu. Pastela ilustrācijas varēja arī nebūt, jo ilustratīvais grāmatas ietērs stiliskā ziņā ar to tikai iegūtu.

Ilustrācijas uzdevums nav tikai dot literāro notikumu precīzu atspoguļojumu, bet saprast un iztulkot rakstnieka darbu ar saviem grafiskiem līdzekļiem, paturot vērā rakstnieka darba garu.

Ilustrētāja darbs prasa rūpīgu dabas studēšanu un godbījību pret uzdevuma lielumu. Ar nopietnu darbu Hermanovskim būtu iespēja sasniegt arī to, jo viņa labā amata prasme un mākslinieciskā dotības ir labākā ķīla panākumiem.

V. Jansons

LATVISKI-ANGLISKA VĀRDNĪCA

Jānis Kalnberzs, Latviski-angliska vārdnīca, Latv. Studentu savienības izdevums, 1946.

Ši ir trešā šāda veida vārdnīca trimdas dzīvē. Pirmā, Grāveļa sastādītā, aptvēra gandrīz 3000 vārdus, otro, Lūša sastādīto Latviski-angliski-vācisko vārdnīcu, diemžēl, nav izdevies redzēt ne grāmatu tirgū, ne Ceļa redakcijā, bet, pēc atsauksmēm laikrakstos, šī vārdnīca aptverot ap 10 000 vārdus. Recenzējamais darbs ir vislielākais ne tikai Vācijā, bet, ja atmiņa nevil, arī dzimtenē iznākušās trīs latviski angliskās vārdnīcas tik plašas nebija.

Vārdnīca istā nozīmē aptver 264 divslēdžīgas lapas puses. Tā kā šai vārdnīcā parastā viena vārda vietā sastopami arī vārdu pāri, tad ir grūti noteikt vārdnīcā ietilpināto vārdu skaitu, kā mēs to parasti saprotam. Bet, ja mēs runātu par jēdzieniem un katru trekni iespiesto, pārtulkoto tekstu uzskatītu par skaitāmo jēdzienu, tad tādu vārdnīcā būs kādi 20 000. Jāpiezīmē gan, ka vārdnīcā vietām sastopami divreiz trekni iespiestie vārdu pāri resp. jēdzieni (piem., jēdziens acu zobs atrodams pie acs un arī pie zobs), bet tā kā par jēdzieniem jāuzskata arī pie verba ar (N), lietvārda ar (adj) vai (v), vai (f) attiecīgi norādītie lietvārdi, adjektīvi, verbi un sieviešu dzimtes vārdi, un tie nav „melni“, tad šo jēdzienu daudzums, šķiet, ar uzviju atsvers dubulti atrodamos vārdu pāru jēdzienus. Pāršķirstījuši darbu, atzīmēsim, ka vēlētos citādu vārdnīcā pielikto kļūdu lapu, kur galvenā vērība veltīta angļu tekstam un ir ap 300 atsauktu kļūdu. Ja šim skaitam pieskaitām nepamanītās, varbūt, pamānītās, bet sava nenozīmīguma dēļ nepieminētās, teiksim 100—200 kļūdas, tad kļūdu kopskaits sanāktu pavisam ap 500. Tas ir daudz. Ja nu tomēr ievēro, ka vārdnīcā ir apm. 50 000 salikto angļu teksta vārdu, tad kļūdas nepārsniedz vienu procentu ar ko beigu beigās var arī samierināties. Kaut vārdnīcā arī speciālu terminu bagātību nesagaidām, tomēr vēlētos atrast tādus vārdus, kā aizkulis, cietušais, iedzimts, bubināt, izkurtējis, spalī. Ja arī vārdi talka, talcinieks, teicējs, jaunstrāvnieks, vakarēt, būtu grūti tulkojami sava īpatnēji latviskā rakstura dēļ un ja garākājs un garādbene, platbārdis u. tml. nav nepieciešami vārdi, tad, piem., tirāža (grāmatpūniecības termins), stabule un prātīgs (atrodams gan vārds „saprātīgs“) ir tādi, kuŗus tomēr vārdnīcā var gadīties pameklēt.

Ja mums nav vispār pazīstama vārda tādiem vārdiem kā book-mark (vāciski Lesezeichen), foot-note (vc. Fußnote) vai, piem., dowser (vc. Rutengänger), tad tos vārdnīcā varēja ievietot tikpat labi, kā tas izdarīts, piem., ar pazīstamo „bukti“, ieliekot to ar paskaidrojumu pie šķirkļa „bikses“ un „štepēt“ pie „šūt“.

Autors, sinonimus uzrādot, gan nav novirzījis tik tālu, cik tālu novirzās sastādītāji angļu un sakšu sinonīmu vārdnīcās, kuŗas, piem., vārdam „hatred“ uzrādīti šādi sinonīmi: anger, animosity, antipathy, aversion, enmity, grudge, hate, hostility, ill-will, malevolence, malice, malignity, rancour, repugnance, resentment. Apskatāmā vārdnīcā „nai-

dam“ doti: hatred, hostility, ill-will, enmity, feud, odium, antipathy. Varēja jau nu stipri pasvešā „odium“ vietā stāvēt pazīstamākais „hate“ un „stāsta“ sinonīma „report“ vietā „recital“, kaut gan ir labi, ja sinonīms no pamatvārda pārāk neatlīnās.

Sastādītājs, sinonimus uzrādot, dažreiz devis norādījumus ar latvisko tekstu iekavās, uz ko zināmais sinonīms attiecas (piem. nodaļa, stāvoklis u. c.), citreiz atdalījis vienu sinonīmu no otra ar kommatu (piem., atdot, izvairīties u. tml.). Kaut tas arī patiktos, ja pie katrā sinonīma atrastos iespējami plaši norādījumi, vārdnīca tomēr nav valodas mācības grāmata, un īpaši abstrakto jēdzienu sinonīmu lietošanas norādījumus arī nevaram gaidīt. Viena un tā paša vārda vairākus jēdzienus sastādītājs atdalījis dažādi: piem., plāns ar 1, 2, 3, jaukums, kāre, malējs, rūsa, rumba, liekot iekavās latvisko paskaidrotāja vārdu; atgriezies, stāvs, grieziens, lietojot semikōļu, bet kopējs, klāt — iekavās ievietojot gramatisko terminu saisinājumus. Vienveidības nav, bet skaidrība tāpēc nav cietusi.

Daudzi par trūkumu uzskata to, ka vārdnīcā nav izrunas. Bet angļu valodas atsevišķiem vārdiem bieži vien ir liels skaits nozīmju; tā kā šī īpašība mūsu valodai piemīt ļoti niecīgā mērā, tad latv.-angļu vārdnīcā zināmais angļu vārds parādīsies vairākās vietās (piem. spring pie 1. atspere, 2. avots, 3. lēkt, 4. pavasaris, 5. pārsteigt; stock 1. cilts, 2. kapitāls, 3. kāts, 4. krājums u. tml.) un katram tādām vārdam izruna būtu jāuzrāda tikreiz, cik vien tas reizi vārdnīcā sastopams. Tas prasītu ievērojamu daudzumu tagadējos laikos grūti dabūjamā papīra, jo šī vārdnīca ar daudzajiem sinonīmiem neatstāj brīvas vietas, kas citādi būtu palikušas neizmantotas, ja tulkojums būtu tikai vienvārdīgs. Papīra izietu gluži ne tik daudz, ja pielikumā iespiestu angļu vārdu izrunu pēc D. Jones izrunas vārdnīcas parauga, bet arī šis variants šobrīd ir nereāls.

Runājot par tehnisko apdari jāatzīst, ka tā varēja būt daudzkārt rūpīgāka. Jau treknie burti kamērā maz atšķiras no parastā teksta burtiem, kas, meklējot vārdu, atrašanu nedara vieglu, bet tā kā bieži vien trekni iespīezamais teksts iespīests parastiem burtiem (piem. apmetums, nomā dot, nāves bailes, necienīgs, trokšņot u. d. c.) un otrādi (piem., starprezultāti, nedrošs u. t. t.), tad atrašana kļūst vēl grūtāka, šķirkļi saplūdināti kopā ar citiem (ap, gāze, instinkts, maīņa, vidus); iekavas nav noslēgtas (šūt, štepēt, sacīkts, skriešanās, noslaucīt ar slotu, krāsa lūpu); kommati acīm redzot izlaisti; vārdi iegāzušies tekstā (piem., vadmala, siksts, rīks, plaukts u. c.); izlēkuši ārā no rindas (piem. tautu savienība, skapis, likt pie sirds, pilsēta), pārāk atstarpināti (piem. strand [ed] water -lily, notwith standing), pārmitas rindīņas (tielētas ar tiepība, stāvgrūdam ar to) -ajš standee, pilnīgi sajaukti vārdi ar tulkojumu (sākot ar prātula, krēsls, izošņāt ar izolatoru u. c.), ignorētas atstarpas (beleft kepto, stayaway, ap = a p.), kas viss kopā liecina par paviršību, nevižību un atbildības trūkumu. Te gan nebūs vainojams sastādītājs, bet korrektors un izdevējs.

Grāmata bija solīta jau pagājušā gadā, bet pilnīgi apgādāta nav vēl tagad.

Šķiet, šeit būtu vietā piezīmes, ka, pretēji kādā laikrakstā ievietotam pārmetumam, kas dibināts uz priekšvārda iespiedumkļūdi, nepārbaudot faktisko stāvokli, vārdnīca mēģinājusi kalpot valodas tīrīšanai, norādot, ar kādiem pareiziem vārdiem aizstājami valodnieku neatzītie, bet ikdienas valodā ieviesušies un lietotie vārdi (piem., pielietot — 176. lpp., izpalikt — 87. lpp., čuguns — 45. lpp. u. tml.). Ja nu tas arī simtprocentīgi nav izdevies (skat. dalība, ņemt dalību 46. lpp., kur nu vajadzēja būt norādītam, ka latviski pareizi tas ir piedalīties), tādēļ tomēr šīs vārdnīcas vērtība nav maza.

Par plašo un lietpratīgo vārdnīcu esam sastādītājam pateicīgi. E. Bricis

OTRIE LATVIEŠU TRIMDAS DZIESMU SVĒTKI ESLINGENĀ

Senu latvisku tradīciju un vienmēr možā dziesmu gara iezīmē Vasarsvētkos Eslingenā notika otrie latviešu dziesmu svētki trimdā. Kā dziedātāji tā desmit tūkstošos skaitāmā klausītāju saimē bija mērojuši ceļu pat no tālajiem angļu joslās ziemeļiem un Austrijas, lai pabūtu kopā un latviskajā dziesmā gūtu spēku un stiprinājumu nenoteiktajai nākamībai.

Pulcējot ap 1000 dziedātāju un pāri par 10000 apmeklētāju, dziesmu svētki izvērtās par plašākajiem mūsu trimdas laikā. Tos ievadīja 25. maijā svinīgi visu konfesiju dievkalpojumi. Ev.-lut. draudzes dievkalpojums, kas notika Eslingenas pilsētas baznīcā, bija pulcējis pilnu dievnamu dievlūdzeju. To vadīja arhiebiskaps prof. Dr. T. Grinbergs, piedalījās prof. Dr. L. Bērziņš un prāvesti J. Kullītis, A. Rumpēteris un K. Valters. Trīs svētku brīdīm pieskaņotas dziesmas dziedāja apvienotie Eslingenas, Rotveilas un Vircburgas kori.

Jau agrā pēcpusdienā dziedātāji no savām apmēšanās vietām pulcējās pie latviešu tautskolas. Vai it visi dziedātāji bija pratuši sagādāt sev bagātīgi krāšņus tautas tērpus, un svētku gājiens ar nacionālajiem karogiem slēgtās rindās devās no tautskolas uz svētku vietu Zirnavas plavā (Sirnauer Wiese). Laukumā skatītāji korus sagaidīja jūsmīgiem aplausiem. Svētku estrādē bija greznota sarkan-balt-sarkanām krāsām un zaļumu vijām, pāri tai plīvoja Latvijas un ASV karogi. Goda viesu vidū redzēja amerikāņu armijas un UNRRA's apgabala vadītājus, Eslingenas pilsētas lielvecāko un daudzus pazīstamus latviešu kultūras un sabiedrības darbiniekus.

Ar īsu uzrunu dziesmu svētku dalībniekus apsveica UNRRA's direktors R. L. Tailors, novēlot svētku labu izdošanos. Svētku rīcības komitejas priekšsēdis, Eslingenas izglītības un kultūras daļas vadītājs J. Labsvirs savā runā atcerejās agrākajos dziesmu svētkos, kad lepnī varējām dziedāt — mēs esam nu kungi mūsu dzimtajā zemē. Un, ja tagad mums viss tas zudis, šiem dziesmu svētkiem vismaz jāradā, ka maz pasaulē tādu tautu, kas dažādās kultūras nozarēs varētu ar mums sacensties. Latviešu

tauta nav tikai ņēmēja, viņa spēj un grib arī dot. Šiem svētkiem jāstiprina mūsu dzīvot griba un ticība uz atgriešanos mūsu dzimtenē.

Latvijas himnai sekoja plašās programmas, kas aptvēra 19 dziesmas — izpildījums 5 (!) virsdiriģentu vadībā. Svētku goda virsdiriģents prof. Ad. Abele bez himnas vēl diriģēja P. Barisona Latvija un E. Dārziņa Senatne, abas dziesmas panākot lielu nianšu bagātību un kuplu izteiksmi. No pārējo diriģentu sniegumiem vislabāk patika H. Lindemaņa vadītās A. Kalniņa Latviju himna un E. Melngaiļa Rīgas torņa gala zīle un J. Austruma sniegtais V. Dārziņa jaundarbs Te bij laba saimiece, kas izpelnījās brāzmainu piekrišanu, atkārtojumu un suminājumu autoram. J. Dūmiņa vadībā jauki izskanēja J. Straumes Pie Baltijas jūras viru kora sniegumā. Koris bija papildināts ar Zuikas viru kora 35 dziedātājiem un dubultkvartetu Tēvija, panākot augstu skanīgumu un labu noturību dziesmu atveidojumā. Kā agrākajam kara kapelmeistaram, virsdiriģentam P. Banderam bija uzticēta dziesmu vadība ar pavadītāju orķestri — E. Vignera Kā Daugava vaida un A. Jurjana kantāte Tēvijai, kur sōlo partiju izteiksmīgi dziedāja E. Mekša.

Dziesmu izpildījumu klausītāji uzņēma ļoti atsaucīgi, vēlot diriģentiem daudz aplausu, ziedu un prasot atkārtojumus. Nepateicīgi izveidotā estrādē nenovēršami radīja skaņas zudumus, kas mazinājās abās pēdējās daļās, pārkārtojot dziedātāju nogrupējumu. Intonāciju svārstībās, kas galvenokārt bija vērojamas dziesmu atkārtojumos, laikam bija vainojams arī lielais virsdiriģentu skaits — katrs ar saviem prasījumiem, metodēm.

Jau svētku priekšvakarā svētku dalībniekiem un viesiem Vingrotāju zālē bija iespēja noskatīties Latviešu teātra iestudējumā M. Ziverta Minchauzena precības. Vienlaicīgi ar teātra izrādī Kalna nometnē notika simfonisks koncerts, kurā Eslingenas latviešu un Geislingenas īgauņu apvienotais orķestris diriģenta Eduarda Eiches vadībā sniedza virkni pazīstamu skaņdarbu — Fr. Šuberta Rozamundes uvertīru un Nepabeigto simfoniiju pirmajā daļā un koncerta nobeigumā J. Sibeliusa simfonisku tēlojumu Karelīja. Vidus posmā dziedājām latvju skaņražu darbus — E. Dārziņa Melancholisko valsī, J. Mediņa Āriju un E. Eiches Šūpla dziesmu. Sōlo partiju pēdējā veiksmīgi spēlēja čellinieks L. Irenieks, Sōliste E. Zagariņa (soprans) dziedāja E. Dārziņa un J. Mediņa dziesmas. Kuplais klausītāju pulks koncertu uzņēma atsaucīgi.

Dziesmu svētku laikā Pilsskolā bija atvērta Latviešu mākslinieku apvienības, Eslingenas daiļamatnieku kopas, Amatnieku organizāciju savienības un YWCA's mājturības sekcijas kopīgi rīkota darbu skate, kas skatītājus iepriecināja ar trimdā izgatavoto lietu daudzveidību un augsto māksliniecisko līmeni. Apsveicami, ka blakus veciem sava amata meistariem izstādē bagātīgi reprezentējās tautieši, kas amata prasmi piesavinājušies tikai trimdā un nenoliedzami sasnieguši pozitīvi vērtējamu gatavību. Visplašāk izstādē reprezentēja daiļamatniecība, galvenokārt kalumu, ādas un keramikas izstrādājums. Izcēlās Kleinkēcas nometnē K. Luča un V. Elmuta darinātie šķīvji, vaņā un sudrabā kaltie albu-

mi. Eslingenas sudrabkaļu darbnīca rādīja plašu saktu, aproču, gredzenu un karuļu klāstu, skaisti bija J. Rīdusa vara un sudraba grebumi. Izstādīto ādas izstrādājumu vidū jāmin meistarīgie Paulas Hermanovskas albumi, tāpat Kleinkēcas un Eslingenas ādas izstrādājumu darbnīcas veikumi — bloki, somas, maciņi u. c. Jaukus keramikas paraugus bija izstādījuši Stutgartes Sillenbuchas nometne, glīti koka šķīvji, izgatavoti Kleinkēcā un Hanavā. Hanavu pārstāvēja arī izstādes vienīgais vijoļu darinātājs J. Brūniņš. Pegnica rādīja glīti audeklā sietas grāmatas. Mazāk plaši izstādē redzējam pārstāvētus amatnieku ražojumus. Pirmā vietā te jāmin Eslingenas dāmu apģērbu darbnīca, kas bija izstādījuši plašu tērpu klāstu. Varēja redzēt arī jaunākos cepuru modeļus, un G. Dereviņš no Manheimas bija atvedis pat lieliskus kažokus. Elektrotehniskā laukā redzējam vairākus radio aparātus, gludekļus un citus izgatavojumus gan no Augsburgas, gan pašas Eslingenas. Pēdējās TA galdniecības kursoš pagatavotas arī visai glītas mēbeles.

Alvis Palums

MAKSĻAS IZSTĀDE ESLINGENĀ

Dziesmu svētku laikā Eslingenā bija makslas izstāde. Tā tika rīkota, lai remdinātu vienkopus sapulcējušos latviešu slāpes pēc radošā gara izpaušmes arī tēlojošās mākslās un lai paceltu mūsu nožēlojamo prestižu un pašapziņu. Izstādēm ir gan vēl citi uzdevumi. Mūsu apstākļos tām jāsakopo un jāpārbauda mūsu kultūras rezerves gadījumam, ja visa mūsu kultūras būve kādā pasaules stūrī būtu ceļama no jauna. Izstādēm jāceļ vispārējais mākslas limenis, nostādāt darbus kritikas unguņis, un dodot māksliniekiem iespēju gūt savstarpējus ierosinājumus un pamudinājumus.

Izstādē lielāko uzmanību saistīja prof. A. Annusa izstādītie darbi, starp kuriem bija veci, bet cienjami paņiņas. Tā "Veja", kurā bija starp latvju glezniecības reprezentētājiem Parīzē, tēlota sievietē. Tās kustība veido gleznas diagonāli, pēdējo pret-svaro sidrabaino zivju masa pie sievietes kājām un sparīgais laivas rakurs tās aizmugurē. Otro lielo kompozīciju — Palaunags — godalgoja Kultūras fonds par labāko darbu glezniecībā 1937. gadā. Tani brīnīšķīgi labi un meistarīgi veidotas seas. Pedantiski pieeji, varētu pelt paviršību detaļās. Gleznas māksliniecisko vērtību nekād nav noteicis šāds detaļu izstrādājums. Skaidrs, ka Annusa kompozīcijā galvenais svars ir figūru seas un nostādījumā sidrabaini mirdzošā, sapņainā vidē. Mazajos darbos izsekojam Annusa koncepcijai. Tās pamatā gleznieciskis zīmējums, kas iecerēts maigi kontrastainos toņos. Tehnikā redzam akvareliskas temperas papildinājumu eļļas krāsām. Lai panāktu vēl lielāku vieglo un smago toņu gradāciju, daļa krāsas uzlikta ar otu, daļa ar lāpstiņu. Interesanti viņa gleznojumi uz pergamenta, kas pēc būtības atgādina lazējumu. J. Zvirbulis savā koncepcijā atrisinājis tematu, kuru savā laikā pašaka Tīde-manis un turpinājis Ed. Kalniņš: gaišu zālāju ar cilvēka figūrām tumši zaļā, enainā dārza fonā. Paslaidiem, vijīgiem otas vilcieniem Zvirbulis veido dārzā koka stumbrus, radīdams centrālās kom-

pozīciju. To mākslas vēsturnieks prof. B. Vipers uzskatīja par īpatnēju latviešu gleznotājiem. Tāpat būtu raksturojama kompozīcija Zvirbuļa gleznā Kartupeļu rācēji. Vagu zīmējums, kartupeļu nesējs, nesēja roka, rācējas, viss slīd un steidzas prom no gleznas centra. J. Zvirbulis radījis sev īpatnēju gleznošanas veidu. Uz tumša, parasti dziļa fona uziedz krāsaini, gandrīz bengāļiski, bet viegli topi. Tā gleznata arī viņa Klusā daba.

V. Janelsiņa Latvijā sev izkaņoja arvien redzamāku vietu. Šo vietu viņa sev paturējusī arī trimdā. Vēl jo vairāk tāpēc, ka viņa arī trimdā turpina aizrautīgi strādāt. Viņas panākumi liecina, ka sievietei latvju kultūras radīšanā izcila loma un pat tik vīrišķīgā tās nozarē kā glezniecībā. Latvijas Akadēmijā apmēram trešā daļa no visapdavinātākiem bija sievietes. Lai tikai pieminam, kas nejausī uzaust atmiņā: Zariņa, Induse-Muceniece, Kovalska, Dārziņa, Geistaute, Klēbacha-Stīpniece, pati Janelsiņa, tēlniece Kalniņa u. c. Janelsiņai vieni no labākajiem gleznojumiem izstādē. Portretā pušonu laukumos uzmirdz gaismas zaķīši, tā radīdami gaišu, skumju noskaņu, saulainu ēnu. Klusā dabā ar āboliem ēnā grimst visa gleznas augšdaļa. No tās arvienu skaidrāk izraisās formas, lai apakšdaļā izskanētu gaiši zaļā mirdzā. Un neraugoties uz to, ka gleznā kopnoskaņa atsevišķiem toņu laukumiem suverēna pašvērtībā. Lasītājas veidojumā jau jūtams manierīgums un pārsaldinājums.

Daudz laba jāsaka arī par M. Krūmiņa darbiem. Arvien vairāk tas izvēršas par vienu no visnopietnākiem Purvīša skolniekiem. Tas iedrošinās lietot arī smagākus zemes toņus, ko sev neatļāva meistars. Varbūt tā netieša Ubāna ietekme Krūmiņa darbos. Iespējams, ka Krūmiņam krāšņa un bagātā palette. Iespējams, ka Krūmiņam izdosies atrast pozitīvu sintēzi starp abiem izcilākajiem mūsu ainavas pārstāvjiem — Purvīti un Ubānu. Ne vienmēr sekošana uzskatāma par pazeminošu. Mākslas darba vērtība jau atkarīga no tā, cik daudz patiesa pārdzīvoējuma un pārliecības autors savā darbā spējis izteikt. Un M. Krūmiņa darbi ne tikai pārliecina, tie sajūsmīna.

Visu cienību arī A. Eglīša Virtembergas ainavai, kurā viņš iekāņojis dziļumu. Gaisma un aizslidošais tālums debesis un horizontālā plakne kust zilganā dūmakā. Tāluma iespaidu zemes virsmā palīdz izteikt izkaisītās diagonāles. Laba gaiši dzeltenīgo un zilgano toņu saskaņa. Ne tik labi ir atrisināts priekšplāns.

Matisona vīstošo toņu glezniecību raksturo atturība un smalkjūtība. Viņš necieš kailu krāsu. Viņa gleznas nedurpas acis, bet savā delikātumā nav arī apnikstošas. Viņa ainavas labi uzbūvētas. Ainavā ar vīna kalnieu uzbūvi veido stateniski un limeniski otas vilcieni, vidus daļā tie radiāli, bet debesis limeniski. Viņš izkārtu labi gaismas un ēnu laukumu ritmus.

J. Gailis, salīdzinot ar Latvijas periodu, trimdā atmetis lielo krāsu prieku, bet paturējis triepiena brāzmainību. Tas pievērsies pelēcīgiem, gandrīz cementainiem krāsu ziediem un stingrākai gleznu uzbūvei. Gailis tēlo iemīloto jūrmaļu, zvejnieku būdas un debesis. Jūrai un sevišķi debesiņ Gaila dar-

bos liela loma. Tās brāzmainu mākoņu vālu, divainu gaismas efektu un brīžiem maigu toņu pilnas. Debesīs Gailis vislabāki var ļaut izpausties savas glezniecības labāki daļai, savam zīmējumam vai, pareizāki sakot, savam patētiskam, plūstošam rokrakstam. Varbūt ka kādreiz skatītājs ilgojas pēc lielāka dziļuma un dzidrums, Gaiļa vareno audeklu ielenkts.

L. Meilerte-Krastiņa ir Purviša skolniece, kuŗa no meistara neizsmejamiem krājumiem radījusi savu seju. Viņa interesē ziedu krāsainības prieks. Brīžiem gan pati gleznotāja nobīstas savu krāsu intensitātes un cenšas to mazināt, izkasot triepienos švīkas līdz pat audeklam.

Purviša skolniekam V. Gūtmanim meistara ietekme jūtama tikai vienā darbā Rīgas stacija. Gleznā labi vēsās ziemas koši zilie ēnu laukumi, kas ieslēdz gleznas centrālo daļu. Nēderas kaiļie baltās krāsas ziedieni tvaiku un sarmotā koka attēlojumos. Pēdējā laika darbos tas sola izvērsties par sekmīgu prof. Liberta sekotāju. Tas labi izpratis Liberta koncepciju: augošo vidus masu iemirdzēšanos. Pamata daļas atdzīvināšanu ar raiba puļa attēla palīdzību. Cerams, ka ar laiku Gūtmanim izdosies izveidot arī savu zīmējumu veiklāku.

Starp vairākiem gleznotājiem novērojama tieksme atteikties no reprezentatīva gleznošanas veida un pievērsties mazākai, intimākai glezniecībai. Tie it kā glezno tikai sev, savu jūtu izteiksmēi. Tā A. Prande, kuŗam, atceramies, kādreiz piemita modernisma tieksmes, tagad glezno tīri „vecmodīgā” garā; skaisti, rožaini zilo Nekāras ieļu pavasārī.

Jaunā, apdāvinātā K. Bērziņa gleznojumos jūt temperamentu un savu daļu patētikas. Improvizācija jau tagad tam nerada grūtību. Viņa glezniecības veidam gan vajadzīgs lielāks gleznu formāts un lielāka iedziļināšanās kā attēlojamā vielā, tā uzdevuma noskaidrošana.

A. Kalniņa un Stāmere glezniecībā pieder pie jaunākās paaudzes. Stāmere uzgleznojusi ainavu temperas tehnikā un, šķiet, taisni šīn tehnikā tās talants varēs atraisīties pilnīgi. Viņa sāk gleznot lielos laukumos un spārīgu triepienus, nodibinot gleznā spēcīgu zīmējumu. Drusku citādāki glezno A. Kalniņa. Savu iemīļotāko vielu — sejas, tā veido no krāsu toņu vizmām, bet tās formu rūpīgi izmodelē. Rodas iespaids, ka seja iznirst no kādas noslēpumainas vides, varbūt, atmiņas. Seja šķiet vīzija. Mazāk īpatnību klusās dabas studijā. Šī viela Kalniņai neitrālāka, tāpēc tā veikas parastākiem paņēmieniem. Tonāli tā labi noskaņota.

Divus darbus izstādījis vecākās paaudzes gleznotājs Zvirbulis, kas pēc ilga pārtraukuma atkal parādās atklātībā. Vienu darbu izstādījuši L. Ropš-Linauts, kas jau Akadēmijas laikos sevi atestēja par labu portretistu, un A. Lācis, kuŗa Kalna ainava iecerēta dekoratīvi, bet realizēta smalkjūtīgos toņos. Zēl, ka nepiemērotā gleznošanas materiāla dēļ glezna drīzi aizies bojā.

Bez eļļas glezniecības izstādē reprezentēti darbi gvašās tehnikā, akvareli, pasteli, tuša, ogle un viena skulptūra.

Pirmā kārtā būtu jāmin mūsu teātra mākslas dižmeistars prof. J. Kuga, kas izstādījis divas ainavas. Jābrīnās, kur meistars ņem laiku, lai paspētu uzgleznot lielā formāta gleznas, zinot, ka meistars tanī pat laikā gatavo Eslingenas teātrim dekorāciju skices, maketus, kostīmu metus, pašas dekorācijas, tanī pat laikā pilda Eslingenas studijas vadītāja, mākslinieku kopas vecākā un vēl citus sabiedriskus pienākumus. Gleznoto ainavu uzbūve un izpratne liecina par lielām zināšanām, kuŗas derētu papētīt mūsu jaunās paaudzes ainavistiem.

Mūsu grafikas dižmeistars S. Vidbergs ieņem izcilu, īpatu un izolētu stāvokli. Viņa veidam nav sekotāju, nemaz nerunājot par līdzcensoņiem. Viņa māksla tik izveidota un izsmalcināta, vēsa un distancēta, ka recenzents tikai ar godbīģīgu cieņu iedrošinās tai tuvoties. Meistars izstādījis trīs zīmējumus. Viens, Sāpju ceļš, liecina, ka šī tema meistaram vēl nav izsmelta. Kompozīcija līdzsvārota un bagāta. Kontrasti virzīenos, kustībās, plankumos, noskaņā un saturā. Tā deģošām mājām pretstatā mierīgie labību lauki. Tādējādi pamāks drāmatisms, Rīgas skatā un jūrmalā apbrīnojam, ar kādu rūpību autors atrod katrā vielā un lietā savu īpatu izteiksmi, kuŗu ievieto kompozīcijā. Tā ēku apmetumi, jumti, torņi, bruģis, zvejnieku tikls u. t. t., kalpo kompozīcijas bagātinājumam.

A. Dārziņa pievērsusies sapņotu seju iedziļināšanai un kļuvis īpatu krāsu noskaņu komponēšanai. Mazās etides pilnas senatnīgu noskaņu. Cerēsim, ka tās ierosinās atkal kādam monumentālākam darbam Seno rotu vai Māras garā.

A. Ogules ogles zīmējumi ļoti spēcīgi. Vīrieša galvas zīmējums spēkā un tehnikā atgādina kritušo, jauno, apdāvināto gleznotāju N. Bremšu. Daudz kļusāki, maigāki gleznota meitene. Laba kompozīcija zīmējumā Bēģļu māte. Vienkāršoti monumentāls zīmējums mātes figūrā, gurdā gaisma, gurdā ēna, puļa pīrboņa dziļumā, lielo gaišo un tumšo laukumu pretstatī droši, oriģināli un izteiksmīgi.

A. Vinklers izstādījis rindu dekorāciju metu. Mūsu teātra dekorāciju mākslā izpauģusies divi virzieni, kuŗu galējie pretpoli ir prof. J. Kuga un viņa audzēknis A. Vinklers. Pirmais teātri pārvēģ par gleznu, kuŗā ietilpina aktierus. Visur tas izlieto glezniecisku ilūģiju, detaļas, pat logi tam gleznoti. Ka tādā veidā viņģ panāk efektus, kas pārsteidģ, mums visiem zināms, Piem., skatītājam iespaids, ka aktieris izgāģis cauri uzgleznotām durģīm, nerunājot nemaz par glezniecisko kopģespaudu. Vinklers skatuvģ būģē, konstruģ, organizģ visģs dimensģjas. Organizāģijā viņģ ietilpina aktierģ masas un atģeviģkus aktierģus, viņģ rada tiem reģlu spēģes telpu. Šai koncepcijai arī atģbilst viņģ zīmģtģģ skices. Princeses Gundegas metos, tas cenģas ar konstrukģiju palģdzģģbu vieģlumu, augģupplģsmi, mirģojumu.

Akvareģa glezniecģbu pārstāv F. Bange un U. Alberts.

F. Bange Latvijā skatģģģģ par vienu no akvareģa tehnikas labģkiem prateģģiem. Divi no izstādģtiem akvareģģm gleznoti Latvijā un tģģo Latvģjas ainavas.

Labs akvareģlists un celģģģ attģģģģģģģ ir U. Alberts.

Gan, pareizāki sakot, viņš ir attēlojis starpas starp celtnēm — ielas. Šinī glezniecības veidā viņam lielākas sekmes nekā figurālā eļļas glezniecībā, lai gan jāsaka, ka attēlotās ielas vairāk saskatām paša Alberta seju nekā pilsētu un ielu raksturus. Tā Rīgas iela daudz neatšķiras no Vācijas pilsētu ielām.

Tēlniecība pārstāvēta viena autora vienā darbā. Ja radīšanas darbs nometnē grūts, tad jo grūtāks tas tēlniekam. Tāpēc jāapbrīno V. Jansona sīkstā neatlaidība, kas katrai izstādei spēj sagādāt pa jaunam, mūsu apstākļos pārsteidzoši labam darbam. Visās mākslas nozarēs portreja ir bijusi mūsu sāpju bērns, lai gan labu portretētāju mums nav trūcis. Mūsu kultūras vēsture portrežās maz dokumentēta. Jau tāpēc vien V. Jansona dzejnieka P. Ermaņa portretam liela vērtība. Bet arī mākslinieciskā vērtība tam augsta. Laba kompozīcija, nosvērtas formas un veikls, stingrs, vijīgs, bet neuzbāzīgs zīmējums.

Arnolds Treibergs

MIGUELU SERVANTESU ATCEROTIES

Ir pagājuši 400 gadu, kopš piedzimis lielais spāņu rakstnieks Miguēls Servantess Sāvedra (Miguel de Cervantes Saavedra). Tāpat kā par daudziem posmiem no viņa nemierīgās dzīves, tā arī par pašu Servantesa dzimšanas dienu mums nav uzglabājies nekādu ziņu, zinām vienīgi, ka 1547. gada 9. oktobrī mazais Miguēls ir sapēmis svēto kristību dzimtajā Alcalá de Henaresa ciemā. Servantesa tēvs ir kurls, tomēr viņš darbojas par apkārceļojošu ārstu — chirurgu, protams, nevarēdams atlicināt daudz līdzekļu dēla skološanai. Kur vēlākais rakstnieks guvis savas plašās zināšanas, nav īstas skaidrības, tāpat nezinām, kas viņu atbalstījis. Katrā ziņā Servantess ir skolojies Madridē, varbūt, vēlāk arī Salamankā, un ar pirmos ziedu laikus pārdzīvojušo itāļu renesanses un humānisma kustību iepazīnie pašā Itālijā, kur viņš kādu laiku strādā par kambarsulaini. Iestājies armijā, Servantess piedalās slavenajā Lepanto jūras kaujā pret turkiem 1571. gadā, viņu ievaino 3 šāvieniem krūtīs, bez tam rakstniekam visu mūžu paliek sakropļota kreisā roka, bet arī tas nekavē viņu piedalīties turpmākajās cīņās, līdz beidzot 1575. gadā ceļā no Neapoles uz Spāniju Servantess krīt berberu gūstā, veselus 5 gadus pavada verdzībā, nodarbojoties arī ar rakstniecību, kamēr viņu par 500 zelta dālderiem izpērk misionāri. Pavadijis ilgus gadus kauju ugunīs, svešās zemēs, starp svešiem ļaudīm, mācījies pazīt dzīves grūtības un ēnas puses un, skumdams par dzimstās Spānijas politisko un sociālmorālisko pagrīmsanu, Servantess no visas sirds tagad sāk nodoties literāram darbam; viņa pirmie dzejoļi jau iespiesti krietni agrāk (1569. gadā). Sākumā viņš vēl it kā nevar izšķirties, vai veltīt savu talantu lirikai, romānu rakstīšanai vai teātrim, un tieši pēdējais gandrīz visu mūžu ir saistījis Servantesu lielā mērā pie sevis, par spīti tam, ka šai laukā rakstnieka dotības un panākumi ir bijuši vismazākie. Tāpat Servantesa pirmais romāns Galateja, kas pieskaitāms tai laikā ļoti populārajam ganu romānu tipam, mūsdienās ir pa lielai daļai aizmirsts. Nevarēdams nopelnīt

pietiekami daudz līdzekļu ar savu literāro darbību, Servantess kļūst par nodokļu piedzinēju, bet arī šē viņam nav laimes. Rakstnieks nereti nokļūst naudas grūtībās un trīs reizes maksāt nespējās jeb pārāk lielas uzticības dēļ pret citiem nonāk pat cietumā. Vēlī Servantess lūdz atļauju doties darbā uz Ameriku — kādreizējo Lepanto varoni, kas ar lepnumu sevi sauc „el manco de Lepanto“ (Lepanto vienrocis), grūtā brīdī neviens labprāt negrib atcerēties. — Vislielākajā nabadzībā viņš sāk rakstīt savu Don Kichotu; ar pirmo daļu gan gūst plašu sabiedrības atsaucību (Servantesam dzīvam esot jau Don Kichots iznāk 16 izdevumos), bet rakstnieka honorārs ir tik mazs, ka Servantesa satricināto materiālo stāvokli daudz uzlabot tas nespēj. Toties rodas veikli ļaudis, kas izmanto jauniznākušā romāna panākumus un raksta tam otru daļu, tā kā Servantesam jāķerās atkal pie spalvas, lai ātri aizsteigtos saviem negodīgajiem konkurentiem priekšā. Rakstnieka veselība pa to laiku ir tik tālu pasliktinājusies, ka sava pēdējā darba — mīlas romāna Persids un Sigismunda — iznākšanu viņš vairs nesagaida un mirst 1616. gadā, t. i. vienu gadu pēc Don Kichota abu daļu parādīšanās atklātībā (I daļa izdota 1605. gadā).

Latviešu lasītājiem Servantess jau kopš ilgāka laikā pazīstams ar savu Don Kichotu, Konstantīna Raudives tulkotu, bet pirms pāris gadiem ir vēl nācis klāt arī Parauga noveļu (Novelas ejemplares) izdevums.

Lai saprastu Servantesa varoņus, mums jāpazīst vide, kādā tie dzīvo, un laikmets, kas Spānijā iesākās ar Amerikas atklāšanu, ar lielajiem iekarojumiem Jaunajā pasaulē, kas Pireneju pussalu gan iesākumā pārplūdinā bagātībām, bet vēlāk noved pie saimnieciskās un sabiedriskās dzīves iziršanas. Zelts un dārgmetalli, ielūstot bez mēra Spānijā, ruīnē veselīgo un darbīgo amatniecību, atradina sabiedrības augstākos un turīgākos slāņus vēl vairāk no darba, veicina dīkdienību, tā kā Servantesa laikā apmēram ceturtdaļa Spānijas iedzīvotāju pavada laiku, no vienas puses nododamies vieglai, izšķērdīgai dzīvei, atraudamies no kalpošanas tautas un valsts interesēm, bet no otras — kļūst vienkārši par klaidoņiem, laimes meklētājiem, cerēdami rast kaut kur tādus pašus apstākļus, kādos dzīvo bagātās šķiras.

Protams, sakarā ar to cieš tautas morāle, un tā laika spāņu sabiedrību ne Servantess viens pats apšūdz ideālisma trūkumā. Arī pati šī sabiedrība saprot, ka, zūdot Spānijas valsts ārējai varai un iekšējai vienībai, kaut kas ir jādara, lai laboru dzīvi pašos pamatos. Tieši šādos apstākļos tad sevišķi krasi kā pretstats vispārējam morāliskajam panākumam parādās kāda spāņu tautas nacionālā īpatnība — līdz galējībai izkoptas goda jūtas un ārējs bruņnieciskums. Līdz pat Servantesam visos tautas slāņos iemīļotākā literatūra ir bruņinieku romāni ar saviem dēkainajiem piedzīvojumu aprakstiem un bruņniecisko domāšanas un uztveres veidu. Šis aizraušāns sekas ir, ka katrs spānis līdz pat klaidoņim cenšas būt caballero, cenšas būt bruņnieks, kam augstākais princips — gods (honra).

Šādā gadu simtenī no mazā Lamančas ciema tad

arī uz sāva kaulainā Rosinanta ieroču nesēja Sančo Pansas pavadībā atgriezti pasaulē zudušos tikumus izīj idalgo Don Kichots. Ir skaidrs, ka ar pa pu sei ārprātīgā ceļojošā bruņinieka tēlu Servantess grib no vienas puses parodēt, izsmiet bez gala lielā skaitā ieviesušos bruņinieku romānus, kas pārāk lielā mērā sāk ietekmēt spāņu lasītāju domāšanas veidu, likdami tiem nereti aizmirst dzīves reālās prasības un sava laikmeta pienākumus. Servantess šādu aizraušanos, protams, var tikai nosodīt tāpat kā katru mēģinājumu labot sabiedrisko dzīvi ar sen novecojušiem, par smieklīgiem kļuvušiem papēmieniem, vai vēl jaunāk, nododoties tukšai jūsmošanai par aizgājušiem zelta laikiem. Bet ar to viņš negrib teikt, ka šī dzīve nav jālabo, un, iepazīstoties ar romānu, lasītājs arvienu vairāk jūt, ka rakstnieks bieži vien cīnās ne pret, bet kopā ar savu „Bēdīga izskata bruņinieku“, cīnās kopā ar viņu pret kādu lielāku ienaidnieku kā pret vecajiem bruņinieku romāniem, un šī cīņa iet pāri Servantesa laikmetam, tā turpinās, kamēr vien pastāv pati cilvēce. Tas ir kaŗš pret ideālisma trūkumu, iegrimšanu savtīgā vienaldzībā un egoismā, un, likdams smieties par nelaimīgo bruņinieku, Servantess savu lasītāju 17. gadu simteni un tāpat arī mūsdienās var ierosināt, dodams arī zināmā mērā pozitīvu piemēru, mācīties no Don Kichota ne ārējās formas, ne ārprātīgo piedzivojumu meklētāja garu, ne smieklīgos pārspilvējumus, bet pašu ideālo saturu, pašu ideālismu līdz zināmā pakāpei kā tādu. Par spīti savai kōmiskajai ārīšķībai Don Kichots galu galā nostājas mūsu priekšā tīri simpatisks, tas stāv pat pāri savai apkārtnei. Ja romāna otrā daļā viņš pat apšaubā savas Dulsinejas reālo esamību, tad tas neattiecas no sava ideāla viņa paša dēļ, neatzīdams ikdienas dzīvē pietiekamu pamatu savas dzīves veidošanai un nespēdams kaut cik praktiski un reāli darboties, pārveidojot to nepatīkamo vīdu un laikmetu, kur viņam jādzīvo. Atteikties no šāda ideāla, ap kuru visu laiku ir koncentrēties Don Kichota pozitīvā vai negatīvā ziņā aktīvais mūžs, nozīmētu pazaudēt pēdējo saskaņu ar iedomāto pasauli, kādā viņš kavējas, bet ar reālo ikdienu visas saites jau sen ir pārrautas, tā kā Don Kichotam atliek tikai mirt.

Ja Servantesa laika lasītājs par Don Kichotu tikai smējās, tad pēc pāris gadu simtiem, dzimstot romantisma kustībai Eiropas literatūrā, radās daudzi, kas par viņu raudāja, jo „Bēdīga izskata bruņinieka“ tēla ir tiešām daudz traģisma. Vispirms jau nesamierināmais kontrasts starp Don Kichota bruņiniecišķo ideālu pasauli un pelēko apkārtni. Kamēr, atsacījies no visiem materiālajiem labumiem, savas labās gribas pamudināts, viņš gatavs doties visgrūtākajos pasākumos, lai atgrieztu izbijušos zelta laikus, vietējai policijai nabaga idalgo uzdod apcietināt kā kļaidoni, kas abdraud sabiedrisko drošību uz ceļiem. Tādu momentu ir daudz, bet vēl traģiskāks ir cits brīdis, proti, atmošanās no ilūzijām un sapņiem, briesmīgais kritiens, ko Don Kichots, protams, pārdzīvot nevar. Tas ir lielākais bridinājums lasītājiem nenodoties vienpusīgi līdzīgām ilūzijām, un tieši tāpēc Ser-

vantesu ir ļoti cienījis, piemēram, lielais vācu filozofs Sopenhauers, kas lielu daļu literārisķu sacerējumu nosoda tieši tāpēc, ka tie pamudina lasītāju uz atsvēšināšanas no reālās dzīves. Servantesam līdzīgu domu, ka dzīve var būt tikai sapnis, no kā reiz, zūdot visām ilūzijām, nākas atmosties, sastopam spāņu literatūrā vēl pie Kalderona. „Dzīve ir sapnis“ (La vida es sueño) un ne mazāk sāpīgu atmošanās kā „Bēdīga izskata bruņiniekam“ mums rāda Flobērs (Flaubert) savā Bovarī kundzē (Madame Bovary).

Bet Servantess nebrīdina savus lasītājus tikai no pārspilvētas atdošanās tukšām ilūzijām. Don Kichotam ir pretpols — Sančo Pansa, un tas ir, būdams ne mazāk kōmisks un brīžiem pat nožēlojams, varbūt, ne mazāk bridinājums neiegrimt šaurās materiālās interesēs un savtīgumā. Ja mūsdienās runājam par donkichotismu, tad tikpat labi varam runāt par sančopansismu, un liekas, ka Servantess ir pat vairāk nosodījis pēdējo par pirmo, likdams, romānu beidzot, ieroču nesējam tomēr kaut ko iegūt, mācīties no sava kunga aparotā ideālisma. Sančo Pansas tēlam trūkst traģisma, bet arī lielas daļas simpatisķuma. Ja Servantesa romānu mēs parasti vienpusīgi nosaucam par pārspilvēta ideālisma parōdiju, tad, lai novērstu šādu vienpusību, mums jāatceras, ka tā ir arī pārspilvēta dzīves materiālisma parōdija. —

Būdarfs liels rakstnieks, Servantess savos darbos tomēr paliek īsts spānis, un sveštautietis, gan atrādams tur daudz tāda, ko mēs apzīmējam par vispārcilvēcisku, pilnībā saprast tomēr viņu nespēj. Bez vides apstākļiem, kas jau iepriekš īsos vārdos pieminēti, vēl jāatceras citi faktori, kas katram tā laika spānim jau ir it kā pārgājuši asinīs no iepriekšējam paaudzēm un lielā mērā noteic arī Servantesa varoņu raksturu. Tāda ir sava spāņu reliģiozitate, stingrais katolicisms ar vēl joprojām vidus laiku piegaržu, naidis pret mauriem (vēl jo vairāk Servantesam personīgi), kārtu attiecības u. t. t. Tāpat kaut visprecīzākajam (piem., Don Kichota) tulkojumam grūti nāksies adekvāti atspoguļot ceļojošā bruņinieka no grāmatām salasīto frāžu bagāto valodu vai Sančo Pansas tautas izteicienus. Ar to Servantess pieskaitāms tiem autoriem, kas kā dimants mirdz tikai savā dzimtenē, kamēr pāri robežām plašākai lasītāju saimei redzams tikai tā atspulgs. Taču arī ar to vien pietiek, lai vēl pēc 400 gadiem visa pasaule godinātu Miguēlu Servantesu kā vienu no lielākajiem gariem tās literatūrā. E. Buduls

DŽONA GOLZVERDIJA MŪŽA UN DARBA SKICEJUMS

Šogad, 14. augustā paiet 80 gadi kopš Džons Golzverdijs (John Galsworthy) piedzima Kūmā, Surejā (Coombe, Surrey). Kā vecas un bagātas Devonširas ģimenes atvase, Golzverdijs skolojās Harovā un pēc tam Oksfordā studēja tieslietas. Savai profesijai tomēr Golzverdijs nepievērsās, bet pēc plašiem ceļojumiem nodevās literatūrai: romānu un drāmu rakstniecībai.

Viņa pirmie darbi, kas, starp citu minot, parādījās ar pseudonimu Džons Sindžons (John Sin-

john), palika plašāk, neievēroti sava konvencionālā rakstura dēļ (Jocelyn 1898, Villa Ruben 1900, A Man of Devon 1901).

Vēlāk, kad Golzvērdis atmet konvencionālo un apstrādā 20. gadsimta sabiedriskās problēmas, viņa darbi kļūst individuālāki, nopietnāki un nesalīdzināmi interesantāki. Tā, piem., The Island Pharisesees (1904.) ir satīra par britu, teiksim, malieniskumu un farizejismu, The Country House (1907.) apraksta angļu pilsonības tipu, un Fraternity (1909.) ir studija par šķiras apziņu un solidaritāti.

Golzvērdis drāmās sociālās problēmas izvirzās vēl spilgtāki, lai gan ne tik asprātīgi un agresīvi kā Šovam (Shaw), tomēr viņa varoņi ir ar dzīvu raksturu un, pretēji Šova varoņiem, ar dziļām lai gan atturīgām jūtām. Drāmas izceļas ar veselīgu reālismu, smalku psiholoģisku raksturu zīmējumu un labi izdomātu un savitu intrigu. Labākās ir The Silver Box (1906.) — rādīta nabago un bagāto tiesiskā diferencēšanās, Strife (1909.) — traktētas rūpniecības pretešķības un streiks, Skin Game (1920.) — parādīts konflikts starp vecās aristokrātijas pārstāvi un iznīreli rūpnieku.

Golzvērdis literārā slava tomēr balstās galvenokārt uz viņa diviem romānu cikliem un šo divu ciklu dēļ viņa vārds skanēs vēl ilgi pēc tam, kad daudzi citi viņa darbi interesēs vairs tikai literatūrvēsturnieku. Pirmais cikls Forsyte Saga (parasti, kaut gan ne visai pareizi tulkota kā Forsaitu teika) ietver romānus The Man of Property (1906.), In Chancery (1920.), To Let (1921.) un divi Interludes. Otrajā ciklā: A Modern Comedy — ietelp romāni The White Monkey (1924.) The Silver Spoon (1926.), Swan Song (1928.) un atkal divi Interludes.

Tā kā abi cikli attēlo augstākās vidus šķiras bagātu Londonas dzimtu — Forsaitu dzimtu — parasti abus ciklus kopā mēdz saukt par Forsaitu teiku.

Teika aptver trīs Forsaitu paaudzes, kas dzīvoja pirms pirmā pasaules kara, pirmā pasaules kara laikā un pēc tā. No vienas puses ar meistara roku parādīta angļu sabiedrības aina no Viktorijas laikmeta līdz moderniem laikiem, tanī pašā laikā no otras puses redzamas smalkas daudzo Forsaitu dzimtas locekļu raksturu studijas. Teikas centrālā figūra ir Soms (Soames) Forsaits, kas sevī iemieso Viktoriāniskam laikmetam raksturīgo īpašumu, izturības un stabilitātes tieksmi un instinktu. Soms figūrē pirmkārt daļā un arī pēckārtā laikā, kad jaunākā paaudze (simbolizēta ar Somsa meitu Flēru) kara un pēckārtā apstākļu ietekmē, zaudējusi ticību vecajām vērtībām, taustās pēc jauniem ceļiem.

Viss darbs ir nobla, lai gan stipra angļu sabiedrības kļūdu kritika, bet arī ticība Anglijas lielumam arī nākotnē, meistars jūtu tēlojums

un ģimenes, sabiedriskās un konvencionālās dzīves un sadzīves aizspriedumu un paražu, cilvēciģo vājību, darba, īpašuma, kaislību un skaistuma, savstarpīgo attiecību un ietekmju aristokrātiskās, bet saistīgs risinājums un krāsu un niansu bagāts zīmējums.

1918. gadā Golzvērdis atteicās no muižniecības un titula. 1929. g. viņam piešķīra nopelni ordeni un 1932. gadā Nobela prēmiju. Viņš mira 1933. g. 31. janvārī Hempstedā (Hampstead), bet viņa radītie darbi dzīvo un dzīvos, ja vien dzīvos kultūrālā pasaule.

Bez augstāk pieminētiem darbiem Golzvērdis spalvai pieder vēl: Joy (1907.), Justice (1910.), The Little Dream (1911), The Patrician (1911.), Moods, Songs and Doggerels (1911.), The Inn of Tranquility (1911.), The Pigeon (1912.), The Eldest Son (1912.), The Fugitive (1913.), The Dark Flower (1913.), The Mob (1914.), The Little Man and other Satires (1915.), The Freeland (1915.), The Foundation (1917.), Beyond (1917.), Saint's Progress (1919.), A. Family Man (1921.), Loyalties (1922.), Old English (1924.), Escape (1926.), Exiled (1929.), The Roof (1929.), On Forsyte Change (1930.), Maid in Waiting (1931.).

J. Kalnbērzs

MIRUSI VILA KADERE

Šā gada pavasarī ar smadzeņu trieku Manhatanā mirusi vieno no visvairāk iecienītiem amerikāņu literātiem Vila Kadere (Willa Cather), 1876. g. dzimusi Vinčesterā, Virdžīnijā. 18 gadu vecumā, īsi apgrieztiem matiem un virišķīgās drēbēs Nebraskas universitātē viņa ir īpaša persona un 1895. g. iegūst mākslu bakalaura gradu. 31 gadu vecumā kļūst par „McClure's Magazine” redaktoru, bet 46 gadu vecumā iegūst Pulicera prēmiju par savu I pasaules kara Nebraskas romānu Viens no mūsējiem (One of Ours).

Vēlākos gados Kadere ir jūtīga vēsturiska fona romānu vērēja ar mierīgu un pieticīgu stilu, bet ar kļusu un stipru raksturu, kas lasītāja atmiņā grib atstāt savas individuālas bals skaņu. Pazīstamākie viņas darbi ir: April Twilights (dzijas 1903), O Pioneers (1913), My Antonia (1918), One of Ours (1922), The Lost Lady (1923), Death Comes to Archbishop (1927). Pēdējais darbs Sapphira and the Slave Girl parādījās 1940. gadā.

J. Kalnbērzs

Permitted by Military Government

Publication License US—E—10, ICD

Responsible Editor — atb. redaktors V. Mežezers, redaktors prof. Dr. phil. L. Bērziņš
Apgāds „Ceļš” Vircburgā, Centrālā latv. nometnē

Druck: Konrad Tritsch, Druck- und Verlagsanstalt, Würzburg, Fasbenderstrasse 2